

T.C.
MİMAR SİNAN GÜZEL SANATLAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK-İSLAM SANATLARI PROGRAMI

74 7256

147256

EDİRNE ASKERİ TABYALARININ MİMARİSİ

Yüksek Lisans Tezi

Hazırlayan
20016058 Yavuz GÜNER

Danışman
Prof. Dr. Gönül CANTAY

İSTANBUL 2004

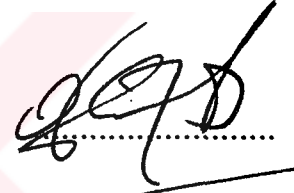
Yavuz GÜNER tarafından hazırlanan Edirne Askeri Tabyalarının Mimarisi adlı bu çalışma jürimizce Yüksek Lisans Tezi olarak Kabul Edilmiştir.

Kabul (Sınav) Tarihi : 06 / 07 / 2004

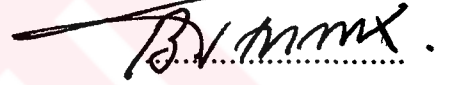
(Jüri Üyesinin Ünvanı , Adı , Soyadı ve Kurumu) :

İmzası :

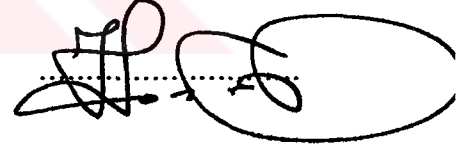
Jüri Üyesi : Prof.Dr.Gönül CANTAY (Danışman)

Jüri Üyesi : Prof.Dr.Baha TANMAN (İ.Ü.Öğr. Üy.)

Jüri Üyesi : Prof.Dr.Zeki SÖNMEZ

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No
ÖNSÖZ.....	III
ÖZET.....	IV
SUMMARY.....	V
PLANLAR LİSTESİ.....	VI
RESİMLER LİSTESİ.....	VII
HARİTALAR LİSTESİ.....	XII
GİRİŞ.....	1
2. EDİRNE VE TABYALAR HAKKINDA GENEL BİLGİLER.....	5
2.1. Edirne'nin Tarihçesi.....	5
2.2. Edirne'nin Coğrafi Konumu ve Stratejik Önemi.....	8
2.3. Tabya Kelimesinin Anlamı.....	11
2.4. Edirne Tabyalarının Tarihçesi.....	12
2.5. Edirne Tabyalarının Bulunduğu Yerler.....	13
3.KATALOG.....	15
3.1. Hıdırlık Tabyası.....	15
3.2. Abdurrahman Ağa Tabyası.....	21
3.3. Aynalı Tabya.....	23
3.4. Kemerler Tabya.....	26
3.5. Başhöyük Tabya.....	29
3.6. Karagöz Tabya.....	31
3.7. Ayvalık (Cezaevi II) Tabya.....	34
3.8. Hacı Doğan (Cezaevi I) Tabya.....	36
3.9. Küçük Taş Ocağı Tabya.....	38
3.10. Büyük Taş Ocağı Tabya.....	40
3.11. Ayvazbaba Tabya.....	43
3.12. Bağlarönü (Arnavutköy) Tabya.....	47
3.13. Cevizlik Tabya.....	49
3.14. Kestanelik Tabya.....	51
3.15. Yıldız Önü Tabya.....	54
3.16. Topyolu Tabya.....	56

3.17. Kavgaz Tabya.....	58
3.18. Kıyık Tabya.....	59
3.19. Bosna Tabya.....	63
3.20. Demirtaş Tabya.....	66
3.21. İstasyon Tabya.....	69
3.22. Orta (Karaağaç) Tabya.....	71
3.23. Arda (Maraş) Tabya.....	73
3.24. Toprak Tabya.....	75
4- DEĞERLENDİRME VE SONUÇ.....	76
4.1. Edirne Tabyalarının Plan Özellikleri.....	76
4.1.1. Koğuşlar (Kışla).....	78
4.1.2. Karargah.....	80
4.1.3. Topçu Odaları.....	81
4.1.4. Pusu Odası (Korugan).....	82
4.1.5. Avlu.....	83
4.1.6. Hendek.....	83
4.2. İnşa Malzemesi.....	84
4.3. Süsleme.....	84
PLANLAR.....	86
RESİMLER.....	112
HARİTALAR.....	194
EK.....	225
KAYNAKLAR.....	228
ÖZGEÇMİŞ.....	233

ÖNSÖZ

Savaş yönetimi ve savunma sisteminin önemli yapıları tabyalar hakkında, sağlam genellemeler ve karşılaştırmaların yapılabilmesi için, günümüze ulaşabilen örneklerin tümünün, mimari ve plan özelliklerinin ayrıntılı bir şekilde yapılmış tanıtımlarına ihtiyaç vardır. Bu genel amaç doğrultusunda hazırladığımız katalog çalışmasında, Edirne'deki tabyaların mimari ve plan özellikleri ayrıntılı bir şekilde tanıtılmaya çalışılmıştır.

Bu çalışmayı yaparken karşılaştığımız en büyük güçlük, tabyaların şehir merkezinden uzak yerlerde, tarlaların arasında, yapılmış olmasından kaynaklanan, ulaşım güçlüğüydü. Çoğuna ulaşmamızı sağlayan yolların toprak olması, kış aylarında arazide çalışma yapmamıza imkan vermiyordu. Ayrıca tabyaların harap halde oluşları ve üstlerindeki kalın toprak yığınının, yağışın etkisiyle, kemer aralarından akarak mekanların içlerini doldurması, sağlıklı ölçü almamızı ve durum tespitinde bulunmamızı zorlaştırdı.

Hiç şüphesiz bu çalışma, kişisel çabalarımla tamamlanmadı. Bu çalışmayı yöneten hocam Prof. Dr. Gönül Cantay'a ; Çok çeşitli konularda yardımlarını gördüğüm Edirne Müzesi Müdür Vekili Şahin Yıldırım'a ; Arazi çalışması sırasında ölçü almama yardım eden değerli dostlarım Mimar Ertan Varlı'ya, Restoratör Çilem Yavşan'a ve Utku Şahin'e teşekkür ederim. Ayrıca bu çalışmanın her aşamasında gösterdikleri sabır ve anlayıştan dolayı, aileme ve eşim Nadire Güner'e teşekkür ederim.

ÖZET

(EDİRNE ASKERİ TABYALARININ MİMARİSİ)

Orta Avrupa ile İstanbul'un bağlandığı yolda yer alan Edirne, ilkçağ ve ortaçağ boyunca, önemli bir savunma hattı görevi üstlenmiştir. 1361 yılında Türkler tarafından alınan Edirne, 19. yüzyıla kadar, güvenli bir iç şehir olma özelliğini sürdürmüştür. 19. yüzyıla beraber, Tuna vadisi ve Balkan dağlarını istinat eden kuvvetli savunma mevzilerini oluşturan kalelerin elden çıkmasıyla, Edirne yeniden bir sınır şehri haline dönüşmüştür. Bu dönemde şehrin savunulması için Meriç ve Tunca vadilerinin hakim noktalarına tabyalar inşa edilmiştir.

Bu çalışmada Edirne'de 1829 ve 1877-78 Osmanlı-Rus savaşlarından sonra inşa edilen 24 tabya incelenmiştir. Meriç ve Tunca nehirlerinin üç bölüme ayırdığı, tabyalardan oluşan, bu savunma hattı, Edirne'nin etrafını çevirmiştir. Arazide yaptığımız çalışmalarda bu tabyaların tamamının planları çizildi, harita üzerinde yerleri saptandı ve fotoğraflarla belgelendi.

Genel olarak, koğuş (kışla), karargah, topçu odası, pusu odası, hendek ve avludan meydana gelen Edirne Tabyaları, oval ve dairesel bir plan gelişimi göstermektedirler. Ancak bütün tabyaları bu sınıflama içerisine sokmak mümkün değildir. İnşa edildiği arazinin şartlarına uygunluk gösteren ve stratejik önemine göre şekillenen tabyalarda bulunmaktadır. Tabya mimarisinde esas olan, mimari ve estetik endişeden çok sağlamlılık ve kullanılabilirliktir.

Anahtar Kelimeler: Edirne, Osmanlı, Tabya, Mimari, Savunma

SUMMARY

(THE ARCHITECTURE OF MILITARY EARTHWORKS AT EDİRNE)

Edirne is a city found on the road between İstanbul and Eastern Europe and it was an important defending line during the antiquity and the middle ages. Edirne was conquered in 1361 by Turks and it was an assured city until the 19th century. Edirne became a frontier again in the 19th century, because of falling the strong castles in the Danube Valley and the Balkan Mountains. Military earthworks were built on strategically points of Meriç and Tunca valleys in this period for defending the city.

In this thesis 24 military earthworks which were built after Ottoman-Russian War in 1829 and 1877-78 had been investigated. This defending line which consists of military earthworks and divided into three sections by the Meriç and Tunca Rivers surrounded of Edirne. All of the earthworks' plans were drawn, determined places of them on the map and documented by photos.

Military earthworks at Edirne consist of dormitory, headquarters, artillery rooms, ambush rooms, ditch and court in general and their plans show a circular and elliptical development. But it isn't possible to classify all of the earthworks into the same type. Earthworks were also built as to strategical importance and conditions of its area. Strength and usability of earthworks are more important than architectural and esthetical anxiety.

Keywords: Edirne, Ottoman, Earthworks, Architecture, Defence

PLANLAR LİSTESİ

3.1. Hıdırlık Tabyası, vaziyet planı.....	87
3.2. Abdurrahman Ağa Tabyası, (Çaytepe) vaziyet planı.....	88
3.3. Aynalı Tabya, vaziyet planı.....	89
3.4. Kemerler Tabya, vaziyet planı.....	90
3.5. Başhöyük Tabya, vaziyet planı.....	91
3.6. Karagöz Tabya, vaziyet planı.....	92
3.7. Ayvalık Tabya, (Cezaevi 1) vaziyet planı.....	93
3.8. Hacı Doğan Tabya, (Cezaevi 2) vaziyet planı.....	94
3.9. Küçük Taş Ocağı Tabya, vaziyet planı.....	95
3.10. Büyük Taş Ocağı Tabya, vaziyet planı.....	96
3.11. Ayvazbaba Tabya, vaziyet planı.....	97
3.12. Bağlarönü Tabya (Arnavutköy), vaziyet planı.....	98
3.13. Cevizlik Tabya, vaziyet planı.....	99
3.14. Kestanelik Tabya, vaziyet planı.....	100
3.15. Yıldız Tabya, vaziyet planı.....	101
3.16. Topyolu Tabya, vaziyet planı.....	102
3.17. Kavgaz Tabya, vaziyet planı.....	103
3.18. Kıyık Tabya, vaziyet planı.....	104
3.19. Kıyık Tabya, giriş kapısı.....	105
3.20. Kıyık Tabya, topçu odası planı.....	105
3.21. Bosna Tabya, vaziyet planı.....	106
3.22. Demirtaş Tabya, vaziyet planı.....	107
3.23. İstasyon Tabya, vaziyet planı.....	108
3.24. Orta Tabya (Karaağaç), vaziyet planı.....	109
3.25. Arda Tabya (Maraş), vaziyet planı.....	110
3.26. Toprak Tabya, vaziyet planı.....	111

RESİMLER LİSTESİ

2.1. Edirne surları ve köşe burçlarından biri.....	113
2.2. Edirne Kalesinin kapılarından birini gösteren gravür.....	113
2.3. Hıdırlık Tabyasından, Edirne'nin genel görünümü.....	114
3.1. Hıdırlık Tabyası, giriş kapısı üzerindeki kitabe yeri.....	115
3.2. Hıdırlık Tabyası, genel görünüm.....	115
3.3. Hıdırlık Tabyası, giriş kapısının 1913 yılındaki görünümü	116
3.4. Hıdırlık Tabyası, giriş kapısının bugünkü görünümü.....	116
3.5. Hıdırlık Tabyası, giriş kapısındaki istinat duvarları ve nöbetçi yeri.....	117
3.6. Hıdırlık Tabyası, giriş binası ,iç mekan.....	117
3.7. Hıdırlık Tabyası, koğuş binası.....	118
3.8. Hıdırlık Tabyası, tuvalet taşları.....	118
3.9. Hıdırlık Tabyası, koğuş odalarını bağlayan ara kapılar.....	119
3.10. Hıdırlık Tabyası, koğuş odası,iç mekan.....	119
3.11. Hıdırlık Tabyası, karargah odası, iç mekan.....	120
3.12. Hıdırlık Tabyası, karargah odaları.....	120
3.13. Hıdırlık Tabyası, mutfak bölümü.....	121
3.14. Hıdırlık Tabyası, mutfak bölümünde temiz su künkleri.....	121
3.15. Hıdırlık Tabyası, koğuş binası cephesindeki taş kaplama izleri.....	122
3.16. Hıdırlık Tabyası, topçu odalarından genel görünüm.....	122
3.17. Hıdırlık Tabyası, topçu odası.....	123
3.18. Hıdırlık Tabyası, topçu odalarının iç mekanından görünüm.....	123
3.19. Hıdırlık Tabyası, topçu odalarındaki havalandırma delikleri.....	124
3.20. Edirne Surlarında, kırlangıç kuyruğu kenetle bağlanmış blok taşlar.....	124
3. 21. Hıdırlık Tabyası, kullanılmış olan, Edirne suruna ait kenetli taş blok.....	125
3.22. Abdurrahman Ağa Tabyası, genel görünüm.....	125
3. 23. Abdurrahman Ağa Tabyası, koğuş binasından genel görünüm.....	126
3.24. Abdurrahman Ağa Tabyası, karargah binası.....	126
3.25. Abdurrahman Ağa Tabyası, topçu odaları.....	127
3.26. Abdurrahman Ağa Tabyası, topçu odası iç mekan.....	127

3.27. Abdurrahman Ağa Tabyası, uzaktan görünüş.....	128
3.28. Aynalı Tabya, kitabe yeri.....	128
3.29. Aynalı Tabya, genel görünüm.....	129
3.30. Aynalı Tabya, giriş dehliz.....	129
3.31. Aynalı Tabya, koğuş binası.....	130
3.32. Aynalı Tabya, koğuş binasının batı tarafı.....	130
3.33. Aynalı Tabya, topçu odaları.....	131
3.34. Aynalı Tabya, topçu odası iç mekan.....	131
3.35. Aynalı Tabya, pusu odası.....	132
3.36. Aynalı Tabya, pusu odası, iç mekan.....	132
3.37. Aynalı Tabya giriş binası, pencere detayı.....	133
3.38. Kemerler Tabyası, giriş aralığı.....	133
3.39. Kemerler Tabyası, giriş aralığının doğusundaki koğuş odası.....	134
3.40. Kemerler Tabyası, giriş aralığının batısındaki komutan odası.....	134
3.41. Kemerler Tabyası, koğuş, giriş cephesi.....	135
3.42. Kemerler Tabyası, koğuş, iç mekan.....	135
3.43. Kemerler Tabyası, mutfak girişi.....	136
3.44. Kemerler Tabyası, mutfak bölümü iç mekan.....	136
3.45. Başhöyük Tabyası, giriş aralığı.....	137
3.46. Başhöyük Tabyası, koğuş, giriş cephesi.....	137
3.47. Başhöyük Tabyası, koğuş, iç mekan.....	138
3.48. Başhöyük Tabyası, mutfak bölümü.....	138
3.49. Başhöyük Tabyası, mutfak bölümü iç mekanı.....	139
3.50. Başhöyük Tabyası, topçu odalarının genel görünümü.....	139
3.51. Karagöz Tabyası, giriş bölümü.....	140
3.52. Karagöz Tabyası, cephanelik girişi ve üzerindeki topçu odası.....	140
3.53. Karagöz Tabyası, topçu odaları	141
3.54. Karagöz Tabyası, hendek.....	141
3.55. Karagöz Tabyası, Güney-Batı kanadındaki topçu odası.....	142
3.56. Karagöz Tabyası, topçu odası cephesindeki taş kaplama izleri.....	142
3.57. Ayvalık Tabya, giriş aralığı.....	143
3.58. Ayvalık Tabya, koğuş, giriş cephesi.....	143

3.59. Ayvalık Tabya, koğuş, iç mekan.....	144
3.60. Ayvalık Tabya, topçu odaları ve mevzileri.....	144
3.61. Ayvalık Tabya, topçu odası, kavisli giriş dehlizi.....	145
3.62. Ayvalık Tabya, topçu odası, iç mekan.....	145
3.63. Hacı Doğan Tabyası, genel görünüm.....	146
3.64. Hacı Doğan Tabyası, koğuş, iç mekan.....	146
3.65. Hacı Doğan Tabyası, topçu odası, giriş dehlizi.....	147
3.66. Hacı Doğan Tabyası, topçu odası, iç mekan.....	147
3.67. Küçük Taş Ocağı Tabya, genel görünüş.....	148
3.68. Küçük Taş Ocağı Tabya, giriş aralığı.....	148
3.69. Küçük Taş Ocağı Tabya, koğuş, iç mekan.....	149
3.70. Küçük Taş Ocağı Tabyası, topçu odaları	149
3.71. Büyük Taş Ocağı Tabyası, koğuş binası	150
3.72. Büyük Taş Ocağı Tabyası, koğuş odalarını bağlayan ara kapılar.....	150
3.73. Büyük Taş Ocağı Tabyası, koğuş, iç mekan.....	151
3.74. Büyük Taş Ocağı Tabyası, koğuş	151
3.75. Büyük Taş Ocağı Tabyası, karargah binası.....	152
3.76. Büyük Taş Ocağı Tabyası, topçu odaları.....	152
3.77. Ayvaz Baba Tabyası, tonoz inşasında kullanılan 1888 tarihli tuğla.....	153
3.78. Ayvaz Baba Tabyası, genel görünüm.....	153
3.79. Ayvaz Baba Tabyası, giriş aralığı.....	154
3.80. Ayvaz Baba Tabyası, giriş bölümündeki koğuş odasında kemer izi.....	154
3.81. Ayvaz Baba Tabyası, topçu odaları.....	155
3.82. Ayvaz Baba Tabyası, topçu odası, iç mekan.....	155
3.83. Ayvaz Baba Tabyası, havalandırma mevzii ve pencere söveleri.....	156
3.84. Ayvaz Baba Tabyası, bölümler arası bağlantı sağlayan dehliz.....	156
3.85. Ayvaz Baba Tabyası, koğuş, iç mekan.....	157
3.86. Ayvaz Baba Tabyası, karargah binası.....	157
3.87. Ayvaz Baba Tabyası, karargah odası, iç mekan.....	158
3.88. Ayvaz Baba Tabyası, karargah binası, mutfak bölümü.....	158
3.89. Ayvaz Baba Tabyası, karargah binası, depo.....	159
3.90. Ayvazbaba Tabyası önlerinde Türk şehitleri.....	159

3.91. Bağlarönü Tabyası, koğuş	160
3.92. Bağlarönü Tabyası, topçu odaları.....	160
3.93. Cevizlik Tabya, giriş aralığı.....	161
3.94. Cevizlik Tabya, koğuş, giriş kapısı.....	161
3.95. Cevizlik Tabya, koğuş, iç mekan.....	162
3.96. Cevizlik Tabya, koğuş, girişi, içten görünüş.....	162
3.97. Cevizlik Tabya, topçu odaları	163
3.98. Cevizlik Tabya, topçu odası, giriş dehlizi.....	163
3.99. Kestanelik Tabya, giriş aralığı.....	164
3.100. Kestanelik Tabya, giriş bölümündeki koğuş, girişi.....	164
3.101. Kestanelik Tabya, koğuş, kavisli giriş dehlizi.....	165
3.102. Kestanelik Tabya, giriş bölümü, koğuş, iç mekan.....	165
3.103. Kestanelik Tabya, koğuş, giriş dehlizi.....	166
3.104. Kestanelik Tabya, koğuş, iç mekan.....	166
3.105. Kestanelik Tabya, topçu odası.....	167
3.106. Kestanelik Tabya, topçu odası iç mekan.....	167
3.107. Kestanelik Tabya, hendeğin güneydoğu köşesinden görünüş.....	168
3.108. Yıldız Tabya, giriş aralığı.....	168
3.109. Yıldız Tabya, topçu odaları.....	169
3.110. Topyolu Tabya, tonoz inşasında kullanılan 1887 tarihli tuğla.....	169
3.111. Topyolu Tabya, genel görünüm.....	170
3.112. Topyolu Tabya, girişin kuzeyinde yok olan koğuş odasının izleri.....	170
3.113. Topyolu Tabya, girişin güneyindeki koğuş, iç mekan.....	171
3.114. Topyolu Tabya, topçu odaları.....	171
3.115. Topyolu Tabya, topçu odası, kavisli giriş dehlizi.....	172
3.116. Topyolu Tabya, topçu odası, iç mekan.....	172
3.117. Kavgaz Tabya, genel görünüm.....	173
3.118. Kıyık Tabya, inşa kitabesi.....	173
3.119. Kıyık Tabya, giriş kapısı.....	174
3.120. Kıyık Tabya, topçu odası.....	174
3.121. Kıyık Tabya, topçu odası, kavisli giriş dehlizi.....	175
3.122. Kıyık Tabya, topçu odası, iç mekan.....	175

3.123. Kıyık Tabya, karargah ve koğuş binası güneyden görünüş.....	176
3.124. Kıyık Tabya, karargah ve koğuş binası giriş cephesi.....	176
3.125. Kıyık Tabya, koğuş, iç mekan.....	177
3.126. Kıyık Tabya, karargah binası, koğuş odalarını bağlayan ara kapılar	177
3.127. Kıyık Tabya, karargah binası, iç mekan.....	178
3.128. Kıyık Tabya, pusu odası.....	178
3.129. Kıyık Tabya, pusu odası iç mekan.....	179
3.130. Bosna Tabya, giriş dehlizinin üzerine inşa edilen, günümüze ait askeri bina.....	179
3.131. Bosna Tabya, koğuş	180
3.132. Bosna Tabya, mutfak bölümü, iç mekan.....	180
3.133. Bosna Tabya, topçu odaları.....	181
3.134. Demirtaş Tabya, giriş dehlizi.....	181
3.135. Demirtaş Tabya, mutfak bölümü.....	182
3.136. Demirtaş Tabya, genel görünüm.....	182
3.137. Demirtaş Tabya, koğuş	183
3.138. Demirtaş Tabya, koğuş iç mekan.....	183
3.139. Demirtaş Tabya, koğuş iç mekan.....	184
3.140. Demirtaş Tabya, topçu odaları.....	184
3.141. İstasyon Tabya, giriş aralığı.....	185
3.142. İstasyon Tabya, koğuş, iç mekan.....	185
3.143. İstasyon Tabya, topçu odaları.....	186
3.144. İstasyon Tabya, topçu odası, giriş dehlizi.....	186
3.145. Orta (Karaağaç) Tabya, giriş aralığı.....	187
3.146. Orta (Karaağaç) Tabya, koğuş	187
3.147. Orta (Karaağaç) Tabya, koğuş, giriş dehlizi.....	188
3.148. Orta (Karaağaç) Tabya, koğuş, iç mekan.....	188
3.149. Orta (Karaağaç) Tabya, topçu odası.....	189
3.150. Orta (Karaağaç) Tabya, topçu odası, iç mekan.....	189
3.151. Arda (Maraş) Tabya, giriş aralığı.....	190
3.152. Arda (Maraş) Tabya, avlu.....	190
3.153. Arda (Maraş) Tabya, topçu odası.....	191

3.154. Arda (Maraş) Tabya, topçu odası, kavisli giriş dehlizi.....	191
3.155. Arda (Maraş) Tabya, topçu odası, iç mekan.....	192
3.156. Toprak Tabya, genel görünüm.....	192
3.157. Toprak Tabya, top mevzileri ve siperler.....	193

HARİTALAR LİSTESİ

1.1 : Karagöz Tabyası ve civarı. (Harita Genel Komutanlığı).....	195
1.2 : Cevizlik Tabyası ve civarı. (Harita Genel Komutanlığı).....	195
1.3 : Kestanelik Tabyası ve civarı. (Harita Genel Komutanlığı).....	196
1.4 : Yıldız Tabya ve civarı. (Harita Genel Komutanlığı).....	196
1.5 : Edirne Şehri ve civarındaki tabyaların bazılarını gösteren harita.....	197
1.6 : Edirne şehrinin ve istihkâmlarının plan ve haritası (İstanbul Üniversitesi, Nadir Eserler Kütüphanesi, Envanter No: 92298).....	198
1.7 : Edirne şehri ve civarı ile istihkâmatı haritası. (İstanbul Üniversitesi, Nadir Eserler Kütüphanesi, 164 x 150, Envanter No : 92403).....	218
2.1. : Edirne şehir haritası (1918).....	219
2.2 : Edirne tabyaların yerlerini gösteren kent haritası.....	220

1 GİRİŞ

Tarih boyunca insanlar, düşman saldırılarına karşı korunmanın çeşitli yollarını aramışlardır. Bu nedenle yerleşecekleri bölgeyi seçerken, kolay savunulabilir olmasına dikkat etmişlerdir. Zamanla yaşadıkları yerin etrafını surlarla çevirerek, daha güvenli kentler elde etmişlerdir. Yıkıcı özellikleri yüksek toprakların icadına kadar, İlkçağ ve ortaçağ boyunca, şehirlerin savunmasında kale ve surların çok önemli bir yeri vardı.”¹ Şehrin düşman saldırısı karşısında düşmesi yada dayanması surların sağlamlığına bağlı idi.

İstanbul’un fethi ile (1453) birlikte topçuluk önem kazanmış ve teknolojik bakımdan hamle yapmıştır. Özellikle XVI. yüzyıl sonundan itibaren hızla gelişmeye başlamıştır.”² Kuvvetli toprakların gülleri ile parçalanmış sur taşları, adeta şarapnel etkisi göstererek kaledeki insanlar için daha tehlikeli olmuştur. Böylelikle XIX. yüzyılın başlarından itibaren yeni savunma çareleri aranmış ve toprak yığınlarından meydana gelen tabyalar ortaya çıkmıştır.”³

Savunma yapısı olarak tabyalar, İlkçağ. ve Ortaçağ kalelerine işlevsel olarak benzemelerine karşın, mimari özellikleri ve konumları itibarıyla oldukça farklı yapılardır. Kalelerde sivil halk da meskun olduğu halde, stratejik bakımdan önemli tepelerde inşa edilen tabyalarda, sadece askeri mekanlar ve istihkâmlar bulunmaktadır. Kaleler, tüm mimari detayları ile açıkta oldukları halde, tabyalar kısmen toprağa gömülü olarak inşa edilirler ve düşmanın geliş yönünden hemen hemen hiç fark edilmezler.”⁴

¹ İlkçağda kale ve surlarla ilgili ayrıntılı bilgi için Bkz. Aşkıdıl AKARCA, *Yunan Arkeolojisinin Ana Çizgileri I. Şehir ve Savunması*, 118-132

² Mücteba İLGÜREL, “Osmanlı Devletinde Ateşli Silahlar”, *Yeni Türkiye*, 701 *Osmanlı Özel Sayısı 1, Siyaset ve Teşkilat*, 613.

³ Nusret ÇAM, *Erzurum Tabyaları*, 17.

⁴ A.g.k., 17.

“Edirne Askeri Tabyalarının Mimarisi” başlıklı bu çalışmanın amacı, Osmanlı İmparatorluğunun son yüzyılında, Edirne’de Meriç havzasına hakim tepelerde inşa edilen tabyaları incelemektir.

Osmanlı imparatorluğu Edirne dışında Plevne, Vidin, Kars, Erzurum, Çanakkale ve İzmir gibi saldırıya açık şehirlerde tabyalar inşa etmiştir. Nusret Çam’ın Erzurum Tabyaları adlı inceleme ve araştırmasından başka tabyalarla ilgili ciddi bir çalışma bildiğimiz kadarıyla yapılmamıştır.”⁵ Edirne Tabyaları ile ilgili olarak, Balkan Savaşlarını anlatan tarih kitaplarında ve o günleri yaşayan kişilerin hatıratlarında bahsedilmekle birlikte, tabyaların mimari özellikleri hakkında bilgi bulunmamaktadır.

26 Mart 1913 günü, Edirne’yi işgal eden Bulgar ordusunun komutanı General N. İvanof’un”⁶ ve Emekli Tümgeneral Remzi Yiğitgüden’in”⁷ Balkan Savaşlarını anlatan kitaplarında, Balkan Savaşları öncesi Edirne müstahkem mevkiinin durumu anlatılmaktadır. Bu bölümlerde, Edirne Tabyaların yapım sürecine ilişkin bilgiler bulunmaktadır.

Konumuzu ilgilendiren çalışmalardan biride Sadri Karakoyunlu’ya aittir. ”⁸ Bu çalışmanın büyük ölçüde Remzi Yiğitgüden’in ve N. İvanofun kitaplarından faydalanılarak hazırlandığı anlaşılmaktadır. Oral Onur ve Latif Bağman’ın hazırlamış oldukları “Edirne Şehit Anıtları” adlı kitapta, Edirne Tabyalarının oldukça kısa bir tarihçesi verilmiştir.”⁹ Edirne’de çıkan “Yöre” adlı bir dergide Edirne Müzesi Müdür Vekili Şahin Yıldırım’ın, Hıdırlık Tabyası Kurtarma Kazısı’nın sonuçlarının anlatıldığı bir makalesi yayınlanmıştır. ”¹⁰

⁵ A.g.k.

⁶ N. İVANOF, *Balkan Harbi (1912-1913) İkinci Ordunun Harekatı, Edirne Kalesinin Muhasarası ve Kaleye Hücum*, 15-24.

⁷ Remzi YİĞİTGÜDEN, *1912-1913 Balkan Harbinde Edirne Kale Muharebeleri*, 7-25.

⁸ Sadri KARAKOYUNLU, *Edirne ve Kırklareli Kale Tahkimatıyla Edirne Kalesinin 1912-1913 Balkan Savaşlarındaki Rolü*, 14-26.

⁹ Oral ONUR, Latif BAĞMAN, *Edirne Şehit Anıtları*, 7.

¹⁰ Şahin YILDIRIM, “Hıdırlık Tabyası Kurtarma Kazısı 2003” *Yöre Dergisi*, 4-14

Ankara, Harita Genel Komutanlığı arşivlerinde yaptığımız araştırmalarda, Karagöz, Cevizlik Kestanelik ve Yıldız Tabyalarının etrafını gösteren, Topoğraf Mülazım-ı Evvel Mehmet Said bey tarafından, 1328 / 1912 yılında hazırlanmış, topoğrafik haritalar bulunmuştur. (Harita 1.1, 1.2, 1.3, 1.4)

Edirne Şehrini ve civarındaki tabyaların bir bölümünü gösteren, XIX: yüzyılın sonlarında, Edirne Askeri rüştiyesinden resim muallimi Mehmed Selami bey tarafından hazırlanmış bir harita, Besim Darkot tarafından yayınlanmıştır. (Harita 1.5) İstanbul Üniversitesi, Nadir Eserler Kütüphanesinde muhafaza edilen Edirne ve çevresindeki istihkamları gösteren iki harita, konumuz için oldukça önemlidir. Bu haritalar 1302/1886 (Harita 1.6,) ve 1312/1896 (Harita 1.7) yıllarına aittir.

Başkanlığını Miriliva İsmail Hakkı Bey'in yaptığı istihkam komisyonu tarafından hazırlanan 1302/1886 tarihli haritada, Edirne Tabyalarının kroki planlarının harita üzerinde gösterilmesinin yanı sıra, yapım süreci hakkında da yazılı izahat verilmiştir. Bu bakımdan büyük bir önem taşımaktadır. 2.07 x 1.82 metre ölçülerindeki haritanın tek pafta olarak sunulması mümkün olmamıştır. Yirmi parça halinde haritalar bölümünde sunulmuştur. Bu haritalarla ilgili bilgiler kaynaklar bölümünde gösterilmiştir.

Çalışma kapsamındaki tabyaların isimleri ve yerleri kaynaklarda saptandıktan sonra tamamını yerinde görüp inceledik. İncelediğimiz 24 tabyanın planları çizildi ve fotoğraflarla belgelendi. Çalışmada kullanılan, 1913 yılında Bulgar işgali sırasında çekilmiş eski fotoğraflar, Edirne Müzesinde, dijital ortama aktarılan eski Edirne fotoğrafları albümünden ve çeşitli yayınlardan alınmıştır.

“Edirne Askeri Tabyalarının Mimarisi” başlıklı bu çalışma dört bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünün ardından II. Bölümde, Edirne'nin tarih öncesinden günümüze kadar olan tarihi kısaca özetlenmiş, ardından Edirne'nin stratejik önemi vurgulanmış ve tabyalarla ilgili genel bilgiler verilmeye çalışılmıştır. Çalışmanın en

geniş bölümü olan katalog bölümünde yapılar, ayrıntılı bir şekilde tek tek tanıtılmıştır. Değerlendirme ve sonuç bölümü, Edirne Tabyalarının plan şemasının genel özelliklerine ilişkin bilgiler içermektedir. Daha sonraki alt başlıklarda tabyayı oluşturan bölümlerin mimari özelliklerine değinilmiştir.

2 EDİRNE VE TABYALAR HAKKINDA GENEL BİLGİLER

2.1 Edirne'nin Tarihçesi

Edirne'nin tarih öncesine ait bilgiler sınırlıdır. Çardakaltı Mevkiinde, 1959 ve 1960 yıllarında yapılan kazılarda, Prehistorik döneme tarihlenen, çok miktarda seramik, el değirmenleri ve cilâlı baltalar ele geçirilmiştir.¹¹ M. Ö. 513'te, Perslerin yönetimine giren Trakya, bir süre sonra bu hegemonyadan kurtulmuş ve M. Ö. 5. yüzyılın ortalarına kadar Odrysler'in idaresi altında kalmıştır.¹² Sonraki yüzyıllarda çeşitli devlet ve topluluklara tabi olan Trakya Bölgesi, M. Ö. 168'de, Roma devletinin nüfuzu altına girmiştir. Birçok kez ayaklanan Traklar, Roma devleti için bir sorun haline gelmeye başladığı için, tüm Trakya, İmparator Claudius döneminde (M.S. 44-46), Roma eyaletlerine (Provincia Thracia) dahil edilerek ilhak olmuştur. 123-124 senelerinde, Trakya'yı ziyaret eden Hadrianus, Orestias Kasabası'na kendi ismini vermiş ve şehrin adını "Hadrianus" şeklinde değiştirmiştir.¹³

Edirne, 5. yüzyıl boyunca, Hun, Slav ve Bulgar akınları sonucu, birçok kez tahrip edildi.¹⁴ Örneğin 7. yüzyılın ikinci yarısında, Bizanslıların Araplarla çatışmasını fırsat bilen Bulgarlar, Kuzey Trakya'yı ele geçirerek buraya yerleştiler.¹⁵ Daha sonra, birçok kez Bulgarlar'ın ve Bizanslıların saldırılarına uğrayan Edirne, bu iki devlet arasında sık sık el değiştirdi.

Araştırmacılar, Edirne'nin hangi tarihte Türkler tarafından fethedildiği konusunda

¹¹ Şevket Aziz KANSU, "Edirne'nin Tarih Öncesine Ait Araştırmalar", Edirne, Edirne'nin 600. Fethi Yıldönümü Armağan Kitabı, 14.

¹² Arif Müfit MANSEL, "İlk Çağda Edirne", Edirne, Edirne'nin 600. Fethi Yıldönümü Armağan Kitabı, 22.;

¹³ A.g.m., 23.

¹⁴ Edirne'nin Bizans dönemindeki tarihi hakkında ayrıntılı bilgi için Bkz. Semavi EYİCE, "Bizans Devrinde Edirne ve Bu Devre Ait Eserler", Edirne, Edirne'nin 600. Fethi Yıldönümü Armağan Kitabı, 39-76

¹⁵ Osman Nuri PEREMECİ, Edirne Tarihi, 9.

farklı bilgiler vermektedir. Fetih tarihi olarak, T. Gökbilgin¹⁶ 1362 yılını; R. M. Meriç¹⁷ 1361 veya 1362 yılını; İ.H.Uzunçarşılı¹⁸ 1363; A. Burmov ise¹⁹ 1371 yılını kabul etmektedir. Ancak konuyu etraflıca inceleyen H. İnalçık, Edirne'nin 1361 yılında fethedilmiş olduğunu ifade etmektedir.²⁰ F. Taeschner de Edirne'nin 1361 yılında, I. Murat tarafından fethedildiğini belirtmektedir.²¹

Fetihten hemen sonra Edirne'ye gelen I. Murat, kalenin yönetimini Lala Şahin Paşa'ya bıraktı. I. Murat, hareket üssü olarak Bursa ve Dimetoka'yı kullanıyordu. Lala Şahin Paşa, 1363'te Filibe'yi ele geçirmek için yola çıktıysa da, Sırp, Boşnak, Eflâk ve Macar kuvvetlerinden oluşan bir haçlı ordusunu karşısında buldu.²² Osmanlı akıncıları, müttefiklere karşı bir baskın düzenlediler. Meriç Irmağı kıyısında cereyan eden ve Sırp Sındığı adıyla anılan bu savaştan sonra, Osmanlılara Balkanların yolu açıldı.²³ Edirne, Yıldırım Bayezit döneminde (1389-1402) daha da önem kazandı. Padişah, zaman zaman Edirne Sarayı'nda oturuyordu.²⁴ Ankara Savaşı sonrasında, Timur'un Anadolu kentlerini yağmalamaya başlaması üzerine, Yıldırım Bayezit'in oğlu Süleyman Bey, tüm saray halkını ve hazineyi Bursa'dan Edirne'ye taşıdı.²⁵ Edirne, Anadolu beyliklerinin bağımsızlıklarını yeniden ilan ettiği Fetret Devri'nde, Musa Çelebi'nin yönetimi altındaydı. Edirne'de ilk Osmanlı parası Musa Çelebi döneminde basıldı. 1413'te tahta geçen Çelebi Mehmet, Edirne'yi Musa Çelebi'den aldı.²⁶ II. Murat döneminde, Edirne, bir askeri üs olarak kullanıldı. Kent, İstanbul'un fethinden (1453) sonra hükümet merkezi olma özelliğini yitirdiyse de, II. Mehmet Balkanlara düzenlenen seferlerin planlanmasını burada yaptı.

¹⁶ M.T. GÖKBİLGİN, XV. Ve XVI. Asırlarda Edirne ve Paşa Livası, 6.

¹⁷ R.M. MERİÇ, "Edirne'nin Tarihi ve Mimari Eserleri Hakkında" *Türk Sanatı Tarihi Araştırma ve İncelemeleri I*, 439.

¹⁸ İ. H. UZUNÇARŞILI, *Osmanlı Tarihi*, 163.

¹⁹ A. BURMOV, "Türkler Edirne'yi Ne Vakit Aldılar", *Belleten*, Çev. H. EREN, 106.

²⁰ Halil İNALCIK, "Edirne'nin Fethi", *Edirne, Edirne'nin 600. Fethi Yıldönümü Armağan Kitabı*, 159.

²¹ F. TAESCHNER, "1453 Yılına Kadar Osmanlı Türkleri" *Tarih İncelemeleri Dergisi*, 292.

²² M.T. GÖKBİLGİN, "Edirne" *İslam Ansiklopedisi*, 110.

²³ A.g.m., 110.

²⁴ Bkz. (15), PEREMECİ, 12.

²⁵ A.g.k., 13.

²⁶ Bkz. (22), GÖKBİLGİN, 110.; *Edirne İl Turizm Envanteri*, 24.

II. Murat, 1444 yılında Bursa'ya çekilerek tahtı, 13 yaşındaki oğlu Mehmed'e bıraktı. Bu durumdan yararlanmak isteyen Haçlılar, Edirne-Segedin Antlaşması'nı bozarak, Macar, Bohemyalı, Hırvat, Leh, Alman ve Venediklilerden oluşan bir kuvvetle, Vidin üzerinden Osmanlı topraklarına girdiler. Bu durum üzerine Sultan Mehmet, babasını tekrar göreve çağırdı. İki ordu, 10 Kasım 1444'te, Varna'da karşı karşıya geldi. Savaşı kazanan II. Murat, Balkanlardaki Osmanlı hakimiyetini pekiştirmek amacındaydı. Arnavutluk kalelerinden bazılarını ele geçiren sultan, 1448 yılında, Haçlılar ile Kosova Ovası'nda yaptığı savaşı da kazandı.”²⁷

Gedik Ahmed Paşa'nın, II. Bayezid tarafından, Edirne Sarayı'nda idam edilmesinden sonra, Edirne, II. Bayezid ile oğlu I. Selim arasındaki olaylara sahne oldu. 1511 yılında, Edirne'de kurulan bir mecliste, I. Selim'e, Semendere Sancağı verilmiş; bu karara uymadığı takdirde, inzivaya çekilmeye mecbur edileceği kararlaştırılmıştı.”²⁸ Bu kararı kabul etmeyerek, Edirne üzerine yürüyen I. Selim, babası II. Bayezid tarafından ikna edilerek, İstanbul'a döndü. 16. yüzyıl boyunca sultanlar, Edirne'ye özel bir önem verdiler. Örneğin, Kanuni'nin, 955/1548-1549 İran Seferi'nde Şehzade Selim; 960/1552-1553 Nahçıvan Seferi'nde Şehzade Bayezid, Edirne'de kaldılar.”²⁹ 1586'da patlak veren Kürd Abdal Olayı ve 1595 yılında, Avusturya Seferi sırasında, askerler arasında çıkan çatışma, Edirne'nin huzurunu ve sükunetini bozdu.”³⁰

17. yüzyılda yaşanan olaylar, Edirne'yi âdetta yeniden devlet merkezi haline getirdi. I. Ahmed, II. Osman ve IV. Murad, Edirne ve Dimetoka ormanlarında büyük av partileri düzenleyerek, Edirne'yi ilgi odağı haline getirdiler. IV. Mehmed, Venedik ve Leh seferlerine Edirne'den hareket etmiş; Nemçe, Moskof, Leh ve Kazak elçilerini, Edirne'de kabul etmiştir. Fakat 1683 yılında başlayan Avusturya seferleri

²⁷ M.T. GÖKBİLGİN, “15. Asrın Birinci Yarısında II. Murat Devrinde Hristiyan Birliği ve Osmanlı Macar Mücadeleleri Esnasında Edirne”, *Edirne, Edirne'nin 600. Fethi Yıldönümü Armağan Kitabı*, 133.

²⁸ Bkz. (22), GÖKBİLGİN, 111.

²⁹ A.g.m., 112

³⁰ A.g.m., 112

sonunda uğranılan yenilgiler, askerlerin Sadrazam Süleyman Paşa'ya karşı ayaklanması, Edirne'nin sosyal ve ekonomik durumunu etkiledi."³¹ Yüzyılın sonlarına kadar, birçok sadrazam ve serdarın tayin, azil ve değiştirme işlemleri Edirne'de gerçekleştirildi.

1703'te meydana gelen Edirne Olayı sonucunda, tahttan indirilen II. Mustafa'nın yerine II. Ahmet getirildi ve Şeyhülislam Feyzullah Efendi katledildi."³² 17. yüzyıldan itibaren önemini yitirmeye başlayan kent, yüzyıl ortalarında iki felakete maruz kaldı. 4 Temmuz 1745'te çıkan yangında kentin 60 mahallesi zarar gördü. 1751 yılında meydana gelen depremde ise, şehrin büyük bir bölümü tahrip oldu."³³

Edirne, 19. yüzyıl içinde, dört kez düşman saldırısına uğradı. Mora Ayaklanması'nın neden olduğu, 1828-1829 Osmanlı-Rus savaşı süresince Edirne'ye yerleşen Ruslar, 14 Eylül 1829'da imzalanan Edirne Antlaşması gereği Edirne'yi terktiler."³⁴ Kent, 1878'de Ruslar; 1913'te Bulgarlar ve 1920'de Yunanlılar tarafından işgal edildi."³⁵ Fransızların desteğiyle, 1920 Mayıs'ında Batı Trakya'yı işgal eden Yunanlılar, 25 Kasım 1922 tarihinde, Mudanya Ateşkes Antlaşması hükümlerine göre Edirne'yi terktiler."³⁶

2.2. Edirne'nin Coğrafi Konumu ve Stratejik Önemi

Osmanlı imparatorluğuna 92 yıl başkentlik yapmış olan Edirne, Balkan yarımadasının güney-doğu köşesinde yer alan Trakya bölgesinde Meriç, Arda ve Tunca nehirlerinin birleştiği noktada kurulmuştur. Genel olarak geniş düzlükler ve

³¹ A.g.m., 112.

³² A.g.m., 112.; Y. HALAÇOĞLU, "Osmanlı Tarihi (Başlangıcından 1774'e Kadar)", *Anadolu Uygarlıkları, Görsel Anadolu Tarihi Ansiklopedisi*, 752-753.

³³ Bkz. (15) PEREMECİ, 26-27.; Bkz. (22) GÖKBİLGİN, 113.

³⁴ B.S. BAYKAL, "Edirne'nin Uğramış Olduğu İstilalar", *Edirne, Edirne'nin 600. Fethi Yıldönümü Armağan Kitabı*, 180-184

³⁵ Daha geniş bilgi için Bkz. A.g.m., 184-194.

³⁶ A.g.m. 194.; Bkz. (15), PEREMECİ, 38-39.; Bkz. (22) GÖKBİLGİN, 115.

basık tepelerle”³⁷ kaplı bir havzadır. Bu havzayı batıdan Meriç vadisi ve bu vadide akan Meriç nehri ikiye böler. Havza kuzeydoğudan İstiranca dağları (Yıldız dağları) ile çevrilmiştir. Meriç havzasını batıdan çeviren Rodop dağları, Edirne'nin kuzey batısında İstiranca dağlarına iyice yaklaşır.”³⁸ Edirne'nin doğusu geniş düzlükler, Uzunköprü ve Kuru dağları ile çevrilidir. Güneyi ise Saroz körfezi ile sınırlıdır.

Tarih boyunca Avrupa ve Asya kıtalarını birbirine bağlayan yollar bakımından Trakya toprakları önemli rol oynamıştır. Balkan dağları ve Rodop dağları arasında uzanan Meriç vadisi kolay geçiş veren yapısıyla İstanbul'dan gelen yolla birleşir. Bu yol Meriç vadisinin batı ucunda Sofya havzasına açılır. Bu havzadan Niş kenti yakınında Morova vadisi ile Tuna ırmağı vadisine geçilir.”³⁹ Tüm bu yollar üzerinde önemli durak yerleri rolünü üstlenen tahkimli şehirler bulunur. Meriç vadisinin Trakya düzlükleri ile birleştiği noktada yer alan Edirne şehri de önemli bir durak yeridir. Özellikle Roma İmparatorluğu'nun merkezi İstanbul'a (Constantinapolis) kaydırılınca, yeni başkentin, Orta Avrupa ile bağlandığı yolda yer alan Edirne, (Hadrianapolis) hem bir ticaret merkezi ve durak yeri hem de bir savunma hattı olarak önemini bir kat daha arttırmıştır.”⁴⁰

Edirne Tunca nehrinin Meriç'e ulaşmadan önce çizdiği yarım daire şekilli bir yayın içinde konumlanmıştır. Bu yay şeklindeki nehir, şehri kuzeyden, batıdan ve güneyden kuşatır. Bu coğrafi özellik şehrin kolayca savunulmasını mümkün kılmıştır. Stratejik önemi çok büyük olan Edirne'nin bu doğal tahkiminin yanı sıra, gerçek anlamdaki ilk tahkimi, Roma İmparatoru Hadrianus tarafından yaptırılmıştır. Doğu seferi sırasında (M. S. 123-137) Edirne'ye gelen İmparator Hadrianus, şehri bir

³⁷ Meriç ve Tunca nehirlerinin birleştiği noktanın deniz seviyesinden yüksekliği 37 metredir. Nehrin batısında kalan Karaağaç'ta 52 metreye ulaşan zemin kent merkezine doğru hafifçe yükselerek 55 metreye ulaşmaktadır. Üzerinde Selimiye Camii bulunan tepe ise 75 metre yüksekliğindedir. Şehrin doğusuna doğru daha da yükselerek Buçuktepe'de 100 metreyi bulmaktadır.

³⁸ Besim DARKOT, “Edirne Coğrafi Giriş”, Edirne, Edirne'nin 600. Fethi Yıldönümü Armağan Kitabı, 2.

³⁹ A.g.m., 2.

⁴⁰ A.g.m., 4.

surla çevirmiş ve bir ordugah (Castrum) haline getirmiştir.”⁴¹ (Resim 2.1, 2.2) Bu sayede şehir, Doğudan ve Orta Avrupa’dan gelebilecek tehlikelere karşı dayanabilecek hale getirilmiş ve barış dönemlerinde ise önemli bir durak yeri hizmeti görmüştür.

Bizans devri boyunca da bu önemini koruyan şehir Bizans İmparatorluğu’nun Avrupa tarafındaki topraklarını giderek elden çıkmasıyla bir sınır şehri haline dönüşmüştür. Bu dönemde Hunlar’ın, Gotlar’ın, Bulgarlar’ın, Avarlar’ın ve Peçenekler’in defalarca istilasına uğramış olan şehir kuvvetli tahkimiyle İstanbul’un korunmasına hizmet etmiştir. ”⁴²

1361 yılında Murat Hüdavendigâr tarafından fethedildiği zaman, Meriç nehri kenarında bir kale şehir görünümündeki Edirne, hızla gelişen bir İmparatorluğun payitahtı oldu. Şehrin kazandığı bu idari merkez rolü, kısa zamanda ekonomik ve kültürel merkez rolleri ile desteklendi.”⁴³ Bununla beraber sınırlar hızla uzaklara doğru itildiği için Roma ve Bizans dönemlerinde taşıdığı savunma hattı rolünü terk etti. Edirne hızla gelişmeye başlamış, Roma ve Bizans dönemlerine ait yerleşme sahasını kuşatan surların dışına çıkarak yeni mahalleler oluşmuştur. (Resim 2.3) (Harita 2.1)

Bu durum, Osmanlı İmparatorluğu’nun son döneminde Tuna vadisi ve Balkan dağlarını istinat eden kuvvetli savunma mevzilerini oluşturan kalelerin elden çıkmasıyla tersine dönerek, Edirne’yi yeniden bir sınır şehri haline getirmiştir. Bu dönemde şehrin savunulması için Meriç ve Tunca vadilerinin hakim noktalarına yerleştirilmiş tabya ve istihkamlar kullanılmıştır.”⁴⁴

⁴¹ Bkz. (12) MANSEL, 23; Edirne Müzesi Başkanlığında Makedonya Kulesi Kurtarma Kazısı (Hadrianapolis sur duvarları kazısı) 2002, 2003 yıllarında gerçekleştirilmiştir. Ayrıntılı bilgi için Bkz. Şahin YILDIRIM, “Makedonya Kulesi Kurtarma Kazısı 2002” *Yöre Dergisi*, 3-11

⁴² Edirne’nin Bizans dönemindeki tarihi hakkında ayrıntılı bilgi için Bkz. (14) EYİCE, 40-63

⁴³ Bkz. (38), DARKOT, 5.

⁴⁴ Bkz. (38), DARKOT, 8., Bkz. (34) BAYKAL, 180.

2.3 Tabya Kelimesinin Anlamı

Tabya kelimesi, “Askeri yerli yerine koyup hazırlama, tertip etme”⁴⁵ ve “Askerleri bir arazide düşmana karşı tam bir tedbir ve nizam üzere yerleştirme, muharebe topraklarının yeri, istihkâm parçası, muvaffakiyet için kullanılan vasıtalar”⁴⁶ şeklinde tarif edilen Arapça “Ta’biye” kelimesinden türemiştir.

C. Esat Arseven ve M. Zeki Pakalın Tabya kelimesini “Münferit olan veya bir istihkâmın siperlerinden dışarıya doğru taşan top mahalli” olarak tarif etmiş ve “ok tabya, yay tabya, yarım tabya” gibi çeşitlerinin olduğunu belirtmişlerdir.⁴⁷ H. Kazım Kadri, tabya kelimesini “geçici ve münferit istihkâm; kalenin top konulan yeri” şeklinde tarif etmektedir.⁴⁸ Bu iki tanımlamada bizim çalışma konumuz olan tabyaları tarif etmekten uzaktır. Arazide yaptığımız çalışmalarda, tabyaların yukarıdaki tanımlarda vurgulanan top siperinden ibaret olmadığı tespit edilmiştir. Nusret Çam, Erzurum tabyaları ile ilgili çalışmasında yukarıdaki tanımları verdikten sonra tabyayı “Stratejik öneme haiz bir yeri korumak maksadıyla askerin geçici olarak barınması ve savaşması için yapılmış olan müstahkem yer ve bina” olarak tanımlamıştır.⁴⁹

Sadri Karakoyunlu tabyayı, “genellikle içinde muhtelif sayıda ½ veya 1 takımlık işgal kuvvetini barındıran bonetleri, bu bonetlerin aralarındaki açık top mevzileri ile avcı siperlerini, bütün etrafını çepeçevre çeviren bir mani hendeğini ve içinde ayrıca mahfuz mahalleri, cephanelikleri, toplanma ve eğitim yerlerini, depoları, nizamiye ve hazır kıt’a mahallerini, bölük, tabur veya alay komuta binalarını, subay yatma yerlerini ihtiva eden kendi kendine yeterlik sağlayan ve kuşatılsa dahi uzun müddet

⁴⁵ Ferit DEVELİOĞLU, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat*, 1012.

⁴⁶ A. YEĞİN, A. BADILLI, H. İSMAİL, İ. ÇALIM, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Büyük Lugat*, 928

⁴⁷ C. Esat ARSEVEN “Tabya” *Sanat Ansiklopedisi*, 1895 ; M. Zeki PAKALIN; “Tabya” *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, 371.

⁴⁸ H. Kazım KADRI, *Türk Lugatı*, 327

⁴⁹ Bkz. (3) ÇAM, 17.

düşman karşısında direnebilen, hakim noktalara yapılmış gözetleme imkanları bol ve her tarafa karşı savunabilen taş, kârgir, beton veya demirli betondan inşa edilmiş kapalı mevzilere (blok-havz) verilen isimdir” şeklinde tanımlamıştır. .”⁵⁰

2.4. Edirne Tabyalarının Tarihçesi

Edirne Tabyaları içerisinde, sadece Kıyık Tabya'nın inşa kitabesi günümüze ulaşabilmiştir. Bu nedenle Edirne Tabyaları hakkındaki bilgileri ancak tarih kitapları, arşiv belgeleri ve hatıralardan elde etmekteyiz.

1828-29 ve 1877-78 yıllarında gerçekleşen Rus işgallerinin bir sonucu olarak, Edirne bir iç şehir olma özelliğini kaybetmiş ve bir sınır şehri haline dönüşmüştür. Bunun üzerine şehrin tahkim edilmesi fikri doğmuştur.”⁵¹ İlk istihkam inşaatlarına 1829 yılında Divan-ı Hümayun tercümanı Hoca İshak Efendinin nezareti altında başlanmıştır.”⁵² Ancak bu çalışmanın tamamlanması, Rusların hızlı davranması nedeniyle mümkün olmamıştır.”⁵³

Mimarisi hakkında hiçbir şey bilmediğimiz bu tabyalar, muhtemelen etrafında hendekleri olan ve sadece toprak yığınlarından oluşmuş mevzilerden ibarettir.”⁵⁴ Edirne'nin batı cephesinde bulunan, dairesel bir plana sahip, ve sadece toprak mevzilerden oluşan Toprak Tabya, 1828-29 Osmanlı-Rus savaşından sonra inşa edilmiş olmalıdır.

Özellikle 1877-78 Osmanlı Rus savaşları sırasında Rusları bir süre durdurabilmek için alelacele, mevcut toprak tabyaların duvarları kargir, üstleri meşe ağacı ve toprak-

⁵⁰ Bkz. (8) KARAKOYUNLU, 14.

⁵¹ Bkz. (34) BAYKAL, 186.

⁵² A.g.m. 181.

⁵³ A.g.m. 181.

⁵⁴ Nazmi ÇAĞAN, “Balkan Harbinde Edirne”, Edirne, Edirne'nin 600. Fethi Yıldönümü Armağan Kitabı, 199.

la örtülerek savunmaya hazır hale getirilmeye çalışılmış, fakat bu tesislerden fayda sağlanamamıştır.”⁵⁵ Üstelik Ruslar Edirne’den ayrılırken bu tahkimatı yıkmışlardır.”⁵⁶ Bu savaş sonrası Rusların kolayca İstanbul varoşlarına dayanması, tahkim edilmiş bir Edirne savunma hattının önemini anlaşılmasını sağlamıştır.”⁵⁷ Rusların Edirne’yi terk etmesinden sonra devam eden tahkim çalışmaları, özellikle 1885 yılındaki Sırp-Bulgar savaşından sonra, Bulgarların yaratabileceği tehlike düşünülerek, hızlandırılmıştır.”⁵⁸

Erzurum Tabyaları içinde 1884 ve 1896 yılları arasında inşa edilenlerin tamamında, bir yenilik olarak, topçu odalarının inşa edildiği görülmektedir.”⁵⁹ Toprak Tabya dışındaki bütün Edirne Tabyalarında, topçu odasının bulunması, Edirne Tabyalarının inşa tarihlerinin, bu zaman aralığında olduğunu düşündürmektedir. Kıyık Tabya’nın (Dört Kaya) 1304/1888 tarihli inşa kitabesi ve bir çok tabyada, tonoz örtüsünde kullanılan tuğlaların üzerindeki 1887 ve 1888 tarihi bu düşüncüyü doğrular niteliktedir. Ayrıca istihkam komisyonu tarafından hazırlanan haritada bulunan, tabyaların yapım sürecini anlatan belgede, bu binaların inşa faaliyetlerinin 25 Nisan 1302/1886 yılında başladığı ifade edilmiştir. (Ek)

2.5 Edirne Tabyalarının Bulunduğu Yerler

1302/1886 tarihli haritada Edirne’nin etrafında yer alan 25 tabya gösterilmiştir. Sadece kargir tabyaların gösterildiği bu haritada, Toprak Tabya yer almamıştır. Araziye yaptığımız çalışmada 24 tabya tespit edilmiştir. Bunların isimleri şöyledir; Hıdırlık, Aynalı, Abdurrahman Ağa (Çaytepe), Baş Höyük, Kemerler, Karagöz,

⁵⁵ A.g.m. ÇAĞAN, 199.

⁵⁶ A.g.m. ÇAĞAN, 199.

⁵⁷ Bkz. (7) YİĞİTGÜDEN, 10.

⁵⁸ Bkz. (6) İVANOF, 17.

⁵⁹ :Bkz. (3) ÇAM, 187.

Toprak, Ayvalık, Hacı Doğan, Küçük Taş Ocağı, Büyük Taş Ocağı, Ayvazbaba, Bağlarönü (Arnavutköy), Cevizlik, Kestanelik, Yıldız, Top Yolu, Kavgaz (Kokaz), Kıyık (Dört Kaya), Bosna, Demirtaş, İstasyon, Orta (Karaağaç) ve Arda (Maraş) Tabyaları.

Kazan Tabya ve Çatalyol Tabya ise haritada gösterilmesine karşın, bugün hiçbir iz yoktur.

Edirne'nin savunma hattını oluşturan bu 24 tabya, şehir merkezinin etrafını ortalama 5-6 kilometrelik bir yarı çap teşkil edecek şekilde çevirmiştir. Bu çevrenin uzunluğu yaklaşık 50 kilometre olup, şehir merkezine en uzak tabya, 8750 metre mesafedeki Karagöz Tabya, en yakın tabya ise 1500 metre mesafedeki Kıyık Tabyadır.

Meriç ve Tunca nehirleri, bu savunma hattını en genel şekliyle üç bölüme ayırmıştır: Buna göre; Meriç ve Tunca Nehirlerinin doğusunda, Küçük Taş Ocağı, Büyük Taş Ocağı, Ayvazbaba, Bağlarönü, Cevizlik, Kestanelik, Yıldız, Topyolu ve Kavgaz Tabyaları doğu cephesini; Meriç nehrinin Kuzeyi ile Tunca Nehrinin Batısında, Hıdırlık, Abdurrahman Ağa, Aynalı, Başhöyük, Kemerler ve Karagöz Tabyaları, Batı Cephesini; Meriç Nehrinin Güney ve Batısındaki Bosna, Demirtaş, İstasyon, Orta ve Arda Tabyaları Güney Cephesini oluşturur. (Harita 2.2)

3. KATALOG

3.1 Hıdırlık Tabyası

İnceleme Tarihi : Nisan 2003, Ağustos 2003

Resim No : 3.1, 3.21

Plan No : 3.1

Kent Haritasındaki Yer No : 1

Kitabe ve Tarihlendirme: Hıdırlık Tabyasının giriş kapısının üzerinde olduğu anlaşılan kitabesi, günümüze ulaşmamıştır. Tabya, 1884 ve 1888 yılları arasında Mirliya İsmail Hakkı beyin başkanlığındaki istihkam komisyonu tarafından yapılmıştır. (Bkz. Ek)

Konum : Hıdırlık Tabyası, 125 metre rakımlı bir tepe üzerinde yer alır. Kent merkezinin batısında bulunan tabyanın, merkeze olan uzaklığı 5 kilometredir. Kapıkule yolunun 3. kilometresinden kuzeye doğru ayrılan bir yolla ulaşılmaktadır. Kuzeyinde Aynalı Tabya ve Toprak Tabya, Batısında Abdurrahman Ağa Tabyası bulunmaktadır. (Resim 3.1)

Plan Özellikleri : Hıdırlık Tabyası, yaklaşık 1800 metreyi bulan çevresi ile Edirne deki en büyük tabyadır. (Resim 3.2) Giriş kısmı binası, koğuş binası ve topçu odaları olmak üzere üç bölümden meydana gelmektedir. (Plan 3.1)

Giriş kısmı binası, doğu-batı yönünde uzanan beşik tonoz örtülü bir dehlizin sağ ve sol tarafına yerleştirilen ikişer odadan oluşmaktadır. (Resim 3.3, 3.4) Dehlizin doğusunda ve batısında toprak kaymasına engel olmak için istinat duvarları ve batıdaki istinat duvarlarının yüzeyinde, karşılıklı olarak iki nöbetçi yeri bulunmaktadır. (Resim 3.5) Dehlizden, bekleme odası mahiyetindeki, 1.95 metre eninde ve 3.85 metre boyunda bir odaya, oradan da 3.95 metre eninde ve 5.50 metre

boyunda daha büyük bir odaya geçilmektedir. Her iki mekanında aynı ekseninde birer kapısı ve birer penceresi vardır. Dikdörtgen planlı odaların giriş kapısının karşısında birer ocak ve ocağın iki yanında nişler yer almaktadır. Dehliz gibi bu odalarda beşik tonozla örtülmüştür. Her iki odayı örten tonozun ortasında, 0.75 x 0.80 metre ebatlarında birer ışıklık bulunmaktadır. (Resim 3.6)

Koğuş binası, geniş bir avlunun batısında, yay şeklinde bir plan üzerinde oluşturulmuş olan, yan yana odalardan meydana gelmektedir. (Resim 3.7) Kuzey-güney yönünde uzanan bu yayın orta kısmı 88.40 metre, yan kısımları ise 10.55 metredir. Koğuş binasının orta bölümüne, biri merkezde , diğer ikisi planın kırılma noktalarında olmak üzere üç kapıdan girilir. Planın ortasında yer alan giriş kapısı tahrip olmuştur. Ancak kalan izlerden, zengin profillere sahip bir giriş kapısı olduğu anlaşılmaktadır. Genişliği 1.80 metre olan bu girişten 8.75 metre derinliğe ve 5.90 metre genişliğe sahip, koğuş binasını simetrik olarak ikiye bölen bir odaya girilmektedir. Beşik tonoz örtüsüne sahip, bekleme odası niteliğindeki bu odanın, batı duvarına, daha sonra etraflı bir şekilde anlatacağımız, batıya doğru devam eden bir dehliz yerleştirilmiştir.

Koğuş binasının diğer iki girişinden, güneydeki yuvarlak kemerli kapının genişliği 1.50 metredir. Bu kapıdan 3.00 x 1.95 metre ölçülerinde, küçük bir bölüme oradan da 8.50 x 5.00 metre ölçülerinde daha büyük bir odaya geçilmektedir. Tonoz üzerinde 0.80 x 0.80 ölçülerinde iki tane ışıklığı bulunan odanın, mevcut koğuş odalarının hepsinden büyük olması ve ocağının bulunmayışı burasının farklı bir amaçla kullanılmış olduğunu düşündürmektedir.

Kuzeydeki giriş kapısı ise, 1.75 metre uzunluğunda ve 1.55 metre genişliğinde bir holden sonra 6.00 x 4.40 metre ölçülerinde bir odaya açılmaktadır. Bu odada iki adet tuvalet taşı bulunmaktadır. (Resim 3.8) Ancak, bu odanın taban kotunun diğer odalardan yüksek oluşu ve özensiz bir şekilde oluşturulmuş taş döşemesi, bu tuvaletlerin, yapının ilk inşaa evresine ait olmadığını düşündürmektedir. Olasılıkla bu

tuvaletler II. Dünya Savaşı sırasında, bu tabyaya yerleştirilen askerler ”⁶⁰ tarafından yapılmıştır.

Tabyanın koğuş binasının ana bloğunda bulunan, ve yukarıda anlattıklarımızın dışında kalan diğer 12 oda aynı plan ve ölçülere sahiptirler. Beşik tonozla örtülmüş olan 8.50 x 4.50 metre ölçülerindeki bu odaların avluya bakan ikişer penceresi olduğu halde kapıları yoktur. Odalar arasında bağlantı 1.50 metre genişliğindeki ara kapılarla sağlanmaktadır. (Resim 3.9) Bütün bu ara kapılar yuvarlak kemerlidir. Bu kapılar koğuşlarda bulunan askerlerin birbirleriyle daha koordineli şekilde savunma yapmalarını ve tabyayı daha kısa zamanda terk etmelerini sağlamak için yapılmış olmalıdır. Bu odaların her birinde pencerelerin karşısında birer ocak bulunmaktadır. (Resim 3.10)

Koğuş binasının güney ve kuzey kanadında yer alan beş oda, karargah olarak kullanılmıştır. Güney kanattaki iki odanın tahrip olan giriş cephelerindeki izlerden anlaşıldığına göre, müstakil birer kapıları ve pencereleri olan bu odalar, 9.50 metre derinliğe ve 3.90 metre genişliğe sahiptirler. Her ikisi de beşik tonozla örtülmüş olan bu odalarda, girişin karşısında bir ocak ve iki yanında birer niş bulunmaktadır. Ayrıca tonoz üzerinde 0. 80 x 0.80 metre ölçülerinde birer ışıklık yer almaktadır. (Resim 3.11)

Karargahı oluşturan, kuzey kanadındaki üç odadan (Resim 3.12) ilki 8.35 x 3.80 metre ölçülerinde olup, beşik tonozla örtülmüştür. Girişin karşısında bir ocak ve iki yanında nişler görülmektedir. Bu odadaki nişler hiçbir odada görülmeyen bir şekilde 1.50 metre yüksekliğe sahiptir. Kanaatimizce bu nişler piyade tüfekleri için yapılmıştır. Ve bu oda koğuştaki nöbetçi askerlerin kullandığı bir oda olmalıdır.

⁶⁰ İkinci dünya savaşı sırasında Hıdırlık Tabyasının askeriye tarafından kullanıldığına ilişkin bilgiyi tabyanın yakınında tarlası bulunan 1924 doğumlu İsmail ÖZTÜRK’ten aldık.

Kuzey kanattaki diğer odalar, iç içe geçmiş haldedir. Yanında bir penceresi olan yuvarlak kemerli bir giriş kapısından, 9.75 x 4.00 metre ölçülerinde bir odaya girilmektedir. Bu odanın girişinin tam karşısında fırın yer almaktadır. Odanın batı duvarı üzerinde yer alan bir ara kapıyla 5.50 metre derinliğe ve 2.60 metre genişliğe sahip küçük bir odaya geçilmektedir. Bu odanın döşemesinin altındaki su künkleri buranın mutfak olabileceğini düşündürmektedir. Beşik tonozla örtülmüş olan her iki odanın da 0.80 x 0.80 metre ölçülerinde ikişer tane ışıklığı bulunmaktadır. (Resim 3.13, 3.14)

Cephesi, kalan izlerden düzgün kesme taşla kaplandığı anlaşılan koğuş binasının, kuzey kanadındaki neoklasik üsluptaki plastır dikkat çekicidir. (Resim 3.15) Tüm cephede olduğu anlaşılan bu plastırlar yapıya hareketlilik kazandırmıştır. Ayrıca Hıdırlık Tabyasındaki yegane süsleme ögesi olarak önemlidir.

Koğuş binasının ortasındaki odadan batıya doğru uzanan 13.80 metre uzunluğunda ve 1.80 metre genişliğindeki dehlizin batı ucuna, 14.50 metre uzunluğunda ve 7.15 metre genişliğinde bir oda yatay olarak yerleştirilmiştir. Beşik tonoz örtülü bu odanın kuzey ve güneyinde, koğuş binasının arkasına geçilebilmekte ve buradan topçu odalarına ulaşılmaktadır. Bu odanın batı duvarında, dehlizin devamı niteliğinde ikinci bir dehliz yer alır. Bu ikinci dehliz, ilkinde göre daha uzun olmakla beraber, batı ucundaki çökme yüzünden sonuna kadar ulaşmak mümkün olmamıştır. Çökmenin yaşandığı yere kadar 75.00 metre uzunluğa sahip olan dehlizin, benzer bir plana sahip olan Aynalı tabyadaki gibi, tabyanın çevresine yerleştirilen hendeğe açılması, ve hendeğe açıldığı noktada, yakın savunma için pusu odalarının olması muhtemeldir. Ancak hendeğe de bu düşünceyi doğrulayacak bir iz rastlamak mümkün olmamıştır. Bu dehlizin kırk beşinci metresinde, karşılıklı olarak yerleştirilmiş dört oda bulunmaktadır. Bu dört odada, aynı plan ve mimari özelliklere sahiptir. Yuvarlak kemerli giriş kapılarının iki yanında birer mazgal pencere bulunmaktadır. Bütün dehliz ve odaların üstünün oldukça kalın bir toprak tabakasıyla kapatılmış olması nedeniyle, başka bir pencere açmanın mümkün olmadığı odalar karanlıktır. Beşik tonozla örtülmüş olan bu odalarda ısınmak için

ocakta bulunmamaktadır. Odanın havalandırması duvar yüzeylerinde yer alan 0.15 x 0.15 metre ölçülerindeki deliklerle sağlanmaktadır. Bütün odayı duvar içinden bir kanalla kateden bu delikler mazgal pencerelerin ortasında altlı üstlü olarak yerleştirilen 0.15 metre çapındaki menfezlerle birleşmektedirler.

Kanaatimizce odalarda ocak bulunmayışı ve çok karanlık oluşları bu odaların koğuş olarak kullanılmasına imkan vermemektedir. Bu odalar tabyanın cephaneliği olarak kullanılmış olmalıdır. Ayrıca buldukları yer açısından da, tabyanın en güvenli yerine sahip olmaları, bu düşüncüyü doğrular niteliktedir.

Hıdırlık tabyasının üçüncü bölümünü, koğuş binasını üç yönden çeviren 18 topçu odası oluşturmaktadır. (Resim 3.16) Yaklaşık 20.00 metre arayla yerleştirilen topçu odaları büyük ölçüde arazi içine gömülmüş olup, ayrıca top güllerine karşı dıştan toprak yığınıyla takviye edilmiştir. Yan ve üsteki bu toprak yığınlarının oda girişlerini kapamaması için, kapının iki yanına istinat duvarları yapılmıştır. (Resim 3.17) Yere gömülü olarak yapılan topçu odalarına, kapının önündeki merdivenlerle inilmektedir. Hepsinde aynı plan ve ölçüde yapılan bu odaların genişliği 3.80 metre, uzunluğu 4.90 metredir. Kapının tam karşısına bir ocak konulmuştur. (Resim 3.18) Bu odaların her birinin duvar yüzeylerin de havalandırma delikleri bulunmaktadır. (Resim 3.19)

Hıdırlık tabyasında inşa malzemesi olarak duvarlarda moloz taş, tonozlarda ise tuğla kullanılmıştır. Koğuş binası ve giriş binasının cepheleri ise düzgün kesme taşla kaplanmıştır. Tabyada kullanılan taş malzeme Edirne kent merkezine oldukça yakın olan taş ocaklarından getirilmiş olup, taş ihtiyacının bir bölümü de gelişen silahlar karşısında önemini kaybeden, Edirne kalesinin taşlarının sökülmesi suretiyle temin edilmiştir.”⁶¹ (Resim 3.20, 3.21)

⁶¹ Edirne Kalesinin, 1866-1870 yıllarında Vali Hurşit Paşa tarafından, gelirinden resmi yapılar yaptırılması amacıyla sur taşlarının sökülerek satıldığı bilinmektedir. Hıdırlık Tabyasının giriş dehlizinde, Edirne Kalesine ait olduğu, kırlangıç kuyruğu kenet sisteminden anlaşılan, bir taş blok bulunmaktadır. Edirne Kalesinin Surları ile ilgili geniş bilgi için Bkz. (41) YILDIRIM, 3-11

Balkan savaşları sırasında Edirne'yi savunan tabyalardan biri olan Hıdırlık Tabyası, müstahkem mevki kumandanı Őükrü Paşanın karargahı olarak kullanılmıştır.⁶² Yakın tarihimiz için fevkalade önemli olan bu tabyada, Edirne Valiliği ve 54. Mekanize Piyade Tugay Komutanlığı'nın işbirliği ile 2003 yılı Nisan ayında bir restorasyon çalışması başlatılmıştır. Bu proje içerisinde öncelikli olarak Edirne Müzesi başkanlığında bir araştırma kazısı yapılmıştır.⁶³ Ve halen Çevre Koruma Vakfı Rölöve-Restorasyon Bürosu tarafından projelendirme çalışmaları yürütölmektedir.

⁶² Ratip KAZANCIGIL, **Hafız Rakım Ertür'ün Anılarından Balkan Savaşında Edirne Savunması Günleri**, 81.

⁶³ Bkz. (10) YILDIRIM, 4-14.

3 2 Abdurrahman Ağa (Çay Tepe) Tabyası

İnceleme Tarihi : Nisan 2003, Ağustos 2003

Resim No : 3.22- 3.27 **Plan No** 3.2 **Kent Haritasındaki Yer No :** 2

Kitabe ve Tarihlendirme: Kitabesi bulunmayan tabya 1886 ve 1888 yılları arasında Mirliwa İsmail Hakkı Bey'in başkanlığındaki istihkam komisyonu tarafından yapılmıştır. (Bkz. Ek)

Konum: Edirne–Kapıkule yolunun 5. kilometresinde, sağa doğru ayrılan toprak bir yolla gidilen Abdurrahman Ağa Tabyası, Edirne–Kapıkule yoluna hakim 112 metre rakımlı bir tepe üzerinde yer alır. Kent merkezinin 5 km. batısında yer alan tabyanın doğusunda Hıdırlık Tabyası, kuzeyinde Aynalı Tabya bulunmaktadır.

Plan Özellikleri: Abdurrahman Ağa Tabyası, yaklaşık 125 metreyi bulan uzunluğu ve 60 metreyi bulan genişliği ile Edirne civarındaki büyük tabyalardan biridir. (Resim 3.22) Eser, karargah ve koğuş kısmından başka, sekiz tane topçu odasından oluşmaktadır. (Plan 3.2)

Tabyaya, iki taraftaki toprak takviyeler arasında kalan gedikten girilmektedir. Avlunun güneyinde, 6.10 metre genişliğe ve 56.00 metre uzunluğa sahip koğuş ve karargah olduğu anlaşılan bir mekan bulunmaktadır. (Resim 3.23) Büyük ölçüde harap durumda bulunan dikdörtgen planlı yapının, sağlıklı bir planını çıkarmak için burada bir kazı yapılması gerekmektedir. Doğu –Batı yönünde uzanan, iki katlı yapının kuzey cephesinde, her iki katta çok sayıda pencere açıldığı anlaşılmaktadır. Yapının girişi kuzey duvarının ortasında yer almaktadır. Girişin karşısında, güney duvarından 2.50 metre dışarıya taşan, biri yıkılmış olan, fakat izlerinden varlığı tespit

edilebilen 5.80 x 3.79 ölçülerindeki iki mekanla, oldukça uzun olan yapı, iki bölüme ayrılmıştır. (Resim 3.24) Simetrik olarak yerleştirilen bu mekanlardan, kısmen sağlam kalan batıdakiinin, her iki katta bir kapısı ve penceresi bulunmaktadır. Beşik tonozla örtülü olan odanın zemin katında bir ocak olduğu görülmektedir. Olasılıkla karargah olarak kullanılan bu odaların arasından bir merdiven yada rampayla, üstteki topçu odalarına çıkılmaktadır.

Karargah odalarının iki yanında kalan büyük mekanların, izlerden beşik tonoz olduğu anlaşılan üst örtüsü çökmüştür. Doğudaki odada bir ocak görülmektedir. Ayrıca duvar yüzeyinde 0.15 x 0.15 ölçülerinde, delikler bulunmaktadır. Bütün duvar yüzeyini yatay olarak kateden bu delikler içten bir kanalla birbirine bağlanmıştır. Bu kanallar ocağın yaşamak seviyesinde baca ile bağlanmaktadır. Öyle anlaşılıyor ki, bir taraftan odaya ve ocağa hava sağlarken, diğer taraftan da ocaktaki sıcak havayı yan duvarlara ulaştırmaktadır.

Yukarıda bahsettiğimiz gibi karargah odalarının arasındaki bir merdiven yada rampa aracılığıyla üstteki sekiz topçu odasına ulaşılmaktadır. Bu topçu odaları karargah ve koğuş binasını üç yönden çevirmektedir. Form ve plan bakımından birbirine çok benzeyen bu odaların tamamının giriş bölümü tahrip olmuştur. (Resim 3.25) Hepsinin önünde girişin toprak kayması sonucu dolmasını önlemek amacıyla istinat duvarları yapılmıştır. Bu odaların genişliği 2.45 metre, derinliği ise 10.65 metredir. Girişin tam karşısında bir ocak ve yan duvarlarda çok sayıda havalandırma deliği bulunmaktadır. (Resim 3.26) Beşik tonozla örtülü odaların üstü, kalın bir toprak tabakasıyla kapatılarak düşmanın top güllerine karşı korunmuştur. (Resim 3.27)

3.3 Aynalı Tabya

İnceleme Tarihi : Haziran 2003 Ekim 2003

Resim No :3.28-3.37

Plan No :3.3

Kent Haritasındaki Yeri No :3

Kitabe ve Tarihlendirme: Aynalı Tabyanın giriş kapısının üzerinde olduğu anlaşılan kitabesi günümüze ulaşmamıştır. (Resim 3.28) Tabya 1886 ve 1888 yılları arasında Mirliiva İsmail Hakkı Bey'in başkanlığındaki istihkam komisyonu tarafından yapılmıştır. (Bkz. Ek)

Konumu : Kent merkezinin batısında ve 6900 metre mesafede yer alan tabyanın rakımı 122 metredir. Ekmekçi köyü yolundan batıya doğru ayrılan toprak bir yolla ulaşılabilen tabyanın kuzeyinde Karagöz Tabya, güneyinde Hıdırlık Tabya bulunmaktadır.

Plan Özellikleri : Aynalı Tabya, uzun süreden beri kendi haline terkedilmiş olduğundan harap vaziyettedir. Bununla beraber tabyanın sağlıklı bir planını çıkarmak ve mimarisi hakkında fikir sahibi olmak mümkündür. (Plan 3.3) Eser, giriş bölümü binası, koğuşlar, topçu odaları ve pusu odası olmak üzere dört bölümden oluşmaktadır. (Resim 3.29)

Giriş bölümü binası, doğu-batı yönünde uzanan, beşik tonoz örtülü, 6.30 metre uzunluğunda ve 5.30 metre genişliğinde bir dehlizin, iki tarafındaki iç-içe ikişer odadan meydana gelmektedir. Bu dehlizden, yanlamasına yerleştirilen 2.15 metre eninde ve 5.10 metre boyundaki bir odaya, oradan da 4.55 metre eninde, 14.00 metre boyundaki daha büyük bir odaya geçilmektedir. Her iki mekanın da aynı eksende birer kapısı ve ikişer penceresi bulunmaktadır. Bu odalarda dehliz gibi beşik tonozla örtülmüştür. Giriş kapısının tam karşısında ikişer ocak bulunan odaların, tonoz yüzeylerinde üçer tane, 0.80 x 0.80 metre ölçülerinde ışıklık yer almaktadır. Ayrıca

odaların duvarlarında 0.15 x 0.15 metre ölçülerinde çok sayıda havalandırma delikleri bulunmaktadır. Odaların yanları ve üstleri kalın bir toprak tabakasıyla kapatılmıştır. Tabyanın cümle kapısını oluşturan dehlizin doğu ucunda ve avluya açılan batı ucunda, toprak kaymasına engel olmak için istinat duvarları yapılmıştır. (Resim 3.30)

Aynalı Tabyanın ikinci bölümünü oluşturan koğuşlar, girişin tam karşısında, avlunun ortasında yapılmıştır. Dikdörtgen bir plan üzerine inşa edilen koğuş binasının uzunluğu, 70 metreyi bulmaktadır. Koğuş binasının cephesinin tam ortasında yer alan giriş kapısı tahrip olmuştur. Bu girişten 6.63 x 17.90 metre ölçülerinde, beşik tonoz örtülü bir dehlizle, koğuş binasının arkasına ulaşılmaktadır. Dehlizin batı ucunda, karşılıklı olarak yerleştirilmiş, 2.35 x 3.46 metre ölçülerinde iki küçük oda bulunmaktadır. Girişleri dehlizden gerçekleştirilen bu odaların, avluya bitişik olan duvarları muhdestir. Bu odalarda ocak ve havalandırma delikleri bulunmamaktadır. (Resim 3.31, 3.32)

Koğuş odalarının, tam ortadaki dehlizin iki yanına simetrik olarak yerleştirildiği görülmektedir. Bir kapıyla birbirine bağlanan ve avluya bakan ikişer penceresi olan bu odalara, merkezdeki girişin dışında, koğuş binasının arkasına açılan çeyrek daire şeklindeki bir geçitten girilmektedir. Toplam sayısı 10 olan bu odaların, sekiz tanesi 10.85 x 4.40 metre ölçülerindedir. İki uçta kalan odalar ise daha küçük olup 6.95 x 4.80 metre ölçülerindedir. Dehliz gibi beşik tonozla örtülen bu odaların hepsinde, pencerelerin karşısında bir ocak bulunmaktadır. Ayrıca duvarlarda çok sayıda havalandırma deliği vardır.

Eserin üçüncü bölümünü oluşturan dokuz topçu odası, koğuş binasını üç yönden çevirecek şekilde yerleştirilmiştir. Aralarında yaklaşık 20 metre mesafe olan bu odaların da üstleri, top güllerine karşı dıştan toprak yığınıyla takviye edilmiştir. (Resim 3.33) Beşik tonozlarla örtülen bu odaların her biri, 9.20 metre derinlik ve 3.05 metre genişliğe sahiptir. Girişin tam karşısında bir tane ocak bulunmaktadır. (Resim 3.34)

Genel hatları ile oval bir plan şeması gösteren hendek, tabyanın dördüncü bölümünü oluşturan pusu odası ile korunmuştur. (Resim 3.35) Tabyayı koruyan ve savunmanın esasını oluşturan topların etkisiz kalması karşısında, düşmanın tabyayı işgal etmek üzere hendeğe girmesi halinde, tüfek ateşiyle onları geri püskürtmek için yapılmışlardır. Pusu odası, koğuş binasının tam arkasından başlayıp batıya doğru devam eden 25.50 metre uzunluğunda bir dehlizin ucunda bulunmaktadır. Tabyanın doğu-batı aksının üzerinde yer alan bir topçu odasının altından geçmekte olan bu dehliz, hendeğe açılmaktadır. Hendeğe açılan kapının sağında ve solunda kavisli bir plana sahip iki oda bulunmaktadır. (Resim 3.36) Bu odalara, hendeğe bakan çok sayıda tüfek mazgalı yerleştirilmiştir. Bunlar öyle yerleştirilmiştir ki, yaklaşık 150 metre uzunluğundaki hendeği, hiçbir ölü nokta bırakmadan, tamamen kontrol altında tutabilmektedir.

Aynalı Tabyada inşa malzemesi olarak, duvarlarda moloz taş, tonozlarda tuğla, kapı ve pencere sövelerinde düzgün kesme taş kullanılmıştır. (Resim 3.37) Bu tabyada da diğerlerinde olduğu gibi, özellikle koğuş binasının cephesi, düzgün kesme taşla kaplanmış olmalıdır. Ancak hiçbir iz kalmamıştır. İç mekanlarda, duvar yüzeylerinde, kireç harçlı kalın bir sıva tabakası olan odaların üstleri, kalın bir toprak tabakasıyla örtülmüştür.

3.4.Kemerler Tabya

İnceleme Tarihi : Mayıs 2003- Ağustos 2003

Resim No : 3.38-3.44 **Plan No :**3.4 **Kent Haritasındaki Yeri No :**4

Kitabe ve Tarihlendirme: Kitabesi bulunmayan tabya 1886 ve 1888 yılları arasında Mirliya İsmail Hakkı Bey'in başkanlığındaki istihkam komisyonu tarafından yapılmıştır. (Bkz. Ek)

Konumu : Kent merkezinin kuzey-batısında ve 6700 metre mesafede yer alan tabyanın rakımı 130 metredir. Ekmekçi köyünü giden yolun altıncı kilometresindeki tabyanın, kuzey-batısında Karagöz Tabyası, kuzeyinde Başhöyük (Muhittepe) Tabyası bulunur.

Plan özellikleri : Kemerler tabyası yuvarlak planlı avlunun ortasında, dikdörtgen bir plan üzerine kurulan koğuş binası ve bu avlunun etrafına yerleştirilen topçu odalarından oluşmaktadır. (Plan 3.4)

Tabyanın girişi, avlunun güneyinde, karşılıklı olarak yerleştirilen iki odanın arasından sağlanmaktadır. (Resim 3.38) Her iki odanın giriş kapısının yanlarında ikişer penceresi bulunmaktadır. 11.00 x 4.92 metre ölçülerine sahip doğudaki oda ve 6.12 x 2.92 metre ölçülerine sahip batıdaki odanın, ikisinin de girişlerinin karşısında birer ocak yer almaktadır. Ayrıca beşik tonozla örtülmüş olan odaların, tonoz yüzeylerinde 0.80 x 0.80 metre ölçülerinde birer ışıklığı bulunmaktadır. Büyük olan doğudaki oda, karargahta görevli askerlerin kullandığı koğuş olmalıdır. (Resim 3.39) Batıdaki, güney duvarı üzerinde küçük bir nişi olan oda ise, tabya komutanına ait olmalıdır. (Resim 3.40)

Toplanma ve merasim yeri olarak kullanılan dairesel planlı avlunun ortasında girişle aynı ekseninde koğuş yer almaktadır. (Resim 3.41) Koğuş, iç içe geçmiş iki odadan oluşmaktadır. 4.53 x 1.95 metre ölçülerindeki, bir odadan, 4.53 metre eninde ve 19.55 metre boyundaki dikdörtgen planlı, daha büyük bir odaya geçilmektedir. Her iki mekanında aynı eksen üzerinde yer alan birer kapısı ve ikişer penceresi vardır. Beşik tonozla örtülü olan koğuşun, doğu ve batı duvarlarında karşılıklı olarak yerleştirilmiş iki niş bulunur. Ayrıca tonoz yüzeyinin üzerinde 0.80 x 0.80 metre ölçülerinde üç adet ışıklık yer almaktadır. (Resim 3.42)

Avlunun güney-batısında, müstakil bir girişi olan iç içe geçmiş üç odadan oluşan mutfak bölümü bulunmaktadır. Avluya bakan bir kapısı ve iki penceresi olan, 1.80 x 5.75 metre boyutlarında, dikdörtgen planlı bir odadan, 4.20 x 2.97 metre ve 4.10 x 2.35 metre boyutlarında iki odaya geçilmektedir. (Resim 3.43) Bu iki oda iç mekanda, birbirlerine, 1.06 x 0.80 metre boyutlarındaki bir açıklıkla bağlanmıştır. Daha büyük olan odanın, giriş kapısının karşısında, yuvarlak kemerli, 1.50 x 0.80 metre boyutlarında bir fırın yer almaktadır. (Resim 3.44) Her iki odada beşik tonozla örtülmüş olup, tonoz yüzeylerinde 0.80 x 0.80 metre ölçülerinde birer ışıklık bulunmaktadır. Yandaki daha küçük ölçülere sahip odanın duvar yüzeyindeki kemer izlerinden, buranın ahşap malzemeyle daha küçük birimlere ayrılmış olduğu anlaşılmaktadır.

Avlu üzerinde, kuzey –güney doğrultusunda yerleştirilen koğuşun, doğusunda, batısında ve güney-doğusunda üç topçu odası yer almaktadır. Toprağa gömülü olarak inşa edilen bu odaların seviyesi, avlu kotunun yaklaşık 2-2.50 metre altındadır. Topçu odalarının üçü de aynı plan ve mimari özelliklere sahiptirler. Bu odalar genel olarak, biri küçük, diğeri büyük iki mekandan meydana gelmektedir. Üç topçu odasının önünde de girişin toprakla dolmasını önlemek için istinat duvarları yapılmıştır.

Topçu odalarının, istinat duvarları arasındaki giriş kapısı, yanlamasına yerleştirilen, 1.75 x 3.04 boyutlarında bir giriş sahanlığına açılmaktadır. Asıl

mekanın dış etkilere karşı koruması için, oluşturulmuş olan bu odadan, 5.00 x 3.10 ölçülerindeki asıl mekana geçilmektedir. Beşik tonozla örtülmüş olan odalarda, girişin karşısındaki duvarda bir ocak yer almaktadır. Bu ocak ve duvar yüzeylerindeki havalandırma deliklerinden başka mimari bir detay bulunmamaktadır.

3.5 Başhöyük (Muhittepe) Tabyası

İnceleme Tarihi : Mayıs 2003 – Ağustos 2003

Resim No :3.45-3.50

Plan No :3.5

Kent Haritasındaki Yeri No: 5

Kitabe ve Tarihlendirme: Kitabesi bulunmayan tabya 1886 ve 1888 yılları arasında Mirliva İsmail Hakkı Bey'in başkanlığındaki istihkam komisyonu tarafından yapılmıştır. (Bkz. Ek)

Konumu : Kent merkezinin kuzey-batısında ve 6900 metre mesafede yer alan tabyanın rakımı 133 metredir. Sarayakpınar yolundaki tabyanın, batısında Karagöz Tabyası, güneyinde Kemerler ve Aynalı Tabya bulunur. Kısa bir süre öncesine kadar, 54. Mekanize Piyade Tugay Komutanlığı tarafından depo olarak kullanılmaktaydı.

Plan özellikleri : Başhöyük Tabyası, yuvarlak planlı avlunun ortasında dikdörtgen bir plan üzerine kurulan koğuş binası ve bu avlunun etrafına yerleştirilen topçu odalarından oluşmaktadır. (Plan 3.5)

Koğuş odaları, avlunun güneyinde karşılıklı olarak yerleştirilen ve aralarından tabyanın girişi sağlanan iki oda ve bu giriş aralığının kuzeyindeki büyük bir odadan meydana gelmektedir. Girişi oluşturan karşılıklı iki odaya, giriş aralığından birer kapıyla girilmektedir. (Resim 3.45) Bu kapıların iki yanına birer pencere konulmuştur. Girişin tam karşısında ise bir ocak göze çarpmaktadır. Diğer birçok tabyada olduğu gibi bu odaların duvarlarına da yerden 0.85 metre yükseklikte sıralanan ve genişlikleri 0.15 metre olan çok sayıda havalandırma delikleri konulmuştur.

Toplanma ve merasim yeri olarak kullanılan dairesel planlı avlunun ortasında, girişle aynı eksende yer alan dikdörtgen planlı odanın (koğuş) giriş cephesi tahrip

olmuştur. Ancak izlerden bu odanın, kemerler tabyası koğuşunda olduğu gibi, iç içe geçmiş iki odadan oluştuğu anlaşılmaktadır. 4.50 x 1.90 metre ölçülerindeki, bir odadan, 4.50 metre eninde ve 19.55 metre boyundaki dikdörtgen planlı, daha büyük bir odaya geçilmektedir. Her iki mekanında aynı eksen üzerinde yer alan birer kapısı ve ikişer penceresi olduğu tespit edilebilmektedir. (Resim 3.46) Beşik tonozla örtülü olan koğuşun, doğu ve batı duvarlarında karşılıklı olarak yerleştirilmiş iki niş bulunur. Ayrıca tonoz yüzeyinin üzerinde 0.80 x 0.80 metre ölçülerinde üç adet ışıklık yer almaktadır. (Resim 3.47)

Avlunun güney-doğusunda, müstakil bir girişi olan iç içe geçmiş üç odadan oluşan mutfak bölümü bulunmaktadır. (Resim 3.48) Avluya bakan bir kapısı ve iki penceresi olan, 1.80 x 5.75 metre boyutlarında, dikdörtgen planlı bir odadan, 4.20 x 2.97 metre ve 4.10 x 2.35 metre boyutlarında iki odaya geçilmektedir. Bu iki oda birbirlerine, 1.06 x 0.80 metre boyutlarındaki bir açıklıkla bağlanmıştır. Daha büyük olan odanın, giriş kapısının karşısında, yuvarlak kemerli, 1.50 x 0.80 metre boyutlarında bir fırın yer almaktadır. Her iki odada beşik tonozla örtülmüş olup, tonoz yüzeylerinde 0.80 x 0.80 metre ölçülerinde birer ışıklık bulunmaktadır. (Resim 3.49)

Dairesel planlı avlunun etrafında, birbirinin aynı plan ve mimari özelliklere sahip dört topçu odası yer almaktadır. Aralarındaki bölümlerde top mevzileri bulunan bu odalardan güney-doğudakinin giriş cephesi tahrip olmuştur. Diğer topçu odaları nispeten sağlam durumdadır. Toprağa gömülü olarak inşa edilen bu odaların seviyesi, avlu kotunun yaklaşık 2-2.50 metre altındadır. Bu odalar genel olarak, biri küçük, diğeri büyük iki mekandan meydana gelmektedir. Dört topçu odasının önünde de girişin toprakla dolmasını önlemek için istinat duvarları yapılmıştır. Topçu odalarının, istinat duvarları arasındaki giriş kapısı, yanlamasına yerleştirilen, 1.75 x 3.05 boyutlarında bir giriş sahanlığına açılmaktadır. Asıl mekanın dış etkilere karşı koruyan bu odadan, 5.00 x 3.00 ölçülerindeki asıl mekana geçilmektedir. Beşik tonozla örtülmüş olan odalarda, girişin karşısındaki duvarda bir ocak yer almaktadır. (Resim 3.50)

3.6 Karagöz Tabya

İnceleme Tarihi : Haziran 2003 - Eylül 2003

Resim No :3.51 - 3.56 **Plan No :**3.6 **Kent Haritasındaki Yeri No :**6

Kitabe ve Tarihlendirme: Kitabesi bulunmayan tabya 1886 ve 1888 yılları arasında Mirliiva İsmail Hakkı Bey'in başkanlığındaki istihkam komisyonu tarafından yapılmıştır. (Bkz. Ek)

Konumu : Kent merkezinin kuzey-batısında ve 8750 metre mesafede yer alan tabyanın rakımı 145 metredir. Ekmekçi köyü yolunun 7. kilometresinden kuzeye doğru ayrılan stabilize bir yoldan ulaşılabilir. Tabyanın, güney-doğusunda Kemerler Tabyası, güneyinde Aynalı Tabya bulunur.

Plan özellikleri : Karagöz Tabyası, her birinin müstakil hendekleri olan ve yaklaşık 450 metre uzunluğunda bir hat oluşturan, üç gruptan meydana gelmektedir. Tabyanın asıl nüvesini genel planın merkezinde bulunan bölüm oluşturmaktadır. Bu merkezi bölümün sağında ve solunda, dörder topçu odasından oluşan, simetrik iki bölüm yer almaktadır. (Plan 3.6)

Tabyanın merkezini oluşturan bölüm, elips şeklinde bir plan göstermektedir. Tabyanın giriş kısmı, beşik tonoz örtülü, 13.20 metre uzunluğunda bir dehlizin, iki tarafındaki ikişer odalık, iki gruptan meydana gelmektedir. Bu dehlizden yanlamasına yerleştirilen 1.95 metre eninde ve 3.50 metre boyundaki bir odaya, oradan da 3.60 metre eninde ve 6.05 metre boyunda daha büyük başka bir odaya geçilmektedir. Her iki mekanında birer kapısı ve penceresi vardır. Dehliz gibi odalarda beşik tonozla örtülmüşlerdir. Girişin karşısında bir ocak görülmektedir. Ayrıca tonoz yüzeyinde 0.75 x 0.80 ölçülerinde bir ışıklık bulunmaktadır. Bu oda düzeni, dehlizin batısında aynen uygulanmıştır. Dehlizin iki ucunda da, toprak

kayması sonucu girişin kapanmasını önlemek için istinat duvarları yapılmıştır. Güneydeki istinat duvarının üzerinde, karşılıklı olarak yerleştirilmiş yuvarlak kemerli iki niş nöbetçiler için yapılmıştır. (Resim 3.51)

Giriş dehlizinin tam karşısında 20.85 metre uzunluğunda ve 2.00 metre genişliğinde bir oda yer almaktadır. Odanın girişinin toprak kayması sonucu kapanmaması için, girişin iki yanına istinat duvarları yapılmıştır. Beşik tonozla örtülmüş olan bu odanın penceresi bulunmadığı için oldukça karanlıktır. Havalandırma deliklerinin ve ocağın bulunmaması sebebiyle bu odanın cephanelik olarak kullanılmış olduğunu tahmin etmekteyiz.

Giriş dehlizi ve cephaneliğin arasında kalan küçük iç avlunun, iki yanında yer alan rampalarla, tabyanın üst katına çıkılmaktadır. Buradan da bir tanesi cephaneliğin üzerine yerleştirilmiş olan beş topçu odasına ulaşılmaktadır. (Resim 3.52, 3.53) Bu topçu odalarından en dışta yer alan ikisi bir tarzda, diğer üç tanesi başka bir tarzda yapılmışlardır. Birinci gruptaki topçu odaları tamamen toprağa gömülü olarak yapılmışlardır. 5.30 x 2.62 metre ölçülerindeki odalara, merdivenli bir giriş dehlizi geçildikten sonra ulaşılmaktadır. 4.10 metre uzunluğundaki giriş dehlizinin önünde, girişin toprakla dolmasını önlemek için istinat duvarları yapılmıştır. İkinci gruptaki odalara ise, sağında ve solunda iki niş yer alan yuvarlak kemerli bir kapıyla girilmektedir. Cephaneliğin üzerinde yer alan topçu odası 8.38 x 2.58 metre ölçülerinde olup, bunun iki yanında bulunan odalar 6.12 x 2.58 metre ölçülerindedir. Beşik tonozla örtülü olan topçu odalarının hepsinde birer ocakla çok sayıda havalandırma deliği vardır. Üzerleri kalın bir toprak tabakasıyla örtülmüş olan bu odaların uzaktan fark edilmesi çok zordur.

Tabyanın merkezini oluşturan bu bölüm, üst ağız genişliği yaklaşık 15 metre, derinliği 12 metre ve taban genişliği 8 metre olan yamuk kesitli, elips şeklinde bir plana sahip olan hendekle çevrilidir. (Resim 3.54) Bu hendeğin kuzey-doğu ve güney-batısında yaklaşık 50-55 metre mesafede, tabyanın II. ve III. bölümlerini oluşturan dörder tane topçu odası yer almaktadır. İki ayrı grup oluşturan bu odalar simetrik

olarak planlanmıştır. Bu nedenle, tekrar olmaması bakımından biz sadece II. gruptaki odaları anlatmakla yetineceğiz.

Genel olarak “L” şeklinde bir plan gösteren topçu odalarının hepsi aynı ölçülerde ve tipte yapılmışlardır. Dikdörtgen bir plana sahip olan topçu odaları, 2.60 metre genişliğe ve 7.00 metre derinliğe sahiptir. Hepsinin giriş kapıları tahrip olmuştur. Bazı odaların giriş kapılarında, beton harç kullanılarak yapılan onarımlar göze çarpmaktadır. Bunlar büyük olasılıkla II. Dünya savaşı sırasında, bu tabyaları kullanan askeri birlik tarafından yapılmıştır. Beşik tonozla örtülü olan topçu odalarının hepsinde birer ocak ve çok sayıda havalandırma deliği bulunmaktadır. (Resim 3.55)

Tabyanın tamamında inşa malzemesi olarak, beden duvarlarında moloz taş ve tonozlarda tuğla kullanılmıştır. Neredeyse tamamı yok olmasına karşın kalan izlerden anlaşıldığına göre cepheler düzgün kesme taşla kaplanmıştır. Topçu odalarının cephesinde görülen, oluk ve kaval silme kompozisyonuyla oluşturulmuş saçak, yapıya hareketlilik kazandırmış ve böylece Edirne’deki diğer bir çok tabyada görülen tekdüzelikten kurtarmıştır. (Resim 3.56)

3.7 Ayvalık Tabya (Cezaevi II)

İnceleme Tarihi : Mart 2004

Resim No :3.57 – 3.62

Plan No :3.7

Kent Haritasındaki Yeri No:7

Kitabe ve Tarihlendirme: Kitabesi bulunmayan tabya 1886 ve 1888 yılları arasında Mirliiva İsmail Hakkı Bey'in başkanlığındaki istihkam komisyonu tarafından yapılmıştır. (Bkz. Ek)

Konumu: Kent merkezine uzaklığı 4000 metre olan tabyanın rakımı 110 metredir. Tunca nehrinin yakınlarında yer alan tabyanın kuzeyinde Küçük Taş Ocağı Tabya, doğusunda Hacı Doğan (Cezaevi I) Tabya ve Bağlarönü Tabya, batısında Başhöyük ve Kemerler Tabyaları bulunmaktadır. Açık Cezaevi sınırları içerisinde yer alan tabya, harap bir vaziyette olup, halen tarım açık cezaevi tarafından ağıl olarak kullanılmaktadır.

Plan özellikleri: Cezaevi I Tabya, yaklaşık 15 metre yarıçaplı, dairesel planlı bir avlu ve bunun etrafında toprak yığınının oluştuğu topçu mevzileri, dört oda ve hendekten meydana gelmiştir. (Plan 7)

Dairesel planlı avlunun güneyinde yaklaşık 4.00 metre mesafeyle, karşılıklı olarak yerleştirilen iki oda bulunmaktadır. Tabyaya, koğuş olarak kullanılan bu iki odanın oluşturduğu aralıktan girilmektedir. (Resim 3.57) Uzun süre ağıl olarak kullanılan odaların giriş cephelerinde muhdes eklemeler yapılmıştır. Karşılıklı olarak yerleştirilen bu odalar, aynı plan ve mimari özelliklere sahiptir. 11.15 metre derinliğe ve 4.45 metre genişliğe sahip odaların, giriş kapılarının yanlarında ikişer pencere bulunmaktadır. (Resim 3.58) Beşik tonozla örtülmüş olan odalarda, girişin tam karşısında bir ocak bulunmaktadır. Duvarlarında çok sayıda, 0.15 x 0.15 metre

ölçülerinde havalandırma delikleri ve tonoz yüzeyinde 0.80 x 0.80 metre ölçülerinde ışıklık yer almaktadır. (Resim 3.59)

Toplanma ve merasim yeri olarak kullanılan avlunun kuzeyinde, aralarında top mevzisi bulunan iki topçu odası yer almaktadır. (Resim 3.60) Toprak içine gömülü olarak inşa edilen bu odalar, aynı plan ve mimariye sahiptir. Avlu kotundan daha düşük kottaki bu mekanlara, kavisli bir giriş dehlizi geçildikten sonra ulaşılan, 3.35 x 1.70 ölçülerindeki sahanlıktan açılan, yuvarlak kemerli bir kapıyla girilir. 4.75 metre genişliğe ve 6.65 metre derinliğe sahip dikdörtgen planlı oda, bu kavisli giriş dehlizi sayesinde soğuğa karşı korunaklı hale getirilmiştir. Beşik tonozla örtülmüş olan mekanda girişin karşısındaki duvarda bir ocak yer almaktadır. Ayrıca odanın tüm duvar yüzeyini dolanan 0.15x0.15 metre ebatlarında havalandırma delikleri mevcuttur. (Resim 3.61, 3.62)

Ayvalık Tabyasında inşa malzemesi olarak, duvarlarda moloz taş, tonozlarda tuğla, kapı ve pencere sövelerinde düzgün kesme taş kullanılmıştır. İç mekanlarda, duvar yüzeylerinde, kireç harçlı kalın bir sıva tabakası olan odaların üstleri, kalın bir toprak tabakasıyla örtülmüştür.

3.8 Hacı Doğan Tabya (Cezaevi I)

İnceleme Tarihi : Mart 2004

Resim No : 3.63-3.66 **Plan No :**3.8 **Kent Haritasındaki Yeri No:**8

Kitabe ve Tarihlendirme: Kitabesi bulunmayan tabya, 1886 ve 1888 yılları arasında Mirliiva İsmail Hakkı Bey'in başkanlığındaki istihkam komisyonu tarafından yapılmıştır. (Bkz. Ek)

Konumu: Kent merkezine uzaklığı 3800 metre olan tabyanın rakımı 110 metredir. Tunca nehrinin yakınlarında yer alan tabyanın kuzeyinde Küçük Taş Ocağı Tabya, doğusunda Bağlarönü Tabya, batısında Ayvalık Tabya (Cezaevi II) bulunmaktadır. Açık cezaevi sınırları içerisinde yer alan tabya, harap bir vaziyette olup, halen tarım açık cezaevi tarafından ağıl olarak kullanılmaktadır.

Plan Özellikleri: Etrafındaki hendekle birlikte yaklaşık 75 metre uzunluğa ve 45 metre genişliğe sahip olan Hacı Doğan Tabyası koğuş ve topçu odalarından meydana gelmektedir. (Plan 8)

Tabyaya giriş doğuda yer alan bir oda ile toprak takviye arasında kalan bir gedikten yapılmaktadır. Girişte bulunan bu oda 3.00 metre genişliğe ve 8.65 metre uzunluğa sahiptir. Dikdörtgen planlı oda, beşik tonozla örtülmüştür. Giriş bölümü tahrip olan odada, girişin karşısında bir ocak ve tonoz yüzeyinin üzerinde 0.80 x 0.75 ölçülerinde bir ışıklık bulunmaktadır. Bu oda tabyanın komutanlarına ayrılmış olmalıdır. (Resim 3.63)

Girişin batısında, doğu-batı istikametinde uzanan, dikdörtgen planlı koğuş odası yer almaktadır. 6.15 x 3.05 metre ölçülerinde dikdörtgen planlı bir mekan geçildikten

sonra 15.40 x 4.60 ölçülerindeki koğuşa girilmektedir. Her iki mekanında aynı eksende birer kapısı ve ikişer penceresi bulunmaktadır. Odada, biri giriş kapısının tam karşısında, diğerleri doğu ve batı duvarlarında olmak üzere üç ocak bulunmaktadır. Beşik tonozla örtülmüş bulunan odada, 0.80 x 0.80 metre ölçülerinde iki tane ışıklık bulunmaktadır. (Resim 3.64)

Koğuş kısmının kuzey-doğusunda ve kuzey-batısında topçu odaları yer almaktadır. Topçu odalarının her ikisi de aynı plan ve mimari özelliklere sahiptirler. Tamamıyla toprağa gömülü olarak inşa edilmiş olan topçu odalarına giriş, beşik tonoz örtülü bir dehlizden sağlanmaktadır. (Resim 3.65) Giriş dehlizinin ucunda yer alan, 1.30 x 2.10 ölçülerindeki giriş sahanlığından, 3.65 x 4.15 ölçülerindeki odaya, yuvarlak kemerli bir kapıyla geçilmektedir. Beşik tonozla örtülmüş olan topçu odasında, bir ocak ve duvar yüzeylerinde çok sayıda havalandırma deliği vardır. (Resim 3.66)

Hacı Doğan Tabyasında inşa malzemesi olarak, duvarlarda moloz taş ve tonozlarda tuğla kullanılmıştır. İç mekanlarda, duvar yüzeylerinde, kireç harçlı kalın bir sıva tabakası olan odaların üstleri, kalın bir toprak tabakasıyla örtülmüştür.

3.9 Küçük Taş Ocağı Tabya

İnceleme Tarihi : Mart 2004

Resim No :3.67-3.70

Plan No :3.9

Kent Haritasındaki Yer No:9

Kitabe ve Tarihlendirme: Kitabesi bulunmayan tabya, 1886 ve 1888 yılları arasında Mirliwa İsmail Hakkı Bey'in başkanlığındaki istihkam komisyonu tarafından yapılmıştır. (Bkz. Ek)

Konumu : Kent merkezine uzaklığı 5500 metre olan tabyanın rakımı 93 metredir. Adını yakınındaki taş ocaklarından alan tabyanın kuzeyinde, Büyük Taş Ocağı Tabya, güneyinde Ayvalık ve Hacı Doğan Tabyaları yer almaktadır. Taş ocaklarına kadar yolu asfalt olup, ocaklardan sonra yaklaşık 1000- 1500 metre uzunluğunda toprak bir yolla ulaşılmaktadır.

Plan Özellikleri: Edirne'de bulunan tabyalarda sıkça görülen, yaklaşık 15 metre yarıçaplı, dairesel planlı bir avlunun etrafını çeviren top mevzileri, piyade siperleri, hendek ve dört odadan oluşan küçük bir tabyadır. (Plan 3.9) (Resim 3.67) Diğer tabyalardan farklı olarak, Küçük Taş Ocağı Tabyanın, avlusunun tam ortasında, yaklaşık 8 metre yarıçaplı, 3.50-4.00 metre yüksekliğe sahip bir toprak yığını bulunmaktadır. Kanaatimizce, bu yapay tepe, tabyanın avlusuna düşen, düşmanın solvolu top atışlarının şarapnel etkisini azaltmak üzere oluşturulmuştur.

Avlunun, güneyinde aralarından tabyanın girişi sağlanan, karşılıklı iki oda yer almaktadır. Bu odaların giriş kapılarının iki yanında, tabya girişi boyunca devam eden, toprak kaymasına engel olmak için yapılmış istinat duvarları bulunmaktadır. (Resim 3.68) Tabya komutanının, komuta merkezi ve koğuş olarak kullanıldığını düşündüğümüz bu iki oda, aynı plan ve mimari özelliklere sahiptir. Giriş kapıları zamanın ve savaşın etkisiyle tahrip olan, dikdörtgen planlı bu odalardan batıda yer alanı daha küçük olup, 6.00 metre derinliğe ve 4.50 metre genişliğe sahiptir. Doğuda

ki oda ise aynı plan özelliklerine sahip olmakla beraber, 8.75 x 4.50 metre ölçülerine sahip daha büyük bir odadır. Her ikisinde de girişin karşısında bir ocak ve 0.15 x 0.15 ölçülerinde, duvar içlerinde birbirlerine bir kanalla bağlanarak tüm odayı kateden havalandırma delikleri bulunmaktadır. Ayrıca beşik tonozla örtülmüş olan odalarda, 0.75 x 0.75 metre ölçülerinde birer ışıklık görülmektedir. (Resim 3.69)

Avlunun kuzeyinde ise aralarında yaklaşık 15 metre mesafe bulunan iki topçu odası yer almaktadır. Toprağa gömülü olarak inşa edilen bu odaların seviyesi, avlu kotunun yaklaşık 3.50-4 metre altındadır. Topçu odalarının her ikisi de aynı plan ve mimari özelliklere sahiptirler. Bu odalar genel olarak, bir giriş dehlizi ve dikdörtgen planlı asıl odadan meydana gelmektedir. İki topçu odasının önünde de girişin toprakla dolmasını önlemek için istinat duvarları yapılmıştır. (Resim 3.70)

Topçu odasına giriş, tahrip olmuş, fakat kalan izlerden anlaşıldığına göre yuvarlak kemerli bir giriş kapısından ulaşılan 1.78 x 1.60 metre ölçülerinde, beşik tonozla örtülmüş bir giriş dehliziyle sağlanmaktadır. Bu dehlizin diğer ucunda yer alan, yine yuvarlak kemerli bir kapı, 5.90 metre derinliğinde ve 4.40 metre genişliğinde asıl odaya açılmaktadır. Beşik tonozla örtülmüş olan mekanda, girişin karşısındaki duvarda bir ocak yer almaktadır. Ayrıca odanın tüm duvar yüzeyini dolanan 0.15 x 0.15 metre ebatlarında havalandırma delikleri mevcuttur.

Terkedilmiş ve harap vaziyetteki tabyada, inşa malzemesi olarak duvarlarda moloz taş ve sistemsiz şekilde yerleştirilmiş, az miktarda tuğla kullanılmıştır. Tonozlar ise tamamen tuğla ile inşa edilmiştir. İç mekanlarda, duvar yüzeylerinde, kireç harçlı kalın bir sıva tabakası olan odaların üstleri, kalın bir toprak tabakasıyla örtülmüştür.

3.10 Büyük Taş Ocağı Tabya

İnceleme Tarihi : Mart 2004

Resim No :3.71- 3.76

Plan No :3.10

Kent Haritasındaki Yer No:10

Kitabe ve Tarihlendirme: Kitabesi bulunmayan tabya 1886 ve 1888 yılları arasında Mirliva İsmail Hakkı Bey'in başkanlığındaki istihkam komisyonu tarafından yapılmıştır. (Bkz. Ek)

Konumu : Kent merkezine uzaklığı 5900 metre olan tabyanın rakımı, 157 metredir. Adını yakınındaki taş ocaklarından alan tabyanın adı, bulunduğu tepenin şeklinin yıldız benzemesi nedeniyle, yanlış olarak Yıldız Tabya şeklinde bilinmektedir. 1302/1886 yılında hazırlanan Edirne ve çevresindeki istihkamları gösteren haritada, bu tabyanın adı “Taş Ocağı” olarak belirtilmiştir. (Bkz Harita 1.5) Yolu stabilize olan tabyanın güneyinde Küçük Taş Ocağı Tabya, doğusunda Ayvazbaba ve Bağlarönü Tabyaları yer almaktadır. 54. Mekanize Piyade Tugay Komutanlığının sorumluluk sahası içinde bulunan tabya, kısa bir süre öncesine kadar 11. Elektronik birliğin depoları olarak kullanılmıştır.

Plan Özellikleri: Büyük Taş Ocağı Tabyası, genel hatları itibarıyla oval bir plan şemasına sahiptir. Koğuş, karargah ve topçu odalarından meydana gelen tabya, yaklaşık 200 metre genişliğiyle, Edirne'deki büyük tabyalardan biridir. (Plan 3.10)

Tabyanın koğuş kısmı, kuzey, güney ve doğuda olmak üzere, üç yönde yer alan rampalarla inilen, üst kısmı geniş “U” şeklinde bir avlunun batısında yer alır. Dikdörtgen bir plan şemasına sahip olan koğuş binasının kuzey-güney uzunluğu, 77.25 metredir. (Resim 3.71) Bu planın tam ortasında, koğuş binasını simetrik olarak ikiye bölen, 10.25 x 4.50 metre ölçülere sahip, bir oda bulunmaktadır. Bu odanın kuzey ve güney tarafına altışar oda yerleştirilmiştir. Koğuş binasına giriş, tam ortadaki bu odaya açılan, basık kemerli bir giriş kapısıyla sağlanmaktadır. Bu odanın

her iki tarafına yerleştirilen koğuş odaları, mekan içinden açılan 1.50 metre genişliğindeki kapılarla birbirine bağlanmıştır. (Resim 3.72) Bu ara kapılar sayesinde koğuş binasının bir ucundan diğer ucuna, dışarıya çıkmadan ulaşmak mümkün olmaktadır. 10.50 metre uzunluğa ve 4.15 metre genişliğe sahip olan odaların tamamı, beşik tonozla örtülmüştür. Bu odaların avluya bakan, yuvarlak kemerli ikişer pencereleri bulunmaktadır. Her birinde pencerelerin karşısında birer ocak vardır. (Resim 3.73)

Asıl koğuşları teşkil eden bu planın kuzey ve güney ucuna, daha küçük ikişer oda yapılmıştır. Bu odalardan güneydekilerin tonoz örtüsü çökmüş, giriş cepheleri tamamen yok olmuştur. (Resim 3.74) Kuzey uçta bulunan iki oda ise nispeten daha sağlamdır. Merkezdeki girişin dışında, bu odalarında birer müstakil giriş kapıları bulunmaktadır. Ayrıca bu odalara koğuş binasının içinden, 4.42 metre uzunluğunda ve 1.77 metre genişliğinde bir koridorun kuzey ve doğu tarafındaki kapılarla da ulaşılabilir. Koridorun kuzeyindeki yuvarlak kemerli kapı, 6.75 metre uzunluğa ve 4.15 metre genişliğe sahip bir odaya açılmaktadır. Koridorun doğusundaki kapı ise, girişin yanında penceresi de bulunan 5.65 x 4.15 metre ölçülere sahip odaya açılmaktadır. Ayrıca ocakları bulunmayan bu odaların duvarlarında yer alan 0.15 x 0.15 metre genişliğindeki delikler duvarın içinden bir kanalla birbirine bağlanarak, koridordaki ocağa, yaşamak seviyesinde bağlanmaktadır. Havalandırma görevinin yanı sıra, bu kanalda dolaşan sıcak hava her iki odanın da ısınmasını sağlamaktadır.

Büyük Taş Ocağı Tabyasının, karargah binası olduğu anlaşılan dikdörtgen planlı bina, yan yana beş odadan ibaret olup, yanları ve üstü tamamen toprakla kapatılmıştır. Karargah binasının iki ucunda yer alan odalar, diğerlerinden daha küçük olup, 9.95 metre uzunluğa ve 3.15 metre genişliğe sahiptir. Bu iki odada diğerlerinden farklı olarak, ocak yer almamaktadır. Karargah binasının diğer odaları ise 9.95 metre uzunluğa ve 4.60 metre genişliğe sahiptir. Beşik tonozla örtülmüş olan bu odaların birer ocağı bulunmaktadır. Ayrıca karargah binasının tüm odalarında 0.80 x 0.80 metre ölçülerinde birer ışıklık bulunmaktadır. Giriş cephesi tamamen

tahrip olan karargah binasının tüm odaları mekanın içinden 1.50 metre genişliğinde birer kapıyla birbirlerine bağlanmıştır. (Resim 3.75)

Büyük Taş Ocağı Tabyasının, topçu odaları, koğuş ve karargah binasını üç yönden çevirmektedir. On dört tane olan bu odalar, belli aralıklarla ve yarım daire şeklinde yerleştirilmiş ve böylece bu odaların arasındaki top mevzilerinin ateş sahası genişletilmiştir. Topçu odaları yarı yüksekliğine kadar toprağa gömülmüş olup ayrıca top güllerine karşı dıştan toprak yığıyla takviye edilmiştir. Tamamı aynı plan ve mimari özelliklere sahip olmakla beraber, sekiz tanesi 7.65 x 3.05 metre ölçülerinde, altı tanesi ise daha uzun olup, 14.15 x 3.05 metre ölçülerindedir. Arazi üzerinde bu odalar iki kısa, iki uzun olarak yerleştirilmişlerdir. Beşik tonozla örtülmüş olan bu odalarda girişin karşısında bir tane ocak yer almaktadır. (Resim 3.76)

Büyük Taş Ocağı Tabyasında inşa malzemesi olarak duvarlarda moloz taş, tonozlarda tuğla kullanılmıştır. Koğuş binasının cephesi ise düzgün kesme taşla kaplanmıştır. Diğer bütün tabyalarda olduğu gibi, mekanların üstleri kalın bir toprak tabakasıyla kapatılmıştır.

3.11 Ayvazbaba Tabyası

İnceleme Tarihi : Eylül 2003-Mart 2004

Resim No : 3.77-3.90 **Plan No :**3.11 **Kent Haritasındaki Yer No:**11

Kitabe ve Tarihlendirme: Kitabesi bulunmayan tabya, 1886 ve 1888 yılları arasında Mirliiva İsmail Hakkı Bey'in başkanlığındaki istihkam komisyonu tarafından yapılmıştır. (Bkz. Ek) Arazide yaptığımız çalışma sırasında, tabyanın tonoz inşasında kullanılan tuğlaların üzerinde 1888 tarihi tespit edilmiştir. (Resim 3.77)

Konumu : Kent merkezine uzaklığı 5900 metre olan tabyanın rakımı, 168 metredir. Edirne - Süloğlu yolunun dördüncü kilometresinden kuzey-batıya doğru ayrılan toprak bir yolla ulaşılmaktadır. 54. Mekanize Piyade Tugay Komutanlığının sorumluluk sahası içerisindeki tabya, terkedilmiş ve harap vaziyettedir. Doğusunda, Büyük Taş Ocağı Tabya, güneyinde Bağlarönü ve Kestanelik Tabyaları yer almaktadır.

Plan Özellikleri: Ayvazbaba Tabyasının genel planı, üzerinde bulunduğu tepenin şekline uygunluk göstermektedir. Üç yönden savunmaya uygun, sivri bir tepe üzerinde yer alan bu tabya, genel hatları ile üçgen şekilli bir plana sahiptir. (Plan 3.11) İki bölümlü olarak düşünülmüş olan bu tabyanın birinci bölümü, tepenin nispeten daha geniş bir alanına yerleştirilmiş olan giriş ve bunun önündeki dairesel bir planla yerleştirilmiş dört topçu odasından oluşmaktadır. İkinci bölüm ise, tepenin giderek daraldığı bir alan üzerinde, ters "T" planlı karargah ve koğuş binasının iki yanında yer alan topçu odalarından meydana gelmektedir. Bu iki bölüm arasındaki bağlantı 1.60 metre genişliğe sahip bir dehlizle sağlanmaktadır. (Resim 3.78)

Kuzey-Güney doğrultulu bir plan gelişimi olan tabyanın girişi, birinci bölümün güneyinde yer alan, yaklaşık 7.50 metre mesafeyle yerleştirilmiş karşılıklı iki odanın arasından sağlanmaktadır. (Resim 3.79) Dikdörtgen planlı bu iki odanın giriş bölümleri tahrip olmuştur. Ancak kalan kemer izlerinden anlaşıldığına göre bu odalarda da diğer pek çok tabyada olduğu gibi, daha küçük, yine dikdörtgen planlı bir ara mekandan sonra asıl mekana ulaşılmaktaydı. (Resim 3.80) Muhtemelen her iki mekanında giriş kapıları, aynı eksen üzerinde yer almaktaydı. 7.25 metre uzunluğa ve 4.25 metre genişliğe sahip olan her iki oda, beşik tonozla örtülmüş olup, girişin karşısında birer ocak bulunmaktadır.

Girişin kuzeyinde yaklaşık 5.00-6.00 metre yüksekliğe sahip, dairesel planlı bir suni tepe bulunmaktadır. Tabyanın birinci bölümünün merkezini oluşturan bu tepe kanaatimizce gözetleme yeri ve uzun menzilli topların yerleştirildiği bir top mevzi olmalıdır.

Bu tepenin dört köşesine ve karargah ile koğuş binasının iki yanına, toplam altı topçu odası yerleştirilmiştir. (Resim 3.81) Aralarında top mevzileri olan bu odaların tamamı benzer plan ve mimari özelliklere sahiptir. Toprağa gömülü olarak inşa edilen bu odaların seviyesi, avlu kotunun yaklaşık 2.50 - 3.00 metre altındadır. Bu odalar genel olarak, bir giriş dehlizi ve dikdörtgen planlı asıl odadan meydana gelmektedir. 4.75 metre uzunluğa ve 3.50 metre genişliğe sahip olan bu odaların hepsinde bir ocak yer almaktadır. Beşik tonozla örtülmüş olan odalarda ayrıca, duvarın içinden tüm odayı dolanan bir kanalla bağlantılı, 0.15 x 0.15 metre ebatlarında havalandırma delikleri mevcuttur. (Resim 3.81,3.82,3.83)

Tabyanın, karargah ve koğuş binasının yer aldığı ikinci bölümle bağlantı 1.60 metre genişliğe sahip bir dehlizle sağlanmaktadır. Ancak beşik tonoz örtülü bu dehlizin, yaklaşık sekizinci metresinde gerçekleşen bir çökme nedeniyle sonuna ulaşılması mümkün olmamaktadır. (Resim 3.84)

Karargah ve koğuş binası, ters “T” şeklinde bir plana sahip olup, bu planın ayak tarafını oluşturan 17.70 metre uzunluğa ve 4.50 metre genişliğe sahip olan mekan koğuş bölümünü meydana getirmektedir. Beşik tonoz örtülü odanın üzerinde, üç adet 0.80 x 0.80 metre ölçülere sahip ışıklık bulunmaktadır. Girişin karşısında ise yan yana üç tane ocak yer almaktadır. (Resim 3.85)

Karargah binası yan yana sıralanan, dikdörtgen planlı yedi odadan oluşmaktadır. (Resim 3.86) Karargah binasının tahrip olmuş giriş kapısı, merkezde yer alan 4.50 metre genişliğe ve 9.70 metre uzunluğa sahip, kuzeyde koğuş odasına bağlanan, bir odaya açılmaktadır. Bu odaya doğu ve batı yönünde ikişer oda bağlanmaktadır. Bu odaların ilk ikisi, 8.40 metre uzunluğa ve 3.45 metre genişliğe, diğer ikisi ise 6.10 metre uzunluğa ve 3.45 metre genişliğe sahiptir. Bu odalar birbirlerine mekan içinde bulunan birer kapıyla bağlanmaktadır. Bütün bu ara kapılar yuvarlak kemerlidir. Aydınlatma, bu odaların avluya bakan cephelerindeki ikişer pencere ve tonoz üzerindeki 0.80 x 0.80 metre ölçülerindeki ışıklıklarla sağlanmaktadır. Beşik tonozla örtülmüş olan odaların tamamında ocak bulunmaktadır. (Resim 3.87)

Doğu - batı doğrultulu karargah binasının, iki ucunda yaklaşık 1.50 metre cepheden taşan, müstakil girişleri olan iki oda daha bulunmaktadır. Bu odalardan batıdaki girişin karşısında fırın yer almaktadır. (Resim 3.88) Doğudaki odada ise ocağın bulunmayışı buranın depo olarak kullanıldığını düşündürmektedir. (Resim 3.89)

Ayvazbaba Tabyasında inşa malzemesi olarak duvarlarda moloz taş ve tonozlarda tuğla kullanılmıştır. Kapı ve pencere sövelerinde, kalan izlerden anlaşıldığına göre, düzgün kesme taş kullanılmıştır. (Bkz. Resim 3.83) Tabyadaki tüm mekanların üzeri ise, düşmanın top güllerine karşı kalın bir toprak tabakasıyla takviye edilmiştir.

Ayvazbaba Tabyası Balkan Savaşları sırasında Edirne'nin 5 ay süren savunmasında, kanlı çarpışmalara sahne olmuştur. (Resim 3.90) 26 Mart 1913'de Bulgar ordusunun gerçekleştirdiği genel saldırıda, ilk önce bu tabya düşmüştür.”⁶⁴ Ayvazbaba Tabyası Bulgarların eline geçtikten sonra, Bulgarlar buradan Edirne kentini ateş altına almıştır. Bugün Selimiye Camii'nin doğu cephesinde, Ayvazbaba Tabyasından, Bulgarlar tarafından açılan top ateşinin izleri görülebilmektedir.

⁶⁴ Bkz. (54) ÇAĞAN, 205-206

3.12 Bağlarönü Tabya (Arnavutköy)

İnceleme Tarihi : Eylül 2003-Mart 2004

Resim No : 3.91-3.92 **Plan No :**3.12 **Kent Haritasındaki Yer No:**12

Kitabe ve Tarihlendirme: Kitabesi bulunmayan tabya, 1886 ve 1888 yılları arasında Mirliva İsmail Hakkı Bey'in başkanlığındaki istihkam komisyonu tarafından yapılmıştır. (Bkz. Ek)

Konum: Kent merkezine uzaklığı 5700 metre olan tabyanın rakımı 165 metredir. Edirne - Süloğlu yolunun dördüncü kilometresinden kuzey-batıya doğru ayrılan toprak bir yolla ulaşılmaktadır. 54. Mekanize Piyade Tugay Komutanlığının sorumluluk sahası içerisindeki tabyanın, kuzeyinde Ayvazbaba Tabyası, güneyinde Cevizlik ve Kestanelik Tabyaları bulunmaktadır.

Plan Özellikleri: Yaklaşık 20 metre yarıçaplı dairesel planlı tabya, biri yok olmuş dört odadan meydana gelmiştir. (Plan 3.12) Girişi oluşturan avlunun batısında karşılıklı olarak yerleştirilen iki koğuş odasından, kuzeydeki günümüze ulaşamamış ancak izleri tespit edilebilmektedir. Girişin güneyindeki dikdörtgen planlı odanın giriş bölümü tahrip olmuştur. Ancak izlerden anlaşıldığına göre ortada bir kapı ve bunun iki yanında birer pencere bulunmakta idi. Beşik tonoz örtülü odanın giriş kapısının tam karşısında bir ocak yer almaktadır. Odanın duvar yüzeylerinde 0.15x0.15 metre ebatlarında, çok sayıda havalandırma deliği bulunmaktadır. (Resim 3.91)

Avlunun doğusunda iki topçu odası bulunmaktadır. Toprağa gömülü olarak inşa edilen bu odalar, avlu kotunun altında bulunmaktadır. Odaya giriş, toprak kaymasına engel olmak için yapılan istinat duvarları ile giriş kapısı arasındaki merdivenlerden

sağlanmaktadır. Beşik tonoz örtülü 6.20 metre boyunda ve 4.55 metre genişliği sahip dikdörtgen planlı odanın, giriş kapısının karşısında bir ocak ve iki yanında nişler bulunmaktadır. (Resim 3.92)

Bağlarönü Tabyasında inşa malzemesi olarak, duvarlarda moloz taş ve tonozlarda tuğla kullanılmıştır. Tabyadaki tüm mekanların üzeri ise düşmanın top güllelerine karşı kalın bir toprak tabakasıyla takviye edilmiştir.

3.13 Cevizlik Tabya

İnceleme Tarihi : Mart 2004

Resim No : 3.93-3.98 **Plan No :** 3.13 **Kent Haritasındaki Yer No:**13

Kitabe ve Tarihlendirme: Kitabesi bulunmayan tabya, 1886 ve 1888 yılları arasında Mirliva İsmail Hakkı Bey'in başkanlığındaki istihkam komisyonu tarafından yapılmıştır. (Bkz. Ek)

Konum: Kent merkezine uzaklığı 5000 metre olan tabyanın rakımı 142 metredir. Edirne - Süloğlu yolunun dördüncü kilometresinden, kuzey-batıya doğru ayrılan toprak bir yolla ulaşılmaktadır. 54. Mekanize Piyade Tugay Komutanlığının sorumluluk sahası içerisindeki tabyanın kuzeyinde, Bağlarönü Tabya, güneyinde Kestanelik Tabya bulunmaktadır.

Plan Özellikleri: Yaklaşık 10 metre yarıçaplı, dairesel planlı bir avlunun etrafını çeviren top mevzileri, piyade siperleri, hendek ve dört odadan oluşan küçük bir tabyadır. (Plan 3.13)

Avlunun batısında, aralarından tabyanın girişi sağlanan, karşılıklı iki oda bulunmaktadır. Bu odaların giriş kapılarının iki yanında, tabya girişi boyunca devam eden, toprak kaymasına engel olmak için, yaklaşık 15 metre uzunluğunda takviye duvarları vardır. (Resim 3.93) Tabya komutanının, komuta merkezi ve koğuş olarak kullanıldığını düşündüğümüz bu iki oda, aynı plan ve mimari özelliklere sahiptir. Bu odalara, basık kemerli bir kavsara içine alınmış, dikdörtgen bir kapıdan girilmektedir. (Resim 3.93) Bu kapıdan, yanlamasına yerleştirilmiş, 2.15 metre eninde ve 4.65 metre boyundaki bir odaya, oradan da, 4.65 x 7.85 metre boyutlarında daha büyük bir odaya geçilmektedir. Her iki mekanında giriş kapıları, aynı ekseninde yer almaktadır. Büyük mekana açılan kapının iki yanında pencereler bulunmaktadır. Beşik tonozla

örtülmüş olan odalarda, girişin karşısında bir ocak ve tonoz yüzeyinin ortasında 0.80 x 0.80 ölçülerinde bir ışıklık mevcuttur. (Resim 3.95,3.96)

Avlunun doğusunda ise aralarında yaklaşık 10 metre mesafe bulunan iki topçu odası yer almaktadır. Tamamıyla toprağa gömülü olarak inşa edilen bu odaların seviyesi, avlu kotunun yaklaşık 3.50-4 metre altındadır. Topçu odalarının her ikisi de aynı plan ve mimari özelliklere sahiptirler. Bu odalar genel olarak, bir giriş dehlizi ve biri küçük, diğeri büyük iki mekandan meydana gelmektedir. İki topçu odasının önünde de girişin toprakla dolmasını önlemek için istinat duvarları yapılmıştır. (Resim 3.97)

Topçu odasına giriş, dokuz basamaklı, beşik tonoz örtülü bir dehlizden sağlanmaktadır. (Resim 3.98) Giriş dehlizinin ucunda yanlamasına yerleştirilen, 1.72 x 4.90 boyutlarında, küçük bir mekan yer almaktadır. Bu dar mekan, kullanım amacıyla değil de, asıl mekanın dış etkilere karşı korunması için yapılmış olmalıdır. Bu mekandan asıl mekana geçişi sağlayan kapının yanında bir pencere bulunmaktadır. 5.40 x4.90 boyutlarındaki asıl mekan içerisinde, girişin karşısındaki duvarda bir ocak yer almaktadır. Beşik tonoz örtülü bu odalarda, ocak ve duvar yüzeylerindeki havalandırma deliklerinden başka, mimari bir detay bulunmamaktadır.

Cevizlik Tabyasında inşa malzemesi olarak, duvarlarda moloz taş ve tonozlarda tuğla kullanılmıştır. Tabyadaki tüm mekanların üzeri ise düşmanın top güllerine karşı kalın bir toprak tabakasıyla takviye edilmiştir.

3.14 Keştanelik Tabya

İnceleme Tarihi : Mart 2004

Resim No : 3.99- 3.107 **Plan No :**3.14 **Kent Haritasındaki Yer No:**14

Kitabe ve Tarihlendirme: Kitabesi bulunmayan tabya, 1886 ve 1888 yılları arasında Mirliva İsmail Hakkı Bey'in başkanlığındaki istihkam komisyonu tarafından yapılmıştır. (Bkz. Ek)

Konumu : Kent merkezine uzaklığı 3900 metre olan tabyanın rakımı 138 metredir. Edirne - Suloğlu yolunun dördüncü kilometresinden, kuzey-batiya doğru ayrılan toprak bir yolla ulaşılmaktadır. 55. Mekanize Piyade Tugay Komutanlığının kontrol sahası içerisinde bulunmaktadır. Askeri birliğin deposu olarak kullanılan tabyanın kuzeyinde, Cevizlik Tabya, güneyinde Yıldız Tabya bulunmaktadır.

Plan özellikleri : Fazla yayvan bir plan arzetmeyen Keştanelik Tabyası, koğuş ve topçu odalarından meydana gelmektedir. Koğuş odaları, avlunun batısında, yer alan karşılıklı iki oda ile bunların doğusundaki büyük odadan meydana gelmektedir. Aralarından tabyanın girişi sağlanan koğuş odaları, 5.20 metre mesafeyle karşılıklı olarak yerleştirilmiştir. Bu odaların giriş kapılarının iki yanında, tabya girişi boyunca devam eden, toprak kaymasına engel olmak için yaklaşık 8 metre uzunluğunda takviye duvarları vardır. (Resim 3.99)

Tabya komutanının, komuta merkezi ve koğuş olarak kullanıldığını düşündüğümüz bu iki oda, aynı plan ve mimari özelliklere sahiptir. Yaklaşık 1.00-1.50 metre toprağa gömülü olarak inşa edilen bu odalara, yuvarlak kemerli bir giriş kapısının önündeki merdivenlerle inilmektedir. (Resim 3.100) Asıl mekana 3.30 metre uzunluğunda ve 1.30 metre genişliğinde, hafif kavisli bir giriş dehlizi geçildikten

sonra ulaşılmaktadır. (Resim 3.101) Dehlizin kuzey ucunda, yine yuvarlak kemerli bir kapı ile 4.55 x 3.70 metre ölçülerindeki odaya girilmektedir. Her iki odada girişin karşısında birer ocak bulunmaktadır. Ancak bu ocaklar kapatılmış ve üstlerine birer soba deliği açılmıştır. Penceresi olmadığı için oldukça karanlık olan odalar, beşik tonoz örtülü olup, duvarlarında çok sayıda havalandırma deliği bulunmaktadır. Başka bir mimari teferruata sahip olmayan odaların üstleri top güllelerine karşı kalın bir toprak tabakasıyla kapatılmıştır. (Resim 3.102)

Tabya girişinin doğusunda, daha büyük ölçülerde asıl koğuş odası yerleştirilmiştir. Avlu kotundan yaklaşık 3.00 metre daha düşük kottaki odaya, yuvarlak kemerli girişin önündeki 11 basamaklı merdivenle inilmektedir. (Resim 3103) Bu merdivenli giriş dehlizi yanlamasına yerleştirilmiş 3.50 x 1.70 metre ölçülerinde bir sahanlığa açılmaktadır. Buradan da 0.90 metre genişliğinde bir kapı ile koğuş odasına girilmektedir. Bu kapının iki yanında mazgal pencereler yer almaktadır. 13.30 metre uzunluğa ve 4.30 metre genişliğe sahip oda beşik tonozla örtülmüştür. Girişin karşısında olduğu anlaşılan ocak kapatılmış, bunun yerine soba deliği açılmıştır. Tonoz yüzeyinde 0.80 x 0.80 metre ölçülerinde iki tane ışıklık bulunmaktadır. (Resim 3.104)

Asıl koğuş kısmının kuzeyinde ve güneyinde, iki topçu odası yer almaktadır. Tamamıyla toprağa gömülü olarak inşa edilen bu odaların seviyesi, avlu kotunun yaklaşık 3.50-4.00 metre altındadır. Topçu odalarının her ikisi de aynı plan ve mimari özelliklere sahiptirler. Bu odalar genel olarak, bir giriş dehlizi ve biri küçük, diğeri büyük iki mekandan meydana gelmektedir. İki topçu odasının önünde de girişin toprakla dolmasını önlemek için istinat duvarları yapılmıştır. (Resim 3.105)

Topçu odasına giriş, dört basamaklı, beşik tonoz örtülü bir dehlizden sağlanmaktadır. Giriş dehlizinin ucunda yanlamasına yerleştirilen, 1.62 x 3.00 boyutlarında küçük bir mekan yer almaktadır. Bu dar mekan, kullanım amacıyla değil de, asıl mekanın dış etkilere karşı korunması için yapılmış olmalıdır. Bu

mekandan asıl mekana geçişi sağlayan kapının yanında bir pencere bulunmaktadır. 3.98 x 2.97 boyutlarındaki asıl mekan içerisinde, girişin karşısındaki duvarda bir ocak yer almaktadır. Bu ocak ve duvar yüzeylerindeki havalandırma deliklerinden başka, mimari bir detay bulunmamaktadır. (Resim 3.106)

Genel olarak oval bir plan şeması gösteren tabyada, koğuş odaları ve topçu odalarının aralarına top mevzileri yerleştirilmiştir. Ayrıca tüm tabyayı st ağız genişliği yaklaşık 10 metre, taban genişliği yaklaşık 6 metre olan, hilal şeklinde bir hendek çevrelemiştir. (Resim 3.107) Cevizlik Tabyasının yapımında, duvarlarda moloz taş ve tonozlarda tuğla kullanılmıştır. Odaların st kalın bir toprak tabakasıyla rtlmştir.

3.15. Yıldız Tabya

İnceleme Tarihi : Eylül 2003, Mart 2004

Resim No : 3.108-3.109 **Plan No :**3.15 **Kent Haritasındaki Yer No:**15

Kitabe ve Tarihlendirme: Kitabesi bulunmayan tabya, 1886 ve 1888 yılları arasında Mirliya İsmail Hakkı Bey'in başkanlığındaki istihkam komisyonu tarafından yapılmıştır. (Bkz. Ek)

Konum: Kent merkezine uzaklığı 2000 metre olan tabyanın rakımı 138 metredir. Edirne-Süloğlu yolunun dördüncü kilometresinden doğuya doğru ayrılan toprak bir yolla ulaşılmaktadır. Yıldız Tabya'nın güneyinde Topyolu, kuzeyinde Kestanelik Tabyaları bulunmaktadır.

Plan Özellikleri: Yaklaşık 15 metre çaplı dairesel planlı, toprak yığından meydana gelen bir siper, bunun etrafını çeviren 15 metre genişliği ve 12 metre yüksekliği olan bir hendek ve dört odadan meydana gelen küçük bir tabyadır.

Bu yuvarlak planlı avlunun, batısında giriş aralığını oluşturan karşılıklı iki oda, doğusunda aralarında yaklaşık 12.00 metre mesafe olan iki topçu odası, kuzey ve güneyinde ise yığma topraktan oluşturulmuş tepeler bulunmaktadır. Girişten başlayarak bu yığma tepeler ve topçu odaları arasında 5 adet top mevzisi yer almaktadır. (Plan 3.15)

Giriş aralığının sağında ve solunda karşılıklı olarak bulunan odalar tabya komutanının ve topçu bataryasındaki askerlerin koğuşları olarak kullanılmış olmalıdır. (Resim 3.108) 6.50 metre derinliğe ve 4.10 metre genişliğe sahip olan,

dikdörtgen planlı bu odalara, ortasından bir kemerle desteklenmiş, yaklaşık 5.30 metre uzunluğunda bir dehlizle ulaşılmaktadır.

Avlunun doğusunda yer alan iki topçu odası aynı tipte yapılmışlardır. 4.00 metre derinliği 3.00 metre genişliği olan bu odalar, dikdörtgen bir plan şeması göstermektedir. Avludan girişi sağlayan giriş dehlizinin iki yanında, toprak kaymasına engel olmak için istinat duvarları yapılmıştır. Beşik tonozla örtülmüş olan giriş dehlizinden, bir merdivenle giriş sahanlığına ulaşılır. Bu giriş sahanlığından bir kapı ile topçu odasına girilir. Giriş kapısının yanında bir pencere yer almaktadır. Mekan içerisinde başka penceresi bulunmayan, bu karanlık ve oldukça sade odaların birer ocağı bulunmaktadır. Ayrıca odanın duvar yüzeylerinde genişlik ve yükseklikleri 0.15 metreyi geçmeyen havalandırma delikleri bulunmaktadır. Bütün duvar yüzeyini yatay olarak kateden bu delikler, içten bir kanalla birbirine bağlanmıştır. Bu kanallar ocağın yaşmak seviyesinde baca ile bağlanmaktadır. Öyle anlaşılıyor ki bir taraftan odaya ve ocağa hava sağlarken, diğer taraftan da ocaktaki sıcak havayı yan duvarlara ulaştırmaktadır. (Resim 3.109)

Yıldız Tabyanın yapımında, duvarlarda moloz taş ve tonozlarda tuğla kullanılmıştır. İç mekanlarda, duvar yüzeylerinde, kireç harçlı kalın bir sıva tabakası olan odaların üstleri, kalın bir toprak tabakasıyla örtülmüştür.

3.16.Topyolu Tabya

İnceleme Tarihi : Eylül 2003, Mart 2004

Resim No :3.110-3.116 **Plan No :**3.16 **Kent Haritasındaki Yer No:**16

Kitabe ve Tarihlendirme: Kitabesi bulunmayan tabya, 1886 ve 1888 yılları arasında Mirliva İsmail Hakkı Bey'in başkanlığındaki istihkam komisyonu tarafından yapılmıştır. (Bkz. Ek) Ayrıca Topyolu Tabya'nın tonozlarında kullanılan tuğlaların üzerindeki 1887 tarihi, tabyanın inşa tarihini işaret eder niteliktedir. (Resim 3.110)

Konum: Kent merkezine uzaklığı 2000 metre olan tabyanın rakımı 138 metredir. Tabyanın kuzeyinde Yıldız tabya, güneyinde Kavgaz tabya yer alır. (Resim 3.111)

Plan Özellikleri: Topyolu Tabya, yaklaşık 20 metre yarıçaplı, dairesel planlı bir avlu ve bunun etrafında toprak yığınınından oluşan bir siper ve hendekten meydana gelmiştir. Avlunun batısında karşılıklı iki oda bulunmaktadır. Kuzey-güney doğrultusunda yerleştirilen odalardan kuzeydeki günümüze ulaşmamıştır. Ancak varlığı izlerinden anlaşılmaktadır. (Resim 3.112) Tabyaya bu iki odanın oluşturduğu gedikten girilmektedir. Avlunun doğusunda ise iki adet topçu odası mevcuttur. Girişteki mekanlar ve topçu odalarının arasındaki yay üzerinde, karşılıklı olarak toprak yığınları yerleştirilmiştir. Bu toprak yığınları ve topçu odalarının aralarında beş adet top mevzisi bulunmaktadır. (Plan 3.16)

Avlunun doğusundaki giriş aralığını oluşturan ve ayakta kalan güneydeki mekanın giriş cephesi tahrip olmuştur. Ancak kalan izlerden, diğer benzer planlı tabyalarda olduğu gibi yaklaşık 3.00 metre genişliğinde ve 4.50 metre boyunda bir odaya, oradan da 4.50 metre genişliğinde ve 8.50 metre boyunda daha büyük bir odaya geçildiği anlaşılmaktadır. Her iki mekanında aynı eksende birer kapısı ve

ikişer penceresi olmalıdır. Beşik tonozla örtülü mekan, bu pencerelerin dışında tonoz yüzeyindeki 0.75x0.75 ebatlarında ki bir açıklıkla aydınlatılmaktadır. Bu açıklık aynı zamanda havalandırma işlevi de görmektedir. Girişin tam karşısında tahrip olmuş bir ocak bulunmaktadır. Bu odaların, tabya komutanının çalışma odası ve koğuş olarak kullanıldığını tahmin etmekteyiz. (Resim 3.113)

Toplanma ve merasim yeri olarak kullanılan avlunun doğusunda, aralarında topçu mevzisi bulunan iki topçu odası yer almaktadır. (Resim 3.114) Toprak içine gömülü olarak inşa edilen bu odalar, aynı plan ve mimariye sahiptir. Avlu kotundan daha düşük kottaki bu mekanlara, kavisli bir giriş dehlizinden ulaşılır. Bu dehlizin ortasında, yuvarlak kemerli bir kapı bulunmaktadır. Kapıdan sonra kavis alan merdivenler 2.90 x 1.65 ebatlarında bir sahanlığa açılır. (Resim 3.115) Buradan da yuvarlak kemerli bir kapıyla, 4.20 metre genişliğe ve 5.65 metre derinliğe sahip dikdörtgen bir odaya geçilmektedir. (Resim 3.116)

Bu kavisli giriş dehlizi sayesinde topçu odasının giriş kapısı, soğuğa karşı korunaklı hale getirilmiştir. Beşik tonozla örtülmüş olan mekanda girişin karşısındaki duvarda bir ocak yer almaktadır. Ayrıca, odanın tüm duvar yüzeyini dolanan 0.15 x 0.15 metre ebatlarında havalandırma delikleri mevcuttur.

İnşasında tüm duvar yüzeylerinde moloz taş ve tonozlarda tuğla malzeme kullanılmıştır. İç mekanlarda, duvar yüzeylerinde, kireç harçlı kalın bir sıva tabakası olan odaların üstleri, kalın bir toprak tabakasıyla örtülmüştür.

3.17 Kavgaz Tabya

İnceleme Tarihi : Mayıs 2003

Resim No :3.117

Plan No :3.17

Kent Haritasındaki Yer No:17

Kitabe ve Tarihlendirme: Kitabesi bulunmayan tabya, 1886 ve 1888 yılları arasında Mirliiva İsmail Hakkı Bey'in başkanlığındaki istihkam komisyonu tarafından yapılmıştır. (Bkz. Ek)

Konum: Eskiden şehir dışındayken, şehrin doğuya doğru gelişmesiyle, şimdi Kavgaz semtinin ortasında kalan, 128 metre rakımlı bir tepenin üzerinde bulunan bu tabya, doğu cephesinde kuzey-güney istikametinde sıralanan tabyaların en güney ucunda yer almaktadır. Batısında Kıyık Tabya, kuzeyinde Topyolu Tabya bulunmaktadır.

Plan Özellikleri: İstihkam komisyonu tarafından hazırlanan haritada, Edirne Tabyalarının genel planları hakkında fikir edinebiliyoruz. Buna göre Kavgaz Tabya da yuvarlak planlı, dört odadan oluşan tabyalardan biridir. (Bkz Harita 1.5) Ancak Kavgaz tabyasından günümüze yalnızca 7.20 metre arayla, karşılıklı olarak yerleştirilen 4.13 metre genişliğinde ve 6.71 metre boyunda iki topçu odası kalmıştır. (Plan 3.17)

Eser uzun süreden beri kendi haline terk edilmiş olduğundan harap vaziyettedir. Her iki odanın da giriş cephesi yıkılmıştır. Bununla birlikte, bu cephede yalnız bir kapının olduğu anlaşılmaktadır. Avlu seviyesinden daha düşük kottaki odalar kamuflaj için tamamıyla toprağın altına gizlenmiştir. Ölçüleri hemen hemen aynı olan bu odaların her ikisi de beşik tonozla örtülmüş olup, girişin karşısında birer ocağı bulunmaktadır. Diğer bir çok tabyada olduğu gibi, odaların duvar yüzeylerinde çok sayıda havalandırma deliği mevcuttur. Bu delikler tüm odayı duvarın içinden dolaşarak ısıtma amacıyla kullanılan ocağa açılmaktadır. (Resim 3.117)

3. 18 Kıyık Tabya (Dört Kaya)

İnceleme Tarihi : Mayıs 2003- Nisan 2004

Resim No : 3.118-3.129 Plan No: 3.18- 3.20 Kent Haritasındaki Yer No:18

Kitabe ve Tarihlendirme: Edirne Tabyaları içerisinde kitabesi günümüze ulaşabilmiş tek tabyadır. Giriş kapısı üzerindeki dikdörtgen şekilli pano üzerine yerleştirilmiş olan kitabenin metni şöyledir. (Resim 3.118)

بارك الله انشيو السلمكام نو طرز زمين قهر و ترمير عوي ديندر حصن حصين
 باقي قوسيسير زيرا بو طرح محكمك مطهر تاييد حق عبدالمحميد خان كزيب
 انشيو شركه سوسيسو تحكيمى غزم ايلدى غزم پاكي جمله سندر بو تاسيس مئين
 جالوكاه اولسون بو يرب شعاع نصرته دو دشمنان قالسون طوي الشوه سپروز مئين
 لاجرم ايلر بو اسمكاه دو شمشي سرخرو سيلوي مختار تارئين ظفر كاه ميين
 ۱۳۰۴

Kitabe metni günümüz Türkçe'sine şöyle çevrilebilir.

“Kuvvetli yeni tarzda istihkamı Allah mübarek etsin. Din düşmanlarına karşı çok kuvvetli, kahr ve yok edici müstahkem mevkiidir. Zira bu kuvvetli mevkiin mukaddes kurucusu, Allah'ın kuvvetlendirdiği temiz seçilmiş Abdülhamit Handır. Bu şehrin her tarafını tahkim etmeye azmeyledi. Bu kuvvetli tesis temiz azmin cümlesindedir.. Allah'ın yardım ışıklarına nazargah olsun bu yer. Betbaht, çok hakir olarak düşman top ateşi altında kalsın. Şüphesiz düşman bu istihkama baş egecektir. Muhtar tarihini söyledi. Bu istihkamla zafer kazanılacağı apaçıktır.”

Kitabeye göre yapı, II: Abdülhamit tarafından 1304/ 1888 yılında yaptırılmıştır.

Konumu : Kent merkezine uzaklığı 1800 metre olan tabyanın rakımı 136 metredir. 54. Mekanize Piyade Tugay Komutanlığının sorumluluk sahasında yer alan tabya, Balkan savaşları müzesi olarak kullanılmaktadır.

Plan Özellikleri: Kıyık tabyasının genel planı, üzerinde bulunduğu tepenin şekline uygunluk göstermektedir. Üç yönden savunmaya uygun, sivri bir tepe üzerinde yer alan bu tabya, genel hatları ile üçgen şekilli bir plana sahiptir. İki bölümlü olarak düşünülmüş olan bu tabyanın birinci bölümü, tepenin nispeten daha geniş bir alanına yerleştirilmiş olan giriş ve bunun önündeki dairesel bir planla yerleştirilmiş dört topçu odasından oluşmaktadır. İkinci bölüm ise tepenin giderek daraldığı bir alan üzerinde, ters "T" planlı karargah ve koğuş binasının iki yanında yer alan topçu odalarıyla, genel planın en uç noktalarına yerleştirilen, pusu odalarından meydana gelmektedir. (Plan 3.18)

Kıyık Tabya'nın birinci bölümüne, kuzeydeki, düzgün kesme taşla inşa edilen, iki yanındaki sütunlar ve çerçevenin üst kenarına oturan saçakla vurgulanmış, yuvarlak kemerli bir kapıdan girilmekte, buradan dehlize geçilmektedir. (Resim 3.119)

Kuzey-Güney yönünde uzanan, beşik tonoz örtülü, 3.75 metre uzunluğunda ve 2.75 metre genişliğindeki bu dehlizin, iki tarafında, iç-içe ikişer odadan dört tane oda bulunmaktadır. (Plan 19) Bu dehlizden, yanlamasına yerleştirilen 1.86 metre eninde ve 2.60 metre ölçülerindeki önde yer alan odalara, oradan da 2.63 metre eninde, 4.75 metre boyundaki daha büyük koğuş odalarına geçilmektedir. Her iki mekanın da aynı ekseninde birer kapısı bulunmaktadır. Bu odalarda, dehliz gibi beşik tonozla örtülmüştür. Giriş kapısının tam karşısında birer ocak bulunan odaların, tonoz yüzeylerinde birer tane, 0.75 x 0.75 metre ölçülerinde ışıklık yer almaktadır. Odaların yanları ve üstleri kalın bir toprak tabakasıyla kapatılmıştır. Tabyanın cümle kapısını oluşturan dehlizin kuzey ucunda ve avluya açılan güney ucunda, toprak kaymasına engel olmak için istinat duvarları yapılmıştır.

Girişin kuzeyinde yaklaşık 5-6.00 metre yüksekliğe sahip, dairesel planlı suni bir tepe bulunmaktadır. Bu tepenin dört köşesine ve karargah ile koğuş binasının iki yanına, toplam yedi topçu odası yerleştirilmiştir. (Resim 3.120) Toprağa gömülü olarak inşa edilen bu odaların seviyesi, avlu kotunun yaklaşık 2.50 - 3.00 metre altındadır. Bu odalar genel olarak, bir giriş dehlizi ve dikdörtgen planlı asıl odadan meydana gelmektedir. Karargah ve koğuş binasının yanlarındaki üç topçu odasının giriş dehlizleri diğerlerinden farklı olarak kavisli yapılmıştır. (Resim 3.121)

Birinci bölümdeki dört oda, yaklaşık olarak 4.50 metre uzunluğa ve 3.05 metre genişliğe sahiptir. İkinci bölümdeki üç oda ise 3.10 metre uzunluğa ve 2.65 metre genişliğe sahiptir. Bu odaların hepsinde bir ocak yer almaktadır. Beşik tonozla örtülmüş olan odalarda ayrıca, duvarın içinden tüm odayı dolanan bir kanalla bağlantılı, 0.15 x 0.15 metre ebatlarında havalandırma delikleri mevcuttur. (Resim 3.122), (Plan 20)

Karargah ve koğuş binası ters "T" şeklinde bir plana sahiptir. (Resim 3.123,3.124) Merkezde yer alan giriş kapısından ulaşılan giriş dehlizinin güneyinde, bu planın ayak tarafını oluşturan yaklaşık 17.50 metre uzunluğa ve 4.50 metre genişliğe sahip olan mekan, koğuş bölümünü meydana getirmektedir. Beşik tonoz örtülü odanın üzerinde üç adet 0.80 x 0.80 metre ölçülere sahip ışıklık bulunmaktadır. Girişin karşısında ise yan yana üç tane ocak yer almaktadır. (Resim 3.125)

Karargah binası yan yana sıralanan, dikdörtgen planlı altı odadan oluşmaktadır. Giriş dehlizine doğu ve batı yönünde ikişer oda bağlanmaktadır. Bu odaların ilk ikisi, 8.20 metre uzunluğa ve 3.45 metre genişliğe, diğer ikisi ise 5.20 metre uzunluğa ve 3.45 metre genişliğe sahiptir. Bu odalar birbirlerine mekan içinde bulunan birer kapıyla bağlanmaktadır. Bütün bu ara kapılar yuvarlak kemerlidir. Aydınlatma, bu odaların avluya bakan cephelerindeki ikişer pencere ve tonoz üzerindeki 0.80 x 0.80 metre ölçülerindeki ışıklıklarla sağlanmaktadır. Beşik tonozla örtülmüş olan odaların tamamında ocak bulunmaktadır. Doğu - batı doğrultulu karargah binasının, iki

ucunda yaklaşık 1.50 metre cepheden taşan, müstakil girişleri olan iki oda daha bulunmaktadır. Bu odalarda diğerleri gibi beşik tonozla örtülmüş olup, girişlerinin karşısında birer ocak bulunmaktadır. (Resim 3.126,3.127)

Kıyık Tabyasının etrafını çeviren hendek, tabyanın genel planının, güney ucuna yerleştirilen pusu odalarıyla korunmuştur. Karargah ve koğuş binasının güneyinde yer alan bu odalara giriş, avluya açılan iki kapıyla sağlanmaktadır. Bu kapılar yarım daire planlı, iç içe geçmiş iki dehlize açılmaktadır. Bu dairesel planlı dehlizlere bağlanmış, yaklaşık 3.20 metre genişliğe ve 10.00 metre uzunluğa sahip, beşik tonoz örtülü iki dehlizin, hendeğe açılan kapılarının iki yanında, kavisli bir plana sahip pusu odaları yer almaktadır. Çok sayıda tüfek mazgalıyla donatılmış olan bu odanın hemen önünde dikdörtgen planlı ikinci bir pusu odası yer almaktadır. (Resim 3.128,3.129)

Tabyada inşa malzemesi olarak duvarlarda moloz taş, tonozlarda tuğla kullanılmıştır. Cephelerde, pencere ve kapılarda düzgün kesme taş kullanılmıştır. İç mekanlarda, duvar yüzeylerinde, kireç harçlı kalın bir sıva tabakası olan odaların üstleri, kalın bir toprak tabakasıyla örtülmüştür.

3.19 Bosna Tabya

İnceleme Tarihi : Mart 2004

Resim No : 3.130-3.133 **Plan No:** 3.21 **Kent Haritasındaki Yer No:**19

Kitabe ve Tarihlendirme: Kitabesi bulunmayan tabya, 1886 ve 1888 yılları arasında Mirliva İsmail Hakkı Bey'in başkanlığındaki istihkam komisyonu tarafından yapılmıştır. (Bkz. Ek)

Konum: Kent merkezine uzaklığı 5500 metre olan tabyanın rakımı 46 metredir. Batısında Demirtaş ve İstasyon Tabyaları yer alır. Karaağaç yolu üzerindeki tabyanın yolu stabilize edilmiştir. 54. Mekanize Piyade Tugay Komutanlığının sorumluluk sahası içinde yer almaktadır.

Plan Özellikleri: Bosna Tabya, bazı onarım ve değişikliklerle halen kullanılmaktadır. Tabyanın giriş bölümünü oluşturan mekanların, üzerine inşa edilen tek katlı bina, bugün 54. Mekanize Piyade Tugay Komutanlığı tarafından kullanılmaktadır. (Resim 3.130) Topçu odaları da askeri birliğin depoları olarak kullanılmaktadır. Yapıdaki tüm değişikliğe rağmen bir planını çıkarmak ve orijinal kullanıma ilişkin fikir sahibi olmak mümkün olmaktadır. (Plan 3.21)

Bosna Tabya, dairesel planlı bir avlunun etrafına yerleştirilmiş koğuş, karargah ve topçu odalarından meydana gelmektedir. Etrafında olması muhtemel hendekten hiçbir iz günümüze ulaşamamıştır.

Dairesel planlı avluya, kuzeydeki giriş dehlizinden geçilmektedir. Ancak bu dehlizin kuzey ucu, sonradan yapılmış bir duvarla kapatılmıştır. Beşik tonozla örtülmüş olan dehlizin iki yanında, iç içe geçmiş ikişerden dört tane oda bulunmaktadır. Dehlizin sağ tarafındaki, iki odanın aynı eksen üzerinde, iki penceresi

ve bir kapısı vardır. Dehlizden önce, yanlamasına yerleştirilmiş, 4.50 x 1.90 boyutlarında bir odaya, buradan da 10.80 x 4.50 boyutlarındaki daha büyük bir odaya geçilmektedir. Bu odanın, giriş kapısının karşısındaki duvarda bir ocak ve tonoz yüzeyinin üzerinde, yaklaşık 2.25 metre aralıklarla, 0.75 x 0.75 ölçülerinde üç tane ışıklık bulunmaktadır. Kanaatimizce bu oda koğuş olarak kullanılmaktaydı. (Resim 3.131)

Giriş dehlizinin sol tarafındaki odaya, yuvarlak kemerli bir kapıdan girilmektedir. Bu kapıdan, 4.25 x 1.90 metre boyutların da, dikdörtgen planlı bir odaya geçilmektedir. Bu odada ikisi kapının iki yanına, ikisi de dikdörtgen planlı odanın kısa kenarlarına, karşılıklı olarak yerleştirilmiş dört tane niş bulunmaktadır. Bu odadan, 3.90 x 4.50 boyutlarındaki ikinci odaya girilmektedir. Kareye yakın bir plana sahip olan bu oda içerisinde, bir ocak ve 1.15 x 0.75 ölçülerinde bir niş bulunmaktadır. Bu oda kanaatimizce, tabya komutanı ve diğer subayların kullandığı karargah olmalıdır.

Avlunun kuzey-batısında, koğuş odaları ile aynı aks üzerinde, müstakil bir girişi olan iç içe geçmiş üç oda bulunmaktadır. Avluya bakan bir kapısı ve penceresi olan, 2.20 x 5.75 metre boyutlarında, dikdörtgen planlı bir odadan, 2.60 x 2.25 metre ve 4.40 x 2.50 metre boyutlarında iki odaya geçilmektedir. Daha büyük olan ikinci odanın, giriş kapısının karşısında, yuvarlak kemerli, 1.50 x 0.80 metre boyutlarında bir fırın yer almaktadır. (Resim 3.132) Fırın ve mutfak olarak kullanıldığı anlaşılan, odanın içinden, 0.90 x 0.77 metre boyutlarındaki bir açıklıktan, yandaki küçük odadan, bir duvarla ayrılmış olan, 2.20 x 1.60 metre boyutlarında, daha küçük bir odaya geçilmektedir. Kanaatimizce burası kiler olarak kullanılmış olmalıdır. Yandaki daha küçük ölçülere sahip odanın duvar yüzeyindeki kemer izlerinden, buranın ahşap malzemeye daha küçük birimlere ayrılmış olduğu anlaşılmaktadır.

Yuvarlak planlı avlunun, etrafına yerleştirilen topçu odaları, iki farklı plan özelliği göstermektedir. Buna göre avlunun, doğusunda ve batısında yer alan odalar, biri küçük, diğeri büyük iki odadan meydana gelmektedirler. Giriş kapısından üç

basamaklı bir merdivenle, yanlamasına yerleştirilmiş, 3.50 x 1.90 ölçülerinde dikdörtgen planlı bir odaya ulaşılmaktadır. Beşik tonozla örtülmüş olan bu mekanın, kısa kenarlarına karşılıklı olarak yerleştirilmiş, iki niş bulunmaktadır. Buradan da yanında bir penceresi olan, yuvarlak kemerli bir kapıyla, 4.90 x 3.50 ölçülerinde daha büyük bir odaya geçilmektedir. Beşik tonozla örtülmüş olan bu odada bir ocak ve tonoz yüzeyinde açılmış olan, 0.80 x 0.75 metre ölçülerinde bir ışıklık bulunmaktadır.

Avlunun güneyinde yer alan topçu odaları ise, biri küçük, diğer ikisi büyük üç odadan meydana gelmektedir. Beşik tonoz örtülü, sekiz basamaklı bir giriş dehlizinden, yanlamasına yerleştirilmiş, 4.60 x 1.62 ölçülerinde dikdörtgen planlı bir odaya ulaşılmaktadır. Asıl odaları dış tesirlere karşı korumak için yapılmış olan bu mekanın iki köşesinde yer alan yuvarlak kemerli birer kapıyla, oda içerisinde bir kapıyla birbirine bağlanmış, 4.75 x 2.75 metre ölçülerinde iki odaya ulaşılmaktadır. Beşik tonozla örtülmüş olan bu odaların hepsinin üstü, kalın bir toprak tabakasıyla örtülmüştür. (Resim 3.133)

3.20 Demirtaş Tabya

İnceleme Tarihi : Mart 2004

Resim No : 3.134-3.140 **Plan No:** 3.22 **Kent Haritasındaki Yer No:**20

Kitabe ve Tarihlendirme: Kitabesi bulunmayan tabya, 1886 ve 1888 yılları arasında Mirliya İsmail Hakkı Bey'in başkanlığındaki istihkam komisyonu tarafından yapılmıştır. (Bkz. Ek)

Konum: Kent merkezine uzaklığı 5150 metre olan tabyanın rakımı 38 metredir. Batısında İstasyon Tabya, Doğusunda Bosna Tabya yer alır. Demirtaş Çifliği yolu üzerinde olup, yolu stabilize edilmiştir. 54. Mekanize Piyade Tugay Komutanlığının sorumluluk sahası içinde yer almaktadır. Bazı onarımlar yapılarak, askeri birliğin deposu olarak halen kullanılmaktadır.

Plan Özellikleri: Demirtaş Tabya, karargah, koğuş ve topçu odalarından meydana gelmektedir. (Plan 3.22)

Karargah olduğu anlaşılan giriş binası, kuzey-güney istikametinde uzanan beşik tonoz örtülü bir dehlizin solunda üç, sağında iki odadan oluşmaktadır. Dehlizin sağ tarafında, yanlamasına yerleştirilen 1.76 metre eninde ve 3.00 metre boyundaki bir odaya, oradan da 2.99 x 3.01 ölçülerinde daha büyük bir odaya geçilmektedir. Her iki mekanında aynı eksen üzerinde yer alan birer kapısı ve ikişer penceresi vardır. Dehliz gibi bu mekanlarda beşik tonozla örtülmüştür. Odanın girişinin tam karşısında bir ocak yer almaktadır. Kanaatimizce, bu iki odadan ilki, çok küçük bir oda olduğundan, kullanımdan çok, diğer odayı dış etkilerden korumak için yapılmıştır. (Resim 3.134)

Dehlizin solunda ise, yine yanlamasına yerleştirilen 1.95 metre eninde ve 5.60 metre uzunluğunda bir odaya geçilmektedir. İki yanında pencereleri olan yuvarlak kemerli bir kapıyla girilen bu odanın, kuzey ve güney duvarlarında, karşılıklı olarak yerleştirilmiş birer niş bulunmaktadır. Odanın doğu duvarı üzerinde, giriş aksının iki yanına kaydırılmış, yuvarlak kemerli açıklıklarla diğer odalara geçilmektedir. 2.54 metre eninde 3.85 metre boyunda olan ikinci odanın, giriş kapısının karşısında, yuvarlak kemerli, 1.50 x 0.80 metre boyutlarında bir fırın yer almaktadır. 0.80 x 0.80 ölçülerinde bir ışıklığı bulunan odanın, kuzey ve güney duvarları üzerinde karşılıklı olarak iki niş yerleştirilmiştir. (Resim 3.135) Fırın ve mutfak olarak kullanıldığı anlaşılan, odanın içinden, 0.74 x 1.03 metre boyutlarındaki bir açıklıktan, yandaki küçük odadan, bir duvarla ayrılmış olan, 1.06 x 2.20 metre boyutlarında, daha küçük bir odaya geçilmektedir. Kanaatimizce burası kiler olarak kullanılmış olmalıdır. Kuzeydeki, 2.65 x 2.27 ölçülerindeki odada da ise ocak, ışıklık ve niş gibi hiçbir mimari öğenin olmayışı, bu odanın depo olarak kullanıldığını düşündürmektedir.

Giriş dehlizinin, güney ucu düzgün bir şekil göstermeyen avluya açılmaktadır. Bu avlunun etrafını çeviren dairesel planlı toprak siperlerin çevresini, yamuk kesitli bir hendek dolanmaktadır. (Resim 3.136) Giriş dehlizinin güneyinde, koğuş odası yer almaktadır. (Resim 3.137) Koğuş, iç içe iki odadan oluşmaktadır. 2.25 metre eninde ve 4.45 metre boyundaki, yanlamasına yerleştirilmiş bir odadan, 4.43 metre eninde ve 10.85 metre boyundaki daha büyük bir odaya geçilmektedir. Her iki mekanında aynı eksen üzerinde yer alan birer kapısı ve ikişer penceresi vardır. (Resim 3.138) Beşik tonozla örtülü olan her iki mekanda, iki tane niş ve büyük mekanda ise girişin karşısında bir ocak yer almaktadır. Ayrıca tonoz yüzeyinin üzerinde 0.80 x 0.80 metre ölçülerinde üç adet ışıklık yer almaktadır. (Resim 3.139)

Avlunun, güneyinde ve doğusunda ise iki adet topçu odası yer almaktadır. Tamamıyla toprağa gömülü olarak inşa edilen bu odaların seviyesi, avlu kotunun yaklaşık 1.50–2.00 metre altındadır. Topçu odalarının her ikisi de aynı plan ve mimari özelliklere sahiptirler. İki topçu odasının önünde de girişin toprakla dolmasını önlemek için istinat duvarları yapılmıştır. Sekiz basamaklı, kavisli giriş

dehlizinden 1.70 x 1.50 ölçülerindeki sahanlığa ulaşılır. Buradan da yuvarlak kemerli bir kapıyla, 2.54 metre genişliğe ve 4.00 metre derinliğe sahip dikdörtgen bir odaya geçilmektedir. Bu kavisli giriş dehlizi sayesinde topçu odasının giriş kapısı soğuğa karşı korunaklı hale getirilmiştir. Beşik tonozla örtülmüş olan mekanda girişin karşısındaki duvarda bir ocak yer almaktadır. Ayrıca odanın tüm duvar yüzeyini dolanan, 0.15x0.15 metre ebatlarında havalandırma delikleri mevcuttur. (Resim 3.140)

Tabyada inşa malzemesi olarak duvarlarda moloz taş, tonozlarda tuğla kullanılmıştır. Cephelerde, pencere ve kapılarda düzgün kesme taş kullanılmıştır. İç mekanlarda, duvar yüzeylerinde, kireç harçlı kalın bir sıva tabakası olan odaların üstleri, kalın bir toprak tabakasıyla örtülmüştür

3.21 İstasyon Tabya

İnceleme Tarihi : Mart 2004

Resim No : 3.141-3.144 **Plan No:** 3.23 **Kent Haritasındaki Yer No:**21

Kitabe ve Tarihlendirme: Kitabesi bulunmayan tabya, 1886 ve 1888 yılları arasında Mirliya İsmail Hakkı Bey'in başkanlığındaki istihkam komisyonu tarafından yapılmıştır. (Bkz.Ek)

Konum: Kent merkezine uzaklığı 5250 metre olan tabyanın rakımı 45 metredir. Batısında Arda ve Orta Tabya, Doğusunda Demirtaş ve Bosna Tabya yer alır. 54. Mekanize Piyade Tugay Komutanlığının sorumluluk sahası içinde yer almaktadır. Bazı onarımlar yapılarak, askeri birliğin deposu olarak halen kullanılmaktadır.

Plan Özellikleri: Dairesel bir plan gösteren İstasyon Tabya, koğuş ve iki topçu odasından meydana gelen küçük bir tabyadır. (Plan 3.23)

Tabyaya iki taraftaki toprak takviyeler arasında kalan bir gedikten girilmektedir. Bu toprak takviyelerin, kayıp girişi doldurmaması için girişin iki tarafında istinat duvarları yapılmıştır. Bu istinat duvarlarının üzerinde karşılıklı olarak, olasılıkla tabyanın nöbetçilerinin kullandığı, iki niş bulunmaktadır. (Resim 3.141)

Bu girişin güney ucu toplanma ve merasim yeri olarak kullanılan avluya açılmaktadır. Dairesel planlı avlunun güneyinde, girişle aynı ekseninde koğuş yer almaktadır. Koğuş, iç içe iki odadan oluşmaktadır. 4.25 metre eninde ve 4.15 metre boyundaki bir odadan, 4.25 metre eninde ve 19.45 metre boyundaki dikdörtgen planlı, daha büyük bir odaya geçilmektedir. Küçük odanın içine inen çok sayıda basamakların, mekan boydan boya bölmesi nedeniyle, bu odanın kullanım amaçlı değil de, asıl mekan dış etkilere karşı korumak amacıyla yapıldığını söylemek

mümkündür. Her iki mekanında, aynı eksen üzerinde yer alan birer kapısı vardır. Beşik tonozla örtülü olan asıl mekanda, ikisi giriş kapısının yanlarında, ikisi girişin karşısındaki ocağın yanlarında, ikisi de koğuşun doğu ve batı duvarlarında olmak üzere altı niş bulunur. Ayrıca tonoz yüzeyinin üzerinde 0.80 x 0.80 metre ölçülerinde üç adet ışıklık yer almaktadır. (Resim 3.142)

Avlu üzerinde, kuzey –güney doğrultusunda yerleştirilen koğuşun, doğusunda ve batısında iki topçu odası yer almaktadır. (Resim 3.143) Tamamıyla toprağa gömülü olarak inşa edilen bu odaların seviyesi, avlu kotunun yaklaşık 3.50-4 metre altındadır. Topçu odalarının her ikisi de aynı plan ve mimari özelliklere sahiptirler. Bu odalar genel olarak, bir giriş dehlizi ve biri küçük, diğeri büyük iki mekandan meydana gelmektedir. Topçu odasına giriş, 11 basamaklı, beşik tonoz örtülü bir dehlizden sağlanmaktadır. (Resim 3.144) Giriş dehlizinin ucunda yanlamasına yerleştirilen, 1.75 x 4.80 boyutlarında bir giriş sahanlığı yer almaktadır. Asıl mekanın dış etkilere karşı korunması için, yuvarlak kemerli giriş kapısı, giriş dehlizinin ekseninden yana doğru kaydırılmıştır. 4.80 x 6.12 boyutlarındaki asıl mekan içerisinde, girişin karşısındaki duvarda bir ocak yer almaktadır.

İki topçu odasının önünde de girişin toprakla dolmasını önlemek için istinat duvarları yapılmıştır Bu ocak ve duvar yüzeylerindeki havalandırma deliklerinden başka mimari bir detay bulunmamaktadır.

Tabyada inşa malzemesi olarak duvarlarda moloz taş, tonozlarda tuğla kullanılmıştır. İç mekanlarda, duvar yüzeylerinde, kireç harçlı kalın bir sıva tabakası olan odaların üstleri, kalın bir toprak tabakasıyla örtülmüştür.

3.22 Orta Tabya (Karaağaç)

İnceleme Tarihi : Mart 2004

Resim No : 3.145-3.150 **Plan No:** 3.24 **Kent Haritasındaki Yer No:**22

Kitabe ve Tarihlendirme: Kitabesi bulunmayan tabya, 1886 ve 1888 yılları arasında Mirliwa İsmail Hakkı Bey'in başkanlığındaki istihkam komisyonu tarafından yapılmıştır. (Bkz.Ek)

Konum: Kent merkezine uzaklığı 5100 metre olan tabyanın rakımı 45 metredir. Batısında Arda Tabya, Doğusunda İstasyon Tabya yer alır. Karaağaç yolu üzerinde olup, yolu stabilize edilmiştir. 54. Mekanize Piyade Tugay Komutanlığının sorumluluk sahası içinde yer almaktadır. Bazı onarımlar yapılarak, askeri birliğin deposu olarak halen kullanılmaktadır.

Plan Özellikleri: Dairesel bir plan gösteren Orta Tabya, koğuş ve iki topçu odasından meydana gelen küçük bir tabyadır. (Plan 3.24)

Tabyaya iki taraftaki toprak takviyeler arasında kalan bir gedikten girilmektedir. Bu toprak takviyelerin, kayıp girişi doldurmaması için girişin iki tarafında istinat duvarları yapılmıştır. (Resim 3.145)

Yaklaşık 10 metre yarı çaplı, dairesel planlı avlunun, güneyinde, koğuş bulunmaktadır. (Resim 3.146) Avlu kotunun yaklaşık 3.5 - 4 metre altında kalan koğuşa, 12 basamaklı bir giriş dehlizinden sonra ulaşılmaktadır. (Resim 3.147) 4.00 metre eninde ve 6.80 boyundaki, dikdörtgen planlı odanın kuzey duvarı üzerinde, bir ocak yer almaktadır. Beşik tonozla örtülmüş olan odada, tonoz yüzeyi üzerinde 0.80 x 0.80 metre ölçülerinde iki ışıklık bulunmaktadır. (Resim 3.148)

Koğuşun iki yanında topçu odaları bulunmaktadır. Tamamıyla toprağa gömülü olarak inşa edilen bu odaların seviyesi, avlu kotunun yaklaşık 4 - 4.50 metre altındadır. Topçu odalarının her ikisi de aynı plan ve mimari özelliklere sahiptirler. Bu odalar genel olarak, bir giriş dehlizi ve asıl mekandan meydana gelmektedir. İki topçu odasının önünde de girişin toprakla dolmasını önlemek için istinat duvarları yapılmıştır. (Resim 3.149)

Topçu odasına giriş, oniki basamaklı, beşik tonoz örtülü bir dehlizden sağlanmaktadır. Giriş dehlizinin ucunda yanlamasına yerleştirilen, 1.60 x 4.60 boyutlarında bir giriş sahanlığı yer almaktadır. Asıl mekanın dış etkilere karşı korunması için, yuvarlak kemerli giriş kapısı, giriş dehlizinin ekseninden, yana doğru kaydırılmıştır. Topçu odaları beşik tonozla örtülmüştür. Bu tonozun ortada, bir kemerle desteklendiği görülmektedir. 3.40 x 4.00 metre boyutlarındaki asıl mekan içerisinde, girişin karşısındaki duvarda bir ocak yer almaktadır. (Resim 3.150)

Tabyada inşa malzemesi olarak duvarlarda moloz taş, tonozlarda tuğla kullanılmıştır. İç mekanlarda, duvar yüzeylerinde, kireç harçlı kalın bir sıva tabakası olan odaların üstleri, kalın bir toprak tabakasıyla örtülmüştür

3.23 Arda Tabya (Maraş)

İnceleme Tarihi : Mart 2004

Resim No : 3.150-3.155 **Plan No:** 3.25 **Kent Haritasındaki Yer No:**23

Kitabe ve Tarihlendirme: Kitabesi bulunmayan tabya, 1886 ve 1888 yılları tarafından yapılmıştır. (Bkz.Ek)

Konum : Kent merkezine uzaklığı 5700 metre olan tabyanın rakımı 45 metredir. Doğusunda Orta Tabya yer alır. Karaağaç yolu üzerinde olup, yolu asfalttır. 54. Mekanize Piyade Tugay Komutanlığının sorumluluk sahası içinde yer almaktadır.

Plan Özellikleri: Arda Tabya, yaklaşık yetmiş metre çapındaki dairesel planlı bir toprak yığınının meydana gelen siperle, bu siperin avluya bakan tarafına yerleştirilmiş iki topçu odasından ve aralarındaki top mevzilerinden meydana gelmektedir. (Plan 3.26)

Tabyanın girişi, kuzeydeki toprak takviyeler arasından sağlanmaktadır. (Resim 3.151) Bu girişten yuvarlak planlı avluya geçilmektedir. 12 metre yarıçaplı avlu kotu, yaklaşık 7-8 metre düşürülerek bir çukur içine alınmıştır. Bu çukurun kuzey tarafında eğim azaltılarak, avluya inişi ve çıkışı sağlayan bir çeşit rampa oluşturulmuştur. (Resim 3.152)

Yuvarlak planlı avlunun kuzeyinde ve güneyinde yer alan topçu odaları tamamıyla toprağa gömülü olarak inşa edilmişlerdir. Bu odaların seviyesi, avlu kotunun yaklaşık 4 - 4.50 metre altındadır. Güneydeki topçu odasının giriş bölümü çökmüş olmasına karşın içine girmek ve sağlıklı bir planını çıkarmak mümkün olmaktadır. (Resim 3.153) Topçu odalarının her ikisi de aynı plan ve mimari özelliklere sahiptirler. Bu odalar genel olarak, bir giriş dehlizi ve asıl mekandan

meydana gelmektedir. İki topçu odasının önünde de girişin toprakla dolmasını önlemek için istinat duvarları yapılmıştır.

Topçu odasına giriş, sekiz basamaklı, beşik tonoz örtülü, kavisli bir dehlizden sağlanmaktadır. (Resim 3.154) Giriş dehlizinin ucunda yanlamasına yerleştirilen, 1.60 x 2.80 boyutlarında bir giriş sahanlığı yer almaktadır. Kavisli giriş sayesinde asıl mekan dış etkilerden korunmuştur. Basık kemerli girişin kapısının yanında birde pencere bulunmaktadır. Ancak bu pencere kapatılmıştır. Beşik tonozla örtülü 4.00 x 5.60 metre boyutlarındaki topçu odalarında, girişin karşısındaki duvarda bir ocak yer almaktadır. Her iki odada da başka bir mimari detay bulunmamaktadır. (Resim 3.155)

Tabyada inşa malzemesi olarak duvarlarda moloz taş, tonozlarda tuğla kullanılmıştır. İç mekanlarda, duvar yüzeylerinde, kireç harçlı kalın bir sıva tabakası olan odaların üstleri, kalın bir toprak tabakasıyla örtülmüştür.

3.24 Toprak Tabya

İnceleme Tarihi : Nisan 2003

Resim No : 3.156-3.155 **Plan No:** 3.26 **Kent Haritasındaki Yer No:**24

Tarihlendirme: 1829 yılında Rusların Edirne'yi işgali sırasında, Ruslara karşı alelacele, sadece topraktan, bazı istihkamlar ve tabyaların yapıldığı bilinmektedir.⁶⁵ Edirne Tabyaları içerisinde koğuş, karargah, topçu odası gibi , askerlerin barınacağı mekanlara sahip olmayan tek tabyadır. Bu nedenle bu tabyanın inşa tarihinin 1828-29 yılları olması akla daha yakındır.

Konum: Kent merkezinin batısında ve 6200 metre mesafede yer alan tabyanın rakımı 122 metredir. Ekmekçi köyü yolundan güneye doğru ayrılan, toprak bir yolla ulaşılabilen tabyanın kuzeyinde, Aynalı Tabya, güneyinde Hıdırlık Tabya bulunmaktadır.

Plan Özellikleri: Toprak Tabya, etrafındaki hendekle birlikte yaklaşık 80.00 metre çapında dairesel bir plana sahiptir. (Resim 3.156) Yaklaşık 20.00 metre yarıçaplı avlunun doğusunda, toprak yığınları arasındaki bir gedikten tabyaya girilmektedir. Avlunun kuzey, batı ve doğusuna yerleştirilen toprak yığınlarının arasında top mevzileri bulunmaktadır. (Resim 3.157)

⁶⁵ Bkz. (54) ÇAĞAN, 199

4. Değerlendirme ve Sonuç

Tabyalar, mimari ve estetik endiŐe taşımadan, bütünüyle askeri amaçlarla yapılmışlardır. Bu özellik, tabyaların planlarının oluŐumunda birinci derecede etkili olmuştur. Bir askeri savunma yapısı olarak tabyalarda, esas olan sağlamlık ve kullanılabilirliktir.

Tabyaların plan ve mimarisinin meydana getirilmesinde, bir üslup endiŐesinden çok, savunulacak olan yerin veya tepenin Şekli, genişliği, yüksekliği ve stratejik önemi birinci derecede önemlidir. İŐte bu nedenle her tabyanın planı, bulunduğu yerin özelliklerine göre Őekillenmektedir. Bununla beraber, Edirne Tabyalarının inşa edildiği Meriç havzasına hakim tepelerin, yayvan ve fazla sarp olmayan yapıları nedeniyle, plan oluŐumunda daha çok stratejik önem ve tabyaların barındıracağı asker sayısının etkili olduğunu söylemek mümkündür.

4.1 Edirne Tabyalarının Plan Özellikleri

İncelediğimiz yirmi dört tabya içerisinde, benzer topoğrafik özelliklere sahip nispeten küçük ölçülerdeki on dört tabya, yuvarlak bir plan Şeması göstermektedir. Bu tabyalar genel olarak yarı çapı, 10 metre ile 15 metre arasında değişen, yuvarlak bir avlunun etrafına yerleştirilen, koğuş ve topçu odalarından meydana gelmektedir. Bunun tek istisnası batı cephesindeki, mekanları olmayan ve sadece yuvarlak planlı bir toprak istihkamdan meydana gelen Toprak Tabyadır.

Bu tabyalar Şunlardır: Doğu cephesinde; Top yolu, Yıldız, Cevizlik, Bağlar önü Tabya. Batı cephesinde; Kemerler, Baş höyük ve Toprak Tabya. Güney cephesinde; İstasyon, Arda, Orta, Bosna, ve Demirtaş Tabya. Kuzeyde; Küçük Taş Ocağı ve Ayvalık (Cezaevi II) Tabyaları.

Daha büyük ölçülere sahip tabyaların ise, oval bir plan şemasına sahip olduklarını görmekteyiz. Bu tabyalar genel olarak bir avlunun ortasındaki, dikdörtgen planlı bir koğuş binası ve bunun etrafını üç yönden yelpaze şeklinde çeviren topçu odalarından oluşmaktadır. Bu gruptaki tabyalar etrafındaki hendekle birlikte, Hıdırlık Tabyasında olduğu gibi 275.00 metre uzunluğa ve 180.00 metre genişliğe sahip olabilmektedir.

Bu tabyalar şunlardır: Batı cephesinde; Hıdırlık Tabyası, Abdurrahman Ağa Tabyası (Çay Tepe Tabyası), Aynalı Tabya ve Doğu cephesinde Büyük Taş Ocağı Tabyası.

Bununla beraber diğer pek çok tabyayı, bu sınıflandırmaya dahil etmek mümkün değildir. Örneğin Ayvazbaba ve Kıyık Tabyaları, buldukları tepenin şekline uygunluk göstermektedirler. Her ikisi de üç yönden savunmaya uygun, sivri bir tepe üzerinde yer alan bu tabyalar, genel hatları ile üçgen şekilli bir plana sahiptirler. İki bölümlü olarak düşünülmüş olan bu tabyaların birinci bölümü, tepenin nispeten daha geniş bir alanına yerleştirilmiş olan giriş ve bunun önündeki dairesel bir planla yerleştirilmiş dört topçu odasından oluşmaktadır. İkinci bölüm ise tepenin giderek daraldığı bir alan üzerinde, uzunlamasına gelişen bir plana sahip koğuş binası ve bunun etrafına yerleştirilen topçu odalarından meydana gelmektedir. Kıyık tabyada Ayvazbaba Tabyasından farklı olarak, üçgen şeklindeki planın en uç noktasına pusu odaları yerleştirilmiştir. Ayvazbaba Tabyasının bulunduğu tepenin daha yüksek ve sarp olması nedeniyle bu pusu odalarına gerek görülmemiştir.

Hacı Doğan Tabyası da (Cezaevi I) hafif iç bükey kavis çizen ve enine gelişen planıyla diğerlerinden farklıdır.

Karagöz Tabyası ise, merkezde yer alan ana tabyanın oval bir plana sahip olmasına karşın, kuzeyinde ve güneyinde yer alan "L" biçimli bir plan üzerine yerleştirilen topçu odaları ile farklı bir plan göstermektedir.

Planı nasıl olursa olsun genel olarak bir tabya, koğuş odaları, karargah, topçu odaları ve top mevzileri, pusu odası, avlu ve hendekten oluşmaktadır.

4.1.1 Koğuşlar (Kışla)

İncelediğimiz yirmi dört tabya içerisinde, günümüze sadece iki topçu odası ulaşabilmiş olan, Kavgaz Tabya ve Arda Tabyanın dışındaki bütün tabyalarda, koğuş binası bulunmaktadır. Edirne tabyalarında koğuş binaları genel olarak dikdörtgen bir plan şemasına sahiptirler. Ancak tabyanın genel planı içerisinde yerleştirilmelerinde farklılıklar görülmektedir. Büyük ölçekli yapılarda koğuş binası, karargahı oluşturan odaları da içinde barındırmaktadır.⁶⁶

Büyük ölçekli ve oval bir plan şemasına sahip olan Hıdırlık, Aynalı ve Büyük Taş Ocağı Tabyalarında koğuşlar, yan yana sıralanan ve birbirlerine mekan içerisinden bir kapıyla bağlanan, dikdörtgen şeklindeki odalardan meydana gelmektedir. Genişlikleri 4 metre ile 5.50 metre arasında olan bu odaların uzunlukları 8.50 metre ile 11.00 metre arasında değişmektedir. Cephe genişlikleri ise Aynalı Tabyada 70 metre, Büyük Taş Ocağı Tabyada 75 metre ve Hıdırlık Tabyasında 87 metreyi bulmaktadır. Bu tip koğuş binalarını meydana getiren odalardan pek azına avludan açılan kapıyla girilir. Güvenlik nedeniyle ve soğuk havanın etkisini en aza indirmek için ancak gerekli odalara kapı konulmuştur. Odalar arasındaki geçiş mekanlarındaki yaklaşık 1.50 metre genişliğindeki ara kapılarla sağlanmıştır. Aydınlatma bu odaların avluya bakan cephelerinde açılan pencerelerle sağlanmıştır. Her odadaki pencere sayısı genellikle iki olup, yuvarlak kemerlidir. Hıdırlık ve Aynalı Tabyada koğuş binalarına iki yönden bağlanan, müstakil kapıları olan odalar, karargah olarak kullanılmıştır. Yan yana odaların birleşmesinden oluşan koğuş binası, bu üç örneğin dışında Edirne Tabyalarında görülmemektedir.

⁶⁶ Koğuş ve Karargah binalarının aynı plan içerisinde yer aldığı tabyalar şunlardır. Hıdırlık, Abdurrahman Ağa, Aynalı, Ayvazbaba ve Kıyık Tabyaları

Ayvazbaba ve Kıyık Tabyalarında koğuş bölümü, karargah binası ile beraber ters "T" şeklinde bir plan oluşturmaktadır. Koğuş odası bu ters "T" nin ayak tarafını teşkil etmektedir.

Dairesel planlı, Baş Höyük, Kemerler, İstasyon, Demirtaş, Orta ve Cevizlik Tabyalarında koğuş binası, girişin tam karşısında, girişle aynı ekseninde, uzunlamasına gelişen dikdörtgen planlı müstakil odalardan oluşmaktadır. Hacı doğan (Cezaevi I) Tabyasında, girişin solunda yer alan koğuş odası, arazi şartlarından dolayı enlemesine gelişen bir plan göstermektedir. Genellikle 4.00 metre ile 4.70 metre arasında genişliğe sahip olan bu odaların uzunlukları 7.00 metre ile 24.00 metre arasında değişmektedir. Yine daireysel plan gösteren, Bosna, Ayvalık, Küçük Taş Ocağı, Bağlarönü, Kestanelik, Yıldız ve Top Yolu tabyaları, dört odadan oluşan küçük yapılardır. Bu örneklerde tabya girişini oluşturan karşılıklı iki odadan biri, hemen bütün örneklerde daha büyük ebatlardadır. Kanaatimizce bu büyük olan oda, koğuş olarak kullanılmış olmalıdır.

Koğuş odalarının giriş kapıları genellikle yuvarlak kemerli olup yanlarında iki pencereleri bulunmaktadır. Birçoğunda bu giriş kapıları yanlamasına yerleştirilmiş dikdörtgen planlı küçük bir odaya açılmaktadır. Asıl koğuş odasına bu küçük mekandan ulaşılmaktadır. Bu odalar kullanımdan çok, koğuş odasını soğuk havanın direkt etkisinden korumak için yapılmıştır. Avlu kotundan yaklaşık 3-4 metre düşük kottaki koğuş odalarında ise, Cevizlik ve Orta Tabyada olduğu gibi, giriş kapısından sonra beşik tonoz örtülü bir giriş dehlizi geçildikten sonra, asıl mekana ulaşılmaktadır.

İncelediğimiz tabyalar içinde, koğuş bölümü iki katlı olan tek örnek Abdurrahman Ağa (Çaytepe) Tabyasıdır. Bunun dışında tüm tabyaların koğuşları tek katlı olarak planlanmıştır.

Nasıl bir plana ve şekle sahip olursa olsun, istisnasız tüm koğuş odalarında ısınma için kullanılan en az bir ocak bulunmaktadır. Duvar kalınlıkları 1.30 ile 1.50 metre arasında olan bu odaların hepsi, yan duvarlar üzerine oturan beşik tonozlarla örtülmüştür. Yaklaşık 0.80 ile 1.00 metre kalınlığa sahip tonozların üstü kalın bir toprak tabakasıyla kaplanmıştır. Koğuş odalarının çoğunda aydınlatma tonozun üzerinde açılan 0.80 x 0.80 metre ölçülerindeki ışıklıkla sağlanmıştır. Odanın büyüklüğüne göre, bu ışıklıkların sayısı 1 ile 3 arasında değişmektedir. Zemindeki döşeme malzemesinden küçük bir iz dahi kalmamış olan koğuşların içleri, tonozlarda dahil olmak üzere kireç ve samandan meydana gelen bir sıva ile 2-3 santim kalınlığında sıvanmıştır.

4.1.2 Karargah

Karargah, tabya komutanının komuta yeri ile karargahının çalışacağı odalardan oluşmaktadır. Genel olarak dikdörtgen bir plan şeması gösteren karargah binalarında tabyanın taktik ve idari faaliyetlerinin yürütülmesi için yeterli sayıda odanın yanı sıra, fırın, mutfak ve helalarda bulunmaktadır.

Büyük Taş Ocağı Tabyasında karargah, avlunun batısında müstakil bir bina olup yan yana sıralanan beş odadan meydana gelmektedir. Hıdırlık Tabyasında ise avlunun ortasında yer alan koğuş binasının yan kanatlarındaki, müstakil girişleri olan odalar karargahı oluşturmaktadır. Karargahı oluşturan odaların, koğuş binası içerisinde yer aldığı diğer örnekler Aynalı, Abdurrahman Ağa, Ayvazbaba ve Kıyık Tabyalarıdır.

Kemerler ve Başhöyük Tabyalarında, karargah odaları avlunun sağında veya solunda, iç içe geçmiş üç odadan oluşmaktadır. Demirtaş, Bosna ve Karagöz Tabyada yuvarlak kemerli ve beşik tonoz örtülü giriş dehlizinin iki yanında yer almaktadır.

Edirne Tabyaları içerisinde yalnızca dört odadan oluşan küçük tabyalarda, sözünü ettiğimiz şekilde bir karargah binası bulunmamaktadır. Bununla birlikte savaş sırasında komutanların taktik ve idari faaliyetleri yürütecekleri özel bir mekanın olması gerektiği çok açıktır. Benzer planlara sahip olan bu tabyaların çoğunda, tabya girişini oluşturan karşılıklı iki oda bulunmaktadır. Bu odalardan biri, tabya komutanının hem koğuş hem de karargah olarak kullandığı oda olmalıdır.

4.1.3 Topçu Odaları

Erzurum'da 1877-1878 Osmanlı-Rus savaşlarından sonra yapılan tabyalarda, bir yenilik olarak ortaya çıkan topçu odaları,⁶⁷ Toprak Tabya dışında bütün Edirne Tabyalarında bulunmaktadır. Bu odalar, iki topçu odası arasında yer alan, etrafı toprak yığınlarıyla takviye edilmiş top mevzilerinde görevli askerler için yapılmıştır.

Topçu odalarının sayıları tabyanın büyüklük veya küçüklüğüne göre, 2 ile 18 arasında değişmektedir. Tabyanın bulunduğu arazinin şekli ve savunmanın gerçekleştirileceği hat, genel planı etkilediği gibi, bu topçu odalarının yerleştiriliş biçimini de etkilemektedir. Mesela Abdurrahman ağa Tabyasında ve Karagöz Tabyasının orta bölümünde bu odalar, hemen hemen düz bir hat üzerinde bulunduğu halde, Hıdırlık, Aynalı ve Büyük Taş Ocağı Tabyalarında yarım daire bir plan üzerine yerleştirilmişlerdir. Karagöz Tabyasının yan kanatlarını oluşturan topçu odaları ise "L" biçiminde konumlandırılmıştır. Ufak ölçekli, dairesel plana sahip Topyolu, Yıldız, Cevizlik, Kestanelik, Bağlarönü, Küçük Taş Ocağı, Ayvalık (Cezaevi II) Kemerler, Başhöyük, Bosna, Orta ve İstasyon Tabyalarında ise topçu odaları, tabyanın giriş aksının iki yanına simetrik olarak yerleştirilmişlerdir.

Topçu odaları genel olarak 3.00 metre genişliğe ve 5.00 ile 14.00 metre arasında -

⁶⁷:Bkz. (3) ÇAM, 189-190

değişen uzunluğa sahip mekanlardır. Yaklaşık 3.50-4.00 metre toprağa gömülü olarak inşa edilen bu odalara cephede yer alan, genellikle yuvarlak kemerli bir kapıdan girilir. Asıl mekanı soğuk havanın etkisinden korumak için, Topyolu, Ayvalık ve Demirtaş Tabyalarında kavisli bir giriş dehlizi sayesinde asıl mekanın giriş kapısı yana kaydırılmıştır. Cevizlik, Kestanelik, Bosna, İstasyon, Başhöyük ve Kemerler Tabyalarında ise giriş dehlizi yanlamasına yerleştirilmiş bir sahanlığa açılmakta ve asıl mekana bu sahanlıktan ulaşılmaktadır.

Tamamı beşik tonozla örtülü bu odaların istisnasız hepsinde bir ocak ve çok sayıda havalandırma delikleri bulunmaktadır. Duvarların üzerindeki, genellikle 0.15 x 0.15 metre ölçülere sahip bu delikler, dış cepheden başlayarak duvarların içinden yapıyı baştan sona dolaşarak, arkadaki bir kanalla ocağın yaşmak seviyesinde, birbirlerine bağlanmaktadır. Böylece hem ateşin yanması için gerekli havayı temin etmekte, hem de duvar içinden odanın dört bir yanını dolaşan kanalla, sıcak havanın koğuşun her tarafına ulaşması sağlanmaktadır.

Topçu odalarının tamamı yanlardan ve üstten, düşman güllerine karşı, kalın bir toprak tabakasıyla takviye edilmişlerdir. Uzaktan bakıldığı zaman, küçük birer höyük görünümündeki, bu odaların farkedilmesi oldukça zordur.

4.1.4 Pusu Odası (Korugan)

1877-1878 Osmanlı–Rus savaşlarından sonra, tabya mimarisinde bir yenilik olarak, karşımıza çıkan pusu odaları, ⁶⁸ (Korugan) Edirne tabyalarında sadece Aynalı ve Kıyık Tabyalarında görülmektedir.

⁶⁸:Bkz. (3) ÇAM,

Pusu odaları, düşmanın piyade saldırısı karşısında, tabyanın etrafını çeviren hendeği tamamen kontrol altında tutarak, tabyanın yakın savunmasını gerçekleştirmek amacıyla yapılmışlardır. Aynalı Tabyada koğuş binasının arkasından batıya doğru devam eden ve hendeğe açılan bir dehlizin ucuna yerleştirilen pusu odaları kavisli bir plana sahiptir. Kıyık Tabyada da benzer planlı iki pusu odasının yanı sıra iki tanede çokgen planlı pusu odası bulunmaktadır.

Hendeğe bakan çok sayıda tüfek mazgalı yerleştirilmiş olan bu odalar, cephe kısımları hariç tamamen toprağa gömülü olarak yapılmıştır. Bu özellikleri sayesinde, düşman askerinin hendeğe girinceye kadar bu odaları farketmesi mümkün olmamaktadır. Pusu odaları, çok geniş alanları, hiçbir ölü nokta bırakmayacak ve kontrol altında tutabilecek şekilde planlanmış ve her bakımdan iyi düşünülmüş bir savunma yöntemi olarak dikkat çekicidir.

4.1.5 Avlu

Edirne Tabyalarının tamamında, tabyanın genel planı içerisinde şekillenen, ufak yada büyük bir avlu bulunmaktadır. Tabyadaki askeri birliğin, yanaşık düzen ve nişancılık eğitimleri ile sabah ve akşam yoklamaları avluda yapılmaktadır.⁶⁹ Ayrıca cuma ve bayram namazlarının topluca bu avluda kılındığını söylemek mümkün, zira incelediğimiz tabyaların hiçbirisinde, askerlerin toplu olarak namaz kılması için bir mescit bulunmamaktadır.

4.1.6 Hendek

Hendek tabyada görevli topçuların çaresiz kalması üzerine, düşman birliklerinin-

⁶⁹ Bkz. (8) KARAKOYUNLU, 16

başlatacağı bir piyade saldırısı karşısında, engel olmak üzere kazılmışlardır. Ayrıca hendeğin kazılmasının pratik bir nedeni de, tabyayı oluşturan binaların üstlerinin kapatılması için gerekli olan toprağın elde edilmesidir.

Hendek, fazla sarp olmayan, daha çok yayvan yükseltiler üzerine inşa edilen tabyaların savunulmasında çok önemli bir yer tutmaktadır. Edirne Tabyalarında, bazıları çeşitli nedenlerle yok olmuşsa da, izlerden, tabyaların tamamında, hendeğin bulunduğu anlaşılmaktadır. Tabyaların etrafını yarım daire şeklinde çeviren hendeklerin genellikle üst ağız genişliği 15.00 metre ile 20.00 metre arasında, yüksekliği 5.00 metre ile 8.00 metre arasında ve taban genişliği ise 3.00 metre ile 5.00 metre arasında değişmektedir.

4.2 İnşa Malzemesi

Edirne'deki Tabyaların tamamında, beden duvarlarında moloz taş, tonozlarda tuğla kullanılmıştır. Büyük Taş Ocağı, Hıdırlık, Karagöz, Kıyık, Küçük Taş Ocağı, Hacı doğan, Tabyalarında kalan izlerden anlaşıldığına göre cepheler düzgün kesme taş ile kaplanmıştır. Muhtemelen diğer tabyaların cepheleri de kesme taş ile kaplanmıştır. Tabyaların, düşmanın cepheden ve salvolu top atışına maruz kalabilecek yerleri ise tamamen kalın bir toprak tabakasıyla kapatılmıştır.

4.3 Süsleme

Tabyalar kent merkezinden uzak, stratejik önemi olan tepelerde savunmaya dönük, askeri yapılarıdır. Bu yapıların tamamının plan ve mimarileri, amaca uygun olarak hazırlanmış olup, hiçbir süsleme ögesine yer verilmemiştir. Bu durumun tek istisnası, Kıyık ve Hıdırlık Tabyalarının giriş kapıları ve karargah binalarının cephelerindeki Neo-klasik tarzda pilastr ve sütunlardır. Bunların dışında Edirne Tabyalarında en ufak bir süsleme ögesine rastlamak mümkün değildir.

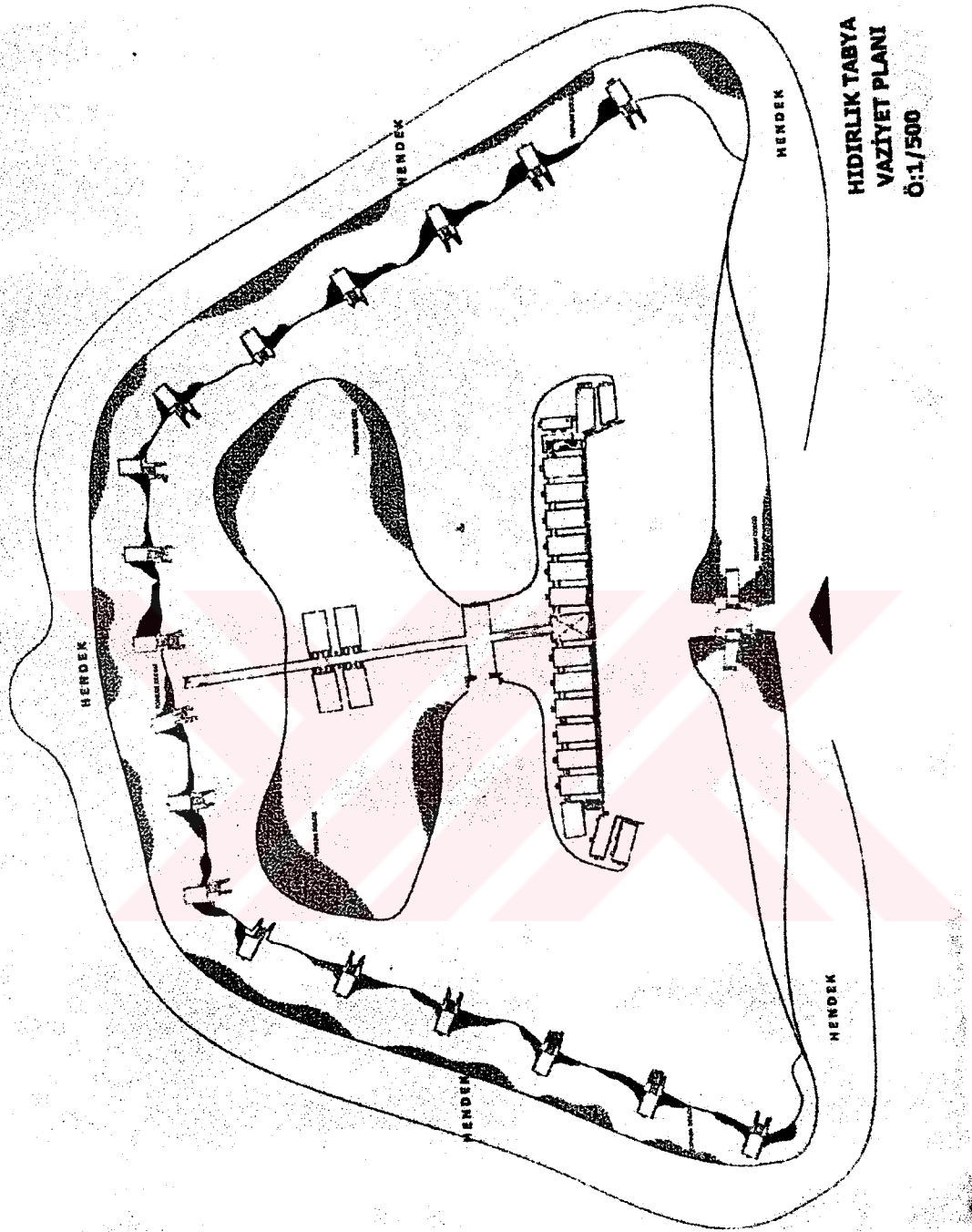
Bu çalışma kapsamında ele alınan 24 tabya, 19. yüzyılın başlarından itibaren sanayinin gelişmesine bağlı olarak, güçleri ve menzilleri artan topların karşısında, yaptıkları dönem için, kent savunmasında büyük bir öneme sahiptirler. Edirne’de, 1829 ve 1877-78 Osmanlı-Rus savaşlarından sonra inşa edilen tabyaların incelendiği bu çalışmada, tabyaların, gelişen savaş gereçleri karşısında, hiçbir üslup endişesi taşımadan bütünüyle askeri amaçlarla yaptıkları anlaşılmıştır. Bir askeri savunma yapısı olarak tabyalarda esas olan, sağlamlık ve kullanılabilirliktir.

Bu çalışma kapsamı dışında kalan, Osmanlıların düşman saldırısına açık diğer şehirlerde inşa etmiş olduğu tabyaların da araştırılıp incelenmesi, bu ve bundan önce yapılmış çalışmaların devamı niteliğinde olacak ve Osmanlı askeri mimarisine ışık tutacaktır.

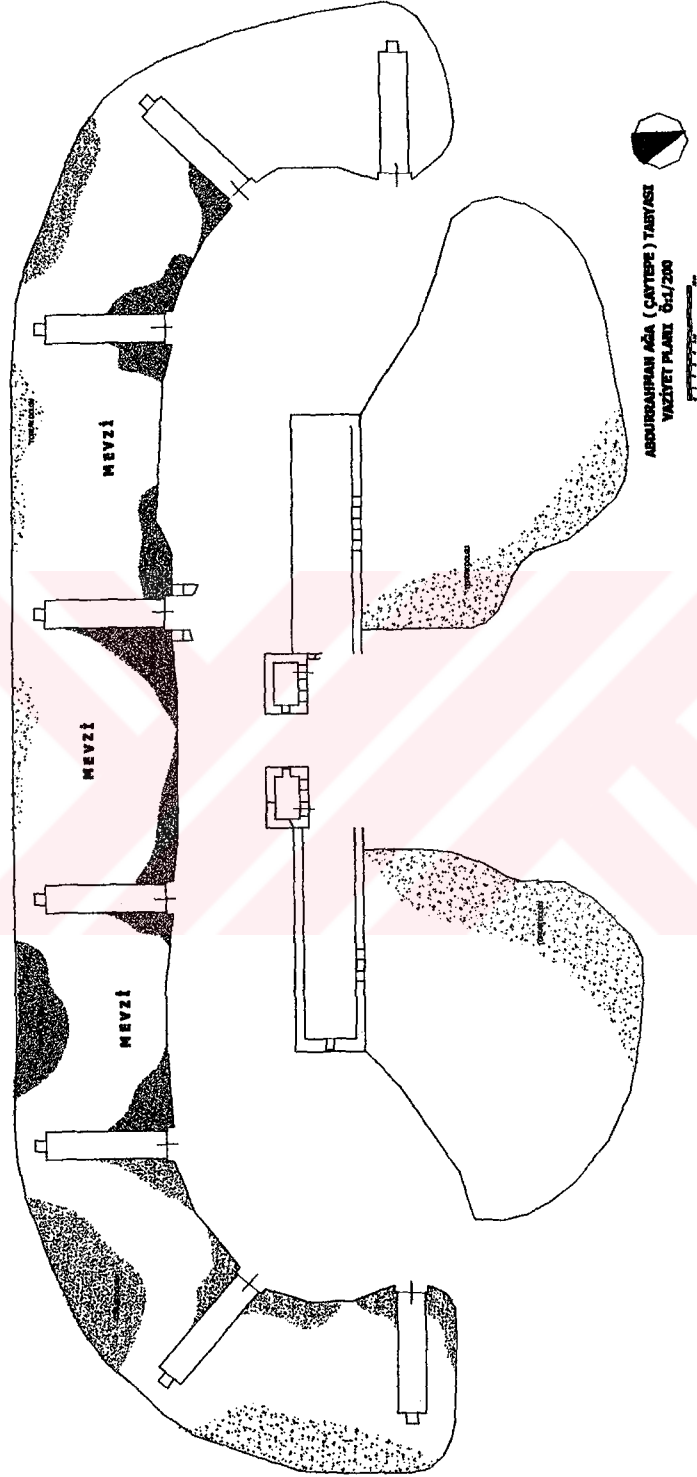

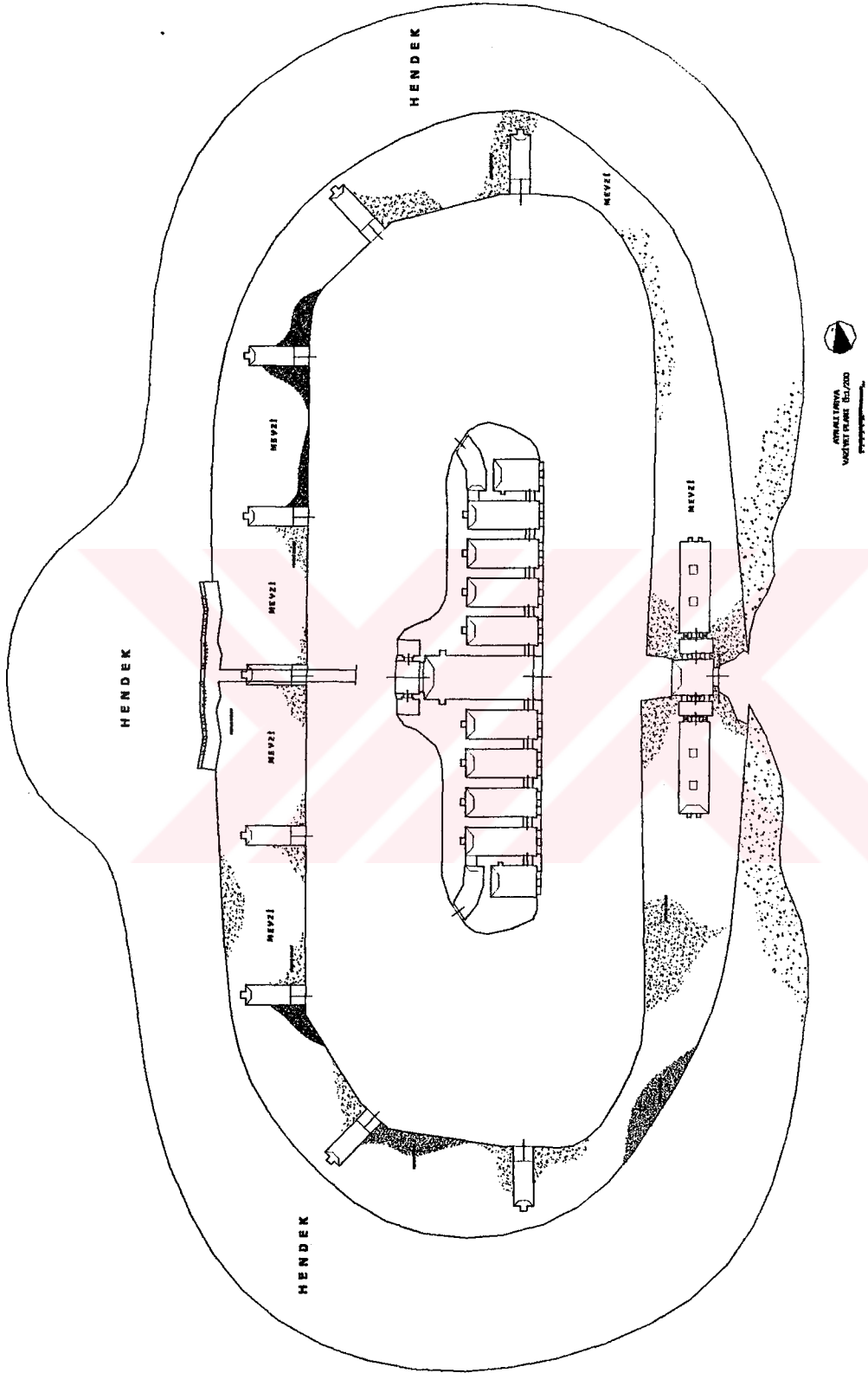
PLANLAR

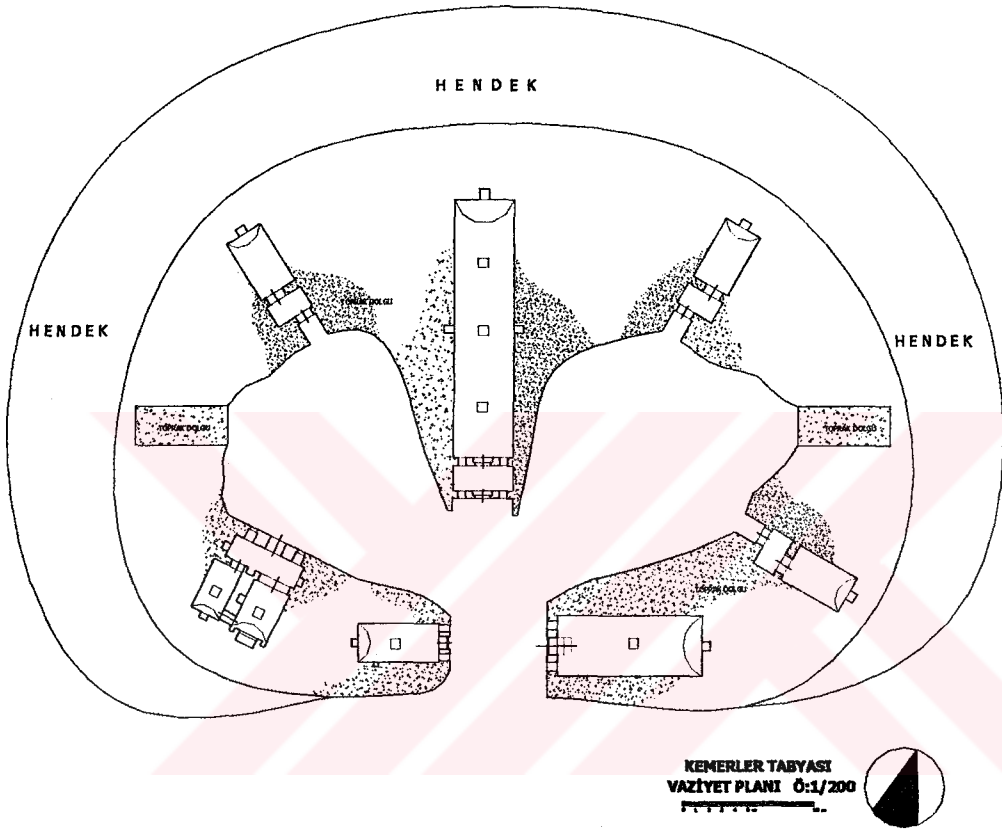
Plan 3.1 : Hıdırlık Tabyası, Vaziyet Planı (Rölöve)

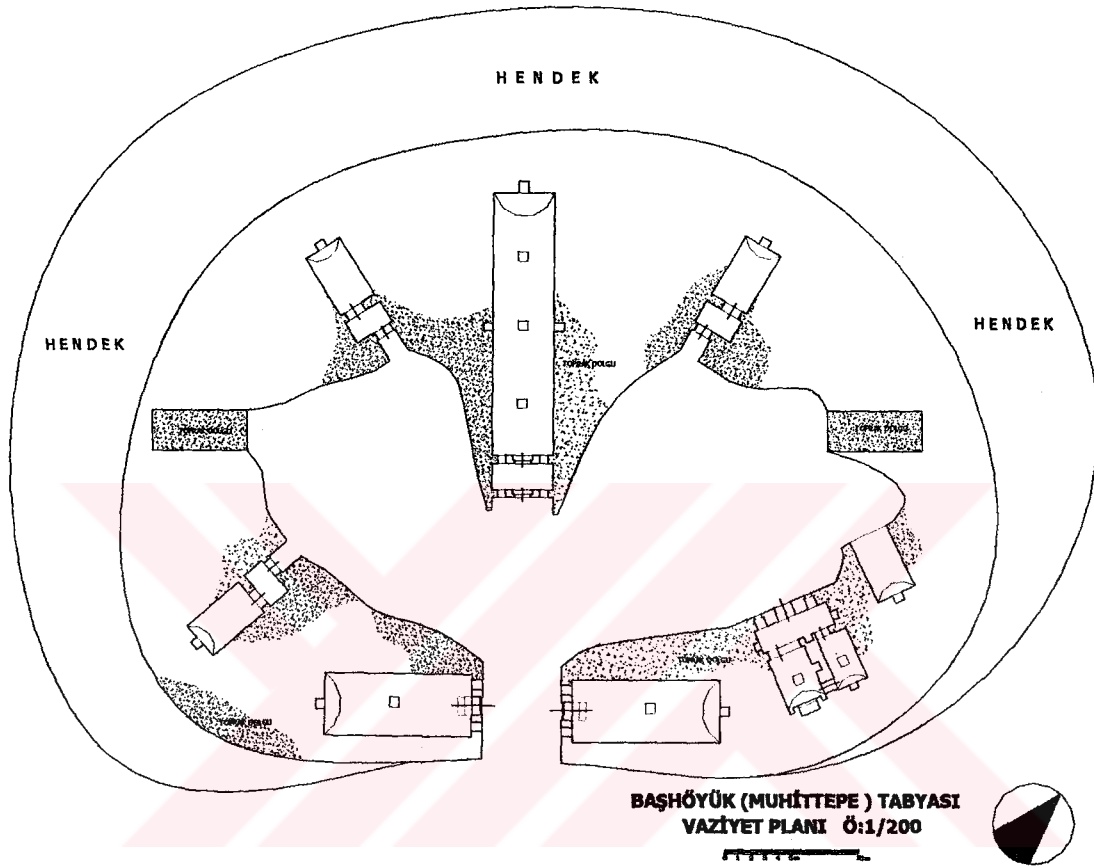
Plan 3.2 : Abdurrahman Ağa Tabyası (Çaytepe) Vaziyet Planı (Rölöve)

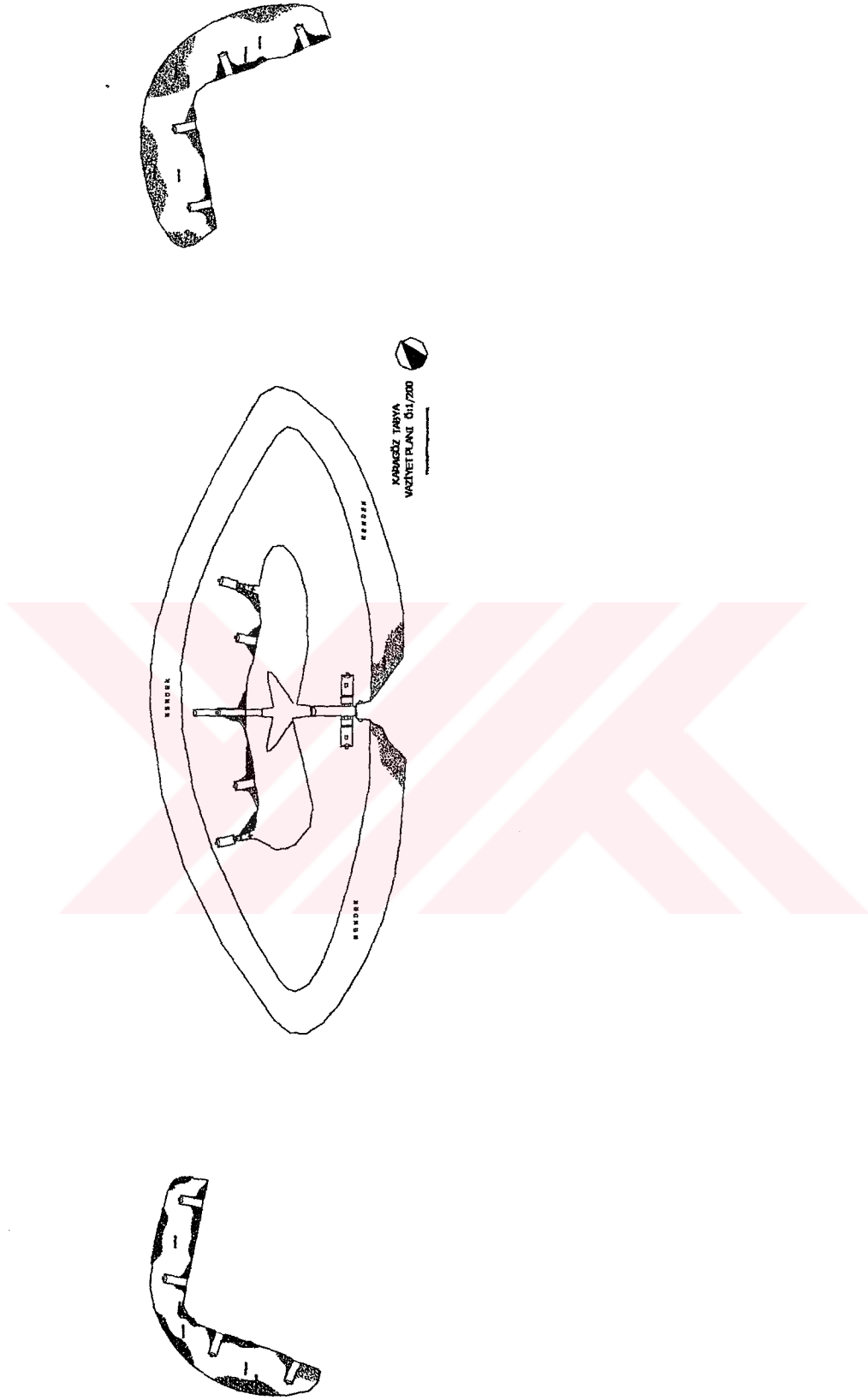
Plan 3.3 : Aynalı Tabya Vaziyet Planı (Rölöve)

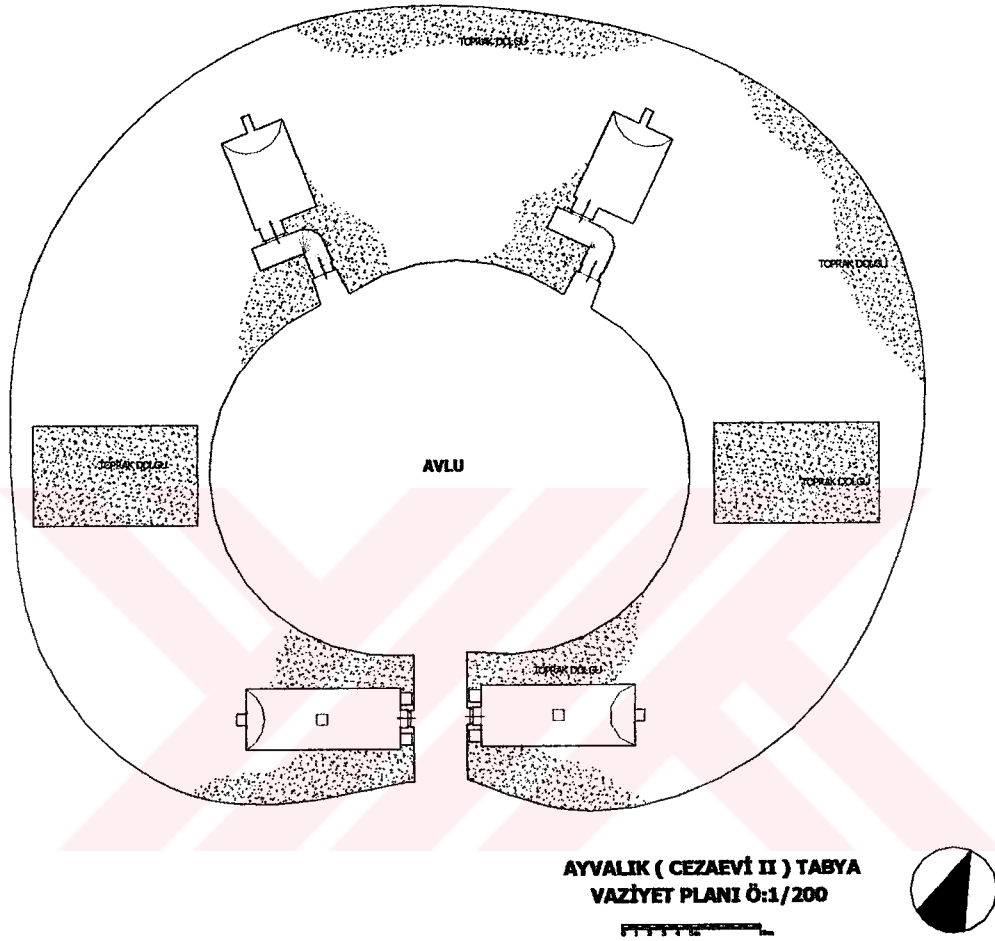
Plan 3.4 : Kemerler Tabyası Vaziyet Planı (Rölöve)

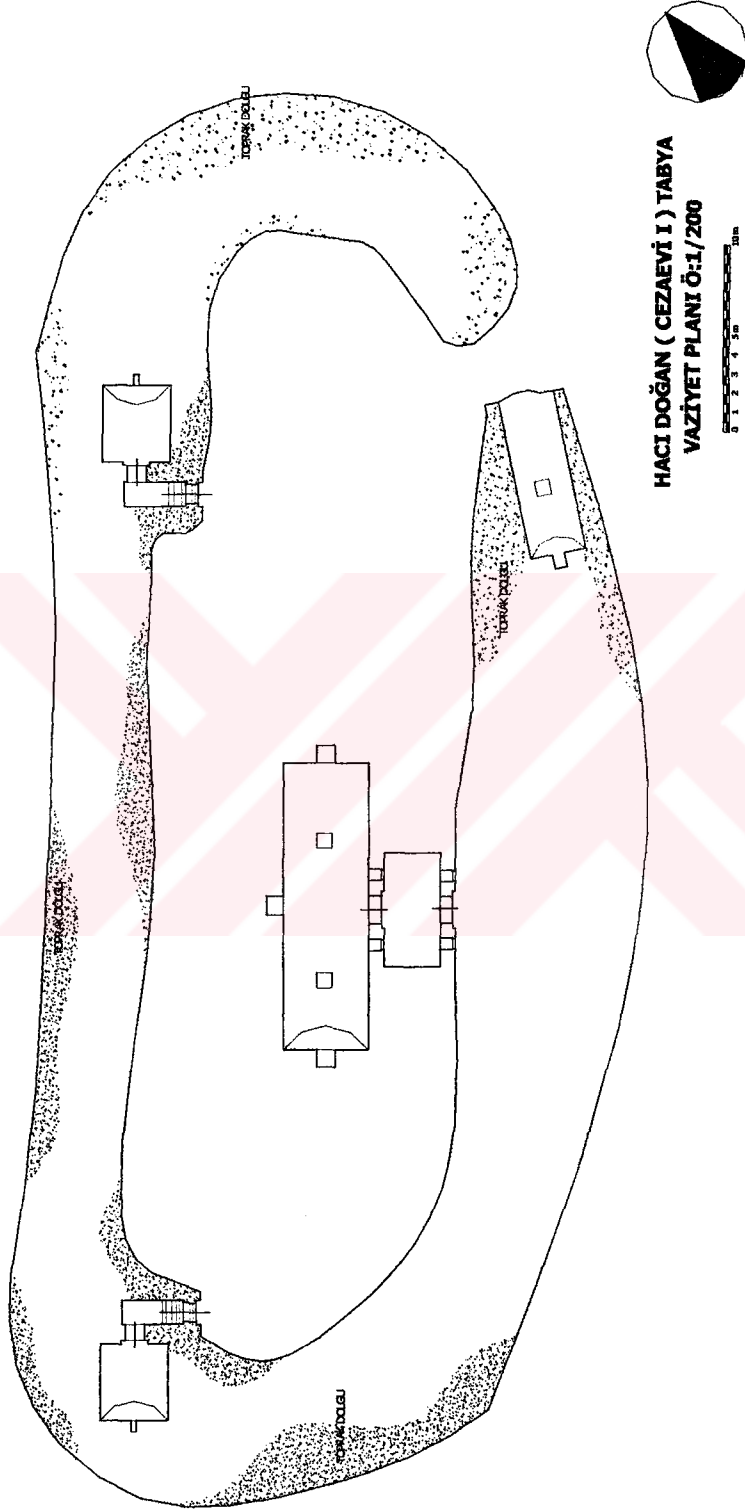
Plan 3.5 : Başhöyük Tabya Vaziyet Planı (Rölöve)

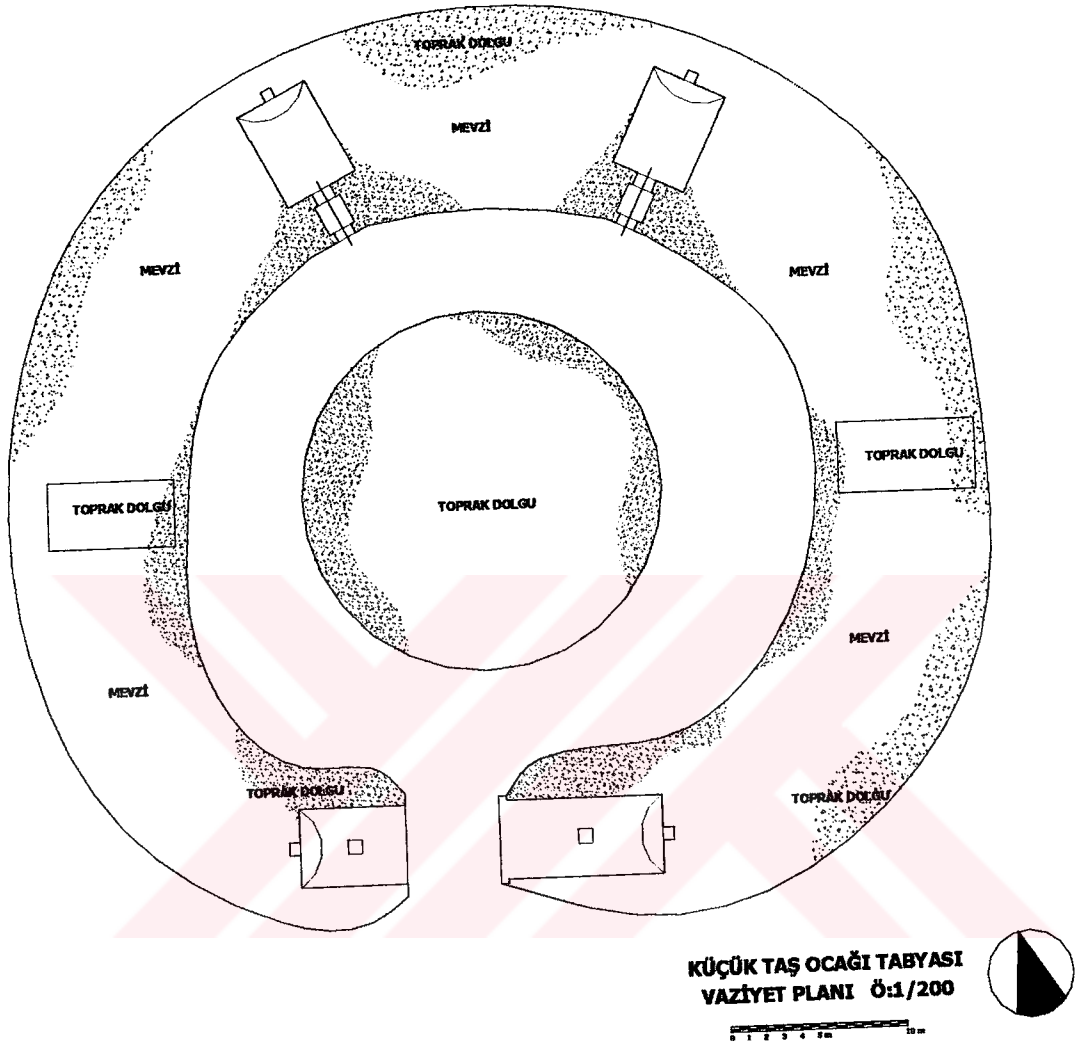
Plan 3.6: Karagöz Tabyası Vaziyet Planı (Rölöve)

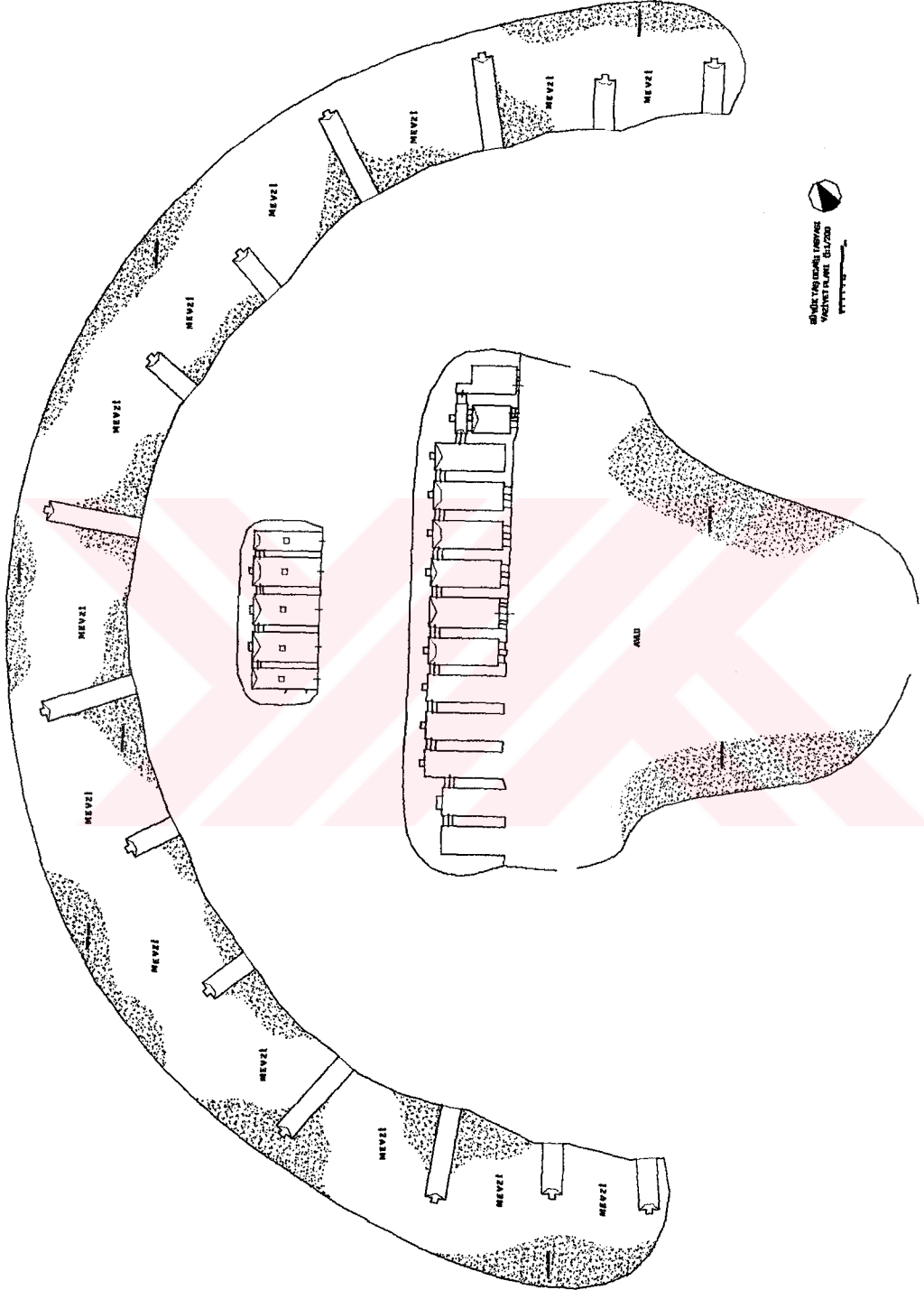
Plan 3.7 : Ayvalık Tabya (Cezaevi II) Vaziyet Planı (Rölöve)

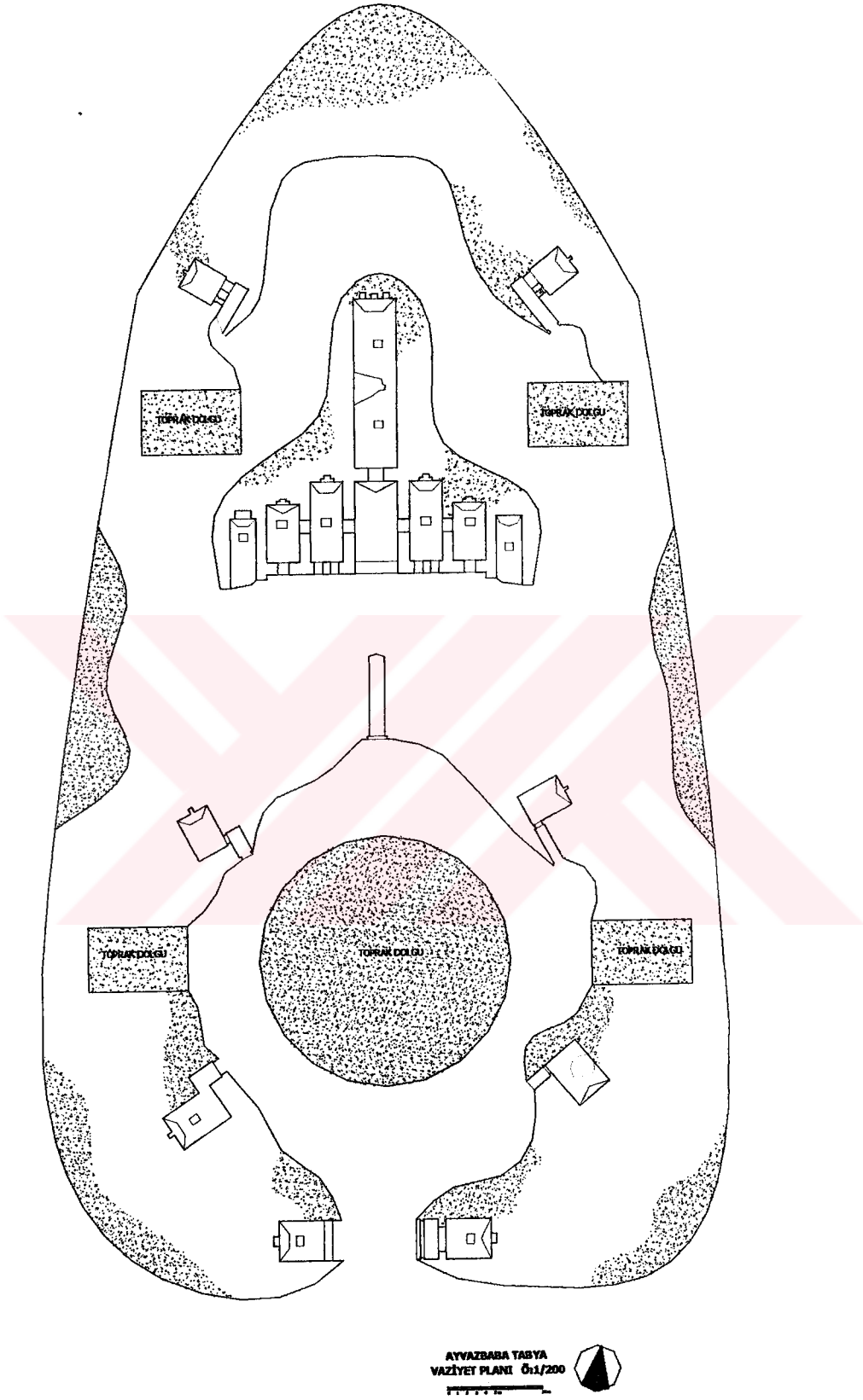
Plan 3.8 : Hacı Doğan Tabya (Cezaevi I) Vaziyet Planı (Rölöve)

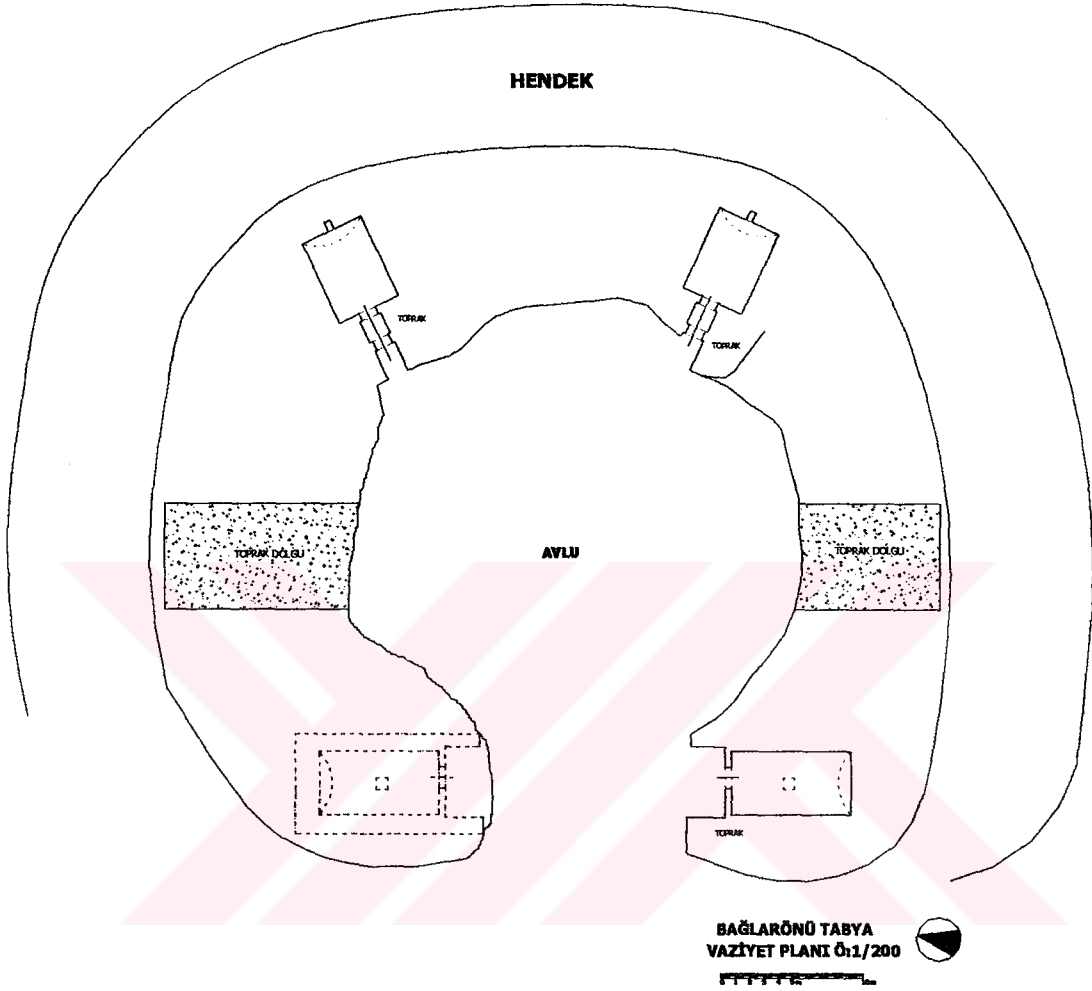
Plan 3.9 : Küçük Taş Ocağı Tabya Vaziyet Planı (Rölöve)

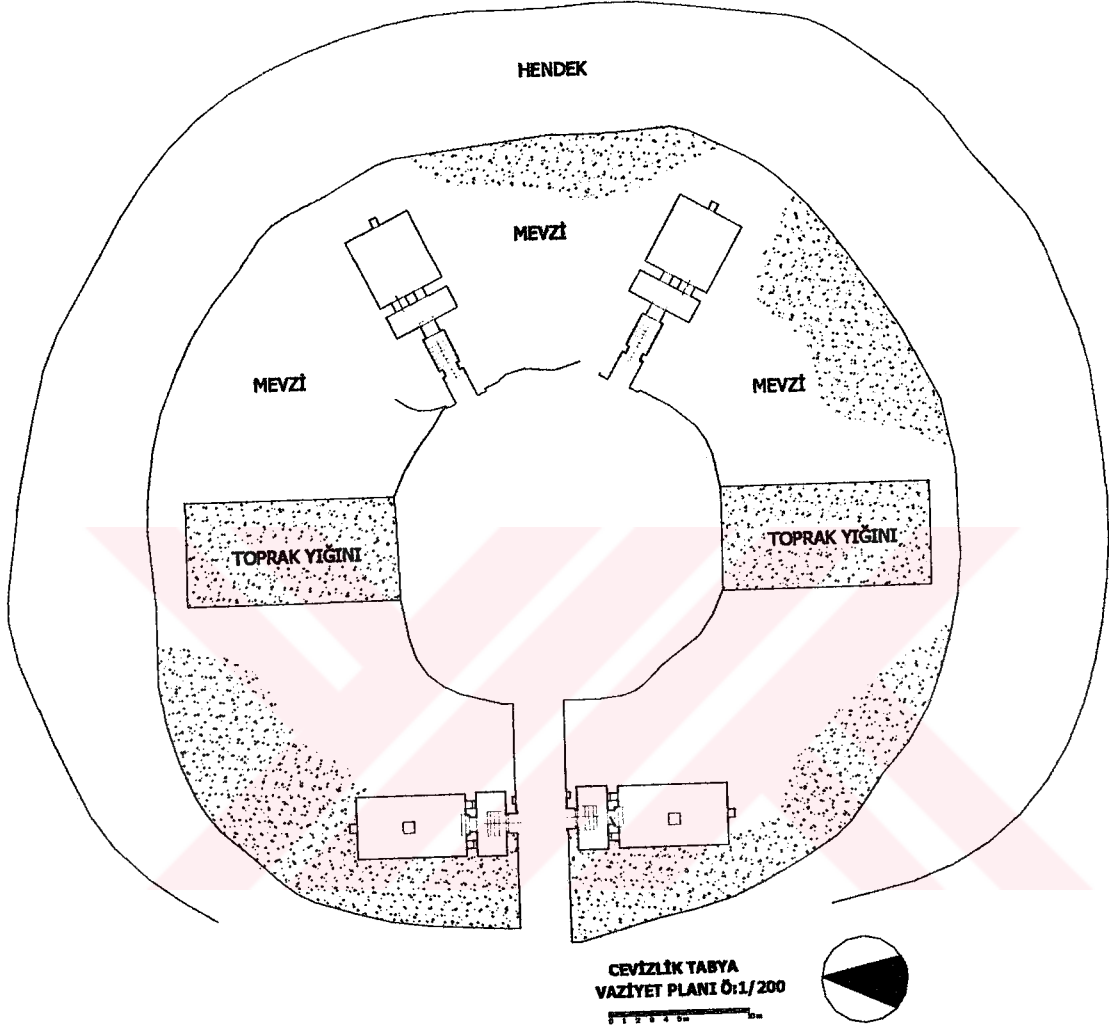
Plan 3.10 : Büyük Taş Ocağı Tabya Vaziyet Planı (Rölöve)

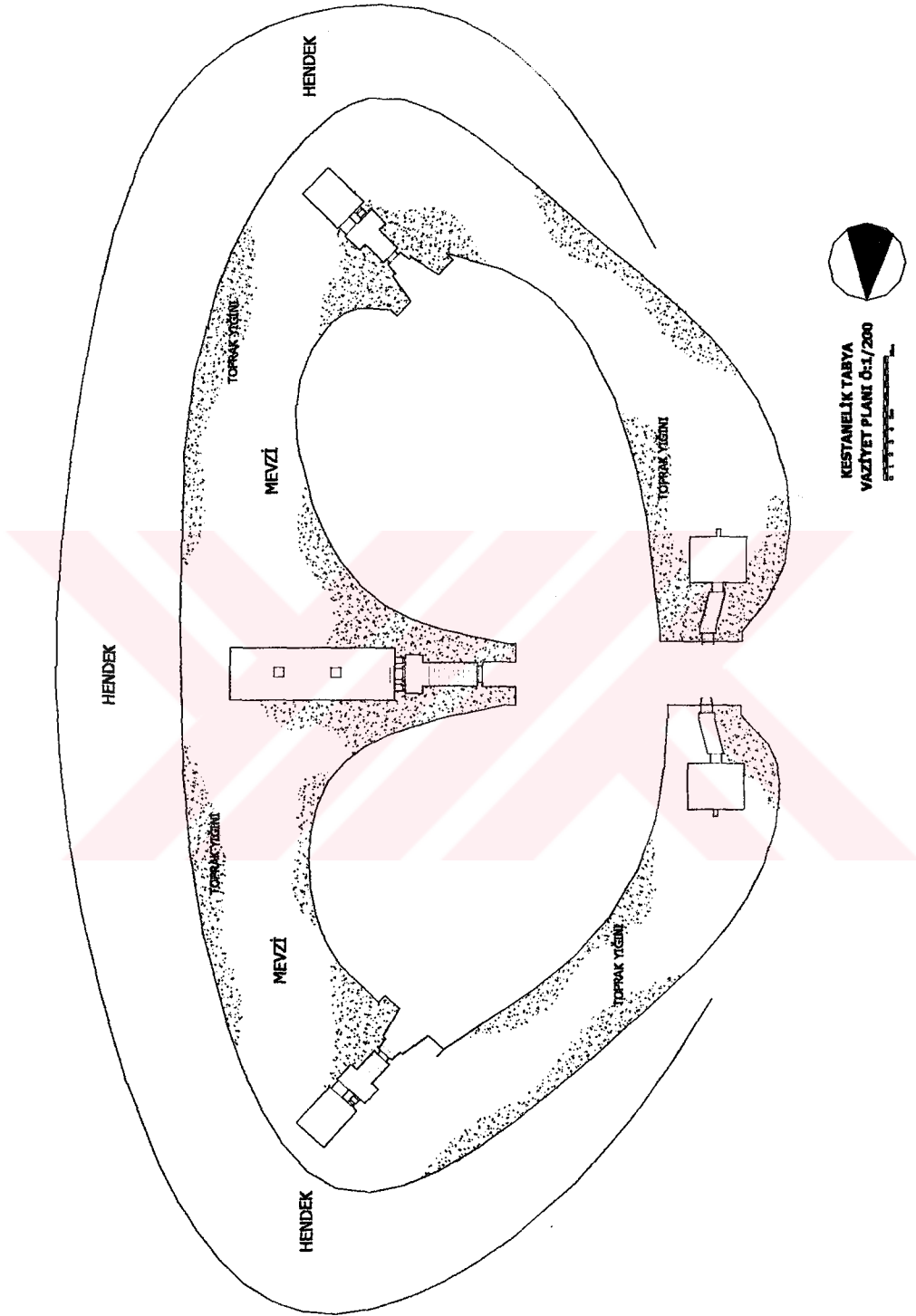
Plan 3.11 : Ayvazbaba Tabyası Vaziyet Planı (Rölöve)

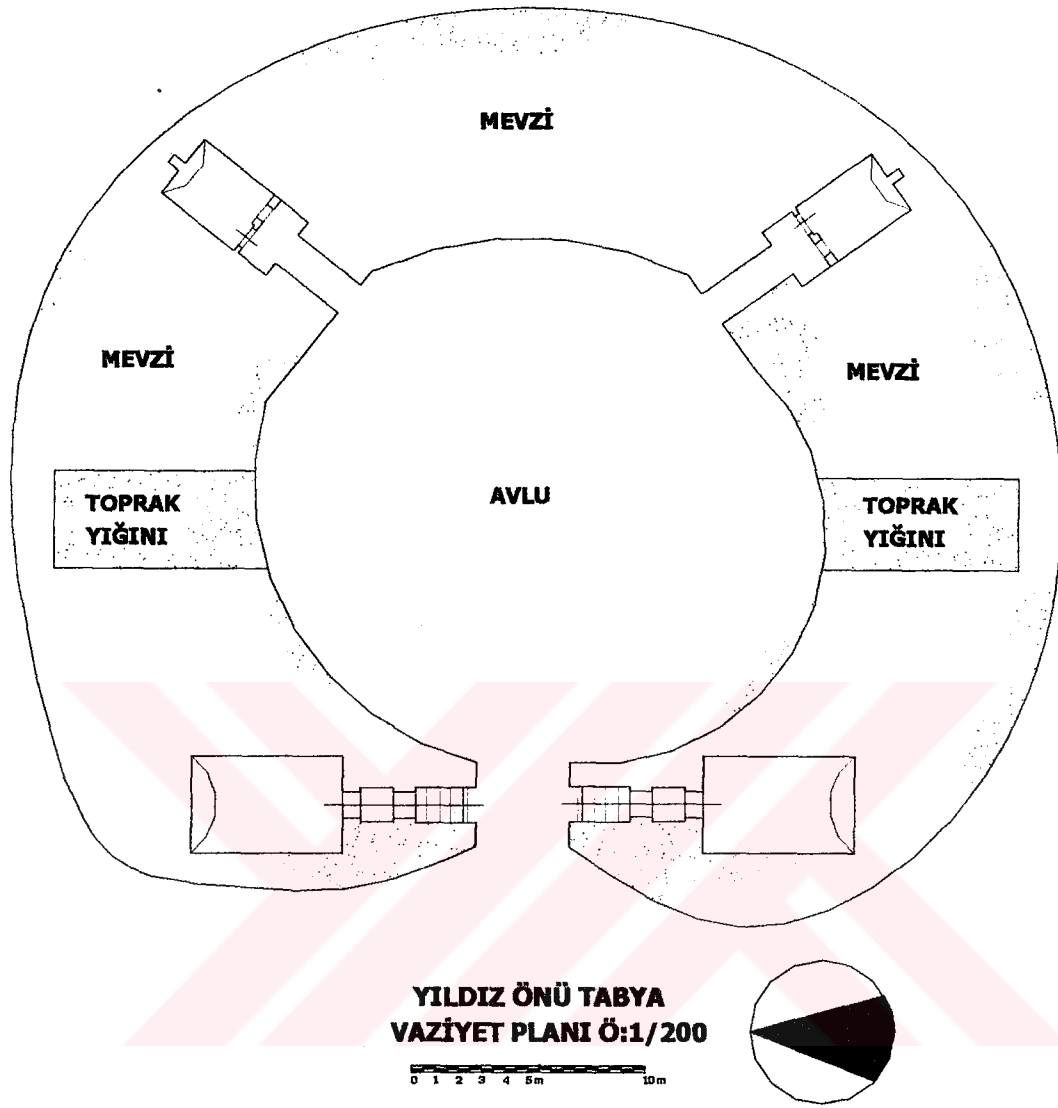
Plan 3.12 : Bağlarönü Tabyası (Arnavutköy) Vaziyet Planı (Rölöve)

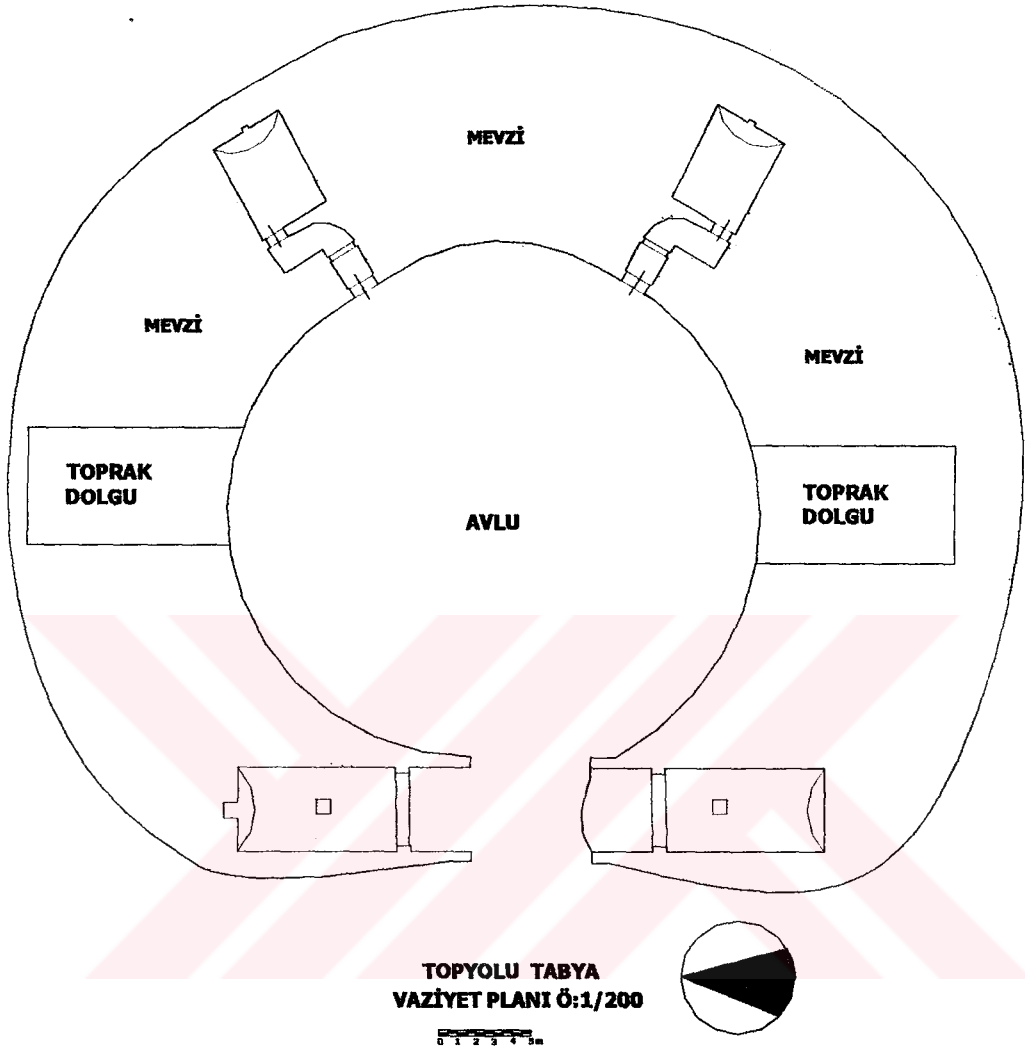
Plan 3.13 : Cevizlik Tabyası Vaziyet Planı (Rölöve)

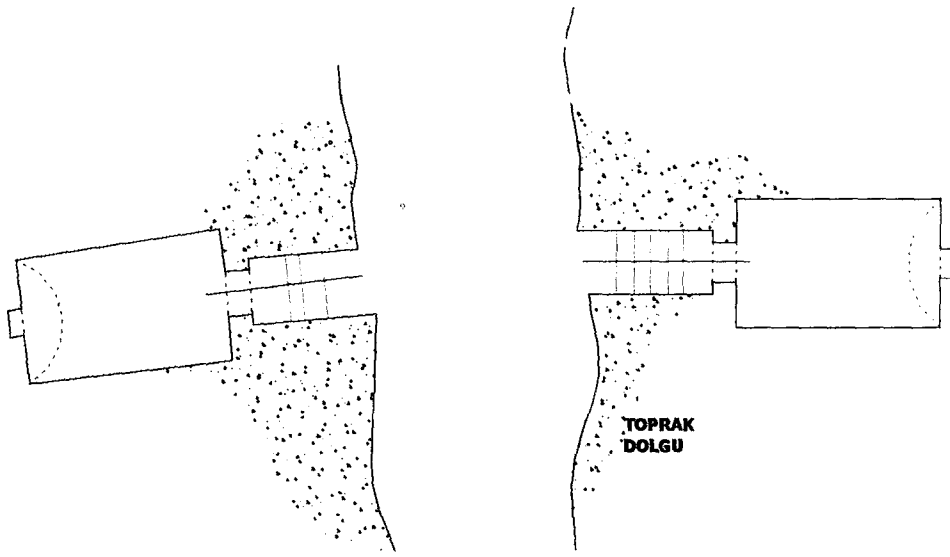
Plan 3.14 : Kestanelik Tabyası Vaziyet Planı (Rölöve)

Plan 3.15 : Yıldız Tabya Vaziyet Planı (Rölöve)

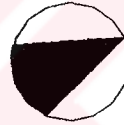

Plan 3.16: Topyolu Tabya Vaziyet Planı (Rölöve)

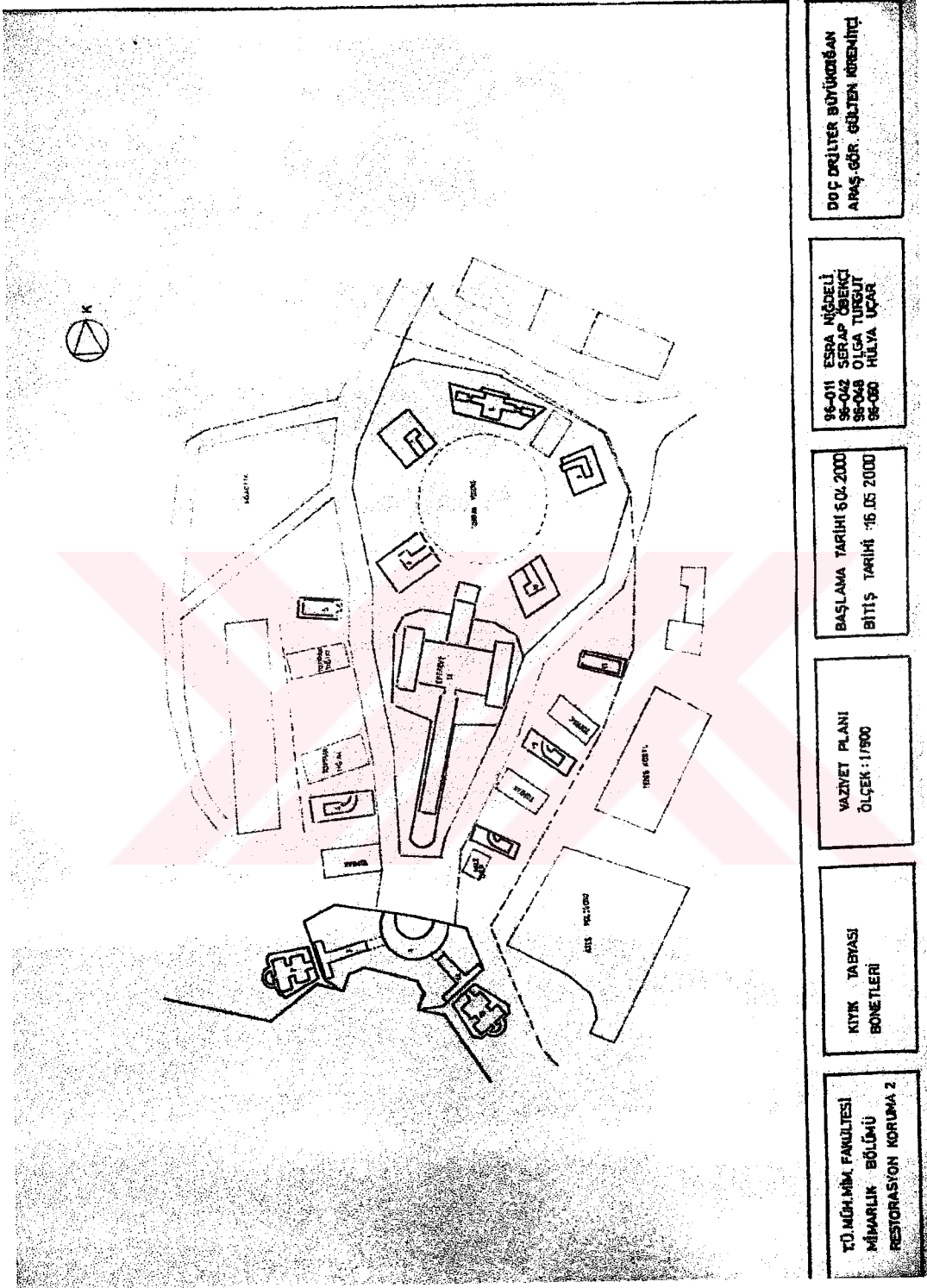

KAVGAZ TABYA
VAZİYET PLANI Ö:1/200

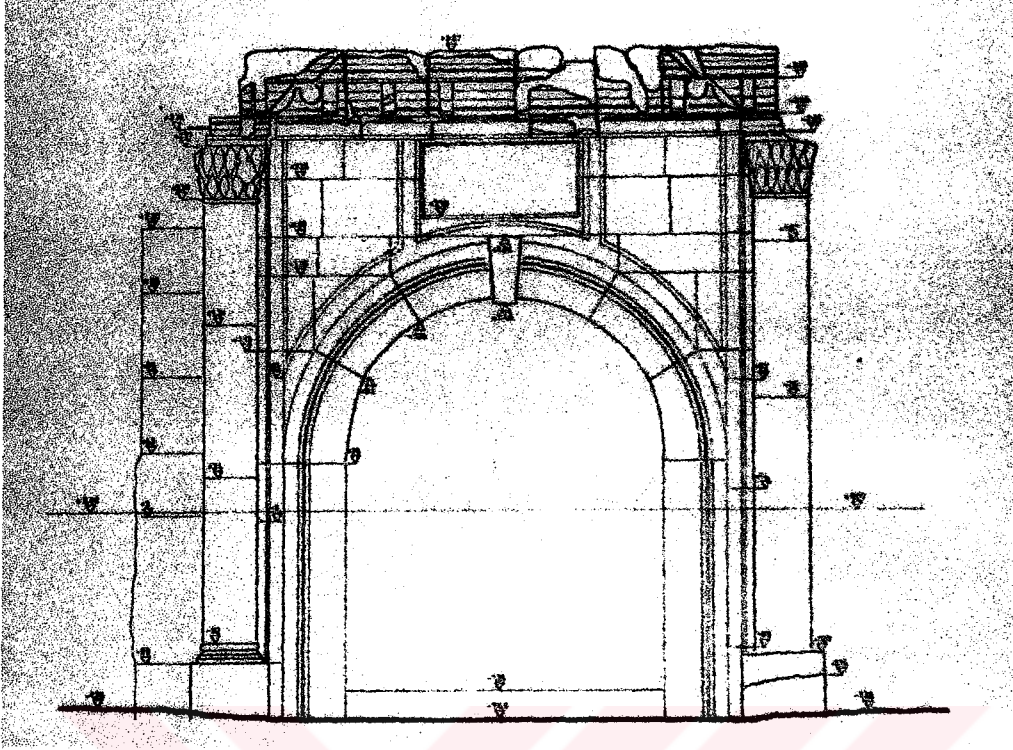
0 1 2 3 4 5m

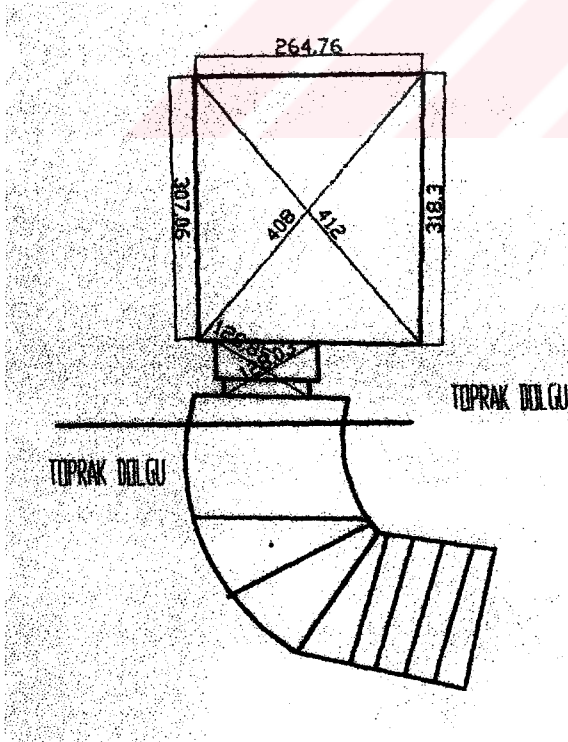
Plan 3.17 : Kavgaz Tabya Vaziyet Planı (Rölöve)

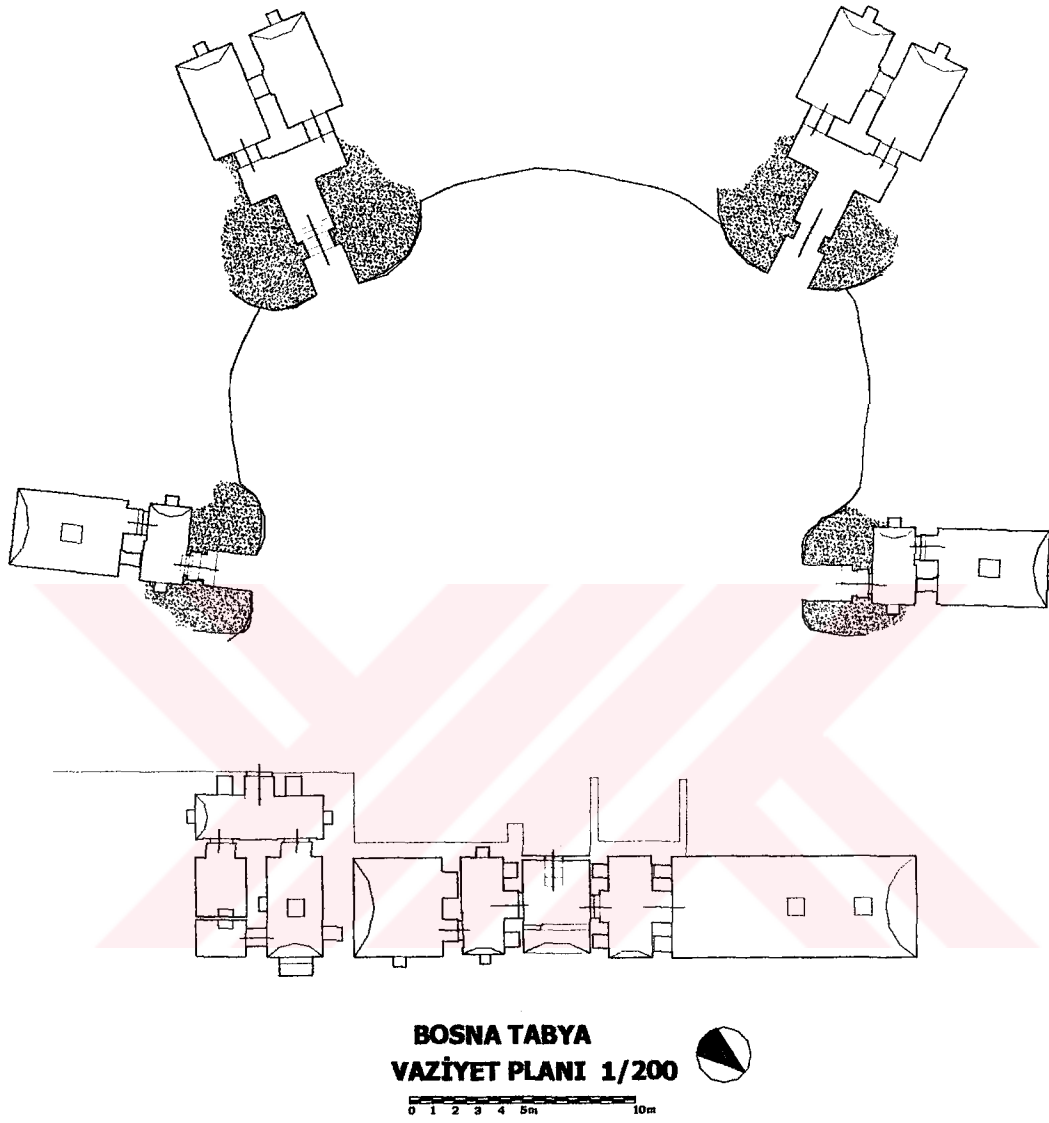
Plan 3.18 : Kıyık Tabya Vaziyet Planı (Rölöve)
(Prof. Dr. İlder Büyükdığan'dan)

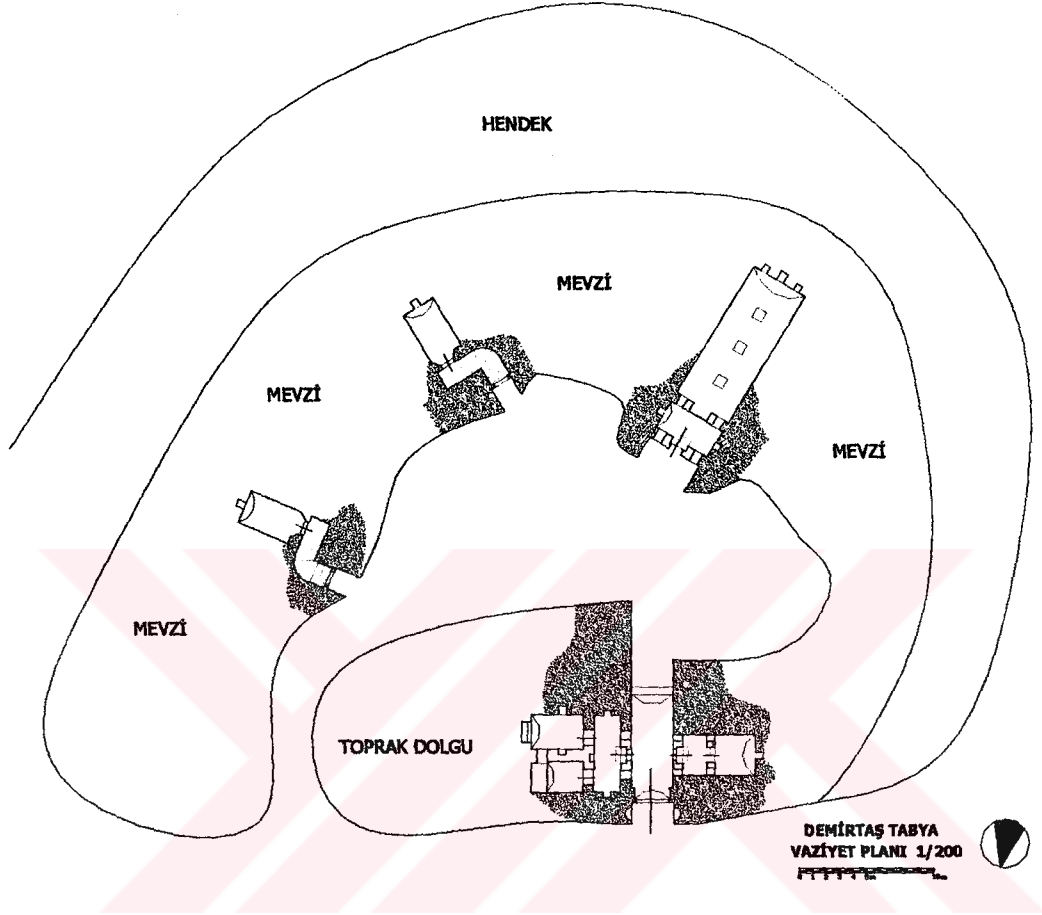
Plan 3.19 : Kırıkcı Tabya, Giriş Kapısı (Rölöve) (Prof. Dr. İlter Büyükdığan'dan)

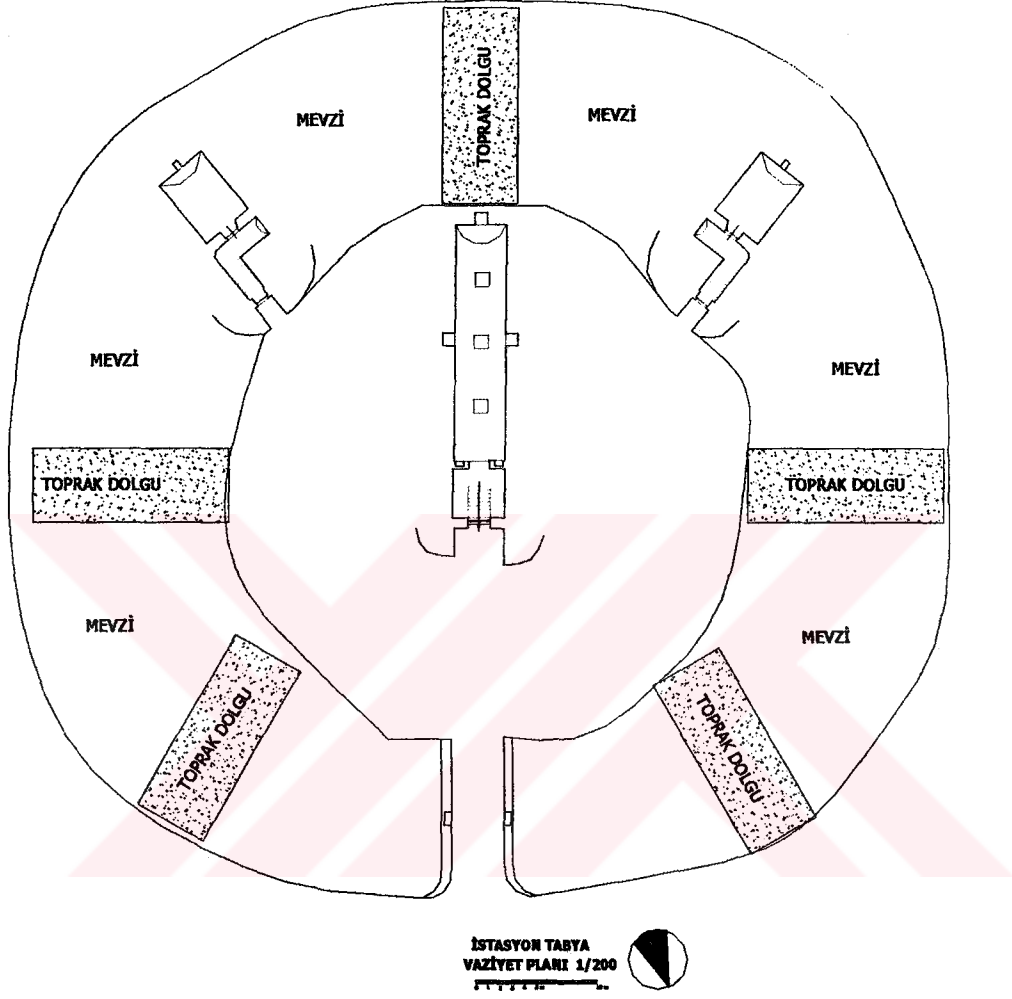
Plan 3.20 : Kırıkcı Tabya. Topçu Odası Rölöve Planı (Prof. Dr. İlter Büyükdığan'dan)

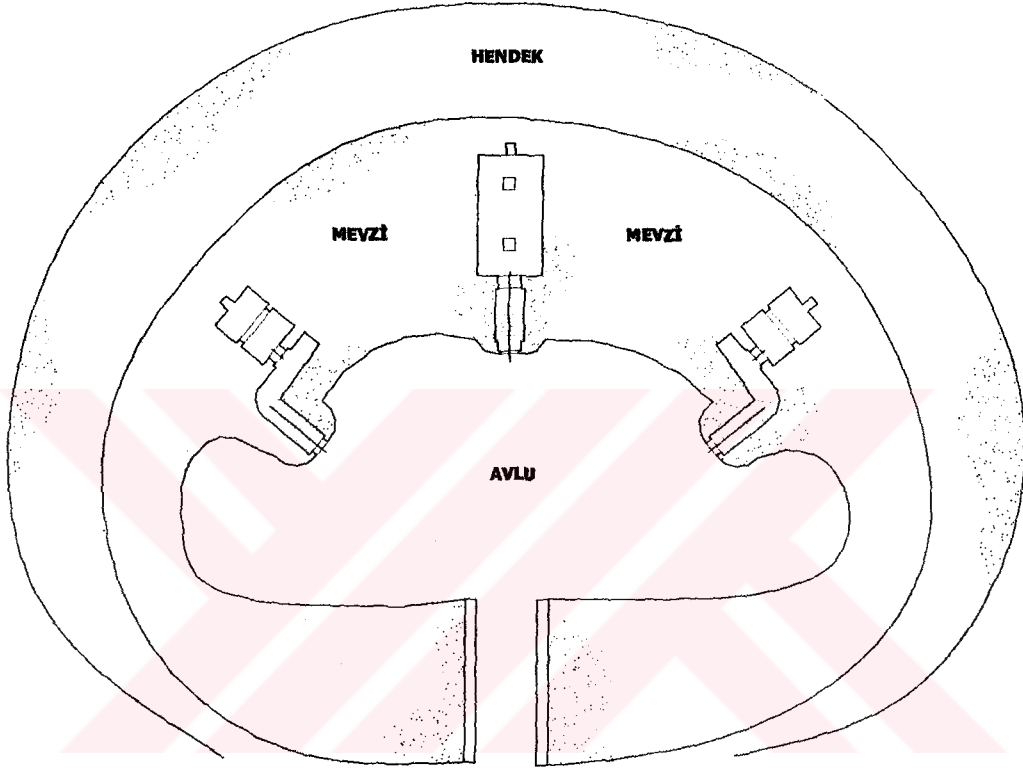
Plan 3.21 : Bosna Tabya Vaziyet Planı (Rölöve)

Plan 3.22 : Demirtaş Tabya Vaziyet Planı (Rölöve)

Plan 3.23 : İstasyon Tabya Vaziyet Planı (Rölöve)

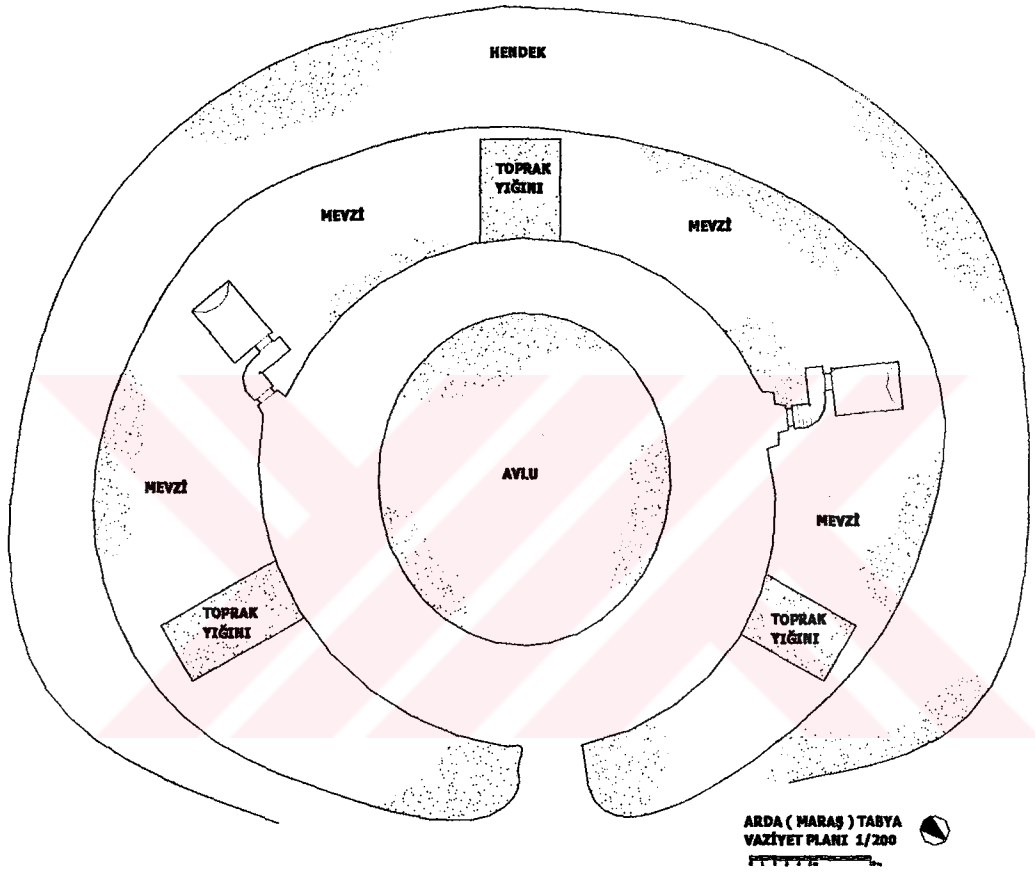

ORTA (KARAĞAÇ) TABYA
VAZİYET PLANI 1/200

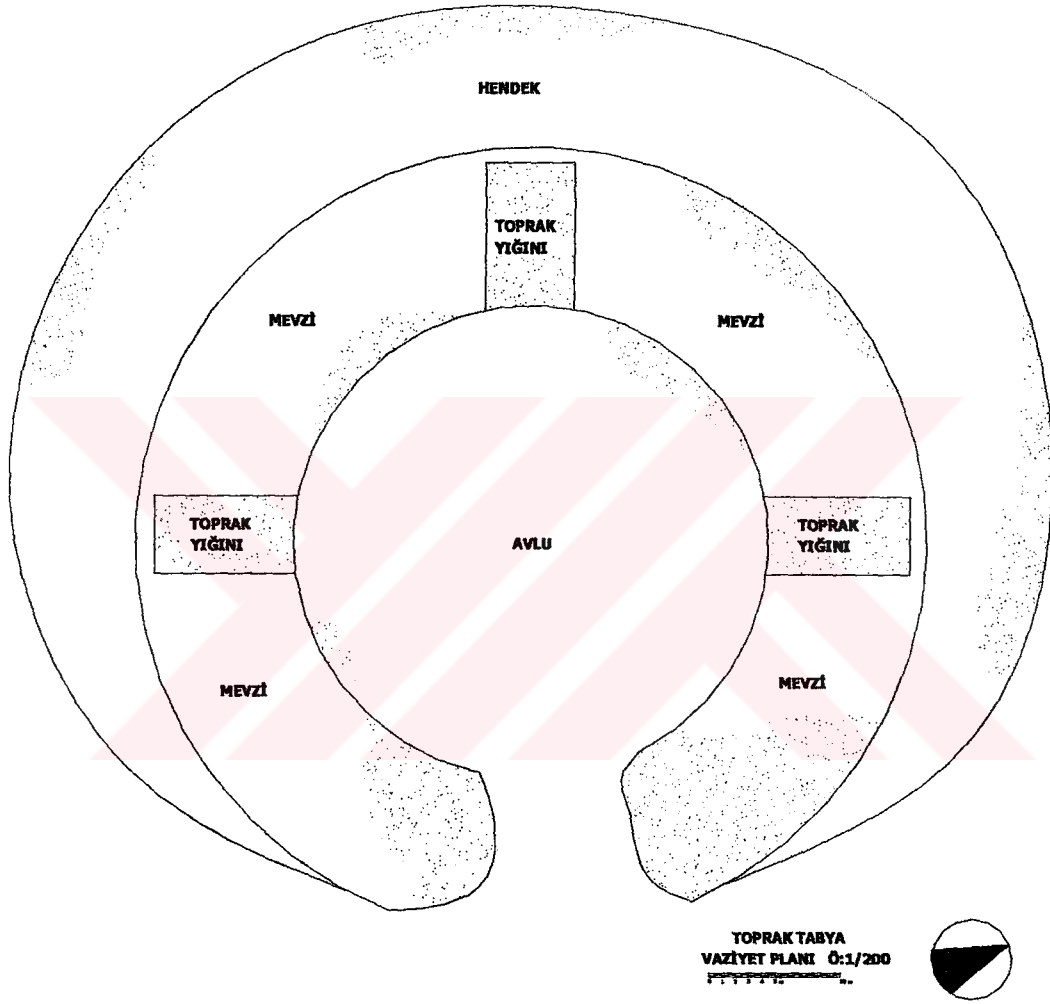

0 1 2 3 4 5m

Plan 3.24 : Orta Tabya (Karaağaç) Vaziyet Planı (Rölöve)

Plan 3.25 : Arda Tabya (Maraş) Vaziyet Planı (Rölöve)

Plan 3.26 : Toprak Tabya Vaziyet Planı (Rölöve)

RESİMLER

Resim 2.1 : Edirne surları ve köşe burçlarından biri (Makedonya Kulesi)

Resim 2.2 : Edirne Kalesinin kapılarında birini gösteren gravür.
(Sayger - Desarnaud, "Album d'un Voyage en Turquie")

Resim 2.3: Hıdırlık Tabyasından Edirne'nin genel görünüşü

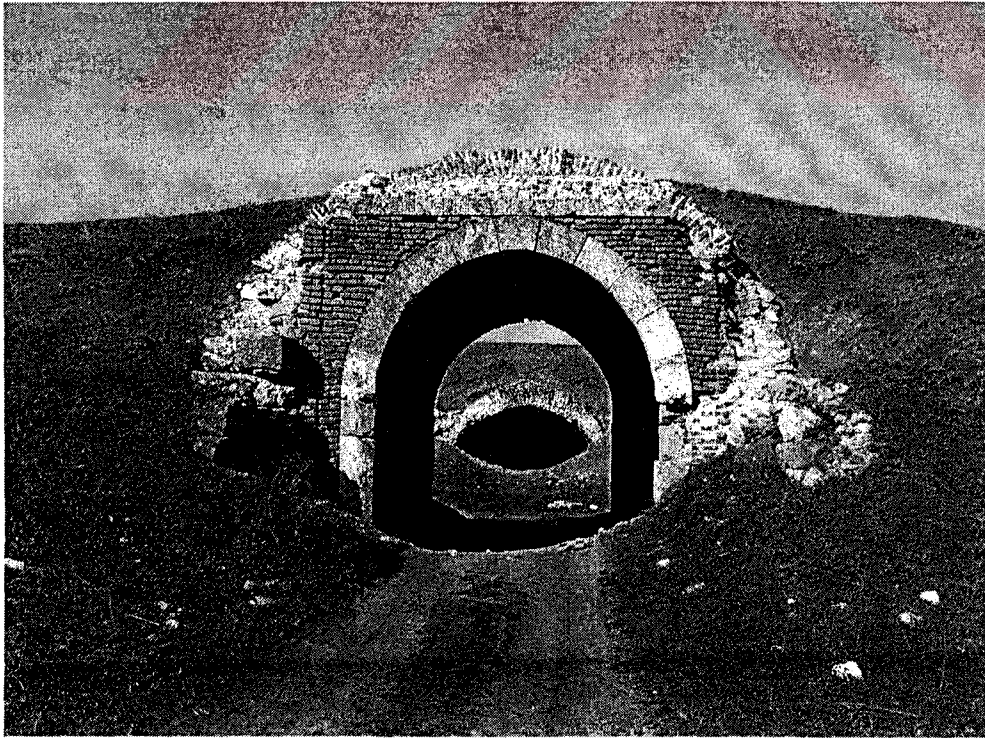
Resim 3.1: Hıdırlık Tabyası'nın 1913 yılındaki durumu.
 (Edirne Müzesi Arşivi Envanter No: 1724)

Resim 3.2: Hıdırlık Tabyası, Genel görünüm

Resim 3.3 : Hıdırlık Tabyası, giriş kapısının 1913 yılındaki durumu
(Edirne Müzesi Arşivi Envanter No: 1726)

Resim 3.4 : Hıdırlık Tabyası, Giriş Kapısı

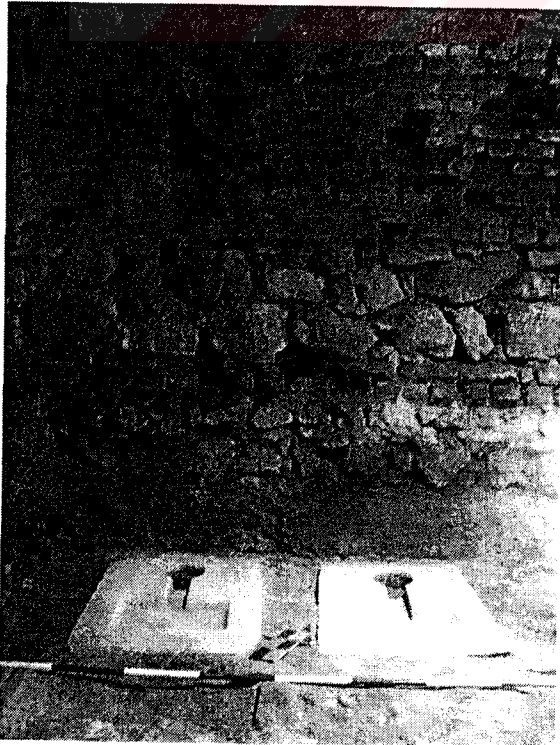
Resim 3.5 : Hıdırlık Tabyası, Giriş Kapısındaki istinat duvarları ve nöbetçi yeri

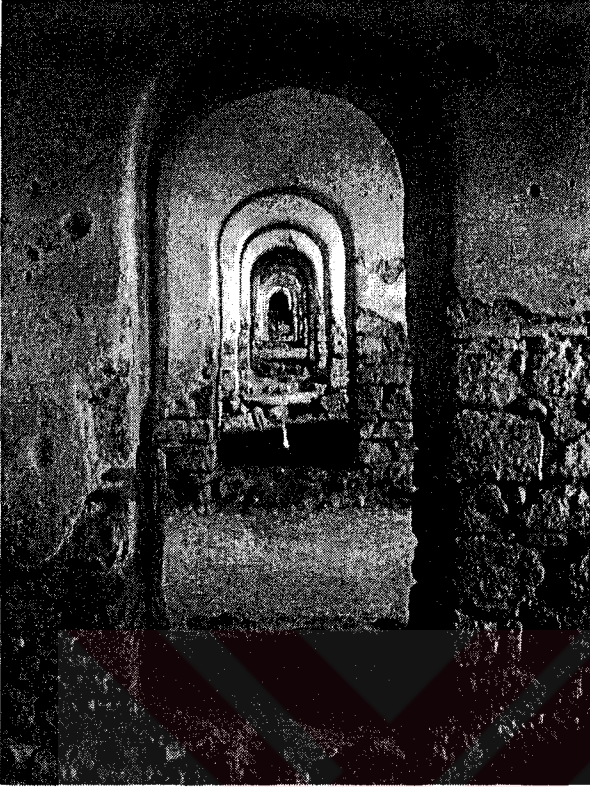
Resim 3.6 : Hıdırlık Tabyası,
Giriş binası, iç mekan

Resim 3.7 : Hıdırlık Tabyası, Koğuş binası

Resim 3.8 : Hıdırlık Tabyası,
Tuvalet taşları

Resim 3.9 : Hıdırlık Tabyası, Koşukapılarını bağlayan ara kapılar.

Resim 3.10 : Hıdırlık Tabyası, koşukapı, iç mekan

Resim 3.11 : Hıdırlık Tabyası, karargah odası, iç mekan

Resim 3.12 : Hıdırlık Tabyası, karargah odaları

Resim 3.13 : Hıdırlık Tabyası,
mutfak bölümü

Resim 3.14 : Hıdırlık Tabyası,
mutfak bölümünde, temiz su künkleri

Resim 3.15 : Hıdırlık Tabyası, koğuş binasının cephesindeki taş kaplama izleri

Resim 3.16 : Hıdırlık Tabyası, Topçu odaları, genel görünüş

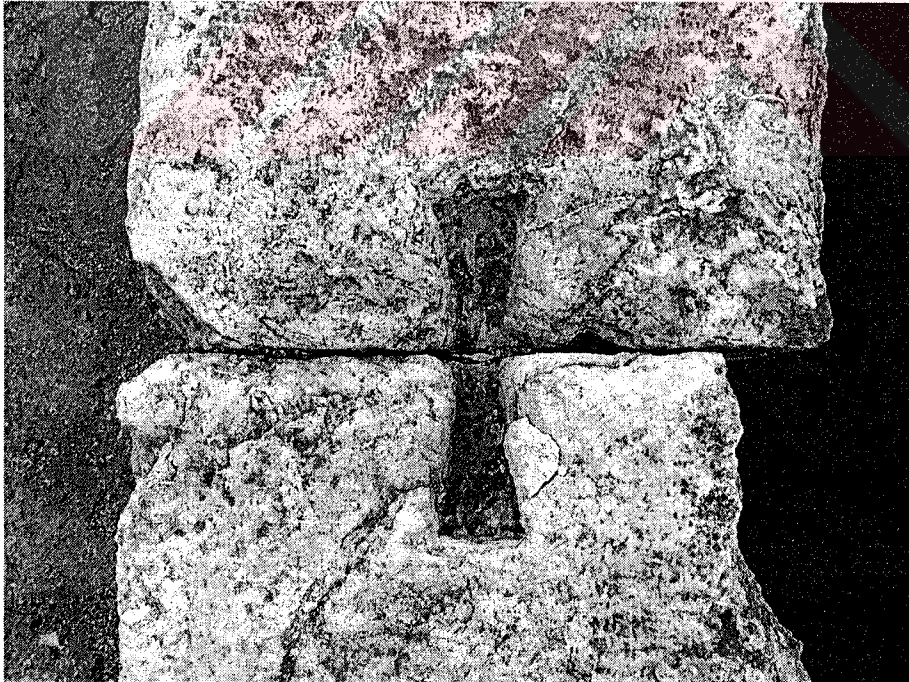
Resim 3.17 : Hıdırlık Tabyası, Topçu odası

Resim 3.18 : Hıdırlık Tabyası, Topçu odası, iç mekan

Resim 3.19 : Hıdırlık Tabyası, Topçu odası, havalandırma delikleri

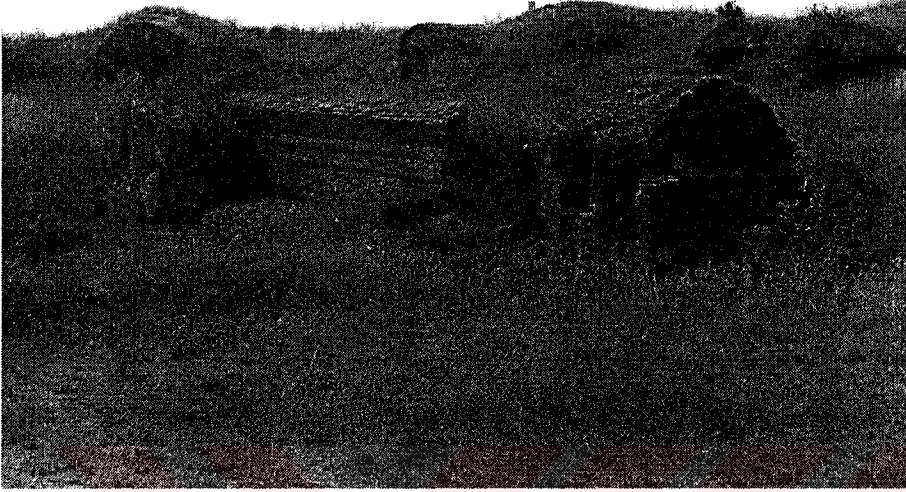
Resim 3.20 : Edirne Surlarında, kırlangıç kuyruğu kenetle bağlanmış blok taşlar (Makedonya Kulesi –Hadrianopolis Sur Duvarları- Kurtarma Kazısı 2002)

Resim 3.21 : Hıdırlık Tabyası, Edirne suruna ait kenetli taş blok

Resim 3.22 Abdurrahman Ağa Tabyası, genel görünüm

Resim 3.23 : Abdurrahman Ağa Tabyası, koğuş binası

Resim 3.24 : Abdurrahman Ağa Tabyası, karargah binası

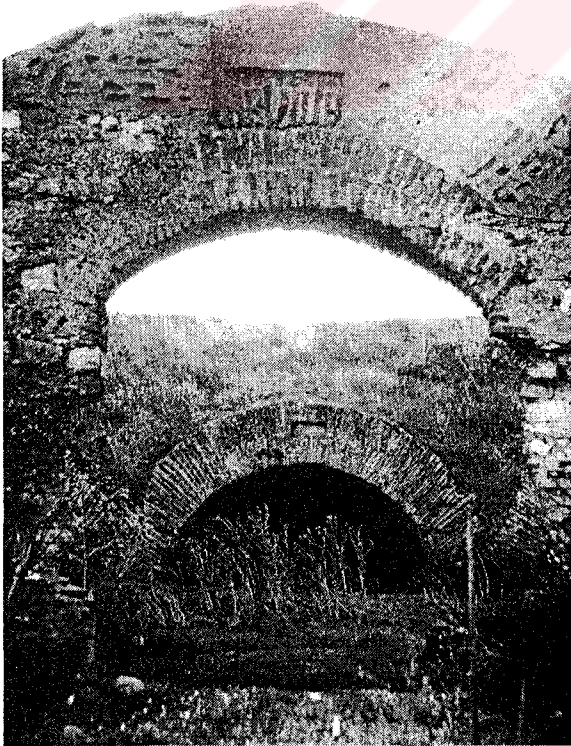
Resim 3.25 : Abdurrahman Ağa Tabyası, topçu odaları

Resim 3.26 : Abdurrahman Ağa Tabyası, topçu odası, iç mekan

Resim 3.27 : Abdurrahman Ağa Tabyası, uzaktan görünüş.

Resim 3.28 : Aynalı Tabya. kitabe yeri

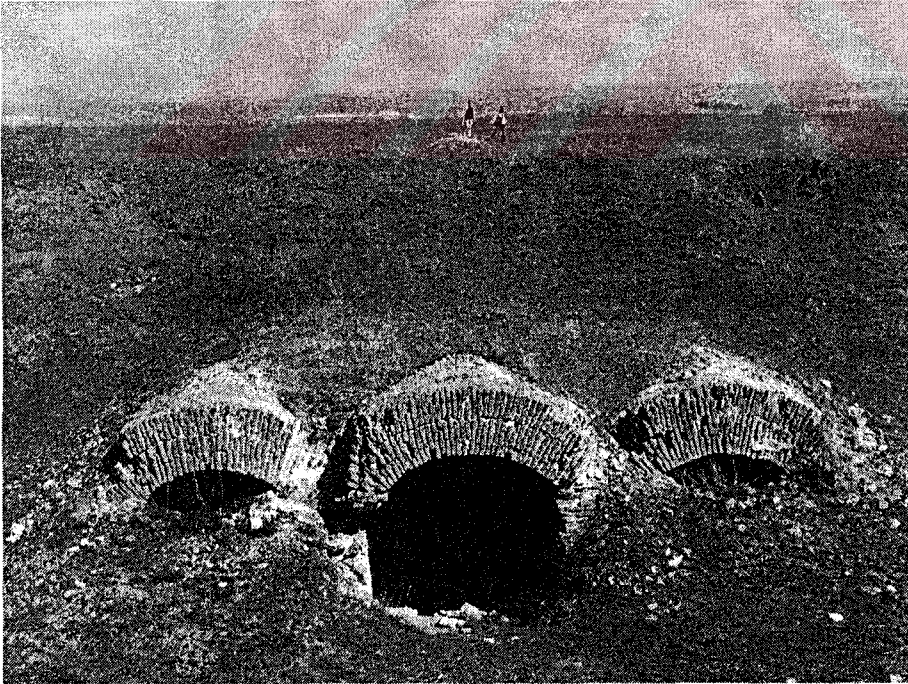
Resim 3.29 : Aynalı Tabya. genel görünüm

Resim 3.30 : Aynalı Tabya. giriş dehlizi

Resim 3.31 : Aynalı Tabya. koğuş binası

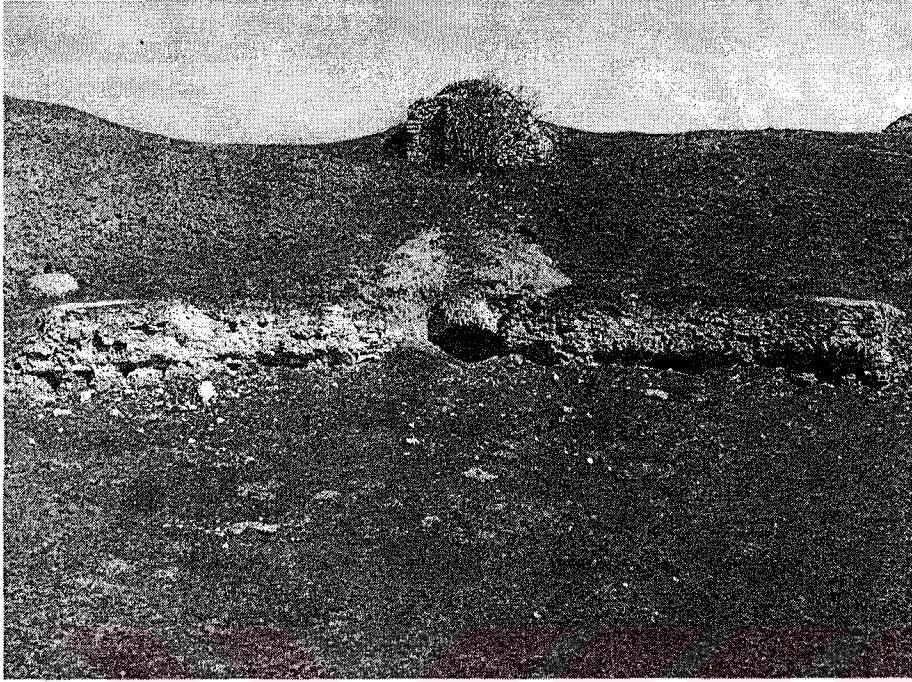
Resim 3.32: Aynalı Tabya. koğuş binasının batı tarafı

Resim 3.33 : Aynalı Tabya. topçu odaları

Resim 3.34 : Aynalı Tabya. topçu odası, iç mekan

Resim 3.35: Aynalı Tabya. pusu odası

Resim 3.36 : Aynalı Tabya. pusu odası, iç mekan

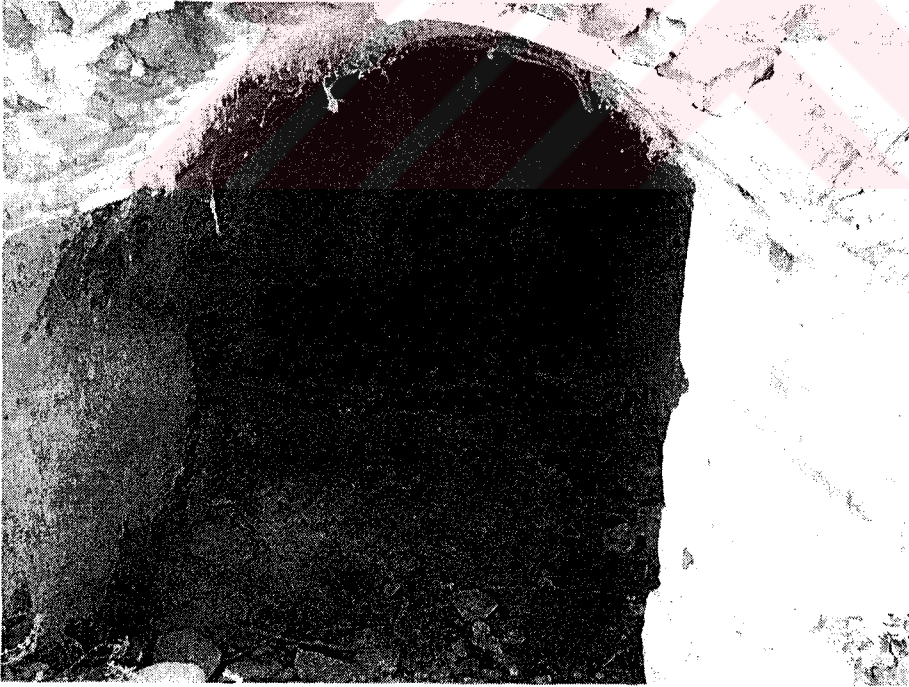
Resim 3.37 : Aynalı Tabya, giriş binası,
pencere detayı

Resim 3.38 : Kemerler Tabya, giriş aralığı

Resim 3.39 : Kemerler Tabya, giriş aralığının doğusundaki koğuş odası

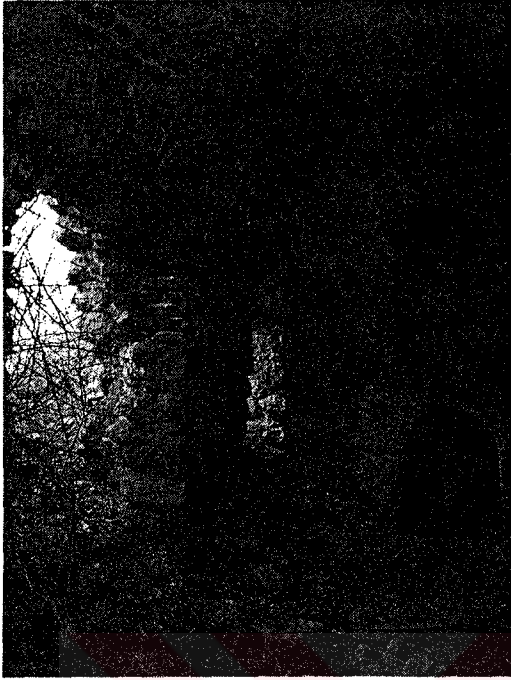
Resim 3.40 : Kemerler Tabya, giriş aralığının batısındaki komutan odası

Resim 3.41 : Kemerler Tabya, koğuş, giriş cephesi

Resim 3.42 : Kemerler Tabya, koğuş, iç mekan

Resim 3.43 : Kemerler Tabya, mutfak girişı

Resim 3.44 : Kemerler Tabya, mutfak bölümü, iç mekan

Resim 3.45 : Başhöyük Tabya, giriş aralığı

Resim 3.46 : Başhöyük Tabya, koğuş, giriş cephesi

Resim 3.47: Başhöyük Tabya, koğuş, iç mekan

Resim 3.48: Başhöyük Tabya, mutfak bölümü

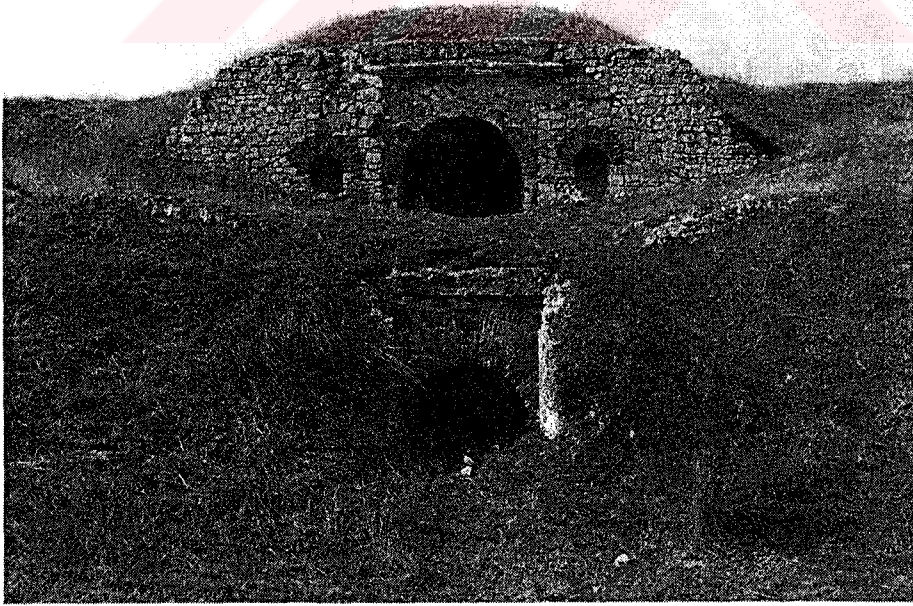
Resim 3.49: Başhöyük Tabya, mutfak bölümü, iç mekan

Resim 3.50 : Başhöyük Tabya, topçu odalarının genel görünümü

Resim 3.51 Karagöz Tabya giriş bölümü

Resim 3.52: Karagöz Tabya cephanelik girişi ve üzerindeki topçu odası

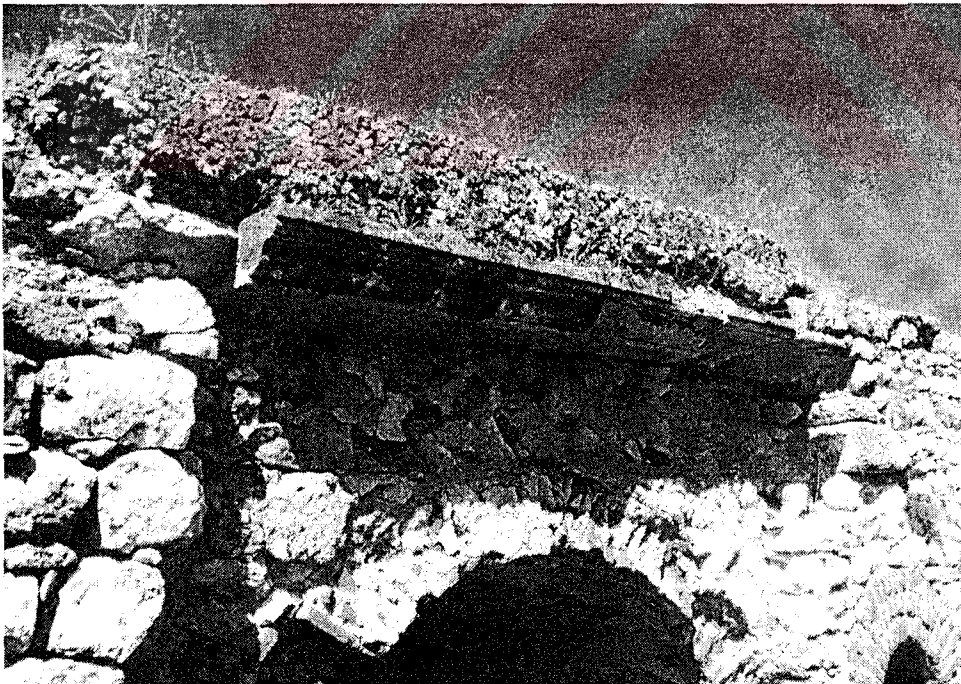
Resim 3.53: Karagöz Tabya, topçu odası

Resim 3.54 : Karagöz Tabya, hendek

Resim 3.55 : Karagöz Tabya, güney-batı kanadında topçu odaları

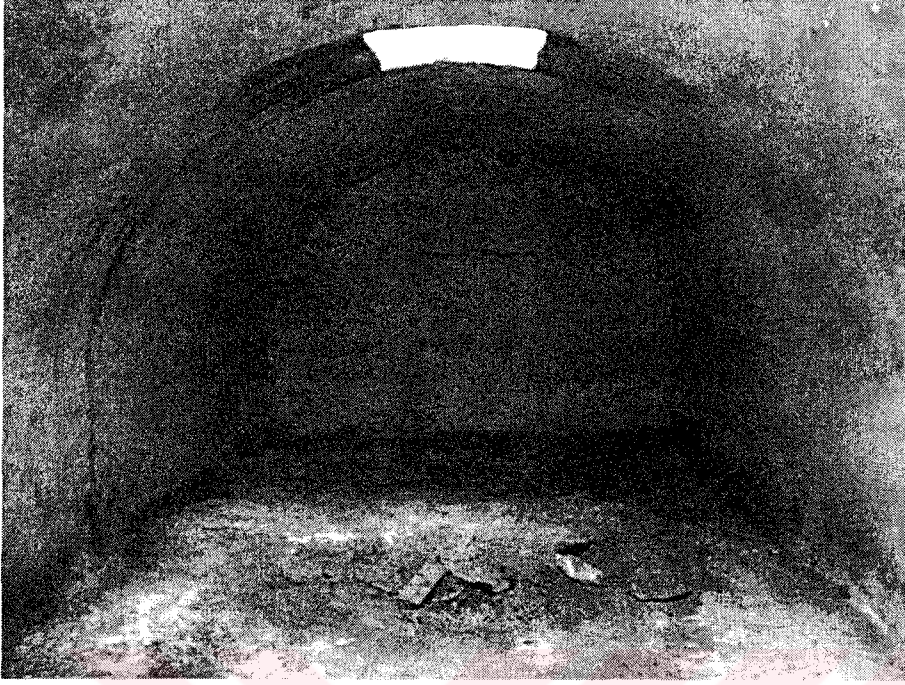
Resim 3.56 : Karagöz Tabya, topçu odası cephesindeki taş kaplama izleri

Resim 3.57 : Ayvalık Tabya, giriş aralığı

Resim 3.58: Ayvalık Tabya, koğuş, giriş cephesi

Resim 3.59 : Ayvalık Tabya, koğuş, iç mekan

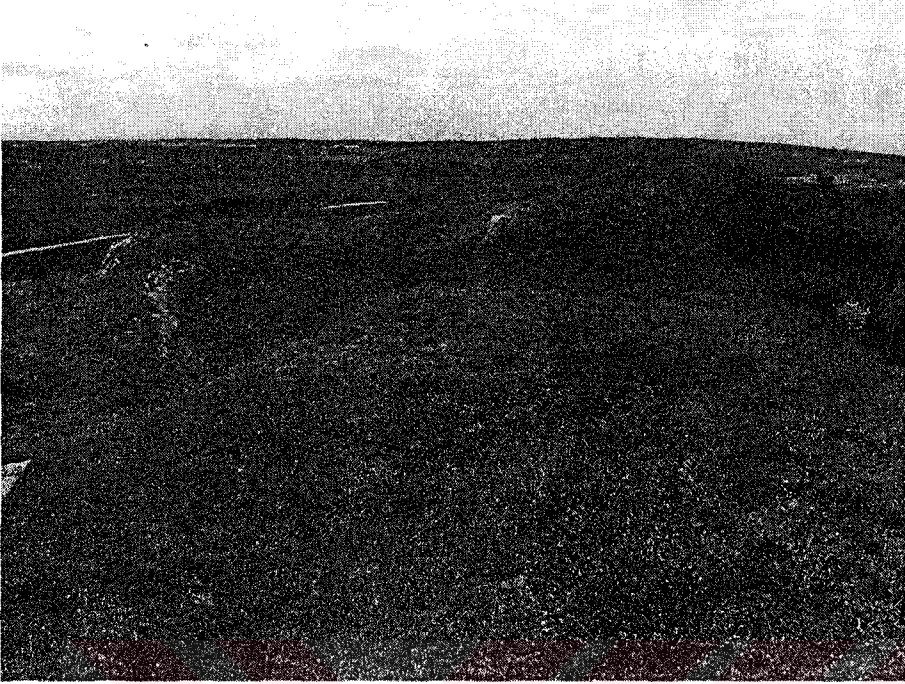
Resim 3.60 : Ayvalık Tabya, topçu odaları ve mevzileri

Resim 3.61 : Ayvalık Tabya, topçu odası
kavisli giriş dehlizi

Resim 3.62 Ayvalık Tabya, topçu odası, iç mekan

Resim 3.63 : Hacı Doğan Tabya, genel görünüş

Resim 3.64 : Hacı Doğan Tabya, koğuş, iç mekan

Resim 3.65: Hacı Doğan Tabya,
topçu odası, giriş dehlizi

Resim 3.66 : Hacı Doğan Tabya,
topçu odası, iç mekan

Resim 3.67 : Küçük Taş Ocağı Tabya, genel görünüş

Resim 3.68 : Küçük Taş Ocağı Tabya, giriş aralığı

Resim 3.69: Küçük Taş Ocağı Tabya, koğuş, iç mekan

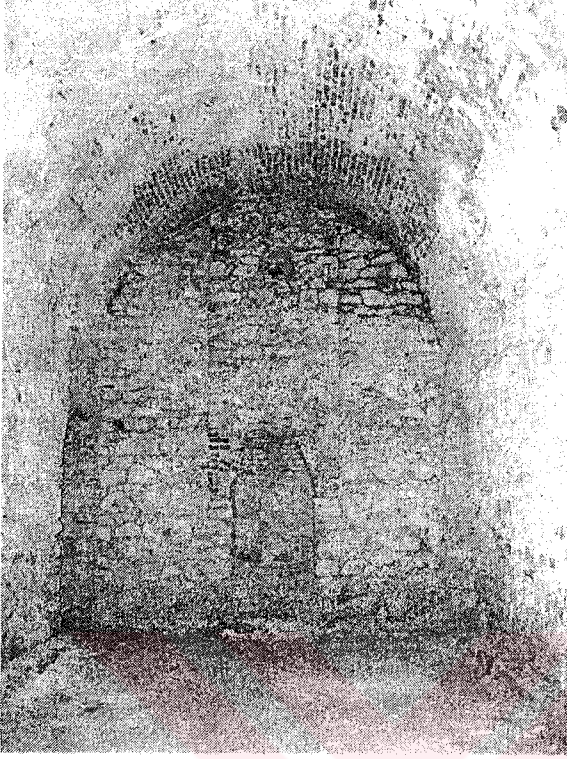
Resim 3.70 : Küçük Taş Ocağı Tabya, topçu odaları

Resim 3.71 : Büyük Taş Ocağı Tabya, koğuş binası

Resim 3.72: Büyük Taş Ocağı Tabya, koğuş odalarını bağlayan ara kapılar

Resim 3.73 : Büyük Taş Ocağı Tabya, koğuş, iç mekan

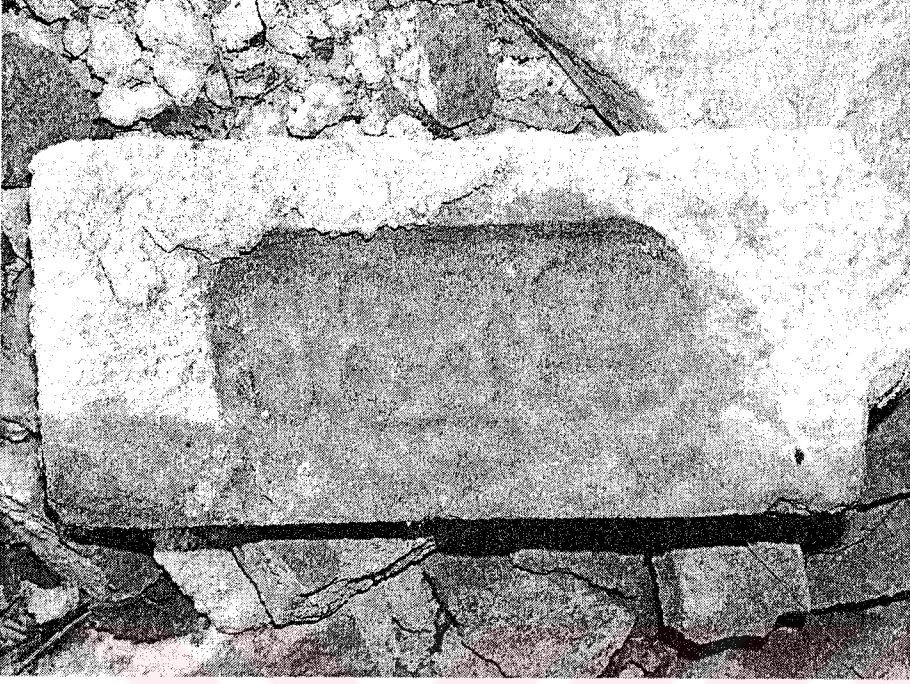
Resim 3.74 : Büyük Taş Ocağı Tabya, koğuş

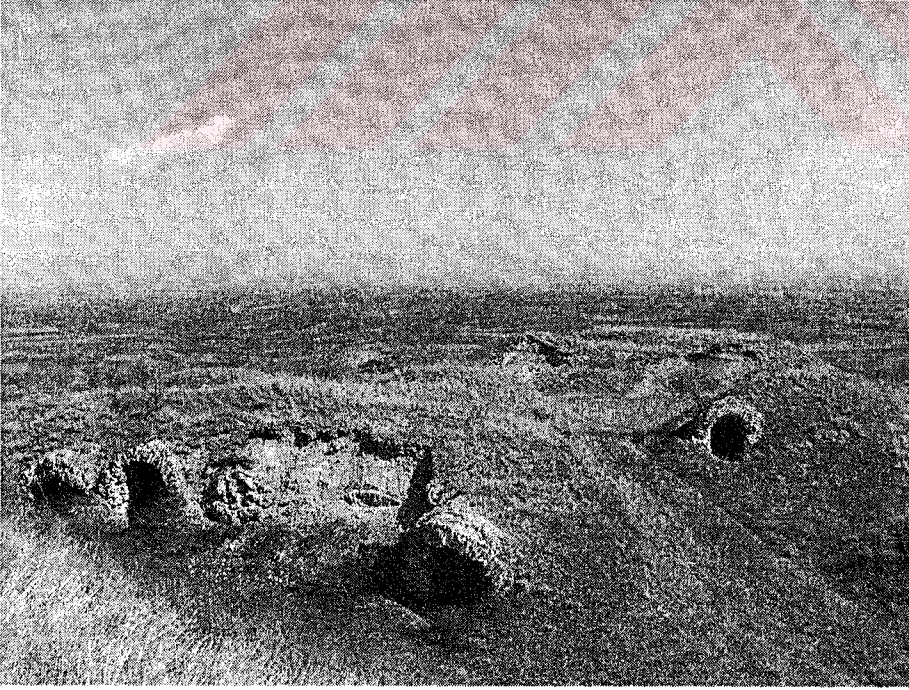
Resim 3.75 : Büyük Taş Ocağı Tabya, karargah binası

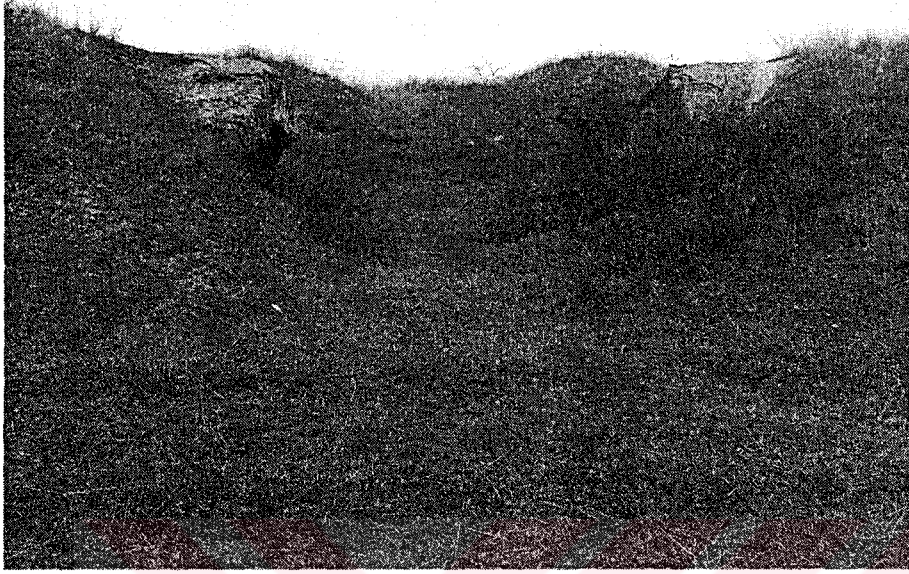
Resim 3.76: Büyük Taş Ocağı Tabya, topçu odaları

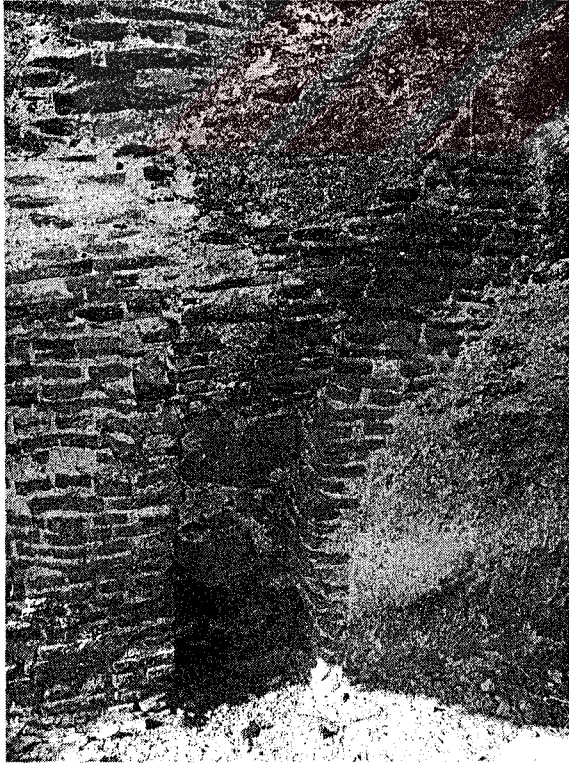
Resim 3.77: Ayvazbaba Tabyası, tonoz inşasında kullanılan 1888 tarihli tuğla

Resim 3.78 Ayvazbaba Tabyası, genel görünüm

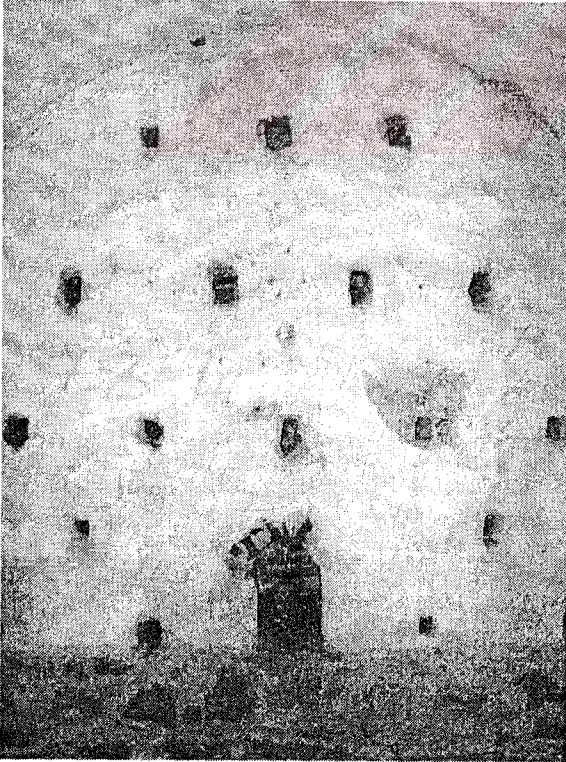
Resim 3.79 : Ayvazbaba Tabyası, giriş aralığı

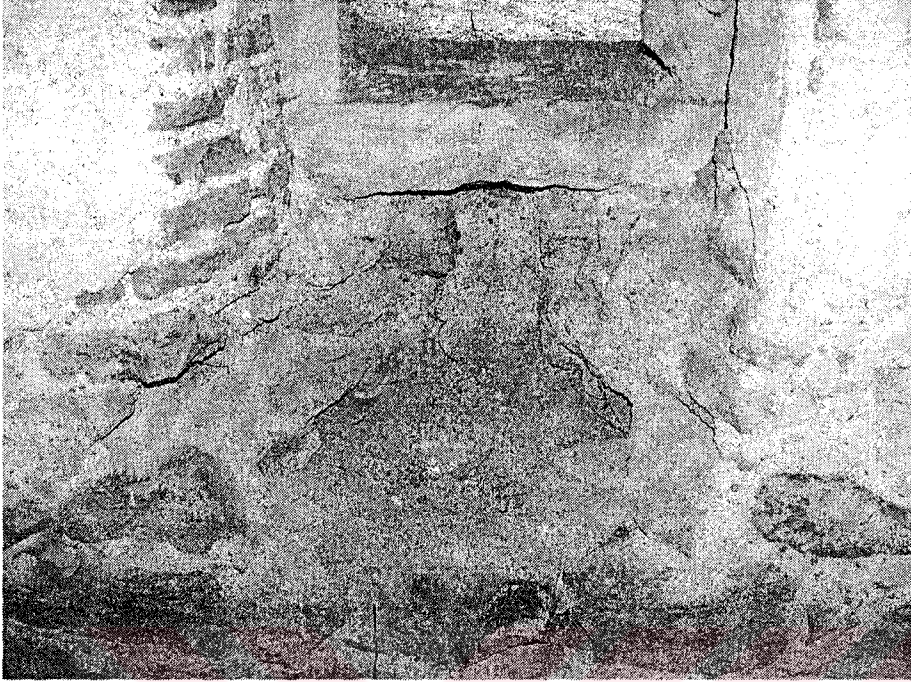
Resim 3.80 : Ayvazbaba Tabyası, giriş bölümündeki koğuş odasında kemer izi.

Resim 3.81 Ayvazbaba Tabyası, topçu odaları

Resim 3.82 : Ayvazbaba Tabyası, topçu odası, iç mekan

Resim 3.83 Ayvazbaba Tabyası, havalandırma menfezi ve pencere söveleri

Resim 3.84 Ayvazbaba Tabyası, bölümler arası bağlantıyı sağlayan dehliz.

Resim 3.85 : Ayvazbaba Tabyası, koğuş, iç mekan

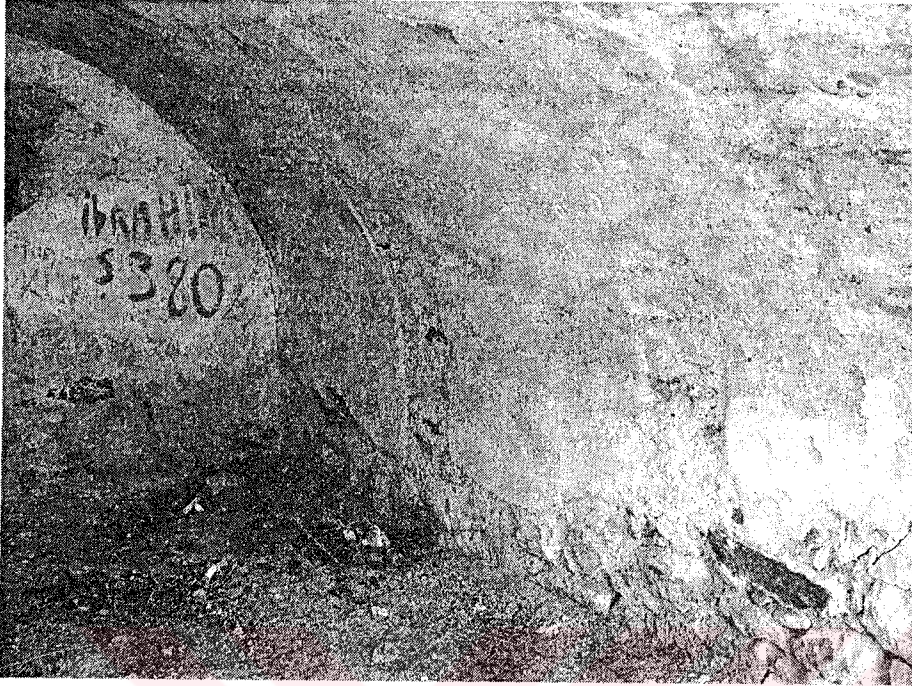
Resim 3.86 : Ayvazbaba Tabyası, karargah binası

Resim 3.87 : Ayvazbaba Tabyası, karargah odası, iç mekan

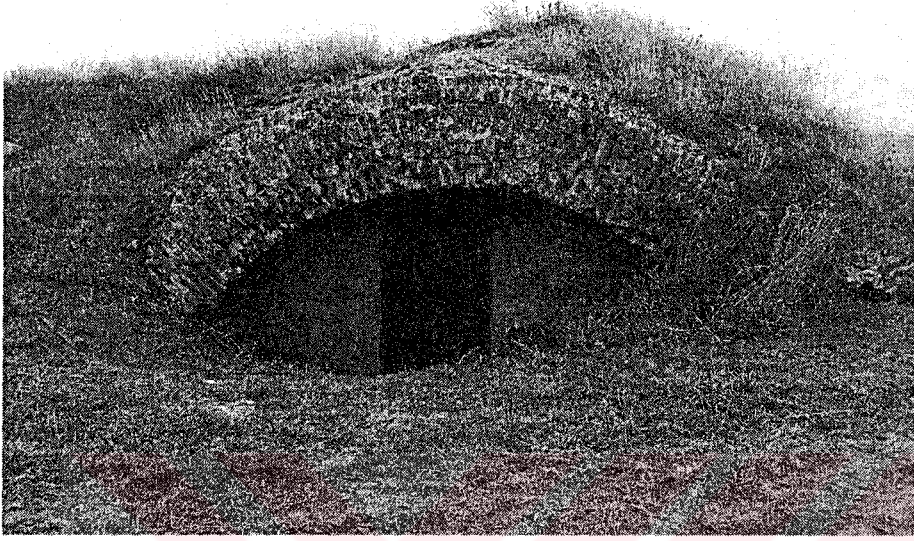
Resim 3.88 Ayvazbaba Tabyası, karargah binası, mutfak bölümü

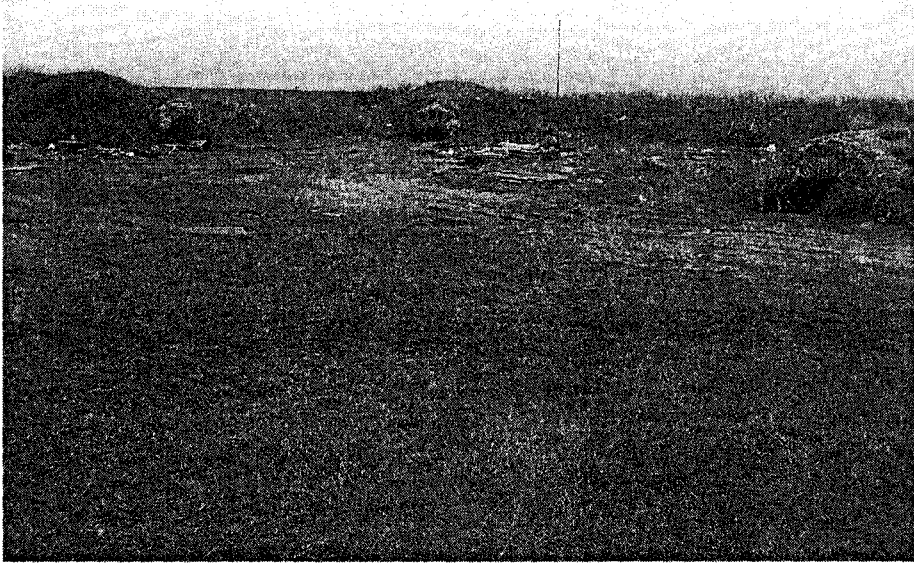
Resim 3.89 : Ayvazbaba Tabyası, karargah binası, depo

Resim 3.90 : Ayvazbaba Tabyası önlerinde Türk şehitleri
(Nazmi Çağan; “Balkan Harbinde Edirne”)

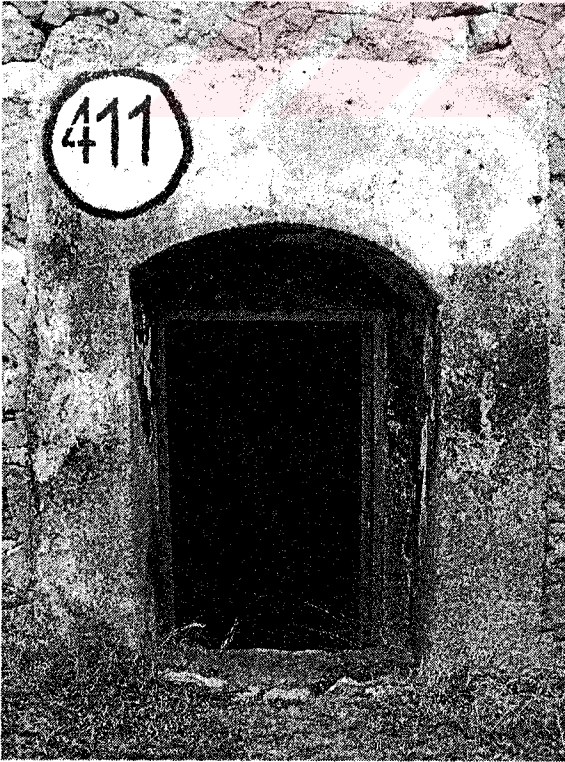
Resim 3.91 : Bağlarönü Tabya, koğuş

Resim 3.92: Bağlarönü Tabyası, topçu odaları

Resim 3.93 : Cevizlik Tabya, giriş aralığı

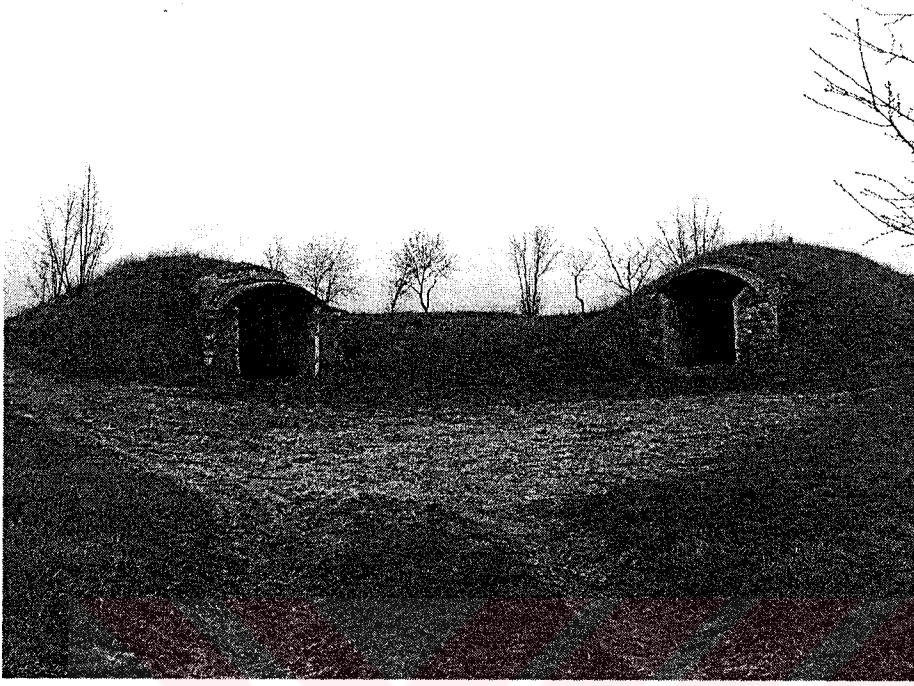
Resim 3.94: Cevizlik Tabya, koğuş, giriş kapısı

Resim 3.95: Cevizlik Tabya, koğuş, iç mekan

Resim 3.96: Cevizlik Tabya, koğuş girişi, içten görünüş

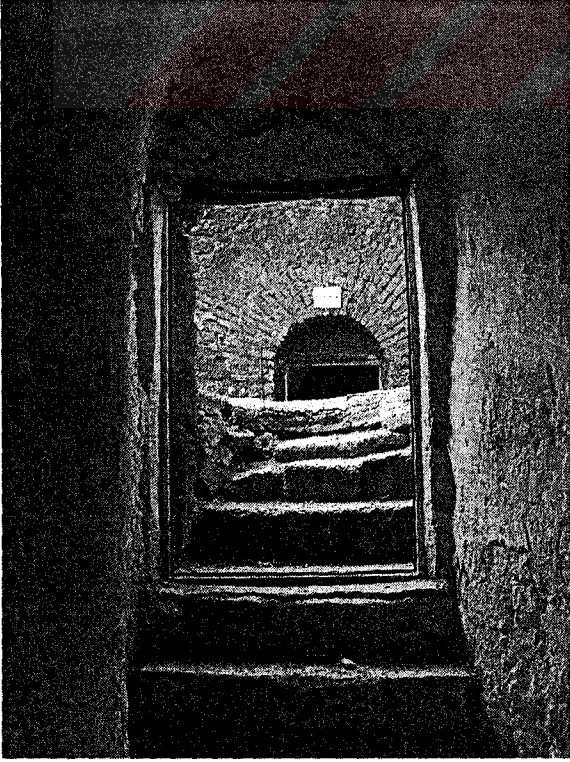
Resim 3.97: Cevizlik Tabya, topçu odaları

Resim 3.98 : Cevizlik Tabya, topçu odaları, giriş dehlizi

Resim 3.99 : Kestanelik Tabya giriş aralığı

Resim 3.100 : Kestanelik Tabya giriş bölümündeki koğuş girişi

Resim 3.101 : Kestanelik Tabya
Koğuş, kavisli giriş dehlizi

Resim 3.102 : Kestanelik Tabya , giriş bölümü, koğuş, iç mekan

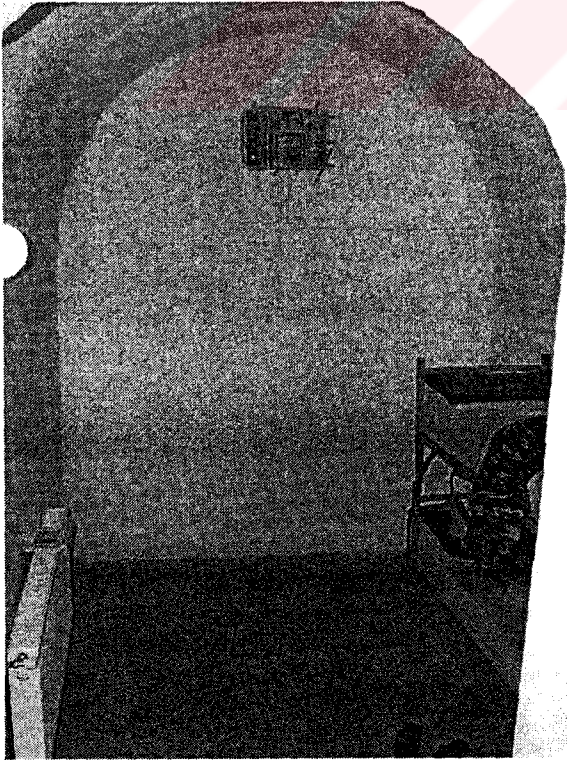
Resim 3.103 : Kestanelik Tabya,
koğuş, giriş dehlizi

Resim 3.104 : Kestanelik Tabya koğuş, iç mekan

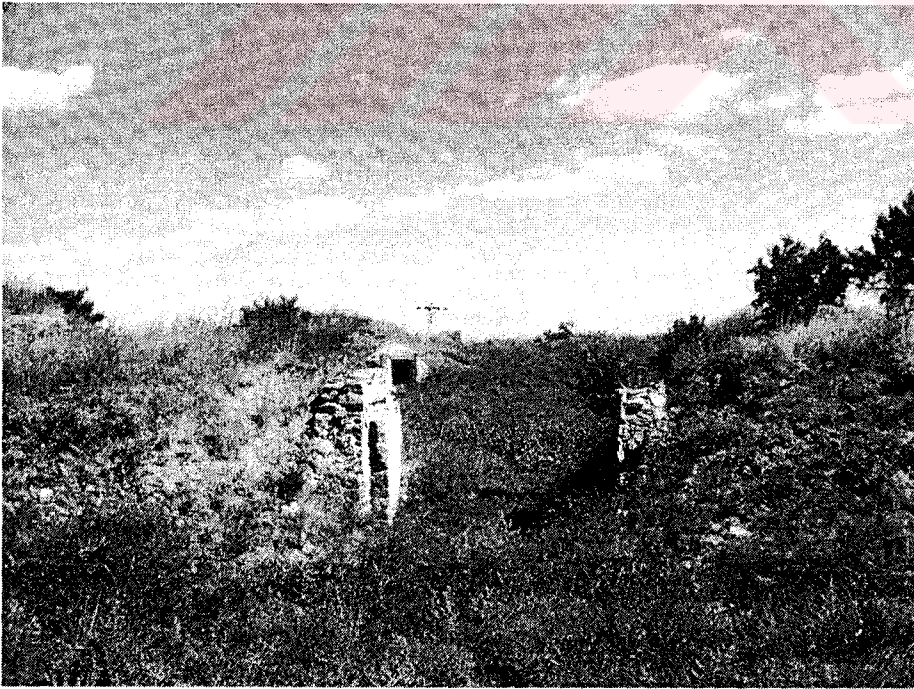
Resim 3.105 : Kestanelik Tabya, topçu odası

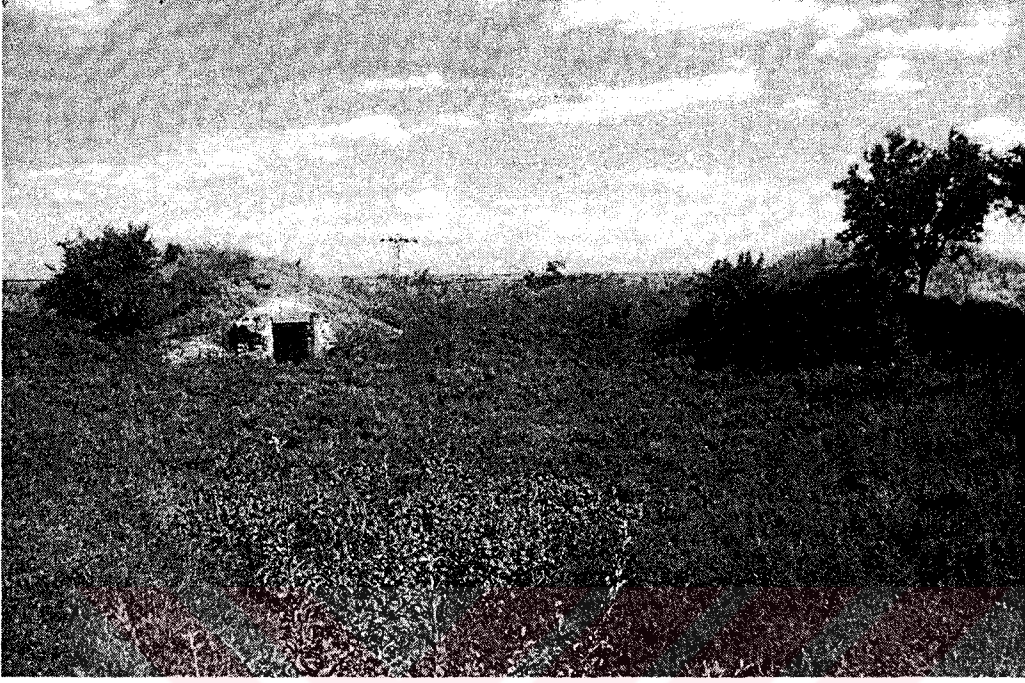
Resim 3.106: Kestanelik Tabya topçu odası, iç mekan

Resim 3.107: Kestanelik Tabya, hendeğin güney-doğu köşesinden görünüş

Resim 3.108: Yıldız Tabya, giriş aralığı

Resim 3.109 : Yıldız Tabya, topçu odaları

Resim 3.110: tTopyolu Tabya, tonoz inşasında kullanılan 1887 tarihli tuğla

Resim 3.111: Topyolu Tabya, genel görünüm

Resim 3.112: Topyolu Tabya, girişin kuzeyinde, yok olan koğuş odasının izleri

Resim 3.113: Topyolu Tabya, girişin güneyindeki koğuş, iç mekan

Resim 3.114 : Topyolu Tabya, topçu odaları

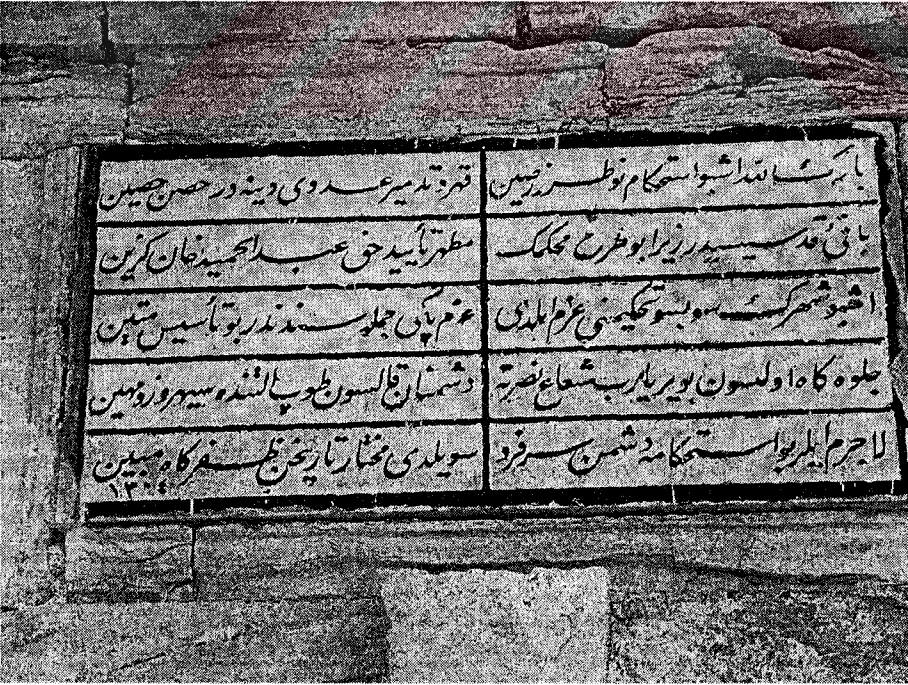
Resim 3.115: Topyolu Tabya, topçu odası, kavisli giriş dehlizi

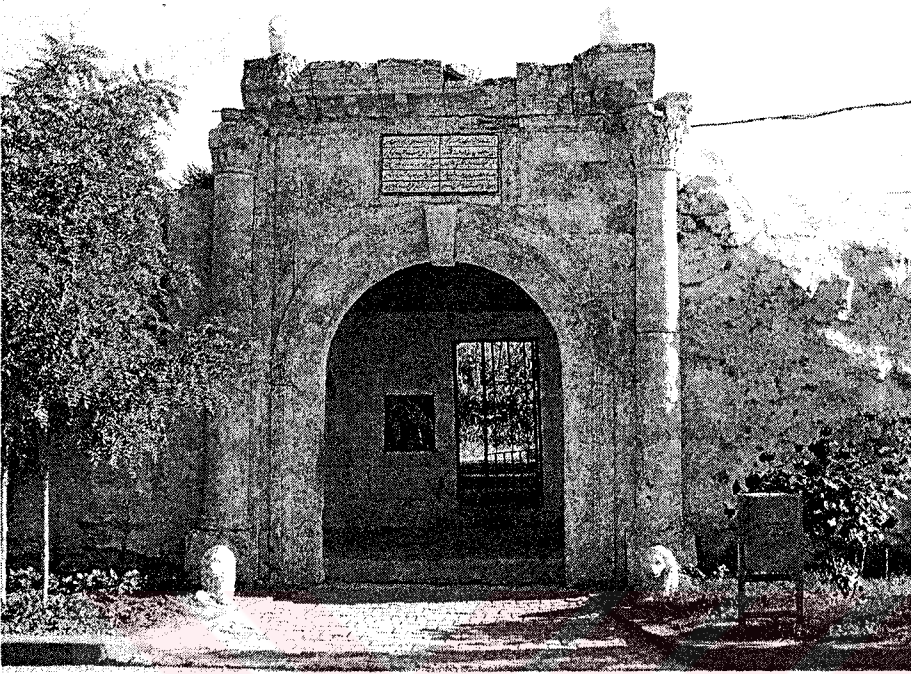
Resim 3.116 : Topyolu Tabya, topçu odası, iç mekan

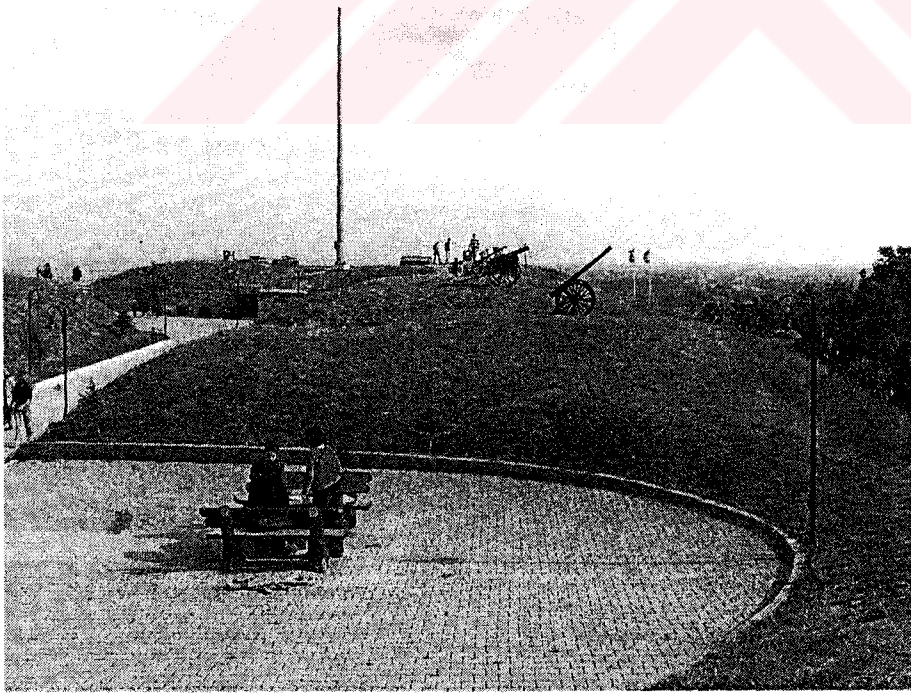
Resim 3.117: Kavgaz Tabya, genel görünüm

Resim 3.118: Kırıyık Tabya, inşa kitabesi

Resim 3.119 : Kiyık Tabya, giriş kapısı

Resim 3.120 : Kiyık Tabya, topçu odaları

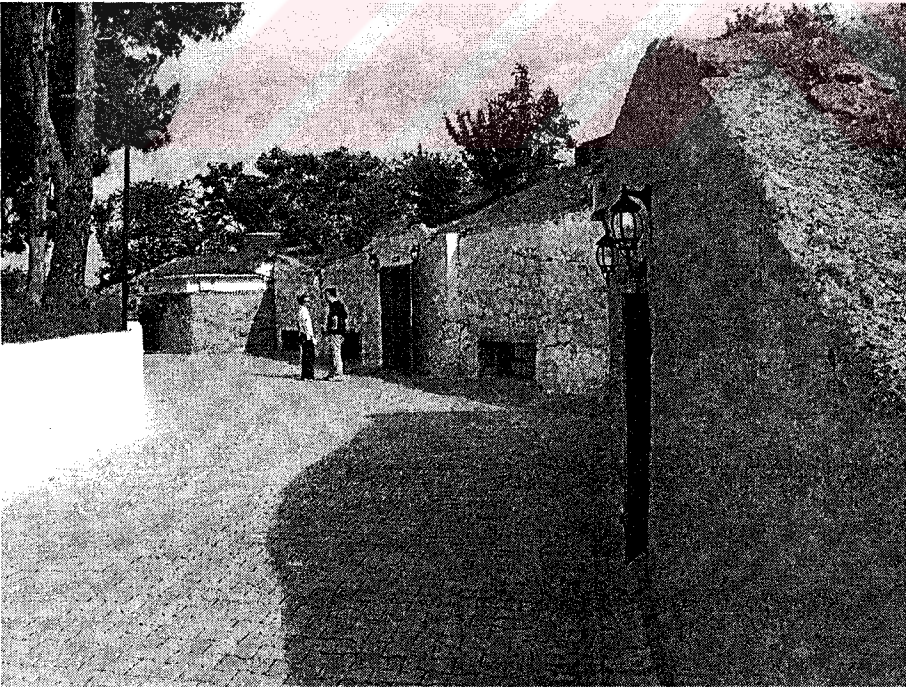
Resim 3.121 : Kiyık Tabya, topçu odası, kavisli giriş dehlizi

Resim 3.122 : Kiyık Tabya,
topçu odası, iç mekan

Resim 3.123 : Kıyık Tabya, karargah ve koğuş binası, güneyden görünüş

Resim 3.124: Kıyık Tabya, karargah ve koğuş binası, giriş cephesi

Resim 3.125 : Kiyık Tabya,
koğuş, iç mekan

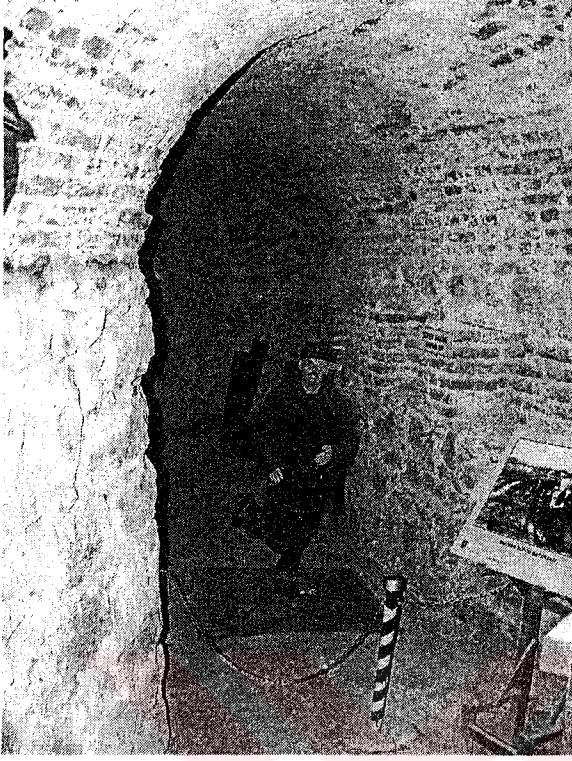
Resim 3.126 : Kiyık Tabya,
Karargah binası, ara kapılar

Resim 3.127 : Kiyık Tabya, karargah binası, iç mekan

Resim 3.128 : Kiyık Tabya, pusu odası

Resim 3.129 : Kıyık Tabya, pusu odası, iç mekan

Resim 3.130: Bosna Tabya, giriş dehlizi üzerine inşa edilen, günümüze ait askeri bina

Resim 3.131: Bosna Tabya, koğuş, iç mekan

Resim 3.132: Bosna Tabya, mutfak bölümü

Resim 3.133: Bosna Tabya, topçu odası

Resim 3.134: Demirtaş Tabya, giriş dehlizi

Resim 3.135: Demirtaş Tabya, mutfak bölümü

Resim 3.136: Demirtaş Tabya, genel görünüm

Resim 3.137: Demirtaş Tabya, koğuş

Resim 3.138: Demirtaş Tabya, koğuş, iç mekan

Resim 3.139: Demirtaş Tabya, koğuş girişi, iç mekandan görünüş

Resim 3.140 : Demirtaş Tabya, topçu odası

Resim 3.141: İstasyon Tabya, giriş aralığı

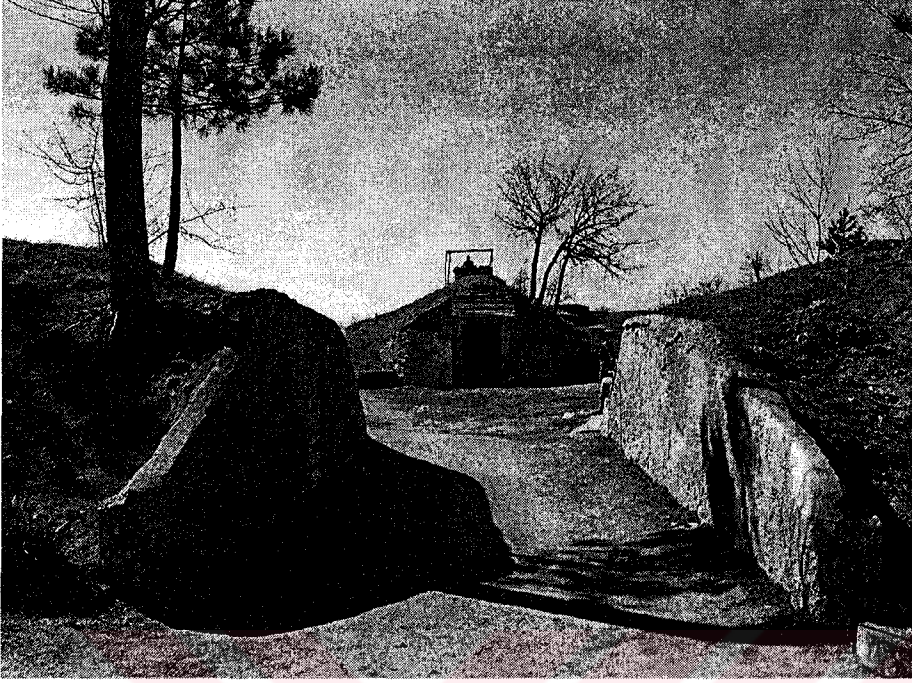
Resim 3.142: İstasyon Tabya, koğuş, iç mekan

Resim 3.143 : İstasyon Tabya, topçu odaları

Resim 3.144: İstasyon Tabya, topçu odası, giriş dehlizi

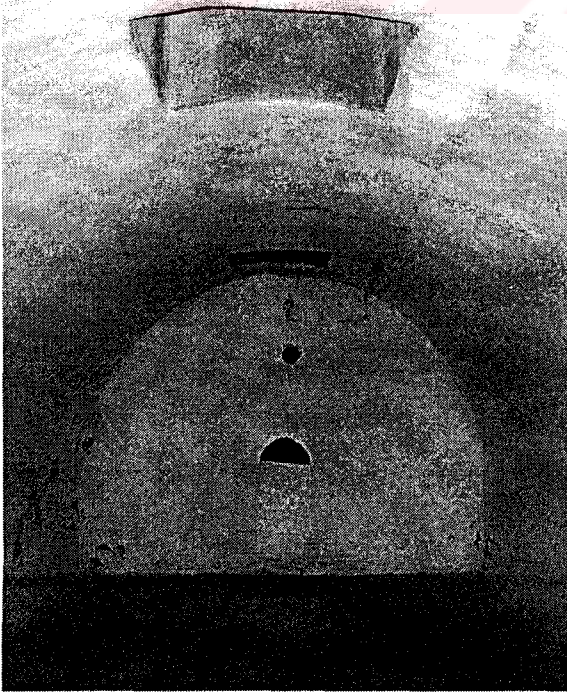
Resim 3.145 : Orta Tabya (Karaağaç) giriş aralığı

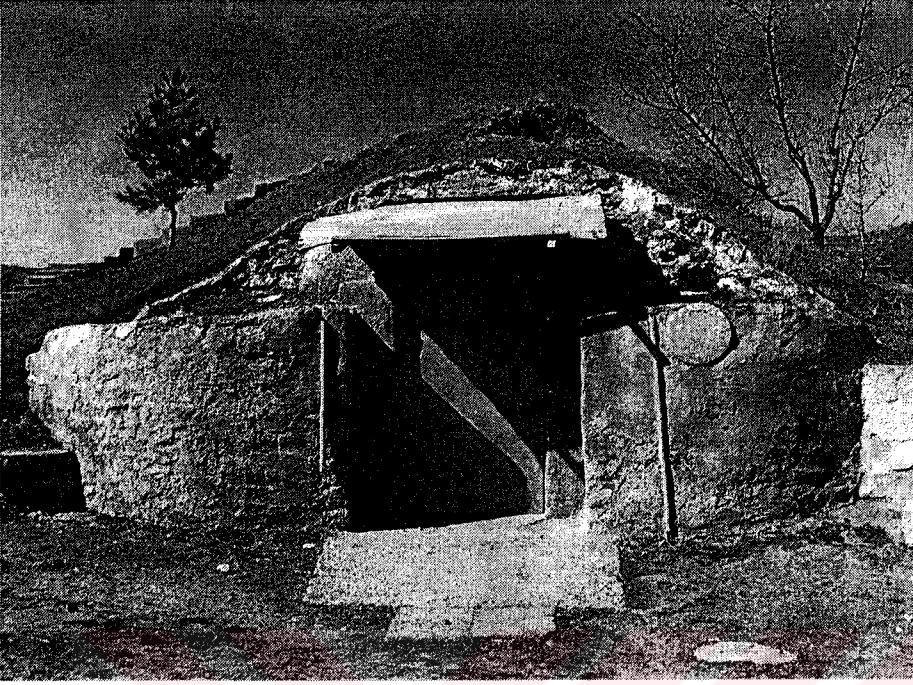
Resim 3.146 : Orta Tabya (Karaağaç), koğuş

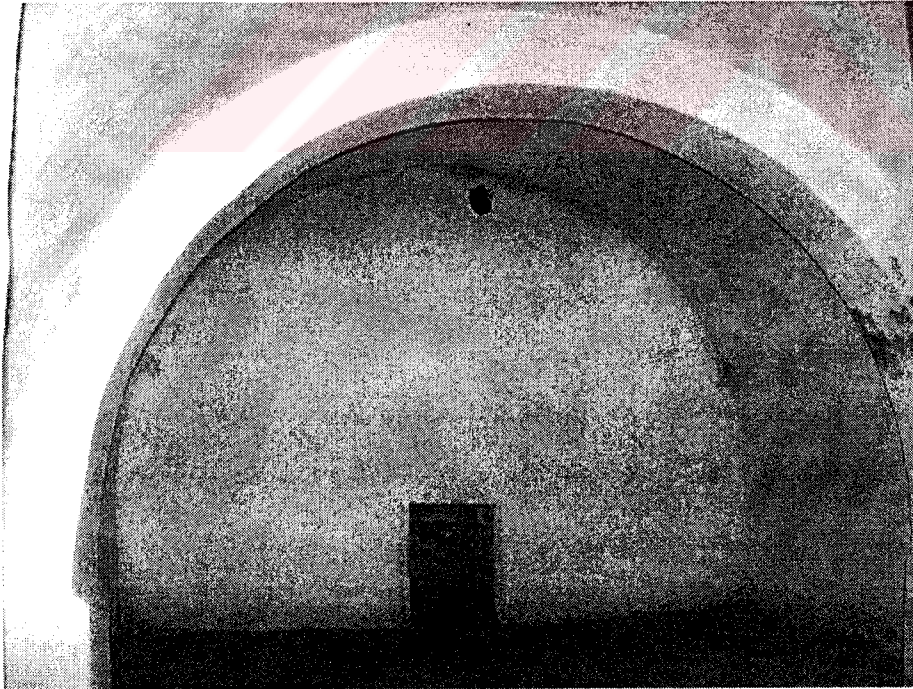
Resim 3.147 : Orta Tabya (Karaağaç), koğuş, giriş dehlizi

Resim 3.148 : Orta Tabya (Karaağaç), koğuş, iç mekan

Resim 3.149 : Orta Tabya (Karaağaç), topçu odası

Resim 3.150 : Orta Tabya (Karaağaç), topçu odası, iç mekan

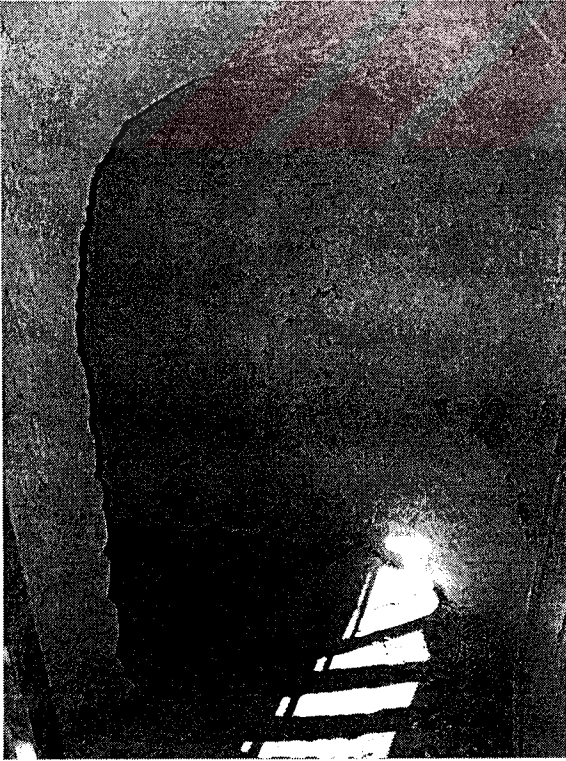
Resim 3.151 : Arda Tabya (Maraş), giriş aralığı

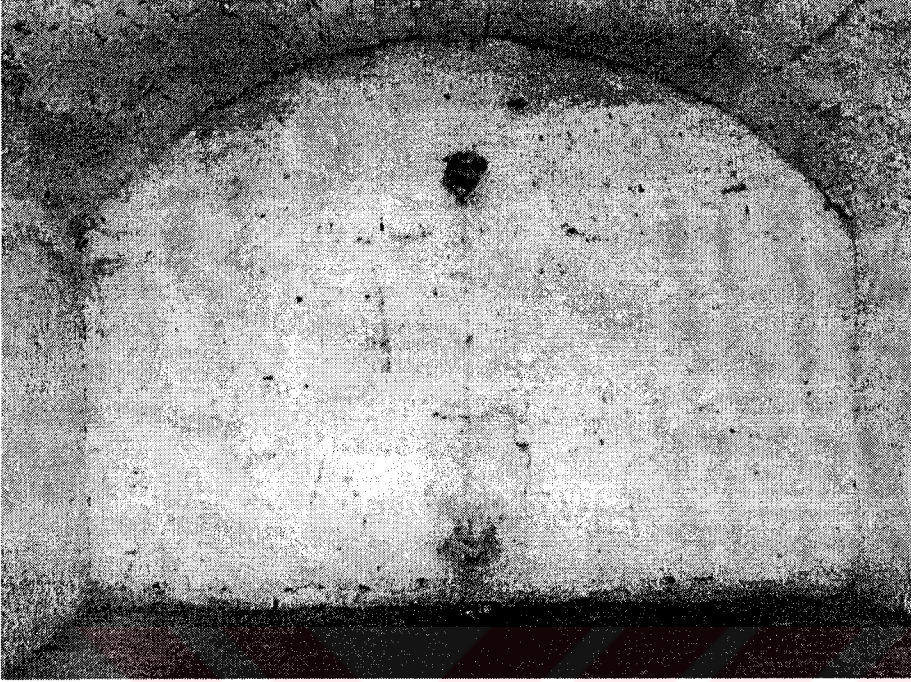
Resim 3.152 : Arda Tabya (Maraş), avlu

Resim 3.153 : Arda Tabya (Maraş), topçu odası

Resim 3.154 : Arda Tabya (Maraş), topçu odası, kavisli giriş dehlizi

Resim 3.155 : Arda Tabya (Maras), topçu odası, iç mekan

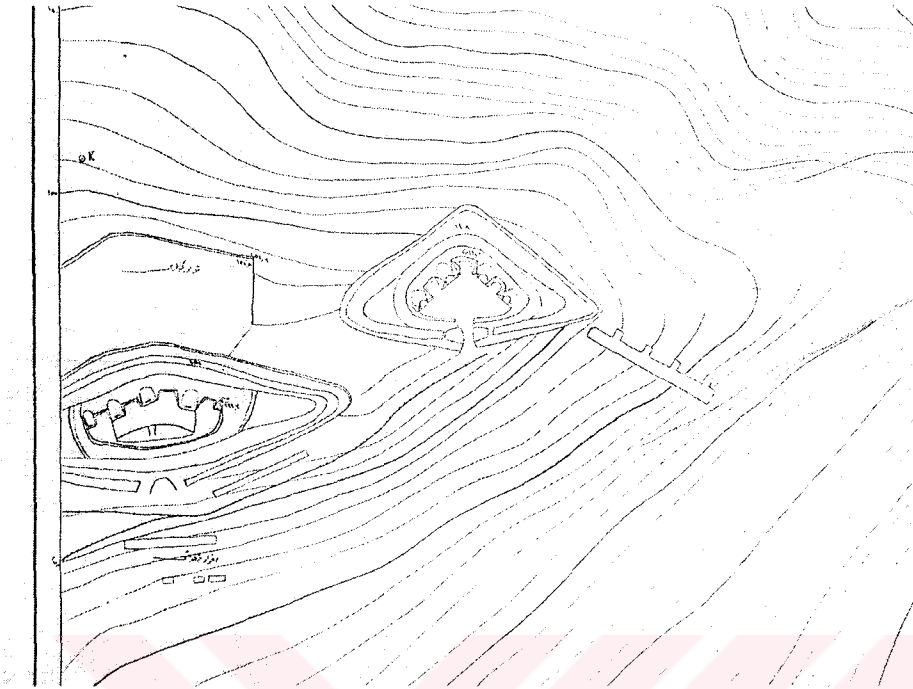
Resim 3.156 : Toprak Tabya, genel görünüm

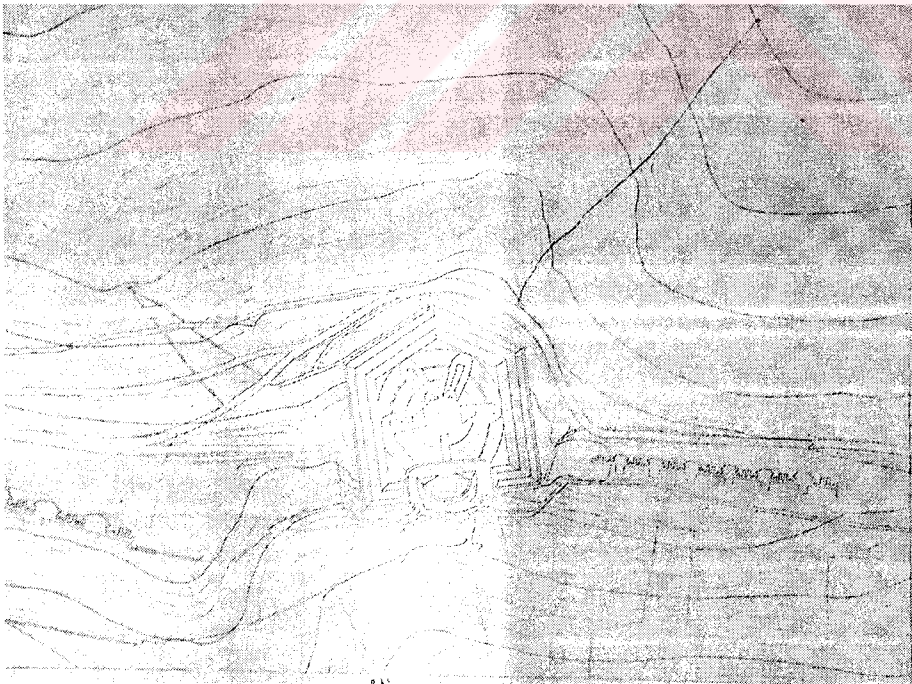
Resim 3.157 : Toprak Tabya, top mevzileri ve siperler

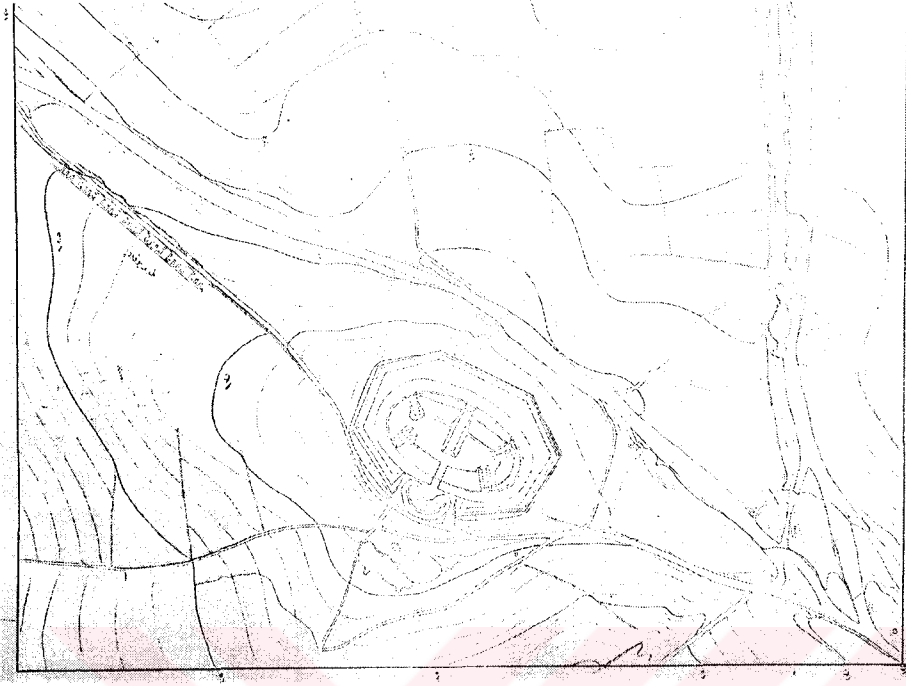
Haritalar

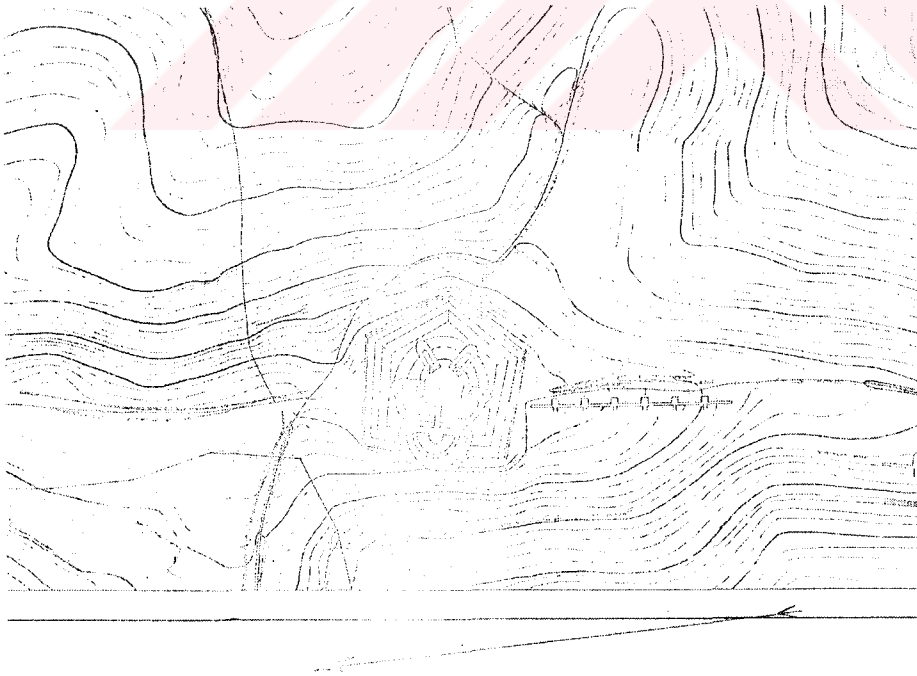
Harita 1.1: Karagöz Tabya ve civarı. (Harita Genel Komutanlığı)

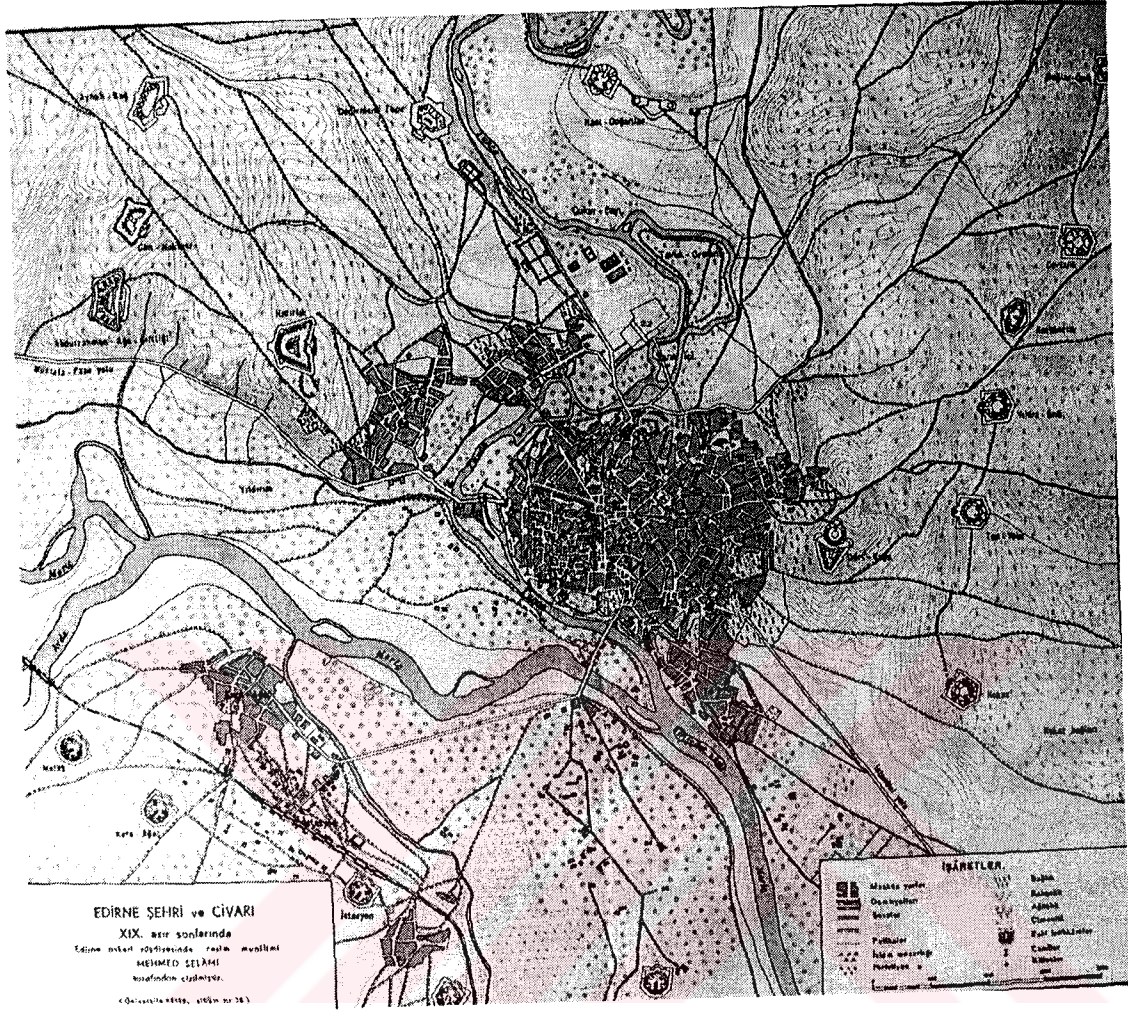
Harita 1.2: Cevizlik Tabya ve civarı. (Harita Genel Komutanlığı)

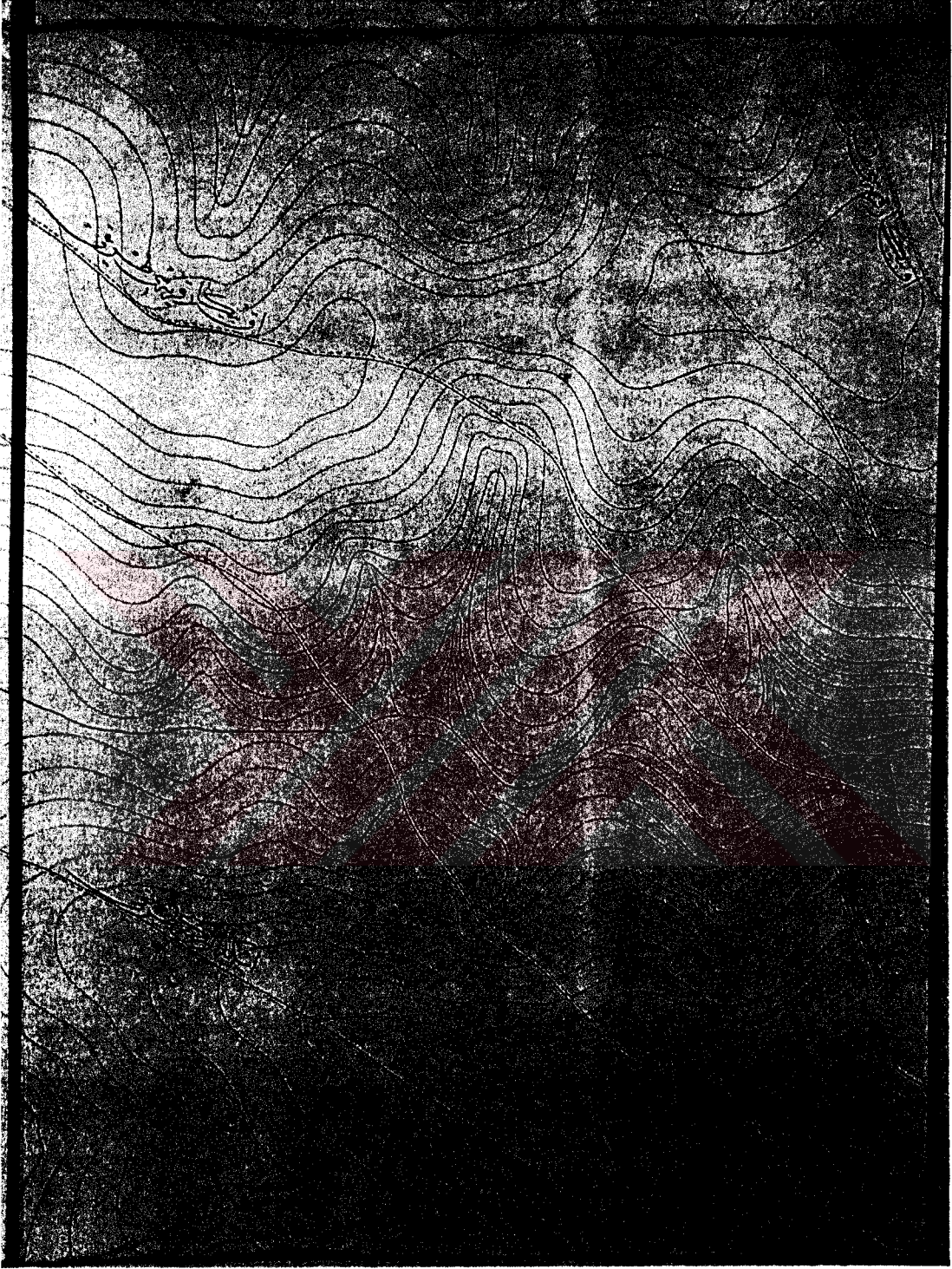
Harita 1.3: Kestanelik Tabya ve civarı. (Harita Genel Komutanlığı)

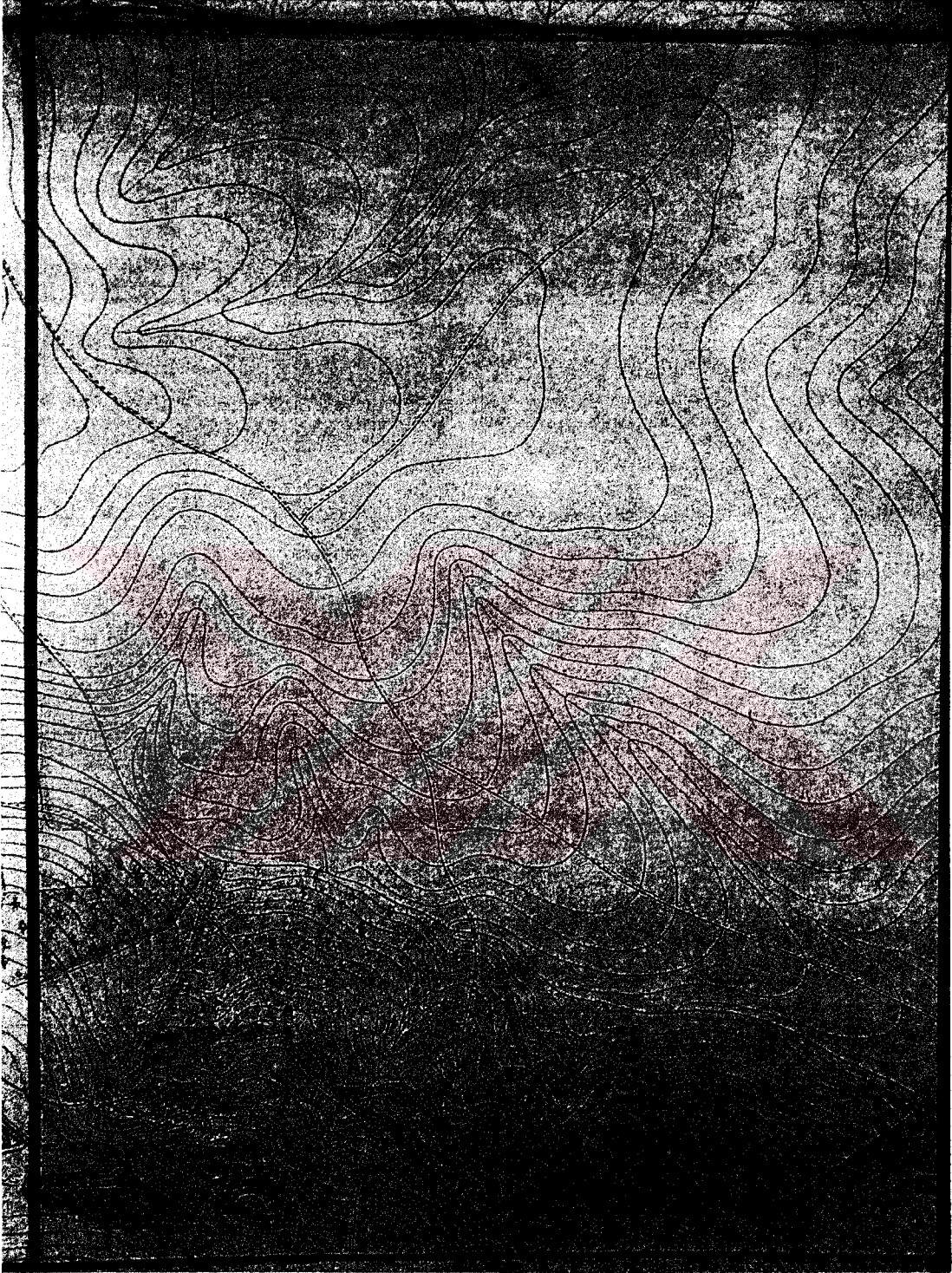
Harita 1.4: Yıldız Tabya ve civarı. (Harita Genel Komutanlığı)

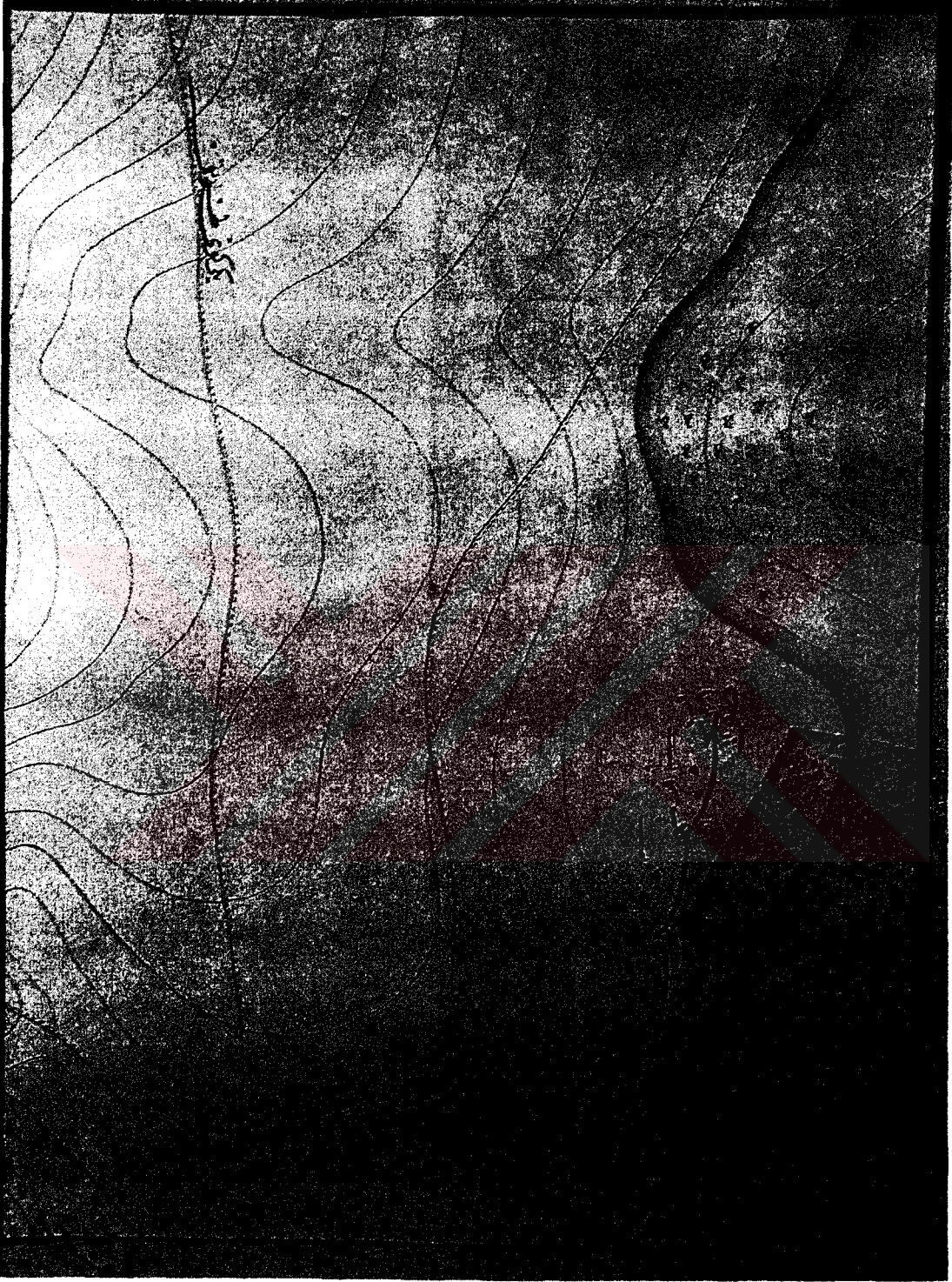
Harita 1.5 : Edirne Şehri ve civarındaki tabyaların bazılarını gösteren harita. Edirne Askeri Rüştüyesinden Resim Muallimi Mehmed Selami Bey tarafından hazırlanmıştır. (Besim DARKOT'tan)

Harita 1.6 : Edirne şehrinin ve istihkâmlarının haritası
1302/1886 yılında İstihkâm komisyonu tarafından hazırlanmıştır.
(İstanbul Üniversitesi. Nadir Eserler Kütüphanesi, Envanter No : 92298)

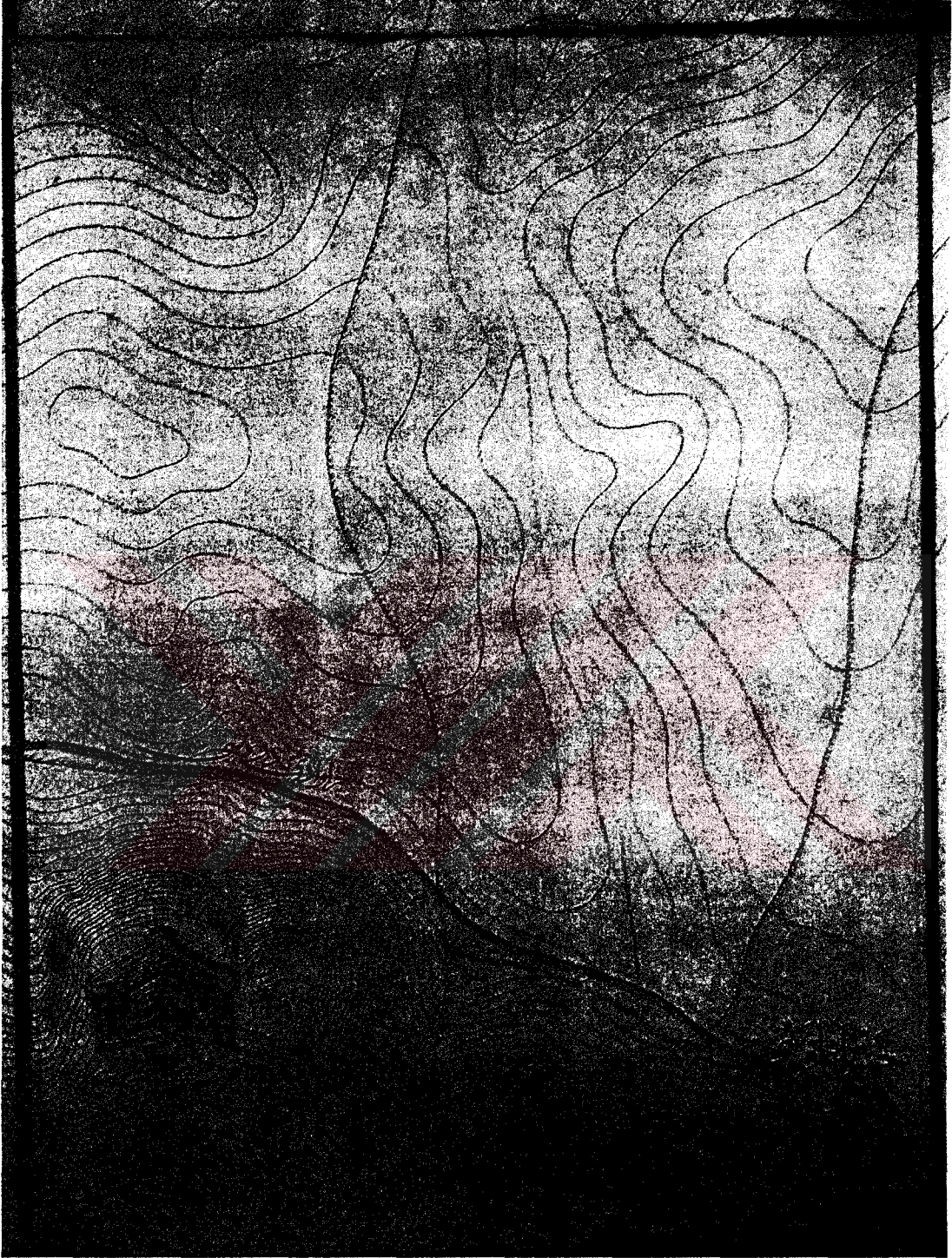
Harita 1.6 (devam): Edirne şehrinin ve istihkâmlarının haritası

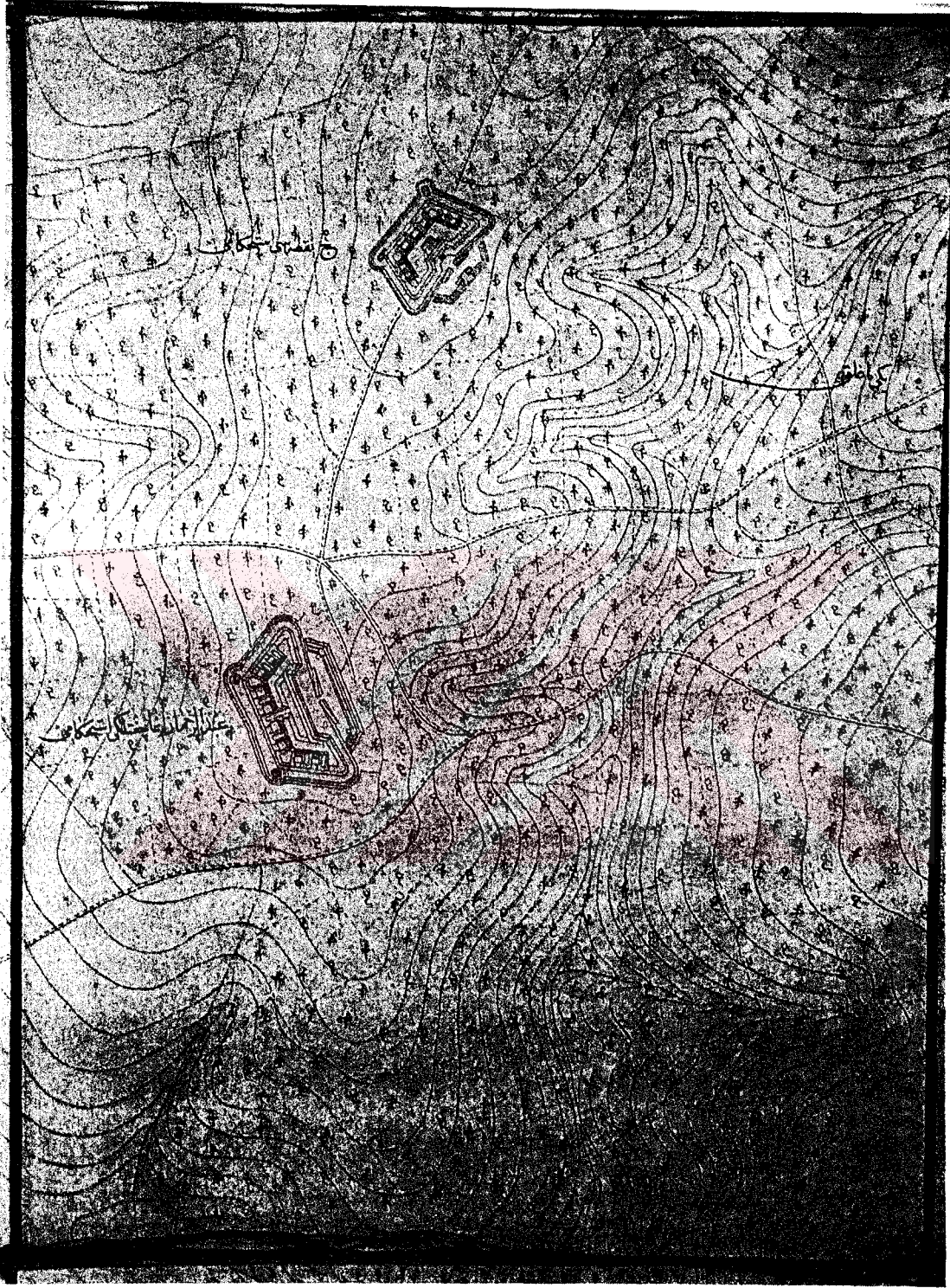
Harita 1.6 (devam): Edirne şehrinin ve istihkâmlarının haritası

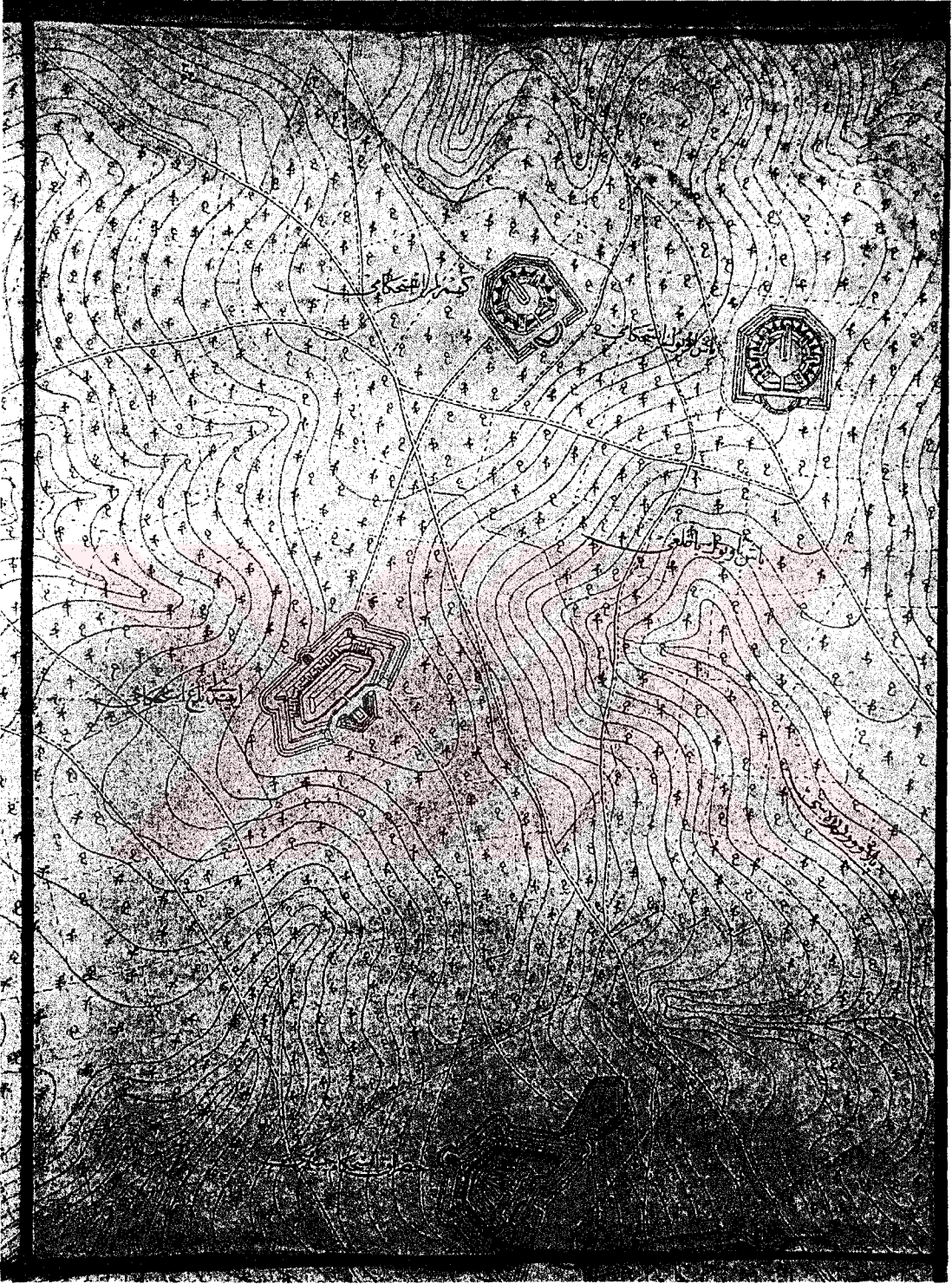
Harita 1.6 (devam): Edirne şehrinin ve istihkâmlarının haritası

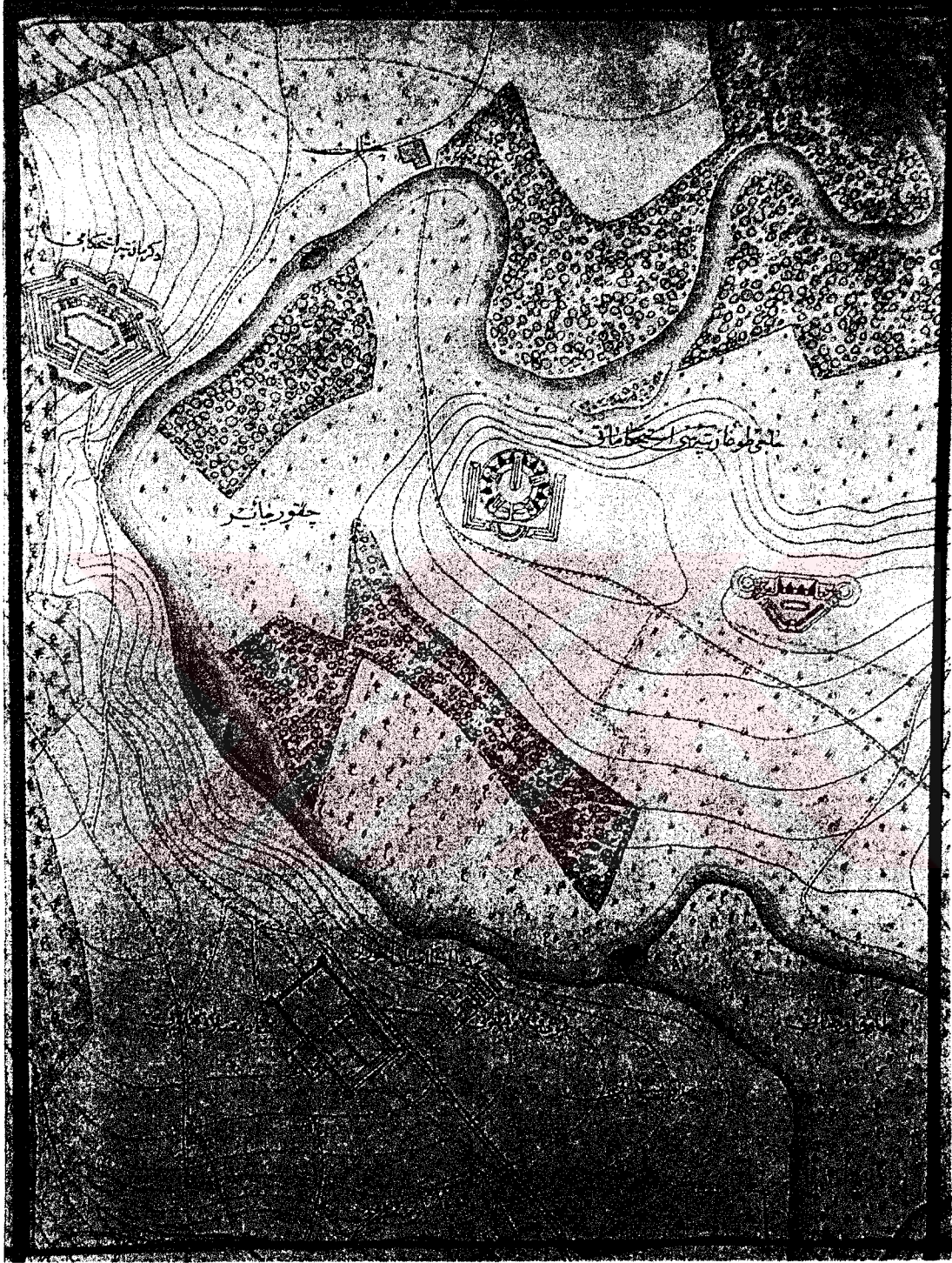
Harita 1.6 (devam): Edirne şehrinin ve istihkâmlarının haritası

Harita 1.6 (devam): Edirne şehrinin ve istihkâmlarının haritası

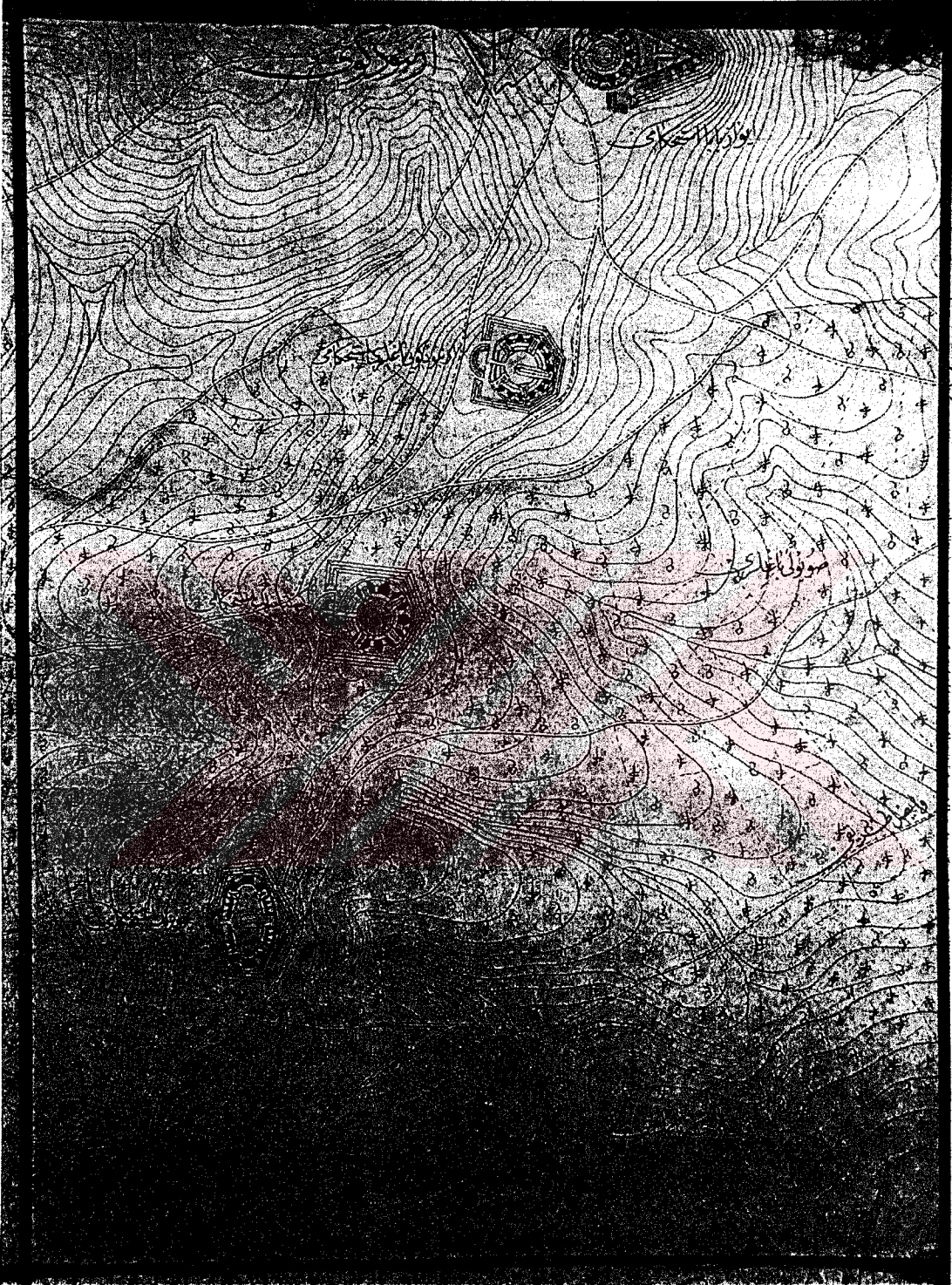
Harita 1.6 (devam): Edirne şehrinin ve istihkâmlarının haritası

Harita 1.6 (devam): Edirne şehrinin ve istihkâmlarının haritası

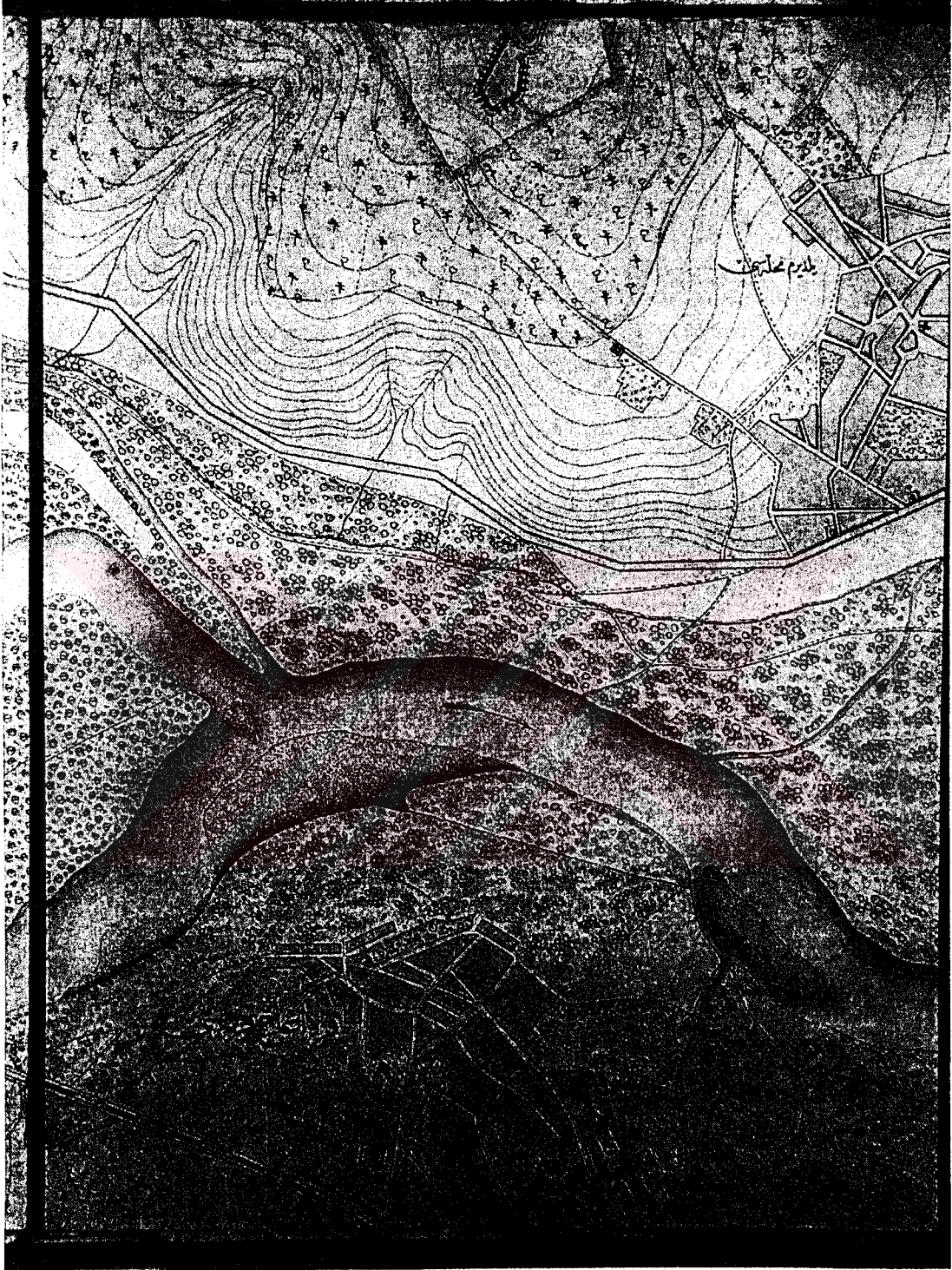
Harita 1.6 (devam): Edirne şehrinin ve istihkâmlarının haritası

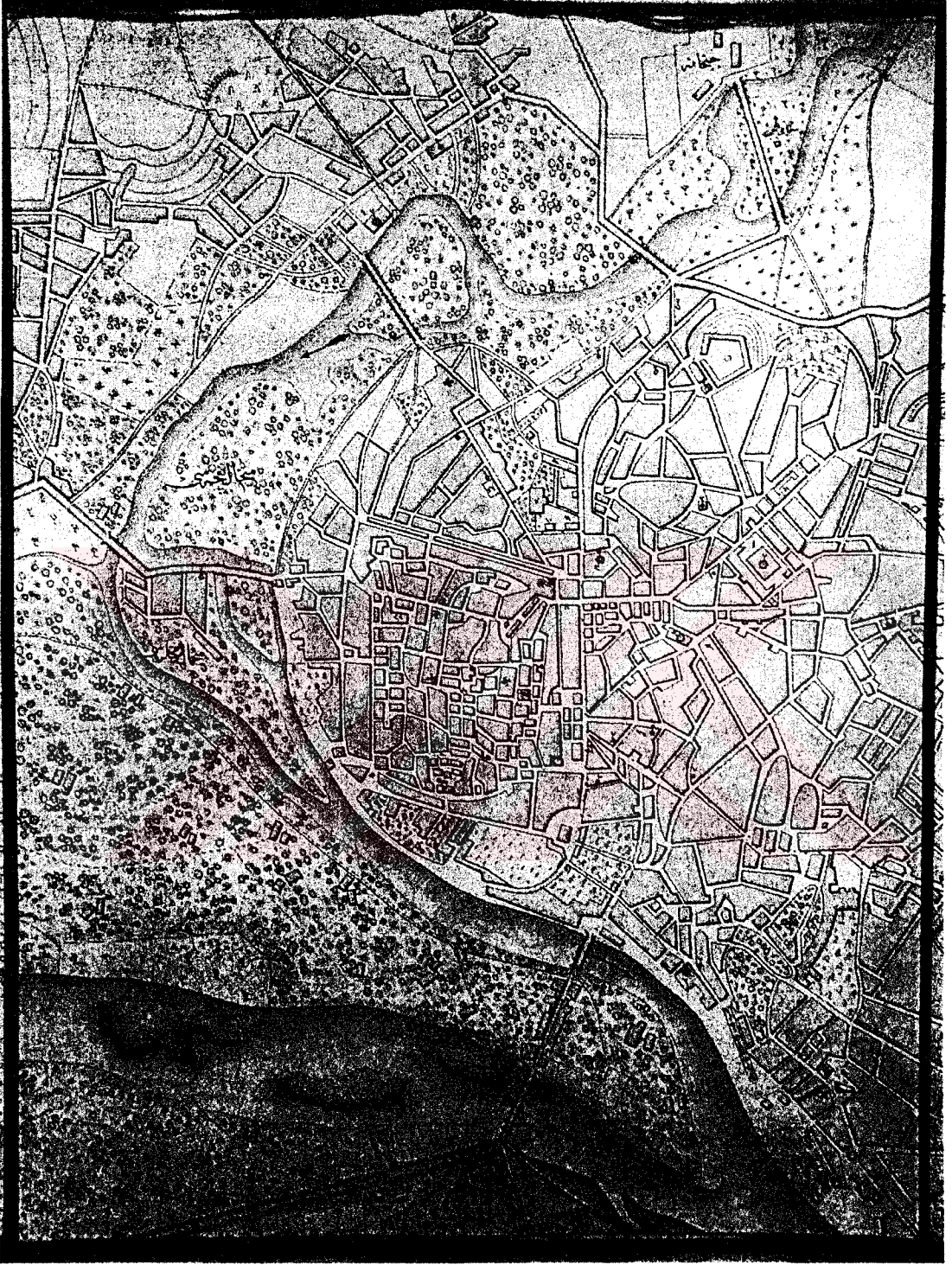
Harita 1.6 (devam): Edirne şehrinin ve istihkâmlarının haritası

Harita 1.6 (devam): Edirne şehrinin ve istihkâmlarının haritası

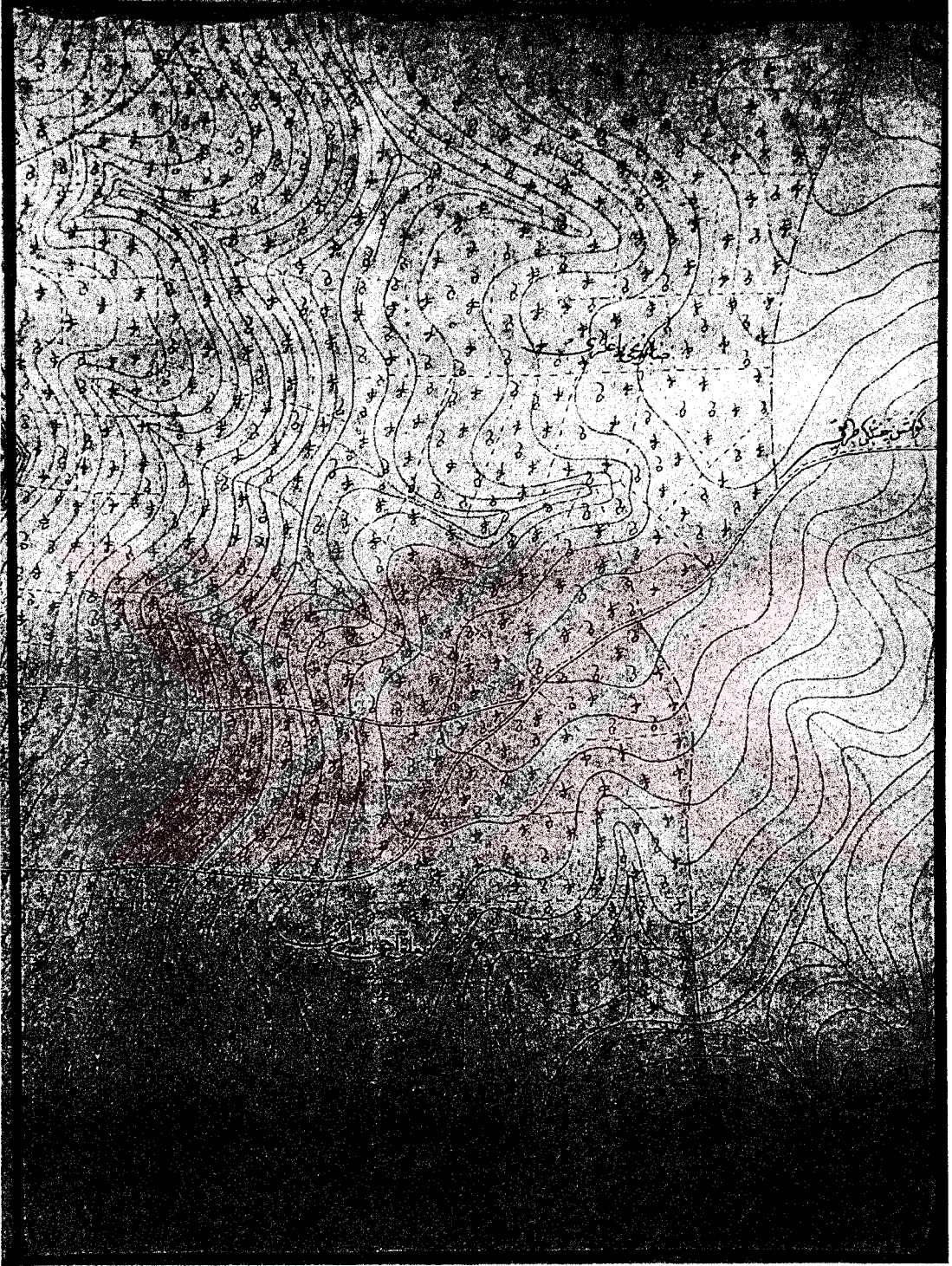
Harita 1.6 (devam): Edirne şehrinin ve istihkamlarının haritası

Harita 1.6 (devam): Edirne şehrinin ve istihkâmlarının haritası

Harita 1.6 (devam): Edirne şehrinin ve istihkâmlarının haritası

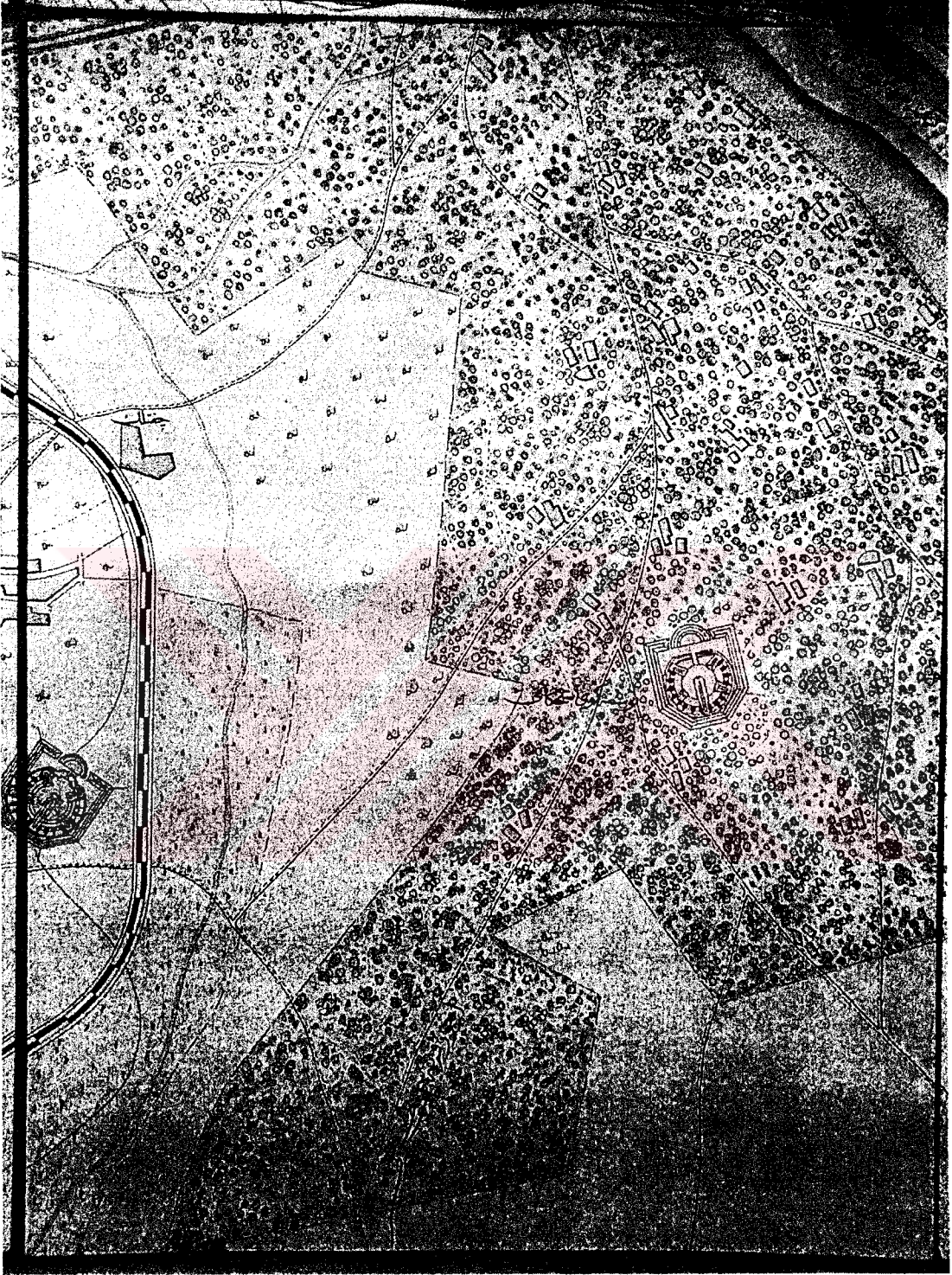
Harita 1.6 (devam): Edirne şehrinin ve istihkâmlarının haritası

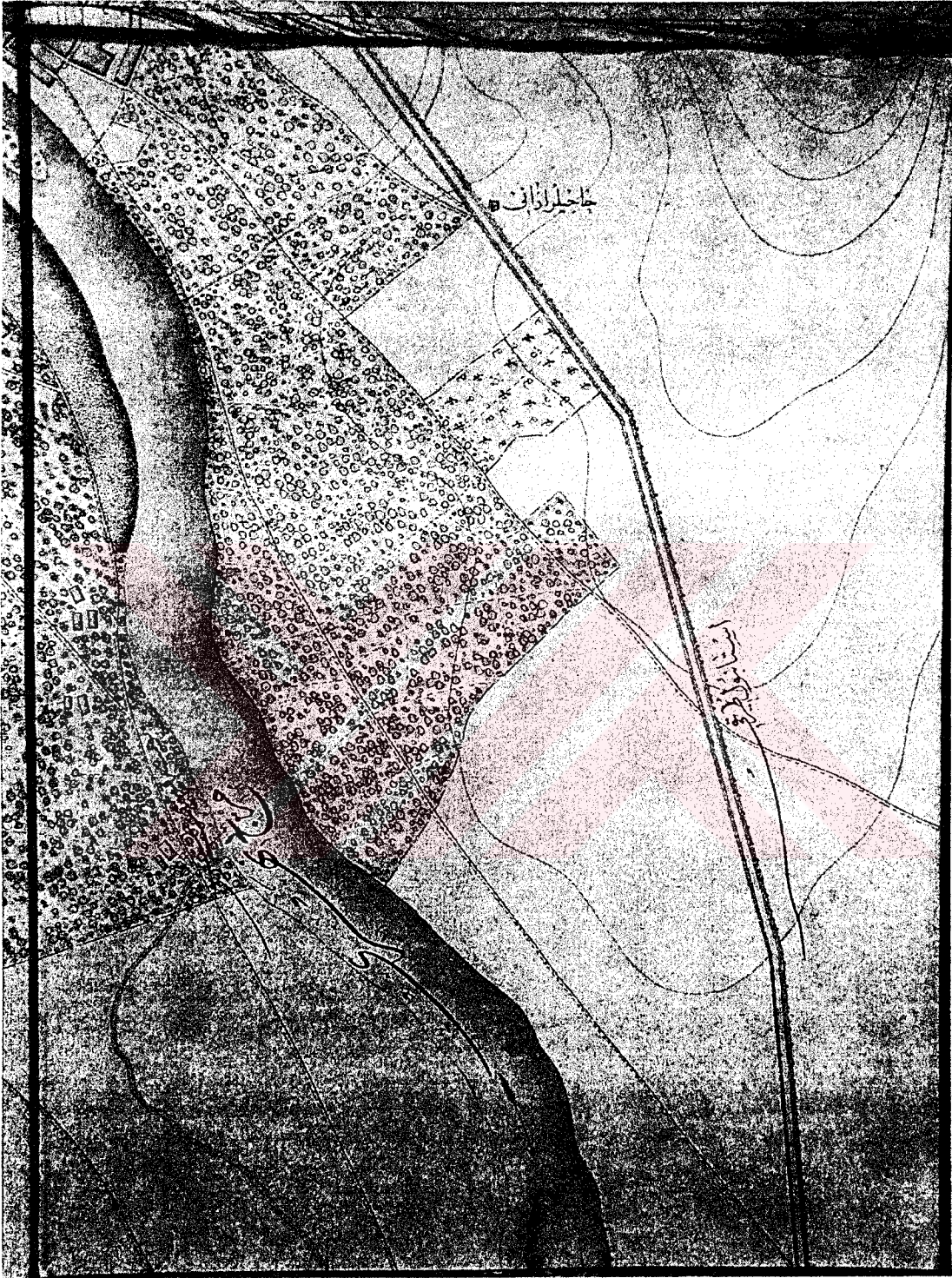
Harita 1.6 (devam): Edirne şehrinin ve istihkâmlarının haritası

Harita 1.6 (devam): Edirne şehrinin ve istihkâmlarının haritası

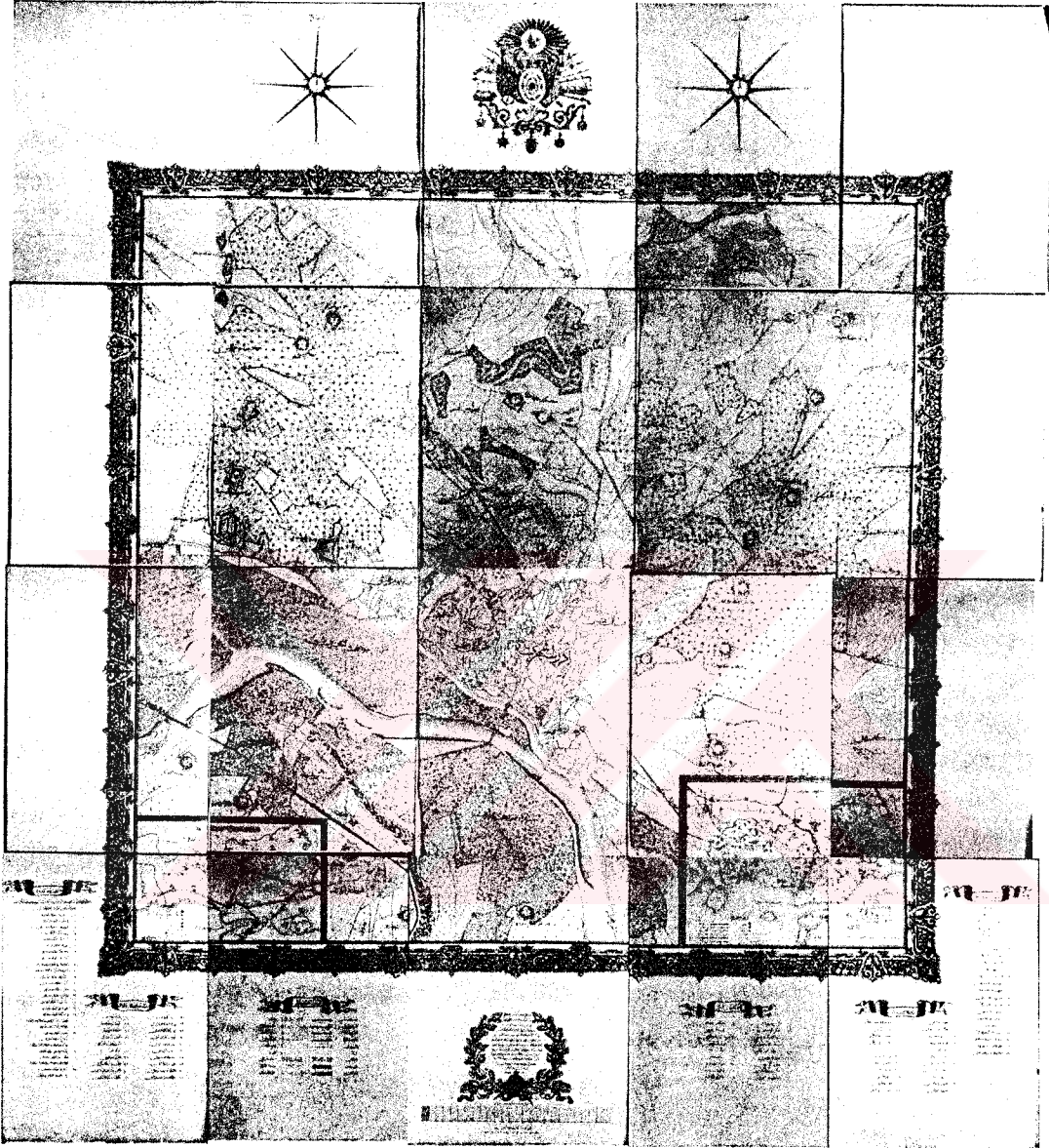
Harita 1.6 (devam): Edirne şehrinin ve istihkâmlarının haritası

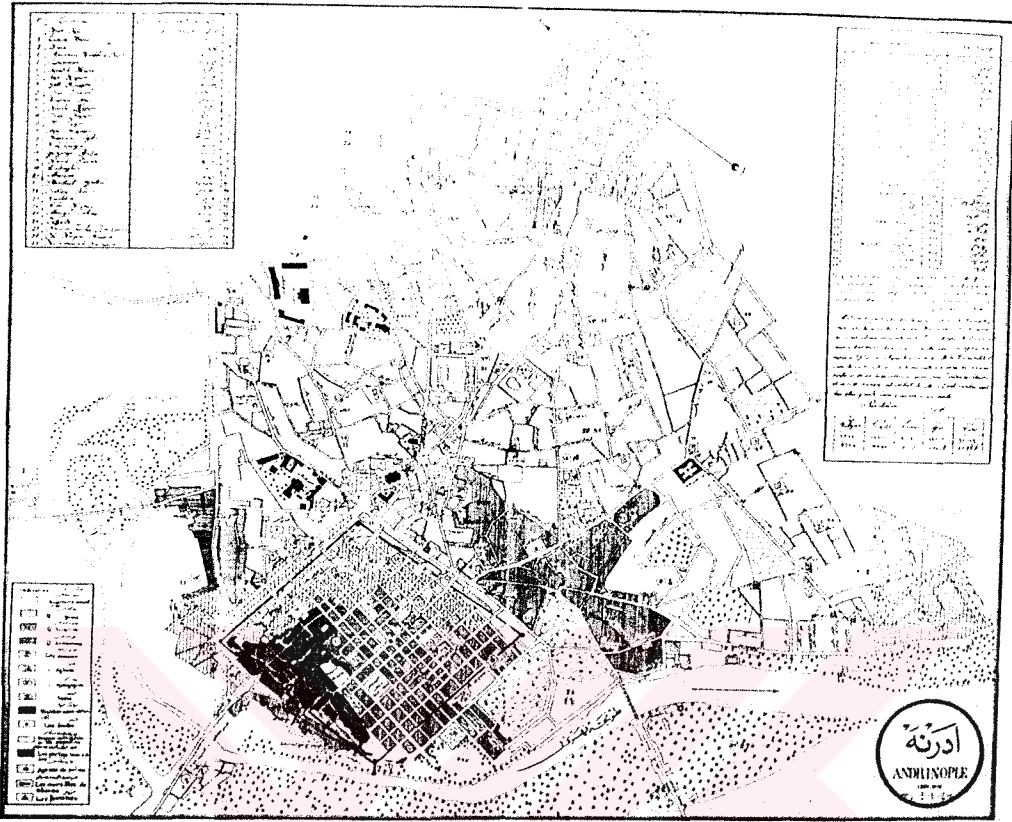
Harita 1.6 (devam): Edirne şehrinin ve istihkâmlarının haritası

Harita 1.6 (devam): Edirne şehrinin ve istihkâmlarının haritası

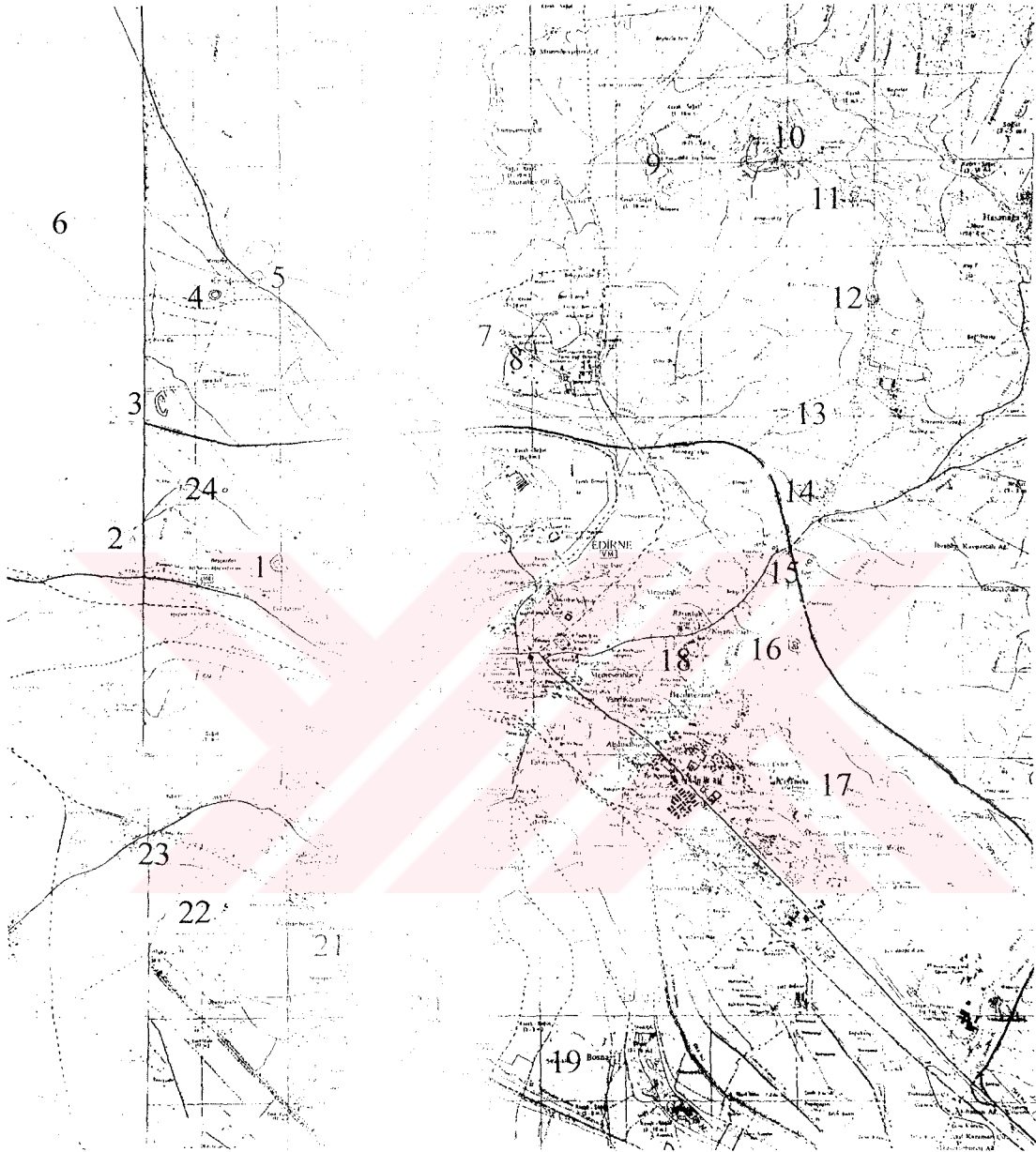

Harita 1.7 : Edirne şehri ve civarı ile istihkamâtı haritası.
 Binbaşı M. Selami tarafından el ile çizilmiştir.
 (İstanbul Üniversitesi, Nadir Eserler Kütüphanesi, 164 x 150, Envanter No : 92403)

Harita 2.1 : Edirne şehir haritası (1918)

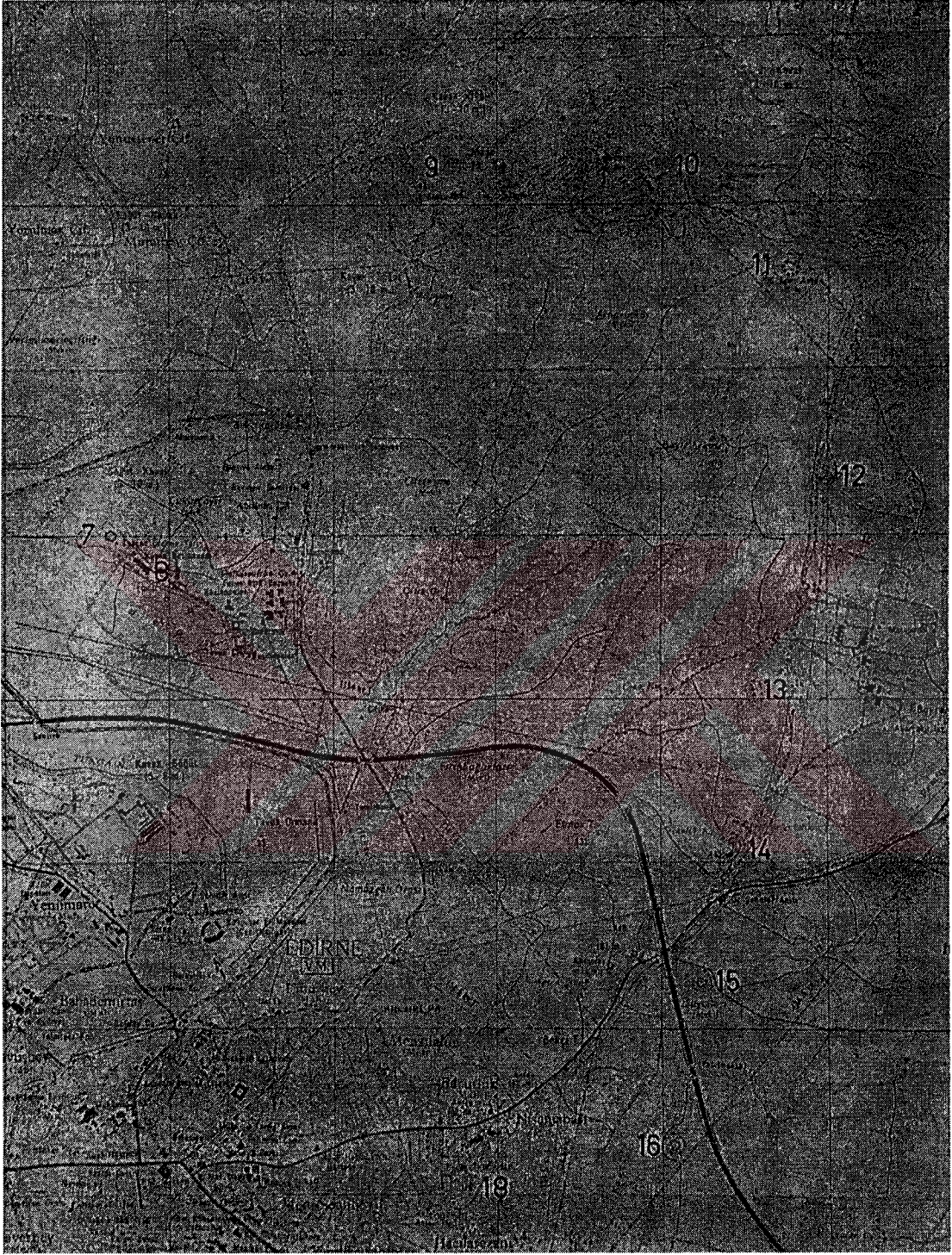
(Turgut AKPINAR'dan)

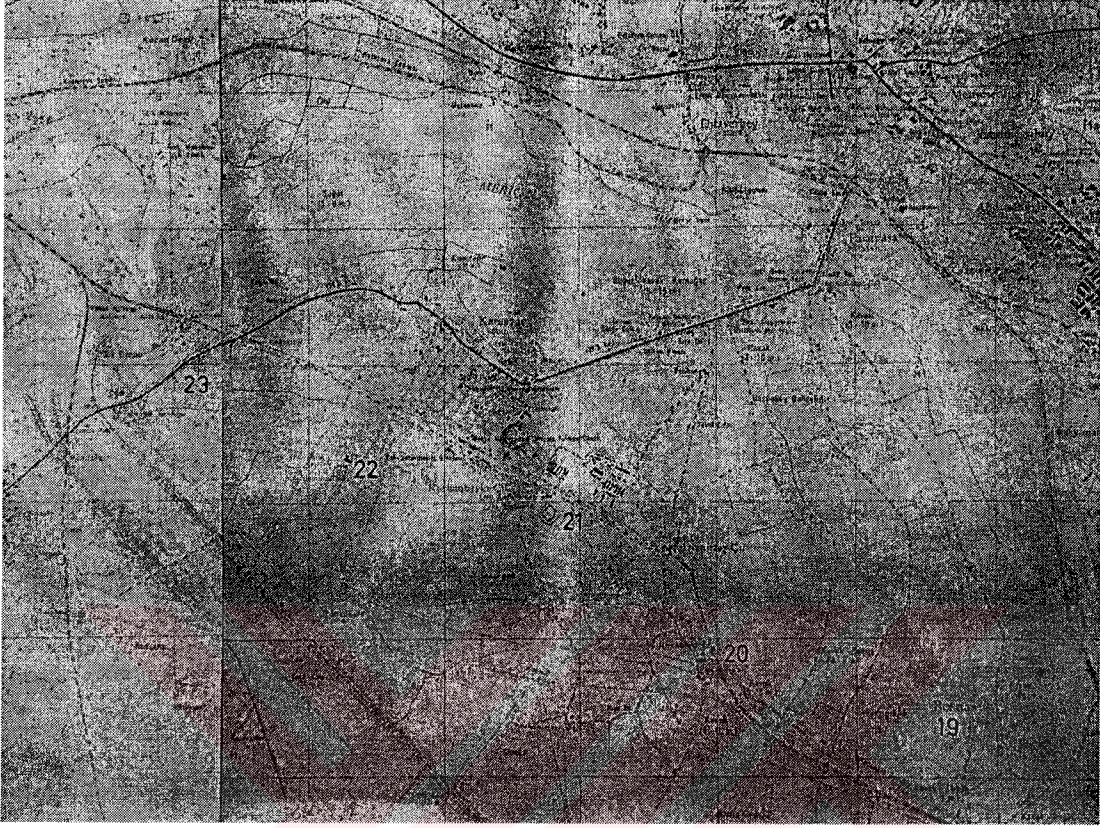
Harita 2.2 : Edirne Tabyaları ile ilgili gösteren kent haritası.

- 1- Hıdırlık Tabya
- 2- Abdurrahman Ağa Tabya
- 3- Aynalı Tabya
- 4- Kemerler Tabya
- 5- Başhöyük Tabya
- 6- Karagöz Tabya

- 7- Ayvalık (Cezaevi II) Tabya
- 8- Hacı Doğan (Cezaevi I) Tabya
- 9- Küçük Taş Ocağı Tabya
- 10- Büyük Taş Ocağı Tabya
- 11- Ayvazbaba Tabya
- 12- Bağlarönü (Arnavutköy) Tabya
- 13- Cevizlik Tabya
- 14- Kestanelik Tabya
- 15- Yıldız Tabya
- 16- Topyolu Tabya
- 17- Kavgaz Tabya
- 18- Kıyık (Dört Kaya) Tabya
- 19- Bosna Tabya
- 20- Demirtaş Tabya
- 21- İstasyon Tabya
- 22- Orta (Karaağaç) Tabya
- 23- Arda (Maraş) Tabya
- 24- Toprak Tabya

Harita 2.2 (Detay): Doğu Cephesindeki Tabyalar.

Harita 2.2 (Detay): Güney Cephesindeki Tabyalar

Cenab-ı afzinde-i vücud tekaddese zatuhu anil vâlidî vel mevlûdu bu millet-i necibe-i Osmaniye'ye Mahz-ı lutuf ve inayet olan velinimet bi-minnetimiz şehriyar-ı madelet nisar ve tacdarı iskender-i tebar efendimiz hazretlerini madamet eddevran-ı serir şevket masir-i mülükanelerinde ebed nişan ve necm-i şevket ve iclal-i hûmayunlarını fûruzan buyursun amin.

Saye-i kudretvaye-i cenab-ı mülkdarilerinde inşa ve tersini hususuna irade-i hikmet ifade-i cenab-ı zıllullahileri şerefpiray sunuh ve sudur buyrulan Edirne istihkâmat-ı mevcudesinin ameliyatı turabiyesine 24 Nisan 1302 tarihinden ve Hıdırlık ve Dört Kaya istihkâmat-ı cesimesinden bil itibar Karagöz Tepe, Kavgaz, Topyolu, Yıldızönü, Cevizlik, Kestanelik, Arnavud Köyü Bağları, Ayvazbaba, Küçük Taş Ocağı, Büyük ve Küçük Hacı Doğan Tepeleri, Başhöyük, Aynalı bağ, Kemerler, Arda, Karaağaç, İstasyon, Timurtaş ve Bosna Köyü nam tabyalara tevarih-i muhtelifede (değişik zamanlarda) mübaşeret edilmiş ve bunlardan Yıldız önü, Cevizlik, Arnavud köyü bağı, Ayvazbaba, Arda, Karaağaç, Timurtaş istihkamlarının ki dahi keza şehir-i mezbûrun (aynı ayın) 25'inde ve Dört Kaya Tabyasının ki dahi 29 tarihinde teyessür nimayi hitam (devam eden iş son bulmuştur.) olarak istihmakat-ı mezkurenin (sözü geçen tabyaların) aksam-ı kârgirileri inşaatına 18 Haziran 1302 tarihinden ve Arnavud Köyü bağı tabyasından iptida edilerek (başlanarak) tevarih-i müteakibe (takip eden tarihler) ile mübareşet olunup bunlardan Ayvazbaba istihkamının dört cephanesi ve Arnavud Köyü bağı ile Cevizlik tabyalarının ikişer cephanesi ve Kestanelik istihkamının iki cephane ile bir kazamatı top düşmelerinden mağda (başka) her bir teferruatı ile 4 Eylül 1302 tarihine kadar itmam olduğu (tamamlandığı) gibi Karagöz tepe istihkamının nısfı (yarısı) ve ahali marifetiyle yapılmakta olan Aynalı Bağ Tabyasının sülüs (üçte biri) ve Hıdırlık istihkamının dahi humus (beşte biri) derecede ameliyatı turabiyesi (toprak işi) ikmal kılınmış idi. Tarih-i Mezkureden sonra mezbur(yukarıda zikredilen) Aynalı Bağ ve Hıdırlık tabyaları ameliyatı turabiyelerinin terakki ve tevsiine ve Değirmentepe ve Abdurrahman Ağa çiftliği istihkamlarıyla haritada B ve H harfleriyle işaret olunan istihkamın bimennihi'l-kerim (Allah'ın izniyle) ilkbaharda ameliyatına mübaşeret olunmak üzere profillerinin rekz ve tayinine mücerred asar-ı teveccühat-ı muvaffakiyet ayat-ı hazreti mülükaneleriyle muvaffak olduğu gibi Dört Kaya

istihkamı cesiminin iki kebir kazamat-ı ile dört cephanesi ve Kavgaz tabyasının iki cephane ve iki kazamat-ı ve Topyolu ile Yıldızönü tabyalarının ikişer cephaneleri ve Arda istihkamının bir kazamatı ile iki cephanesi ve istasyon istihkamının bir ve Karaağaç Tabyasının iki kıta cephaneleri tevfiyat-ı samadaniye-yi hazreti bari (Allah'ın izniyle sonuçlandırıldı) ve teveccühât-ı seniyye-i cenab-ı tacdarı semerre-i muvaffakiyet bahiresiyle itmam kılınıp bil umum inşaat kargirileri hitam bulanların dahi üzerine mikdar-ı kifayede tûrap imla kılındığı hûkm-i mevsim-i havaların külli ve cûzi müsaadesinden istifade ile itmam olunan iş bu cephanelerin izgazeleri kazamatların düşmeleri inşa işinin ikmaline herbar hasr nefis ve ihtimam edilmekte olduğu cihetle istihkamâtı mezbure eşkaliyle mevakını (mevkii) gösterir. İş bu bir kıta harita mufassala bi't- tanzim min gayri haddin arz atibe-i süreyyay-ı mertebe-i cenab-ı cihanbaniye mücaseret olundu. Ol babda emr u ferman ve lutf-i feravan şevketlü, kudretlü, azametlü velinimet bi minnetimiz şehriyar asker-i perver efendimiz hazretlerindedir.

5- Kanun-i Sani 1303

KAYNAKLAR

AKARCA, Aşkıldil, (1987), **Yunan Arkeolojisinin Ana Çizgileri I. Şehir ve Savunması**, Türk Tarih Kurumu Basım Evi, Ankara

ARSEVEN C. Esat, (1983)“Tabya” **Sanat Ansiklopedisi**, 5. Baskı, Milli Eğitim Bakanlığı, İstanbul.

BAYKAL, B.S., (1993) “Edirne’nin Uğramış Olduğu İstilalar”, **Edirne, Edirne’nin 600. Fethi Yıldönümü Armağan Kitabı**, 2. Baskı, Türk Tarih Kurumu Basım Evi, Ankara, 179-195

BURMOV, A. (1949), “Türkler Edirne’yi Ne Vakit Aldılar”, Çev. H. EREN, **Bellekten**, XIII, 49, İstanbul, 97-107.

CANTAY, Gönül, (2000) “Edirne Sarayı Kazısı 1999 (Matbah-ı Âmire Yemek Salonları), **IV.Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Araştırmaları Sempozyumu**, 24-27 Nisan, Van, 65-76

CANTAY, Gönül, (2002) “Edirne Sarayı Kazısı 2000”, **XXIII. Uluslararası Kazı, Araştırma ve Arkeometri Sempozyumu**, 28 Mayıs-01 Haziran, Ankara, C.1, 29-40

CANTAY, Gönül, (2001) “Edirne, Osmanlı Başkenti” **Edirne**, Edirne Valiliği Yayını, Kasım, 11

ÇAĞAN, Nazmi (1993), “Balkan Harbinde Edirne”, **Edirne, Edirne'nin 600. Fethi Yıldönümü Armağan Kitabı**, 2. Baskı, Türk Tarih Kurumu Basım Evi, Ankara, 197-213

ÇAM, Nusret, (1993), **Erzurum Tabyaları**, T.C. Kültür Bakanlığı, Ankara

DARKOT, Besim, (1993), “Edirne Coğrafi Giriş”, **Edirne, Edirne'nin 600. Fethi Yıldönümü Armağan Kitabı**, 2. Baskı, Türk Tarih Kurumu Basım Evi, Ankara, 1-12

DEVELİOĞLU, Ferit, **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat**, 6. Baskı, Aydın Kitabevi, Ankara

ERENDİL, Muzaffer, (1988) **Topçuluk Tarihi**, Genel Kurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüd Başkanlığı Yayınları, Ankara

EYİCE, Semavi, (1993) “Bizans Devrinde Edirne ve Bu Devre Ait Eserler”, **Edirne, Edirne'nin 600. Fethi Yıldönümü Armağan Kitabı**, 2. Baskı, Türk Tarih Kurumu Basım Evi, Ankara, 39-76

GÖKBİLGİN, M.Tayyip, (1952) **XV. Ve XVI. Asırlarda Edirne ve Paşa Livası, Vakıflar-Mülkler, Mukataalar**, İstanbul

GÖKBİLGİN, M.Tayyip, (1977), “Edirne” **İslam Ansiklopedisi**, IV, İstanbul, 107-127

GÖKBİLGİN, M.Tayyip, (1993) “15. Asrın Birinci Yarısında II. Murat Devrinde Hristiyan Birliği ve Osmanlı Macar Mücadeleleri Esnasında Edirne”, **Edirne, Edirne'nin 600. Fethi Yıldönümü Armağan Kitabı**, 2. Baskı, Türk Tarih Kurumu Basım Evi, Ankara, 119-135

İLGÜREL, Mücteba, (2000), “Osmanlı Devletinde Ateşli Silahlar”, **Yeni Türkiye**, 31, (701 Osmanlı Özel Sayısı 1, Siyaset ve Teşkilat), Ocak-Şubat : 613-619

İNALCIK, Halil, (1993) “Edirne'nin Fethi”, **Edirne, Edirne'nin 600. Fethi Yıldönümü Armağan Kitabı**, 2. Baskı, Türk Tarih Kurumu Basım Evi, Ankara, 137-159

İVANOF, N, (1937), **Balkan Harbi (1912-1913) İkinci Ordunun Harekatı, Edirne Kalesinin Muhasarası ve Kaleye Hücum**, Çev. M. Murat, İstanbul Askeri Matbaa, İstanbul

KANSU, Şevket Aziz, (1993) “Edirne'nin Tarih Öncesine Ait Araştırmalar”, **Edirne, Edirne'nin 600. Fethi Yıldönümü Armağan Kitabı**, 2. Baskı, Türk Tarih Kurumu Basım Evi, Ankara, 13-19

KARAKOYUNLU, Sadri, (1971) **Edirne ve Kırklareli Kale Tahkimatıyla Edirne Kalesinin 1912-1913 Balkan Savaşlarındaki Rolü**, T.C. Kara Kuvvetleri Komutanlığı I nci Ordu Tahkim Komutanlığı Karargâhı, Çorlu

KAZANCIGİL, Ratip, (1986), **Hafız Rakım Ertür'ün Anılarından Balkan Savaşında Edirne Savunması Günleri**, Sermet Matbaası, Kırklareli

MANSEL, Arif Müfit (1993), “İlk Çağda Edirne”, **Edirne, Edirne'nin 600. Fethi Yıldönümü Armağan Kitabı**, 2. Baskı, Türk Tarih Kurumu Basım Evi, Ankara, 21-37

MERİÇ, Rıfki Melul (1963) “Edirne'nin Tarihi ve Mimari Eserleri Hakkında” **Türk Sanatı Tarihi Araştırma ve İncelemeleri I**, İstanbul 439-536

ONUR, Oral-BAĞMAN, Latif, **Edirne Şehit Anıtları**, Türkiye Şehitlikleri İmar Vakfı Yayınları, İstanbul

PEREMECİ, Osman Nuri, (1939) **Edirne Tarihi**, Edirne ve Yöresi Eski Eserleri Sevenler Kurumu, İstanbul

UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, **Osmanlı Tarihi**, 7. Basım, Türk Tarih Kurumu Basım Evi, Ankara

YILDIRIM, Şahin, (2002) “Makedonya Kulesi Kurtarma Kazısı 2002” **Yöre**, 33, Aralık : 3-11

YILDIRIM, Şahin, (2003) “Hıdırlık Tabyası Kurtarma Kazısı 2003” **Yöre**, 41, Ağustos : 4-14

YEĞİN, A.- BADILLI, A, vd.,(1990) **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Büyük Lugat**, Türdav Basım ve Yayım Ticaret ve Sanayi A.Ş., İstanbul

YİĞİTGÜDEN, Remzi, (1938), **1912-1913 Balkan Harbinde Edirne Kale Muharebeleri**, Askeri Matbaa, İstanbul.

HARİTA KAYNAKLARI

Harita 1.1: Karagöz Tabyası ve civarı. (Harita Genel Komutanlığı)

Harita 1.2: Cevizlik Tabyası ve civarı. (Harita Genel Komutanlığı)

Harita 1.3: Kestanelik Tabyası ve civarı. (Harita Genel Komutanlığı)

Harita 1.4: Yıldız Tabya ve civarı. (Harita Genel Komutanlığı)

Harita 1.5 : DARKOT, Besim, (1993),“Edirne Coğrafi Giriş”, **Edirne, Edirne'nin 600. Fethi Yıldönümü Armağan Kitabı**, 2. Baskı, Türk Tarih Kurumu Basım Evi, Ankara
(Edirne Askeri Rüstiyesinden Resim Muallimi Mehmed Selami Bey tarafından hazırlanmıştır.)

Harita 1.6 : (İstanbul Üniversitesi. Nadir Eserler Kütüphanesi, Envanter No: 92298)

Edirne şehrinin ve istihkâmlarının haritası 1302/1886 yılında İstihkâm komisyonu tarafından hazırlanmıştır

Harita 1.7 : (İstanbul Üniversitesi, Nadir Eserler Kütüphanesi, 164 x 150, Envanter No : 92403

Edirne şehri ve civarı ile istihkamâtı haritası. Binbaşı M. Selami tarafından el ile çizilmiştir.

Harita 2.1 : AKPINAR Turgut; (1998) Alman Seyahatnamelerinde Edirne, **Serhattaki Payitaht Edirne**, Hazırlayanlar, Emin Hedret Işık- M. Sabri Koz, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul,258

Edirne şehir haritası (1918)

ÖZGEÇMİŞ

1973'te İstanbul'da doğdu. İlk ve orta öğrenimini İstanbul'da tamamladıktan sonra, Trakya Üniversitesi, Arkeoloji ve Sanat Tarihi Bölümünde, Sanat Tarihi Ana Bilim Dalı'na devam ederek 2001 yılında tamamladı.

2000-2001 yıllarında Edirne Yeni Saray'ı, 2002-2003 yıllarında Makedonya Kulesi (Hadrianopolis Sur Duvarları) Kurtarma Kazısı ve 2003 yılında Hıdırlık Tabyası Kurtarma Kazılarına katıldı. 2002 yılından beri Edirne Valiliği, Çevre Koruma Vakfı, Röleve ve Restorasyon Bürosu'nda görev yapmaktadır.

